

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

İSLÂM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

**HZ. MUHAMMED DÖNEMİ MEDİNE YAHUDİLERİ İLE
İLİŞKİLER (RUDOLF LESZYNSKY'NİN "DIE JUDEN IN
ARABIEN ZUR ZEİT MOHAMMEDS" ADLI ESERİ
BAĞLAMINDA)**

Yüksek Lisans Tezi

Işıl KAYNAK

Çorum 2023

**HZ. MUHAMMED DÖNEMİ MEDİNE YAHUDİLERİ İLE İLİŞKİLER
(RUDOLF LESZYNSKY'NİN "DIE JUDEN IN ARABIEN ZUR ZEIT
MOHAMMEDS" ADLI ESERİ BAĞLAMINDA)**

Işıl KAYNAK

**Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
İslâm Tarihi Ve Sanatları Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Zehra GENÇEL EFE

Çorum 2023

Işıl Kaynak tarafından hazırlanan “Hz. Muhammed Dönemi Medine Yahudileri İle İlişkiler (Rudolf Leszynsky’nin “Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds” Adlı Eseri Bağlamında)” adlı tez çalışması .../.../..... tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği/oy çokluğu ile Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. M. Hanefi Palabıyık

Doç. Dr. Zehra Gençel Efe

Prof. Dr. Mustafa Bıyık

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../..... tarih ve sayılı kararı ile’ın İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında Yüksek Lisans derecesi alması onanmıştır.

(İmza)

Prof. Dr. Muhammed Asıf YOLDAŞ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

* Jüri Başkanının adı yazılmalıdır.

** Tez danışmanının adı yazılmalıdır.

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

(İmza)

Işıl KAYNAK

HZ. MUHAMMED DÖNEMİ MEDİNE YAHUDİLERİ İLE İLİŞKİLER (RUDOLF LESZYNSKY'NİN “DIE JUDEN IN ARABIEN ZUR ZEİT MOHAMMEDS” ADLI ESERİ BAĞLAMINDA)

Işıl KAYNAK

0009-0000-3338-562X

HİTİT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

Nisan 2023

ÖZET

Bu çalışmada; 1910 yılında Berlin’de neşredilen Rudolf Leszynsky’nin “*Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds (Muhammed Döneminde Arabistan’daki Yahudiler)*” isimli eseri ele alınmıştır. Leszynsky kitabında, Hz. Peygamber döneminde Medine ve çevresinde ikâmet eden Yahudileri, onların sosyal-siyasî hayatlarını ve Müslümanlarla olan etkileşimlerini ele almıştır. Dolayısıyla bu dönem incelenerek Leszynsky’nin temas ettiği konular araştırılmıştır. Onun öncesinde ise Oryantalizm ve Alman oryantalizmine dair açıklamalarda bulunulmuştur. Konuları daha iyi anlamak adına Oryantalizme katkı sağlayan Leszynsky’nin çağdaşı bazı oryantalistlere de değinilerek eserleri hakkında kısaca bilgi verilmiştir. İşlediği konu itibariyle önemli bir döneme ilişkin eser veren Rudolf Leszynsky’nin hayatı hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Leszynsky, Abraham Geiger’in büyük yankı uyandıran “*Was hat Mohammed Aus Dem Judenthume aufgenommen? (Muhammed Yahudilikten Ne Aldı?)*” adlı eserine atıfta bulunarak, Hz. Peygamber’in birçok öğretiyi Yahudilerden aldığını iddia etmiştir. İslâm tarihi kaynaklarında yer verilen konulara da değinen Leszynsky, bunları kendi bakış açısıyla değerlendirmiş ve çoğunlukla taraflı ifadelerle yorumlamıştır. Çalışmada İslâm tarihi ve oryantalist kaynaklar karşılaştırarak konulara açıklık getirilmeye, Medine Yahudilerine geçmeden önce Yahudiliğin başlangıcından itibaren Medine dönemine kadar geçen evreleri, yaşadıkları sürgünleri ve Tanrı ile yaptıkları ahitleri anlatılarak konu izah edilmeye, onların

inanç esaslarına da değinilerek İslâmiyet ile benzerlik ve farklılıkları Leszynsky üzerinden kısmen ortaya konmaya çalışılmıştır.

Yahudilerle ilişkilerin başlangıcı olan Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra, Müslümanlarla birlikte Medine'de bulunan gayri müslim kabileler arasında imzalanan antlaşmanın, Yahudilerle ilgili olan maddelerine ve sonucuna da kısaca değinerek Rudolf Leszynsky bağlamında, oryantalistlerin ve İslâm tarihçilerinin görüşlerini kaynakları ile karşılaştırarak tarafsız bir şekilde değerlendirme yapmaya özen gösterilmiştir..

Anahtar Kavramlar: Oryantalizm, Alman Oryantalizmi, Yahudilik, Medine Yahudileri, Rudolf Leszynsky

Bilim Kodu: 60303

**RELATIONS WITH MEDINA JEWS IN THE PERIOD OF MUHAMMAD (IN THE CONTEXT OF
RUDOLF LESZYNSKY'S "JEWS IN ARABIA IN THE ERA OF MUHAMMAD)"**

Işıl KAYNAK

0009-0000-3338-562X

HITIT UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL

Master of Science Thesis

April 2023

ABSTRACT

The subject of this study is Rudolf Leszynsky's "*Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*", which was published in Berlin in 1910. In his book Leszynsky discussed the Jews residing in Medina during the Prophet's time and their social-political lives and their interactions with Muslims. In this direction, we examined this subject and investigated the subjects Leszynsky touched. Before that, we made statements about Orientalism and German Orientalism. In order to better understand the subjects, we gave brief information about the Works of orientalists who contributed to Orientalism. We have given detailed information about the life of Rudolf Leszynsky, who has dealt with one of the subjects that have been wondered and researched for years. Influenced by Abraham Geiger's highly acclaimed work "*What Mohammad Got From Judaism*", Leszynsky claimed that Prophet received many teachings from the Jews. Leszynsky, who also touched upon the subjects included in Islamic History sources, evaluated them from his own point of view and interpreted them from a biased point of view. We also tried to clarify the issues with an impartial point of view by comparing Islamic History Orientalist sources.

Before moving on to the Jews of Medina we tried to explain the subject by explaining the stages from the beginning of Judaism to the Medina period, exiles and covenants made with God. In this process, we saw that the Jews did not keep their promises, even to God, and renewed their covenants every time. We tried to reveal some of their similarities and differences with Islam by also touching on their belief principles.

After the Prophet's migration to Medina, an agreement was signed between Muslim and non-Muslims in Medina. In our study, we tried to evaluate the articles and results of this contact in

an impartial way by referring to the sources of orientalists and Islamic Historians in the context of Rudolf Leszynsky.

.Key Terms: Orientalism, German Orientalism, Judaism, Medina Jews, Rudolf Leszynsky.

Science Code: 60303

TEŞEKKÜR

Çalışmanın hazırlanmasında bilgisini ve emeğini hiçbir zaman esirgemeyen ve manevi anlamda her daim yanımda olan kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Zehra Gençel Efe'ye saygı ve teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca Prof. Dr. M.Hanefi Palabıyık ve Prof. Dr. Mustafa Bıyık hocalarıma da katkılarından dolayı teşekkür ediyorum. Birlikte yola çıktığım yol arkadaşım Merve Karagöz'e çalışma boyunca verdiği her türlü destekten dolayı en içten duygularıyla teőekkürü bir borç bilirim. Uzun çalışma sürecinde manevi olarak çalışmalarıma destek olan eşim Murat Kaynak, büyük sabır gösteren çocuklarım Şevval ile Talha Kaynak, kıymetli ailem ve kardeşlerime de gönülden teşekkürlerimi sunuyorum.

Işıl KAYNAK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ.....	1
Araştırmanın Konusu ve Amacı.....	1
Araştırmanın Yöntemi	2
1. BÖLÜM	
ORYANTALİZM VE ALMAN ORYANTALİZMİ	
1.1. Oryantalizmin ve Oryantalistin Tanımı.....	4
1.2. Oryantalizmin Kısa Tarihçesi	6
1.3. Oryantalistler ve Eserleri.....	10
1.4. Alman Oryantalizmi, Oryantalistler, Rudolf Leszynsky'nin Hayatı ve Eserleri	13
2. BÖLÜM	
MEDİNE YAHUDİLERİ	
2.1. Yahudilik Tarihine Kısa Bir Bakış.....	29
2.2. Medine Yahudileri.....	33
2.3. Medine Sözleşmesi.....	37
2.4. Yahudilerin Hz. Muhammed'i ve İslâmiyet'i Kabul Etmeme Nedenleri.....	42
2.4.1. Tanrı İnancı.....	43
2.4.2. Melek İnancı.....	45
2.4.3. Kitap İnancı.....	46
2.4.4. Peygamber İnancı.....	47

2.4.5. Âhîret İnanıcı	48
2.4.6. Kaza ve Kader İnanıcı	50
2.4.7. İbadet İnanıcı	50
2.5. Medine Yahudileri İle İlişkilerin Bozulması	52
2.6. Medine Yahudileri İle Yapılan Savaşlar	57
2.6.1. Benî Kaynukâ	57
2.6.2. Benî Nadîr	59
2.6.3. Benî Kurayza	60
2.6.4. Hayber Gazvesi	62

3. BÖLÜM

RUDOLF LESZYNSKY'NİN ESERİNDE ELE ALDIĞI BAZI KONULARIN İSLÂM TARİHİ KAYNAKLARI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

3.1. Medine Sözleşmesinin Bozulması	65
3.2. Ebû Âfek'in Öldürülmesi	66
3.3. Benî Kaynukâ Şakası!	67
3.4. Kaynukâoğulları'nın Medine'den Göç Etmesi	69
3.5. Kâ'b b. el-Eşref'in Öldürülmesi	70
3.6. Benî Nadîr ile Savaşın Nedeni	71
3.7. Muhayrik'in Durumu	72
3.8. Ebû Râfi'nin (Sellâm b. Ebi'l Hukayk) Öldürülmesi	73
3.9. Hendek Savaşı ve Kurayzalıların Cezalandırılması	75
3.10. Benî Lihyân Kabilesi	78
3.11. Hayberlilerle Hesaplaşma	79
3.12. Ganimetlerin Açık Artırma ile Yahudilere Tekrar Satılması	82
3.13. Savaşa Cariye Elde Etmek İçin Katılmak	83
3.14. Haninaoğulları ve Maknâ Halkına Tanınan İmtiyazlar	84
3.15. Hz. Ömer Döneminde Yahudilerin Sürgün Edilmesi	86

SONUÇ	89
KAYNAKÇA	92
EKLER	99
EK-1 Rudolf Leszynsky'nin "Die Juden in Arabien Zur Zeit Mohammeds" İsimli Eserinin Tam Çevirisi (Muhammed Dönemi Arabistan'daki Yahudiler)	99
EK-2 Rudolf Leszynsky'nin "Der Neue Bund" İsimli Kitap Bölümünün Tam Çevirisi (Şam'daki Yeni Ahit)	158
EK-3 Rudolf Leszynsky'nin Kitabının Dış Kapağı Örneği	172
EK-4 Rudolf Leszynsky'nin Almanya'da İkamet Ettiği Mahalle Hakkında Bilgi	173
EK-5 Rudolf Leszynsky'nin 1934 Yılına Ait Almanya'daki İkametinden Kayıt Silme Evrakı	174
EK-6 Rudolf Leszynsky'nin "Der Neue Bund" İsimli Yazısında Bahsettiği Solomon Schechter'in Kahire Genizası'nda Yaptığı Çalışmaya Ait Bir Görsel	175
EK-7 Rudolf Leszynsky'nin "Der Neue Bund" İsimli Yazısında Bahsettiği "Jesus Sirach" İsimli Kitaptan Bir Sayfa	176

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.s.	Aleyhis selam
b.	Bin, oğlu, oğul
bkz.	bakınız
C.	Cilt
ç.n.	Çeviren notu
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Ed.	Editör
h.	Hicrî
hz.	Hazreti
İSAM	İslâm Araştırmaları Merkezi
Krş.	Karşılaştırınız
Md.	Madde
s.	Sayfa
vb.	ve benzeri
ZDMG	Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu ve Amacı

Bu çalışmada 1884-1949 yılları arasında yaşamış olan oryantalist Rudolf Leszynsky'nin "*Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds (Muhammed Döneminde Arabistan'daki Yahudiler)*" isimli eseri temel olarak alınmış ve Hz. Muhammed döneminde Medine ve çevresinde bulunan Yahudi kabileleri ve onlarla ilişkiler araştırılmıştır. Bu yazarın seçilmesindeki amaç ise hakkında fazla çalışmanın yapılmamış olması ve yakın döneme ait oryantalist fikirlere yer vermesidir. Türkçeye çevirdiğimiz Leszynsky'nin eserinde yazarın Yahudilerle ilgili yaptığı bazı itiraflarının yanı sıra, asılsız iddialara da yer verdiği görülmüştür. Ancak yazar, Yahudilerin olumsuz davranışlarını kendince haklı çıkarmak için bahaneler ileri sürmüş ve bunları bilimsel herhangi bir veriye dayanmadan savunmaya çalışmıştır. Onlar için yüceltici ifadeler kullanırken zaman zaman abartılı bir üslup kullandığı da gözlemlenmiştir. Eserde yer alan kalıplaşmış ifadelerin, farklı oryantalistler tarafından da aynı şekilde ele alındığını görmek mümkündür. Bunun yanı sıra Leszynsky'nin Hz. Peygamber için kullandığı aşağılayıcı ve iftira içeren ifadelerinin de bulunduğu görülmüş, ancak çevirinin orijinalliğine bağlı kalmak adına bu çirkin ifadelerde herhangi bir değişikliğe gidilmemiştir. Zira hazırlanan bu çalışma tamamen Leszynsky'nin görüşleri çerçevesinde yapılmıştır. Çalışma esnasında başvuru alan oryantalistlerin eserlerinde de benzer ifadelerle karşı karşıya kalınmıştır. Leszynsky sadece Hz. Peygamber'e değil, onun nezdinde Arap toplumu için de aşağılayıcı ifadelerde bulunmuştur. İfadelerin üslubu rahatsız edici olsa da metne herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Dolayısıyla metinde zaman zaman Leszynsky kaynaklı yanlış bilgi aktarımlarının olduğu görülebilir.

Alman oryantalistleri, oryantalist çalışmaların başlangıcından çok daha sonraları çalışmaya başlamasına rağmen, Batı dünyasına ciddi derecede etki etmiştir. Bu çalışmalar özelde Almanca konuşulan ülkelere, genelde ise Batı'ya büyük katkılar sağlayarak İslâm hakkında birtakım yargıların oluşmasına sebep olmuştur. Burada oluşan tüm yargıların olumlu yönde olduğunu söylemek objektif bir değerlendirme olmayacaktır. Yapılan çalışmalara bakıldığında, oryantalistlerin hemen hepsinde mevcut önyargıların Alman oryantalistlerinde de bulunduğunu görmek mümkündür. Günümüz dünyasında Batı'da, Hz. Muhammed ve İslâm hakkında oluşan düşünce yapısında, Almanya'nın yaptığı ve yayımladığı haberler ve makaleler büyük önemi haizdir. Bu konuda Almanya'da, akademik çalışmalar yaparak isimden bahsettiren ilim insanları yetişmiştir. Özellikle Abraham Geiger birçok oryantaliste ve elbette bu çalışmada eseri ele alınan Rudolf Leszynsky'e ilham kaynağı olmuştur. Leszynsky eserinin giriş kısmında Abraham Geiger'in eserinden bahsetse de metin içerisinde yer vermediği gözlemlenmiştir. Geiger'in eseri incelendiğinde yazarın, Leszynsky'nin ele aldığı konulara temas etmediği görülmüştür. Dolayısıyla bu çalışmada da Geiger'in eserine metin içerisinde fazla değinilmemiştir. Geiger'in "*Was hat Mohammed Aus Dem Judenthume aufgenommen? (Muhammed Yahudilikten Ne Aldı?)*" isimli yazısı bu alanda yeni çığırın açılmasına ve araştırmaların derinleştirilmesine vesile olmuştur. Alman oryantalistlerin çoğu bu yazıyı temel almıştır, Günümüzde halen bu yazının etkilerini görmek mümkündür. Bunun yanı sıra Leszynsky Arent Jan Wensinck'in "*Mohammed en de Joden te Medina (Medine'de Muhammed ve Yahudiler)*" isimli tezine sık sık başvursa da Wensinck'in tarihsel bağlantıyı

kuramaması konusunda sitem etmiştir. Fakat metin içerisinde birçok yerde kaynak göstermekten vazgeçmemiştir.

Özelde Hz. Peygamber, genelde ise İslâm hakkında yazılan olumsuz ifadelerin temelinde öznel bir yaklaşımla ele alınan ve yorumlanarak savunulan iddiaların olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda, özellikle Rudolf Leszynsky'nin çalışmasında temas ettiği ve gerçekte bağdaşmayan bazı ifadelerini akademik anlayışa ters düşmeyecek bir bakış açısıyla araştırarak, literatürümüze kazandırmak çalışmanın temel amacı olmuştur.

Leszynky eserini meydana getirirken, sadece çağdaşı olan oryantalist eserleri değil aynı zamanda ilk dönem İslâm tarihi eserlerini de kaynak olarak kullanmıştır. Dolayısıyla Leszynsky'nin eserinde ele aldığı bazı konulara çalışmada açıklık getirip konuların karşılaştırmaları yapılırken özellikle bu eserlerin kaynak olarak kullanılmasına özen gösterilmiştir. Böylece üslup olarak gerçekte bağdaşıp bağdaşmadığı daha anlaşılır olacaktır. Bu anlamda Rudolf Leszynsky nezdinde oryantalistlerin görüşleri bir nebze de olsa ortaya konmaya çalışılmıştır. Zira bahsedilen konular klasik İslâm eserleri ile karşılaştırılarak olayların ne kadar tarafı anlatımlarla ele alındığı gösterilmek istenmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu tez bir giriş ve üç bölümden meydana gelmektedir. Giriş bölümünde tezin konusu, amacı ve yöntemi hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Birinci bölümde oryantalizmin ve bilhassa Alman oryantalizminin yaptığı çalışmalara yer verilerek Rudolf Leszynsky'nin çağdaşı olan oryantalistlere değinilmiştir. Yine bu bölümde çalışmaya temel olan Rudolf Leszynsky'nin hayatı ve eserleri hakkında kısa açıklamalarda bulunulmuştur. Ancak Türkiye'de bulunmamız sebebiyle eserlerinden bir kısmının içeriğine ulaşılmıştır. Bu içeriklere ulaşmak için dijital platformda yer alan "*Deutsche Digitale Bibliothek*" sayfasından yararlanılmıştır. Leszynsky'nin Abraham Geiger'ın ödül alan yazısından bahsetmesi sebebiyle bu eserin içeriğine de kısaca temas edilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde Yahudiliğin başlangıç noktasından itibaren Medine dönemine kadar olan tarihi kısaca anlatılmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise Rudolf Leszynsky'nin eseri erken dönem İslâm tarihi kaynakları bağlamında açıklanmaya, yanlış bilinen ve aktarılan iddiaları akademik anlayış paralelinde analiz etmeye özen gösterilmiştir. Bunun dışında yazarın fikirlerine herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır.

Günümüze kadar Hz. Muhammed döneminde yaşayan Yahudilerle ilgili birçok çalışma yapıldığı bilinmektedir. Bu çalışmanın yapılmasının sebebi ise, kendisi de bir Yahudi olan ve döneminde ırkçılığa maruz kaldığı için yaşadığı topraklardan ailesi ile birlikte göç etmek zorunda olan ve bir diaspora Yahudisi olan Rudolf Leszynsky'nin, Hz. Muhammed dönemindeki Yahudilere ait yazdığı eserinin ilk defa çevirisini yaparak dilimize kazandırmak, bu konudaki bakış açısını analiz ederek iddia ettiği konuları objektif bir şekilde ele almaktır. Bunu yaparken de Leszynsky'nin kaynakça olarak gösterdiği eserlere başvurmanın yanı sıra günümüz kaynaklarına da müracaat edilmiştir. Bir yandan erken dönem İslâm tarihi eserleri incelenirken diğer taraftan oryantalistlerin eserlerinden faydalanılmıştır.

Çeviri üzerine araştırmalar yapılırken elde edilen ve Yahudilere ait temel bazı bilgilere yer veren Rudolf Leszynsky'nin "*Der Neue Bund in Damaskus (Şam'daki Yeni Ahit)*" isimli kitap bölümünün de Türkçe çevirisi yapılarak Leszynsky'nin ileri sürdüğü üzere, kaybolan belgelerle ilgili birtakım verilerin anlaşılması konusunda katkı sağlanmaya çalışılmıştır. Metin içerisinde söz konusu kitap bölümünden zaman zaman istifade edilmiştir. Ancak bu

kitap bölümün hangi kitaba ait olduğu bilgisine tüm çabalara rağmen ulaşamamıştır. Rudolf Leszynsky'nin "*Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds (Muhammed Dönemindeki Arabistan'daki Yahudiler)*" isimli eserinin titizlikle yapılan çevirisinde paragraf başları orijinalinde olduğu gibi yapılmıştır. Çeviride uzun paragrafların bulunması bu sebeptir. Metin içerisinde verilen ancak karşılığı bulunamayan terimler ve dipnotlarda karşılığı bulunamayan kısaltmalar orijinal hali ile bırakılmıştır. Çeviride parantez içerisinde verilen sayfa numaraları orijinaldeki sayfalardır. Leszynsky'nin kitabının çevirisi Ek-1'de verilmiştir. "*Der Neue Bund in Damaskus (Şam'daki Yeni Ahit)*" isimli kitap bölümünün çevirisi ise Ek-2'de verilmiştir.

Rudolf Leszynsky, kitabında olayları açıklarken kronolojik sıraya dikkat etmediğinden konular arasındaki bütünlük tam sağlanmamıştır. Bu da çevirinin yapılmasını zorlaştırmıştır. Bunun yanı sıra kitapta bulunan dipnotlar her sayfada 1'den başlamasına rağmen, çeviride silsile halinde verilmesinin çalışma açısından daha uygun olacağı düşünülmüştür ve o şekilde ilerlenmiştir. Leszynsky dipnotlarında zaman zaman eksik ve yanlış bilgilere yer vermiştir. Özellikle Kur'an'ı Kerim'in âyet numaralarında bu yanlışlık göze çarpmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın dijital platformunda bulunan sayfasından istifade edilerek bu yanlışlıklar giderilmeye çalışılmıştır. Dipnotlarda verilen İbranice bilgiler ise okunamadığından "....." şeklinde belirtilmiştir. Zaman zaman cümlelerde yazarın kastettiği ancak eksik bıraktığı ifadeler parantez içerisinde yer verilmiş ve bunlar kısaca ç.n (çevirenin notu) olarak belirtilmiştir. Leszynsky eserinde B.H., Mishk. gibi kısaltmalar kullanarak yazar isimlerini belirtmediğinden bu isimler çeviri metninde aynı şekilde kullanılmıştır. Ancak B.H. ile belirtilen kişinin dipnotlara bakılarak Buhârî olabileceği kanaati oluşmuştur.

1. BÖLÜM

ORYANTALİZM VE ALMAN ORYANTALİZMİ

1.1. Oryantalizm ve oryantalist tanımı

Oryantalizm kelimesi, köken olarak Latince “güneşin doğuşu” anlamına gelen-oriens kelimesine dayanmaktadır.¹ Terim olarak, Yakın- ve Uzak Doğu toplumunun dinini, dilini, sanatını, tarihini ve kültürünü inceleyen Batı temelli çalışmalara denir.² İngilizcede “Orientalism”, Almancada da aynı şekilde “Orientalism” veya “Orientalistik”, Fransızca “Orientalisme”, Arapçada ise “İstişrak” kelimeleri bu kavramı karşılamaktadır. Oryantalizm on sekizinci yüzyılın başına kadar yalnızca Hint kıtasını ve İncil’de bahsedilen ülkeleri kapsamıştır.³ Bu çalışmaları yapan kişiler için dilimizde “Doğubilimci”, Arap dilinde “müsteşrik” terimi kullanılır. Batı kökenli dillerde ise “orientalist” şeklinde ifade edilir.⁴ Bu terim İngilizce ’de ilk kez 1799’da Edward Pococke hakkında yazılan makalede, Fransızca’da ise 1799’da Magasine Encyclopedique’de kullanılmıştır.⁵ Ancak bu kavramın, Fransız Dil Akademisi’nin sözlüğüne 1838 yılında kaydedildiği belirtilmektedir.⁶

E.W.Said Doğu ile ilgili eser veren, araştırma yapan ve yazılar yazan herkesi “oryantalist” olarak tanımlamıştır.⁷ Bunların dışında oryantalist tabiri Doğu’nun resimlerini çizen Batılı ressamlar için de kullanılmaktadır.⁸

Mustafa Sibâî, oryantalistlerin, Müslüman halkın çoğunlukta yaşadığı Asya ve Afrika ülkelerinde, bölge halkının manevi hayatına, düşüncelerine ve değerlerine özellikle değindiğini⁹ ve yapılan çalışmaların sadece ilmî amaçlı olmadığını, bu çalışmalar ile halkı daha rahat kontrol etmeyi hedeflediklerini ileri sürmektedir.

Günümüze kadar birçok anlam değişikliğine uğrayan oryantalizm terimi, bazen olumlu bazen de olumsuz anlamda kullanılmıştır. Bazı araştırmacılara göre Viyana’da 1312 tarihinde toplanan konsil ile ortaya çıktığı kabul edilen bu terim, o dönemlerde “Kilise Oryantalizmi” için kullanılan bir tabirdir.¹⁰ O dönemlerde oryantalist ifadesi Doğu bilimi (Şarkiyat) alanında uzmanlaşmış kişiler için kullanılıyordu. Bu terim 1683’te “Doğu veya Yunan kilisesinin bir mensubu” için kullanılırken, 1691’de Anthony Wood (1632-1695), Samuel Clark’ı birtakım

¹ Meryem Köse - Meryem Küçük, *Oryantalizm ve “Öteki” Algısı*, “Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi” 1/1 (2015), 110.

² Yücel Bulut, “Oryantalizm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2007), 33/428-437.

³ Edward W. Said, *Oryantalizm* (İstanbul: İrfan Yayınevi, 1998), 15.

⁴ Redhouse Büyük El Sözlüğü, , oryantalist md, s.578, Redhouse Yayınevi, İstanbul 1999; ayrıca bkz. Karl Steuerwald, *Almanca-Türkçe Sözlük*, Orient md. S. 410, ABC Kitapevi, İstanbul 1996.

⁵ Bulut, “Oryantalizm”, 33/428-437.

⁶ Adnan Muhammed Vezzan, *Oryantalizm ve Oryantalistler* (Kayseri: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2013), 5.

⁷ Said, *Oryantalizm*, 13.

⁸ Yücel Bulut, *Oryantalizmin Kısa Tarihi* (İstanbul: Küre Yayınları, 2019), 4-5.

⁹ Mustafa Sibâî, *Oryantalizm ve Oryantalistler* (İstanbul: Beyan Yayınları, 1993), 12.

¹⁰ Bulut, *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, 6.

Doğu dillerini bildiği için “tanınmış bir orientalist” şeklinde tanımlamıştır.¹¹ Bu tarihlerde ilmî alanda kullanıldığı için, uzmanlar kendilerine bu şekilde hitap edilmesinden hoşnutlardı. Ancak E.W.Said’in eleştirel tanımı neticesinde oryantalist kavramı, Batı’nın emperyalist düşünce ve davranışlarla Doğu’ya yaklaştığını¹² ifade eden bir anlam kazandığı için, uzmanlar bu ifadeden son derece rahatsız olmuşlar ve kullanmak istememişlerdir. Dolayısıyla Paris’te 1973’te düzenlenen 29. Uluslararası Oryantalistler Kongresi’nde, çoğunluğun karşı çıkmasına rağmen, “Oryantalist” teriminin resmi olarak kullanılmaması kararı alınmıştır.¹³ Bu terimin yerine “Doğu İncelemeleri” tabiri kullanılmaya başlanmıştır.¹⁴ Ayrıca kongrenin adı da değişmiş ve “Kuzey Afrika ve Asya Konulu Uluslararası Beşeri Bilimler Kongresi” olmuştur.¹⁵ Bu kararın alınmasındaki diğer bir sebep ise bilhassa II. Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan koşulların sebep olduğu, bu alandaki araştırmalarda meydana gelen değişikliklerdir. Bu araştırmalar Batılı bilim insanlarının yöntem ve teknikleriyle yapılmaya başlanmıştır. Buna göre Doğu, oryantalistlerin uzmanlık alanlarına göre sınıflandırılmış ve araştırmalar bu şekilde yapılmıştır.¹⁶ Araştırmalara göre bu savaştan sonra Doğulu bilim insanlarının da oryantalist terimini kullanmak istemeleri, konunun tartışılmasına yol açmış ve bazı oryantalistlerin tepkisine neden olmuştur.

Kudüs doğumlu Arap bir Hristiyan olan ve oryantalizme dair ilk eleştirileri gündeme getiren E. W. Said, oryantalizmin üç farklı anlamı olduğunu belirtmiştir: Bunlardan birincisi; Doğu ile ilgili çalışmalar, ikincisi, Batı’nın Doğu’yu tanımlarken yaptığı epistemolojik ve ontolojik ayrımcılık, üçüncüsü ise Batı’nın Doğu dünyası üzerinde hâkimiyet kurmasına öncülük eden hayaller ve ön yargılardır. Yapılan araştırmalarda Avrupa’nın bu tür çalışmalar yaparak Doğu’yu “ötekileştirmeye” çalıştığını beyan eden ifadelere rastlanılmıştır. Bu şekilde Avrupa, Doğu üzerinde hâkimiyet kurarak kendi gücünü kanıtlamış olacaktır. Ancak oryantalizmi hayal ürünü olmaktan çıkarıp onu bilinçli olarak oluşturulan ve Batı ile Doğu’nun birbirini tanıma mücadelesinin bir sonucu olarak tanımlayan kaynaklar da mevcuttur.¹⁷ Hatta Doğu ile ilgili yapılan bu çalışmalarla Batı’nın kendi kimliğinin ortaya çıkmasını sağladığını düşünenler de vardır. E. W. Said bir anlamda oryantalizm terimine olumsuz bir bakış açısı getirmiştir. Ancak John Mac Kenzie (1943)¹⁸, Said’e sitemde bulunarak oryantalizm teriminin bu olumsuz bakış açılarının dışında, tamamen egzotik kültürlere duyulan bir merak ve hayranlık ile ortaya çıkan bir bilim olduğunu ifade etmiştir. Ona göre oryantalizm resim sanatının bir türünü ifade etmekte ve özellikle Doğu ve Kuzey Afrika’yı ele alan, etnik desenler içeren ve Fransızların öncülüğünde diğer Avrupalı sanatçıların da kullandığı bir daldır. Bernard Lewis (1916-2018)¹⁹ de bu bağlamda Said’in eserini eleştirerek, Avrupa ve Amerika üniversitelerinde

¹¹ Bulut, “Oryantalizm”, 33/428-437.

¹² Said, *Oryantalizm*, 12.

¹³ Bulut, *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, 2.

¹⁴ Köse - Küçük, *Oryantalizm ve “Öteki” Algısı*, 112.

¹⁵ Bulut, “Oryantalizm”, 33/428-437.

¹⁶ Köse - Küçük, *Oryantalizm ve “Öteki” Algısı*, 112.

¹⁷ Güray Kırpık, “Oryantalizm ve Necip el- Akiki’ye Göre Oryantalizmin Bazı Önemli Temsilcileri” 2/3 (2008), 244.

¹⁸ İngiliz emperyalist tarihçisidir. Ayrıca İskoç göçü ve dünyadaki müzelerin gelişimi hakkında da yazılar yazmıştır. Emek göçü ve Orta Afrika’da sömürge öncesi teknoloji ve ticaret üzerine doktorasını yapmıştır. Edward Said’in oryantalizm tanımına karşı çıkarak, oryantalizmin sanatta yapıcı etkilere sahip olduğu düşüncesini ortaya atmış ve bu düşüncesi birçok araştırmacı tarafından kabul görerek geliştirilmiştir.

¹⁹ İngiliz asıllı Amerikalı tarihçidir. Uzmanlık alanı İslâm Tarihi ve İslâm-Batı ilişkisidir. 1933 yılında Le Monde gazetesine verdiği demeçte 1915 yılında Osmanlılar tarafından öldürülen Ermenilere soykırım yapılmadığını belirtmesi üzerine Paris’te sembolik olarak 1 Frank ile cezalandırılmıştır. Birçok batı üniversitesinde

oryantalizme karşı yapılan protestolardan ve bu kelimeye yüklenen olumsuz anlamdan rahatsızlığını ifade etmiştir.²⁰ E.Said'in bu tanımına eleştirel yaklaşanların olmasının yanı sıra ilerleyen dönemlerde onun bu fikrine destek verenlerin sayısının arttığı da gözlemlenmiştir.

M. Hamdi Zakzûk, "*Oryantalizm veya Medeniyet Hesaplaşmasının Arka Yüzü*" isimli eserinde, oryantalizm ve misyonerlik arasında bir bağlantının varlığından söz etmektedir.²¹ Bu konuyla ilgili Sibâî (1915-1964)²² de oryantalistlerin, konuları kendi düşüncelerine göre yorumlayarak öznel bir bakış açısı getirdiklerini ve özellikle İslâm ülkelerinin dinî yozlaşmayı bu sebeple yaşadıklarını iddia etmektedir.²³ Esasen Sibâî, oryantalistlerin, bu ilme önce Arapça öğrenmek için başladıklarını ancak daha sonra hedeflerini değiştirerek, Doğu'nun kültür mirasına ağırlık verdiklerini ifade etmiştir.²⁴ Ayrıca ona göre müsteşrikler, son yüzyıllarda Doğu'nun yer altı ve yer üstü zenginliklerine daha fazla meyletmişlerdir. Adnan Muhammed Vezzan'ın "*Oryantalizm ve Oryantalistler*" isimli eserini çeviren Yavuz Fırat, oryantalizm çalışmalarının çok masumane olmadığını, nitekim Batılıların aralarındaki Berlin Duvarını kaldırırken Müslümanların aralarına çoktan Çin Seddi'ni ördüğünü belirtmiştir.²⁵ Genel itibarıyla değerlendirilecek olursa oryantalist çalışmaları son derece objektif bulan Müslüman bilim insanları olduğu gibi, bu çalışmaları siyasî ve dinî anlamda Doğu'yu asimile ederek Müslümanları Hıristiyanlaştırmak adına yapıldığını iddia ederek öznel bulanlar da mevcuttur. Aynı bakış açısı Hıristiyan bilim insanlarında da mevcuttur. Onlardan bazıları bu çalışmaların bilimsel nitelikte olduğunu kabul ederken bazıları da sömürgeciliği meşrulaştırmak adına yapıldığını iddia etmiştir. Bizim de kanaatimiz, bir kısmı bu çalışmalara sadece ilmî ve kültürel amaçlarla ve bu bakış açısıyla yaklaşırken, bir kısım oryantalist ise dinî ve siyasî düşüncelerini eserlerine aktararak bu konuya öznellik ve zaman zaman da düşmanlık katmaktadır.

1.2. Oryantalizmin kısa tarihçesi

Bazı kaynaklar oryantalizmin tarihinin Batı ve Doğu tarihi kadar eski olduğunu belirtmektedir. Araştırmacıların bir kısmı oryantalizmin başlangıcını Müslümanlarla Bizanslıların ilk karşılaştığı Mute Savaşı ve Tebük Seferi olarak kabul ederken bir kısmı da Haçlı Seferleri olarak kabul etmektedir.²⁶ Ancak Endülüs'te yaşayan Müslümanlar ve Hıristiyanlar arasında vukû bulan savaşları oryantalizmin başlangıcı olarak kabul edenler de

akademisyen olarak görev yapan Lewis, 1998'de Atatürk Barış Ödülüne layık görüldü. Ortaçağ İslâm Dünyası, günümüz Ortadoğu'su ve Osmanlı Devleti hakkında çalışmalar yapmıştır.

²⁰ Bulut, "Oryantalizm", 33/428-437.

²¹ Bulut, "Oryantalizm", 33/428-437.

²² Suriye İhvan-ı Müslimin teşkilatının kurucusu olan Mustafa es-Sibai, yabancı misyon okullarının çalışmaları ile mücadele etmiştir. Fransız mandasını eleştirdiği için 1932'de tutuklanmıştır. 1934'de İngiltere karşıtı gösterilerde bulunduğu için de tutuklanmıştır. Sibai aynı zamanda Filistin'i ikiye bölmek isteyen Birleşmiş Milletlere karşı halkı bilinçlendirmiş ve bilfiil çatışmalara katılmış bir siyasetçidir. Hilal Görgün, Mustafa es-Sibâî, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2020), 31/357-359.

²³ Sibâî, *Oryantalizm ve Oryantalistler*, 13.

²⁴ Sibâî, *Oryantalizm ve Oryantalistler*, 13.

²⁵ "Oryantalizm ve Oryantalistler" isimli eserin Önsöz yazısında ix olarak belirtilen sayfada geçmektedir.

²⁶ Selahattin Sönmezsoy, *Kur'an ve Oryantalistler* (Ankara: Fecr Yayınevi, 1998), 28.

mevcuttur.²⁷ Oryantalizmin ilk ortaya çıktığı dönemlerde, oryantalistlerin birçoğunun papaz veya misyoner olduğu savunulan görüşler arasındadır.²⁸

Roma İmparatorluğu zamanında Uzak Doğu kültürü pek bilinmediğinden, günümüzde Orta Doğu olarak anılan bölge, o dönemde Doğu olarak biliniyor ve “medeni ülke”²⁹ anlamında kullanılıyordu. Doğu kelimesi Batılılar için başlangıçta sadece coğrafi yönü ifade eden bir kavramken, ilerleyen dönemlerde bu kavramın altı doldurularak farklı bir boyut kazanmıştır.

Doğu ile ilgili araştırmaları yapan ilk bilim insanının kimliği konusunda herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Ancak Fransız Rahip Gerbert d’ Aurillac’ın Endülüs’e gittiği ve orada birçok hocadan ders alarak Avrupa’da Arapça, matematik ve astronomiyi en iyi bilen kişi olduğu bilinmektedir.³⁰ Dolayısıyla bu kişi Roma’da 999-1003 yılları arasında papalık makamına getirilmiştir. Ayrıca 999 yılında Endülüs medreselerinden birinden mezun olduktan sonra memleketlerinde Roma kilisesine papa olarak seçilen Fransız Rahip Gerbert, Muhterem Peder Pierrele Aénéré, Gerhard de Grémone de, Arapça eserleri ve meşhur İslâm âlimlerinin kitaplarını neşretmişlerdir. Araştırmaların kolaylıkla yapılabilmesi ve ilerleme kaydedilmesi adına, ilerleyen dönemlerde Padua Medresesi³¹ benzeri enstitüler açılmıştır.³² Kısa bir süre sonra manastırlarda, dönemin ilim dili olan Latince’ye tercüme edilmiş birçok İslâm âliminin eseri okutulmaya başlanmış ve bu süreç altı asır devam etmiştir. Buna karşın bazı araştırmacılar 1095 yılında başlatılan ve Doğu’ya olan ilgi ve algıyı değiştirmek için mücadele eden Haçlı Seferleri ile oryantalizmin ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Bu seferler, Batı’nın kendi sınırının dışında, Doğu’daki ilk sömürge girişimleri olup³³ buralarda koloniler kurmaya çalışmışlardır. Çünkü Batı, Doğu’yu bir “tehdit” olarak görmüştür. Bu seferler 1095-1272 yılları arasında toplam sekiz kez yapılmıştır.³⁴ Yapılan seferler sırasında pek çok eser yağmalanarak Avrupa’ya götürülmüş ve bu vesileyle Avrupa ilmî anlamda büyük bir gelişme kaydetmiştir.

Fransız rahip Pierre le Venerable, bir grup rahip ile Arap kültürünün incelenmesi için XII. yüzyılda bir merkez kurmuş ve burada eserlerin tercüme edilmesini sağlamıştır.³⁵ Bazıları, oryantalizm kelimesinin 1312’de toplanan Viyana Konsili neticesinde Batı Üniversitelerinde Arap Dili Kürsüsünün kurulmasına dair alınan kararlar ile ortaya çıktığını savunmaktadır.³⁶ Bu kürsüler, İslâm’ı yermek ve aleyhinde çalışmalar yapmak için bu dinin dilini daha iyi

²⁷ Sönmezsoy, *Kur’an ve Oryantalistler*, 29.

²⁸ Vezzan, *Oryantalizm ve Oryantalistler*, 11.

²⁹ Bulut, “Oryantalizm”, 33/428-437.

³⁰ Vezzan, *Oryantalizm ve Oryantalistler*, 4.

³¹ Padua Medresesi ilk olarak miladi 11. Asırda İtalya’da kurulmuş, daha sonra 1322’de üniversite haline gelmiştir. Önceleri Hukuk, Dil ve Edebiyat bölümlerinden ibaretken 1399’da Hukuk ve Güzel Sanatlar bölümlerine ayrılmıştır. Burada ders veren hocalar Hukuk, Felsefe gibi branşlarına göre ayrılırlarken öğrenciler de coğrafi bölgelerine göre gruplar halinde teşkilatlanmışlardır. Güzel Sanatlar bölümü Fizik, Felsefe ve İlahiyat derslerinden meydana geliyordu. (Encyclopedia Americana, 1978 bs, 21/96 f.)(M.U)

³² Sibâî, *Oryantalizm ve Oryantalistler*, 34-35.

³³ Bulut, *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, 33.

³⁴ Bulut, *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, 31.

³⁵ Sönmezsoy, *Kur’an ve Oryantalistler*, 29.

³⁶ Köse - Küçük, *Oryantalizm ve “Öteki” Algısı*, 112.

öğrenmek amaçlı açıldığı yönünde iddialar mevcuttur.³⁷ Bununla ilgili yapılan çalışmalarda kilisenin İslâm'a ilişkin bazı olumsuz düşüncelerine ve İslâm ile ilgili herhangi bir bağlantının kurulmasına karşı çıktığı yönünde bilgilere rastlanılmıştır. Ancak ilerleyen dönemlerde bu karşı çıkmaya rağmen İslâmi araştırmalara yönelen ve kilisenin çalışmalarından çok daha farklı olumlu sonuçlar ortaya çıkaran oryantalist çalışmalar olduğu bilgisine ulaşılmıştır. İlk Arap Dili kürsülerinden biri 1599 yılında Leiden Üniversitesi'nde kurulmuştur.³⁸ Ayrıca İngiltere, Fransa, İspanya, Portekiz, Avusturya, Hollanda, Almanya ve Rusya gibi sömürgecilikte daha da ilerlemiş olan ülkelerin tamamında dışişlerine bağlı Doğu ülkeleri dairesi bulunmaktaydı.³⁹ Oryantalist çalışmaların her zaman kendi ülkeleri tarafından maddi ve manevi anlamda destek gördüğü bilinmektedir. Uzun yıllar Müslümanlarla birlikte yaşayan ve onları çok iyi tanıyan İspanya ve Sicilya halkının söylemleri, ayrıca Doğulu Hıristiyanların yazdığı reddiyeler, İslâm'a karşı olan olumsuz algının oluşumunda rol oynamışlardır.⁴⁰ Ancak 16. yüzyıldan sonra bu algı değişmeye başlamıştır. Doğu ile Batı'nın siyasî ve ekonomik anlamda etkileşimleri arttıkça Doğu'ya giden seyyahların ve misyonerlerin sayısında da buna paralel olarak bir artma gözlemlenmiştir. Zira seyyahların Doğu hakkında Batı dünyasına aktardıkları, Doğu'ya olan ilgiyi ve merakı arttırmış, oranın gizemini daha cazip hale getirmiştir.⁴¹ Doğu'ya gitme olanağı elde edemeyen oryantalist ressamlar da orayı görmeden hayal ettikleri Doğu'yu resmederek bu topraklara olan ilginin ve merakın somut bir anlam kazanmasını sağlamışlardır. Doğu seyahatlerinde özellikle 17. yüzyılda artış olmuştur.⁴² Çünkü amaçları artık sadece bölgenin kültür ve medeniyetini değil, aynı zamanda bitki ve hayvan toplulukları da araştırmak olmuştur. Bu yüzyılda Doğu ile ilgili iki yüzden fazla seyahat notunun yayınlandığı belirtilmektedir.⁴³ Böylelikle Batı'nın İslâm'a karşı daha önceki algısında bir değişiklik meydana gelmiş ve Müslümanlara saygı duyulmaya başlanmıştır.⁴⁴ Yapılan çalışmaların kolaylıkla neşredilmesi ve oryantalistlerin birbirleriyle devamlı iletişim halinde olmaları için Fransızlar 1787'de bir cemiyet kurmuşlardır.⁴⁵ Buna eklemeler yaparak 1820'de Paris'te Societe Asiatique (Asya Cemiyeti)'ni kurmuşlar ve ardından Journal Asiatique (Asya Dergisi)'ni çıkarmışlardır.⁴⁶ Bu çalışmaları 1823'te Londra'da, 1842'de Amerika'da açılan cemiyetler ve çıkarılan dergiler izlemiştir. 18. yüzyılın sonlarında akademik anlamda kurumsallaşan oryantalizm faaliyetleri, 19.yüzyılda büyük bir gelişme kaydetmiştir.⁴⁷ Edward Said'e göre bu dönemde, Doğu her yönüyle Batı'dan daha alt bir seviyede idi ve hâlâ Batı tarafından kontrol edilmekteydi.⁴⁸ Ancak karşılaştığımız birçok kaynakta, Doğu'nun Batı karşısında her zaman daha gelişmiş düzeyde olduğu, hatta Batı

³⁷ Hakan Uğur, *Avrupa'da Oryantalizmin Ortaya Çıkışı Ve Dozy'nin, İslâm'ın Asliliği Hakkındaki İddialarına Karşı İsmail Fenni Ertuğrul'un Savunması*, "Avrupa'da Oryantalizmin Ortaya Çıkışı ve Dozy'nin, İslâm'ın Asliliği Hakkındaki İddialarına Karşı İsmail Fenni Ertuğrul'un Savunması" 48 (2019), 178.

³⁸ Kees Versteegh, "Arap Dili Öğretiminin Tarihçesi", çev. Muhammed Günaydı 16 (2007), 341.

³⁹ Sibâî, *Oryantalizm ve Oryantalistler*, 13-14.

⁴⁰ Uğur, *Avrupa'da Oryantalizmin Ortaya Çıkışı Ve Dozy'nin, İslâm'ın Asliliği Hakkındaki İddialarına Karşı İsmail Fenni Ertuğrul'un Savunması*, 176.

⁴¹ Bulut, "Oryantalizm", 33/428-437.

⁴² Thierry Hentsch, *Hayali Doğu*, çev. Aysel Bora (İstanbul: Metis Yayıncılık, 2016), 102.

⁴³ Hentsch, *Hayali Doğu*, 117.

⁴⁴ Bulut, "Oryantalizm", 33/428-437.

⁴⁵ Sibâî, *Oryantalizm ve Oryantalistler*, 58.

⁴⁶ Sibâî, *Oryantalizm ve Oryantalistler*, 58-59.

⁴⁷ Köse - Küçük, *Oryantalizm ve "Öteki" Algısı*, 113.

⁴⁸ Said, *Oryantalizm*, 65.

dünyasının yerleşik hayata çok daha sonra geçtiği ifade edilmiştir. Buna göre oryantalistlerin söylemlerine bakarak Doğu'da uygarlığın olmadığı veya az gelişmiş olduğu sonucuna varmak kanaatimize göre yanlış olacaktır. Bununla birlikte 1873'ten beri düzenli olarak yapılan ve çalışmaları gözden geçirme maksadı taşıyan kongreler mevcuttu.⁴⁹ Said, eserinde sık sık Batı'nın kendini her dönemde üstün gördüğünü ve Doğu'yu kendi hayalleri doğrultusunda "Doğululaştırıp" yarattığını ifade etmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere bu hayallerini tuvalerine de yansıtmışlardır. Aynı şekilde Batı'nın Doğu hakkında uydurulan hikâyelerle beslenip, Doğu'da kolonilerini arttırmak için gerekli mazeretleri ürettiği de bildirilmektedir.⁵⁰

Oryantalistler için 19. yüzyılın mevcut yapısı, Doğu'ya farklı bir bakış açısıyla yaklaşmayı zorunlu kılmıştır.⁵¹ Amaçları artık sadece bilgi edinmekti. İlk başlarda Arapça öğrenimi için Doğu'yu hedef alan Batı dünyası, zamanla oradaki zenginlikleri keşfederek hedefini değiştirmiş ve bu bölgenin kültürel mirasını araştırmaya yönelmiştir.⁵² Doğu'yu yeterince sömüren Batı dünyası, artık bölgenin medeniyetini ve adetlerini araştırma gayreti içerisine girmiştir. Fransız seyyah Constantin-François Volney İslâm toplumunu, 19.yüzyılın sonlarında köy ve şehirlerde sık sık iç savaşın yaşandığı bir bölge olarak tanımlamıştır.⁵³ 19. yüzyılın başından II. Dünya Savaşı sonuna kadar Doğu'nun egemen güçleri İngiltere ve Fransa idi.⁵⁴ Savaştan sonra ise Amerika Birleşik Devletleri bu egemenliği yine İngilizlerin ve Fransızların bakış açısıyla ele almıştır.⁵⁵ Bu devletlere göre Doğu, az gelişmiş ve kendi içlerinde karışıklıklar yaşayan bir bölgedir. Bunu da bu toprakların yöneticilerinin olumsuz davranışlarına bağlamışlardır. Bunun önüne geçmek için de Batı dünyasının müdahalesinin gerektiği kanaatine varmışlardır.

Her anlamda Doğu'yu ele alan oryantalistler resim ve sanatta da bu bölge ile ilgili kendi hayallerine uygun eserler vermişlerdir. Nitekim Said de Doğu hakkındaki fikir ve eserlerin Doğu dışında gelişen varsayımlardan ibaret olduğunu belirtmiş ve bunu inançsızlık olarak değerlendirmiştir.⁵⁶ Eserlerindeki Doğu kavramı, Mısır, Türkiye, Lübnan, Filistin, Suriye, Kutsal Topraklar ve Kuzey Afrika topraklarını kapsıyordu. İslâm kültüründen oldukça etkilenen oryantalistler, ulaşım güçlüğünden dolayı İran'a, Arabistan'a ve Hindistan'a seyahat edememişlerdir.⁵⁷ Dolayısıyla Batılı ressamların birçoğu Doğu'yu hiç görmeden, seyahat notlarından okuyarak hayal ettikleri şekliyle çizmişlerdir. Doğu'ya giderek bizzat yerinde gözlem yapan bazı Batılı ressamlar ise, çizilen resimlerdeki modelleri görememiş ve onlar da yine Batı'nın istediği modeli çizerek akımı devam ettirmişlerdir. Çünkü Doğu'da onların hayal ettiği şekilde modelik yapan Müslüman kadının bulunmadığı belirtilmektedir.⁵⁸

⁴⁹ Sibâî, *Oryantalizm ve Oryantalistler*, 56.

⁵⁰ Köse - Küçük, *Oryantalizm ve "Öteki" Algısı*, 122.

⁵¹ Köse - Küçük, *Oryantalizm ve "Öteki" Algısı*, 113.

⁵² Sibâî, *Oryantalizm ve Oryantalistler*, 13.

⁵³ Remzi Avcı, *Alman Oryantalizmi* (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2021), 174.

⁵⁴ Said, *Oryantalizm*, 15.

⁵⁵ Said, *Oryantalizm*, 15.

⁵⁶ Said, *Oryantalizm*, 17.

⁵⁷ Köse - Küçük, *Oryantalizm ve "Öteki" Algısı*, 114.

⁵⁸ Köse - Küçük, *Oryantalizm ve "Öteki" Algısı*, 114.

1.3. Oryantalistler ve eserleri

Bu bölümde oryantalistlerin eserleri ile ilgili Mustafa Sibâî'nin eserinden istifade edilmiştir.⁵⁹

Arthur John Arberry: (1905-1969) İngiliz asıllı olan Arberry 1939'da Londra'da Enformasyon Bakanlığı'na atandığı dönemlerde, Doğu'yu Batı'ya tanıtmada konusunda ömrünün sonuna kadar gayret göstereceği konusunda karar vermiştir.⁶⁰ Bu konuyla ilgili şöyle bir sözü mevcuttur: "Doğu ve Doğu halkı hakkındaki gerçek, Batılının zihnine yerleştirilmeden önce, bir yığın saçmalıklar, yanlış anlamalar ve kasıtlı yalanların ortadan kaldırılması gerekir. Bu temize çıkarma işlemini yerine getirmek vicdan sahibi bir şarkiyatçının vazifesinin bir parçasıdır. Ancak bu araştırmacı hiçbir zaman bunun kolay ve mükâfatı bol bir iş olduğunu zannetmemelidir."⁶¹ Eserleri arasında şunlar vardır:

1. *British Orientalist:* "İngiliz Oryantalistler" anlamına gelen bu eser 1943 yılında yayımlanmıştır.

2. *An Introduction to the History of Sufism:* "Tasavvuf Tarihine Giriş" anlamındaki bu eser 1947'de yayımlanmıştır

3. *Sufisme:* "Tasavvuf" anlamına gelen bu eser 1950 tarihlidir.

4. *The Koran Interpreted:* "Kur'an Tercümesi" anlamındaki bu eser 1950'de yayımlanmıştır.

5. *Revelation and Reason in Islam:* "İslâm'da Vahiy ve Akıl" anlamındaki bu eser 1957 yılında yayımlanmıştır.

6. *Aspects of Islamic Civilization:* "İslâm Medeniyetinin Yönleri" anlamına gelen eser 1964 yılında yayımlanmıştır.

Alfred Guillaume: (1888-1965) Çağdaş İngiliz oryantalisttir. İslâm'a karşı taassubuyla tanınır. İngiltere ve Amerika üniversitelerinde dersler vermiştir. "İslâm" isimli bir kitabı vardır. Mısır Hükümetinin Doğu dilleri öğrenimini görmeleri için yurt dışına gönderdiği öğrencilerin büyük çoğunluğunun ondan mezun olduğu görülmektedir. 1953 yılında İstanbul Üniversitesi'nin misafiri olarak verdiği konferanslar ile tepkileri üzerine çekmiştir. Guillaume, hadislerle ilgili herhangi bir İngilizce eserin olmadığını fark ederek bu alanda çalışmalar yapmıştır. Kendisinin de ifade ettiği üzere büyük bir bölümü Ignaz Goldziher'in kitabı "Muhammedanische Studien"a (Muhammedi Çalışmalar) dayanan "The Traditions of Islam" (İslâm'ın Gelenekleri) adlı eseri hazırlamıştır. Dolayısıyla bu konuda farklı bir bakış açısı getirmediği yönünde eleştiriler mevcuttur. Ayrıca eserinde temel hadis ilmine ait olumsuz söylemlerin olduğu da belirtilmektedir. Guillaume da Geiger ve Leszynsky gibi İslâmiyet'in Yahudilikten ve ayrıca Hıristiyanlıktan etkilendiğini ileri sürmektedir. Eserleri arasında şunları sayabiliriz:⁶²

1. *The Tradition of Islam:* "İslâm'ın Gelenekleri" anlamına gelen eser 1924'de yayımlanmıştır.

2. *Islam:* 1954'de yayımlanmıştır.

⁵⁹ Sibâî, *Oryantalizm ve Oryantalistler*, 60-69.

⁶⁰ Tevfik Rüştü Topuzoğlu, "Arberry, Arthur John", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 1991), 3/348-349.

⁶¹ Topuzoğlu, "Arberry, Arthur John", 3/348-349.

⁶² İlhan Kutluer, "Guillaume, Alfred", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 1996), 14/175-177.

3. *The Life of Mohammed*: “Muhammed’in Hayatı” anlamındaki bu eser 1955’de yayımlanmıştır.

4. *New Light on the Life of Mohammed*: “Muhammed’in Hayatına Yeni Işık” anlamındaki eser 1960 yılında yayımlanmıştır.

5. *Al Charistani, Nihayat al-Iqdam*: “Şehristâni’nin Nihayetü’l-İkdâm” anlamı taşıyan eser 1934 yılında yayımlanmıştır.

Sir Hamiltorn Alexander Roskeen Gibb (1895-1971): Sir Hamilton Alexander Roskeen Gibb çağdaş İngiliz oryantalistlerin en meşhurdur. Mısır Dil Akademisi üyesidir. Amerika’da Harvard Üniversitesi İslâm ve Arap Araştırmaları bölümünde hocalık yapmıştır. The Encyclopaedia of Islam’ın yayın kurulu üyesi⁶³ ve önde gelen yazarlarından. Arapça, İbranice ve Aramice dillerinde uzmanlaşmıştır. Gibb 1926-1929 yılları arasında Ortadoğu ve Kuzey Afrika’yı gezerek Arap edebiyatı hakkında araştırmalar yapmıştır. Oxford Üniversitesi’nde 1937-1955 yılları arasında Arapça profesörlüğü yapmıştır. Hayatı boyunca yaptığı ilmî çalışmalar neticesinde İngiltere kraliçesi kendisini “Sir” unvanıyla taltif etmiştir.⁶⁴ Gibb’in eserleri üç başlık altında toplanmaktadır. 1. Arap Edebiyatı, 2. İslâm Tarihi, 3. İslâm’ın siyasî düşünce yapısı. Eserlerinden birkaçı şu şekildedir:

1. *Arabic Literature*: “Arap Edebiyatı” anlamındaki eser Londra’da 1926 yılında yayımlanmıştır.

2. *The Arab Conquests in Central Asia*: “Orta Asya’da Arap Fetihleri” anlamındaki eser Londra’da 1923 yılında yayımlanmıştır.

3. *Mohammedanism: An Historical Survey*: “Müslümanlık: Tarihsel Bir Araştırma” anlamındaki bu eser Oxford’da 1949’da yayımlanmıştır.

4. *The Life of Saladin*: “Selâhaddin’in Hayatı” anlamına gelen eser Londra’da 1973’de yayımlanmıştır.

5. *Modern Trends in Islam*: “İslâm’da Modern Eğilimler” anlamındaki eser Chicago’da 1947’de yayımlanmıştır.

6. *Islamic Society and the West*: “İslâm Toplumu ve Batı” anlamındaki eser Harold Bowen ile birlikte Oxford’da 1950-1957 yılları arasında yayımlanmıştır.

Gibb’in ayrıca başka konularda kaleme aldığı pek çok makalesi vardır. Bu makaleler daha sonra kitap haline getirilip yayımlanmıştır. “*Studies on the Civilization of Islam (İslâm Medeniyeti Hakkında Çalışmalar)*” adlı eseri buna örnektir.

Ignaz Goldziher (Isaak Yehuda Goldziher) (1850-1921): Macar asıllı Yahudi’dir. Küçük yaşta İbranice ve Talmud okumalara başlayan Goldziher, 12 yaşında İbranice ibadet ile ilgili bir inceleme yazısı yayımlanmıştır.⁶⁵ İslâm düşmanlığı ve İslâmiyet konusunda eleştirel yazılarıyla

⁶³ Jacob M. Landau, “GİBB, Sir Hamilton Alexander Roskeen”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 1996), 14/66-67.

⁶⁴ Yusuf Seller, “H.A.R. Gibb ve Onun Arap Dili ve Kur’an Bağlamında İslâm Algısı” 13/1 (2018), 86.

⁶⁵ Mehmet S. Hatiboğlu, “Goldziher, Ignaz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 1996), 14/102-105.

tanınır. “*The Encyclopaedia of Islam*”ın madde yazarlarından. Kur’ân-ı Kerîm ve hadislerle ilgili birçok çalışması vardır. Goldziher hadislerin çoğundan şüphe etmiştir ve bu hadislerin çoğunun Peygambere kadar dayanmayacağını ispat etmeye çalışmıştır.⁶⁶ Arabist Rober Irwin’e göre; “Goldziher’in araştırmalarını içermeyen bir Ortadoğu veya İslâm araştırmaları kitabı, basıldığı kâğıt değerinde bile olmaz”.⁶⁷ Goldziher, Orta Asya seyyahı ve Budapeşte Üniversitesi Türkiyat Bölümü’nün kurucusu olan Arminius Vambery’nin ilk öğrencisi olmuştur. Arapça, Farsça ve Türkçeyi öğrenmiştir. Macaristan Eğitim Bakanlığı tarafından 1873-1874 yılları arasında Yakınoğu’ya bir seyahatle görevlendirildi. Orada resmî makamlarca son derece hoş karşılanması ve geri döndüğünde bakana bir rapor sunması, bazı çevrelerce bu gezinin siyasî olabileceği hissini uyandırmıştır. Goldziher Kahire’de öğrenci cübbesi giyen ilk gayri Müslüm Avrupalı olarak nitelendirilmektedir.⁶⁸ Bazı eserleri:

1. *Die Zähriten*: “Zahiriler” anlamındaki eser Leipzig’de 1884 yılında basılmıştır.

2. *Muhammedanische Studien*: “Muhammedi Çalışmalar” anlamındaki eser Halle’de 188-1890’da yayımlanmıştır.

3. *Vorlesungen über den Islam*: “İslâm Hakkında Dersler” anlamındaki eser Heidelberg’de 1910 yılında yayımlanmıştır.

4. *Die Richtungen der Islamischen Koranauslegung*: “İslâmî Kur’an Tefsirinin Yönleri” anlamındaki eser Leiden’da 1920’de yayımlanmıştır.

Ayrıca son öğrencisi olan Somogyi tarafından Goldziher’in makaleleri “*Gesammelte Schriften (Toplanan Yazılar)*” adı altında altı cilt olarak 1967’de Hildesheim’da yayımlanmıştır.⁶⁹

Arent Jan Wensinck (1881-1939): Hollandalı bir oryantalisttir. İslâm ve Hz. Peygamber ile ilgili olumsuz çalışmaları mevcuttur. Birçok oryantalist gibi Wensinck de İslâmî kaidelerin Yahudilikten etkilenerek ortaya çıktığını ileri sürmüştür. Ignaz Goldziher’in yolunu takip ederek hadislerin, muhalif düşünceye sahip kimseler tarafından kullanılan birer silah olarak nitelemiştir.⁷⁰ Mısır Dil Kurumu üyesidir. Hz. Peygamber ve Kur’ân-ı Kerîm’e dair cüretli iddialarda bulunarak “Hz. Peygamber’in Kur’ân-ı Kerîm’i kendisinden önceki dini ve felsefi kitapların bir özeti olarak yazdığını” ileri sürmüştür. Bunun üzerine 1936’da yayınlanan “İslâm ve Müsteşrikler (*el-Musteşrikûn ve’l İslâm*)” kitabının yazarı, Tabib Dr. Hüseyin el-Havvari’nin ağır eleştirisi üzerine üyelikten çıkarılmıştır. Bilindiği gibi Wensinck’in “*The Muslim Creed (İslâm Akidesi)*” isimli 1932’de yayımlanmış bir kitabı vardır. Eserlerinden bazıları şunlardır:

1. *Mohammed en de Joden te Medina*: “Muhammed ve Yahudiler Medine’de” anlamındaki eser Leiden’da 1908 yılında yayımlanmıştır.

⁶⁶ <https://magazin.zenith.me/de/kultur/100-todestag-von-ignaz-goldziher> sayfasından tercüme edilmiştir. E.Tarihi: 05.03.2022

⁶⁷ <https://magazin.zenith.me/de/kultur/100-todestag-von-ignaz-goldziher> sayfasından tercüme edilmiştir. E.Tarihi: 05.03.2022

⁶⁸ Hatiboğlu, “Goldziher, Ignaz”, 14/102-105.

⁶⁹ Hatiboğlu, “Goldziher, Ignaz”, 14/102-105.

⁷⁰ Fatma Kızıl, “Wensinck, Arant Jan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2013), 43/158-159.

2. *A Handbook of Early Mohammadan Tradition*: “Erken Dönem Muhammedi Hadislerin El Kitabı” anlamındaki eser 1927 yılında Leiden’da yayımlanmıştır.

3. *Concordance et indices de la tradition Musulmane*: “Müslüman Hadislerin Uyumu ve Endeksleri” anlamındaki eserin ilk cildi 1936’da yayımlanmıştır.

4. *The Muslim Creed, Its Genesis and Historical Development*: “Müslüman İnancı, Oluşumu ve Tarihsel Gelişimi” anlamındaki eser Cambridge’de 1932 yılında yayımlanmıştır.

5. *Handwörterbuch des Islam*: “İslâm’ın El Kitabı” anlamındaki eser Leiden’da 1941 yılında yayımlanmıştır.

1.4. Alman oryantlizmi, oryantlistler, Rudolf Leszynsky’nin hayatı ve eserleri

Alman oryantlizmi ilk etapta teoloji çalışmalarıyla başlamıştır. Fakat zamanla filolojik çalışmalara dönüşmüş ve 19.yüzyılın sonuna kadar çalışma alanlarını arttırmıştır.⁷¹ Alman oryantlizmi, İngiltere ve Fransa’ya göre, çalışmalarını daha geç gerçekleştirmiştir. Fakat kısa sürede onların seviyesine ulaşmıştır.

Almanya’da oryantlizm çalışmalarının 15.yüzyılda başladığı belirtilmektedir.⁷² Bu çalışmaların temeli Eberhard Karls Üniversitesi Şark Dilleri ve Kültürleri adlı bölümün 1477’de kurulması ile atıldığı söylenebilir. Tübingen Üniversitesi Şark Enstitüsü’nde 1521’den itibaren İbranice ve Arabiyyat çalışmaları yapılmıştır.⁷³ Akademik anlamda oryantlizm çalışmalarının, 1609’dan itibaren Heidelberg Üniversitesi’nde Arapça dersleri veren ve bu bölümü ilk kez kuran Profesör Jacob Christmann (1554-1613) tarafından yapıldığı söylenebilir. Teolog August Hermann Francke (1663-1727) ise misyonerlik çalışmalarının yürütülebilmesi için Halle şehrinde 1702 yılında “Collegium Orientale Theologicum” (Doğu Teolojisi Okulu) derneğini kurmuştur.⁷⁴ Francke’nin ölümünden sonra Heinrich Callenberg (1694-1760) yine aynı şehirde 1728’de Institutum “Judaicum et Muhammedicum” (Yahudilik ve Muhammedilik Enstitüsü) adında bir müessese kurmuştur.⁷⁵ Ancak Almanya’da yapılan oryantlist çalışmalar 1845’te “Deutsche Morgenländische Gesellschaft” (Alman Şarkiyat Araştırmaları Enstitüsü)’nün kurulmasıyla kurumsal bir nitelik kazanmıştır.⁷⁶ Viyana’da 1754’te “Die kaiserlich-königliche Akademie für Orientalische Sprachen” (Doğu Dilleri için İmparatorluk-Kraliyet Akademisi) kurulmuş ve ünlü oryantlist Hammer Purgstall (1774-1856) burada yetişmiştir.⁷⁷

Johann Wolfgang von Goethe (1749-1832) Jena Üniversitesi’nde rektörlük yaptığı dönemlerde burada Orta-Doğu Araştırmaları için bir bölümün kurulması gerektiğini belirtmiştir. “*Westöstlicher Diwan (Doğu-Batı Divanı)*” isimli eserinde Şark’a duyulan ilgiyi dile getirerek⁷⁸ Doğu’yu romantikleştirmeye çalışmıştır.⁷⁹

⁷¹ Avcı, *Alman Oryantalizmi*, 19.

⁷² Avcı, *Alman Oryantalizmi*, 43.

⁷³ Bülent Şenay, “Orta Doğu Araştırmaları Birinci Dünya Kongresi’ ve Almanya’da Oryantalist Çalışmalar” 3 (2002), 248.

⁷⁴ Avcı, *Alman Oryantalizmi*, 45.

⁷⁵ Avcı, *Alman Oryantalizmi*, 46.

⁷⁶ Şenay, “Orta Doğu Araştırmaları Birinci Dünya Kongresi’ ve Almanya’da Oryantalist Çalışmalar”, 249.

⁷⁷ Avcı, *Alman Oryantalizmi*, 53.

⁷⁸ Şenay, “Orta Doğu Araştırmaları Birinci Dünya Kongresi’ ve Almanya’da Oryantalist Çalışmalar”, 249.

Alman Şarkiyat Enstitüsü'nün çalışmalarının yapılmasında Alman Hükümetinin yanı sıra, Volkswagen ve Fritz Thyssen gibi vakıflar da destek vermiştir. Günümüzde bu Enstitü'nün 20.000 civarında kaynak esere ev sahipliği yaptığı belirtilmektedir.⁸⁰

Gustav Weil (1808-1889): 25 Nisan 1808'de Almanya'da doğmuştur. Çocuk yaşta iken haham olan dedesi ile birlikte Talmud okumuş, 1828'de Heidelberg Üniversitesi'ne kayıt olmuş, daha sonra eğitim için Paris'e giderek oradaki hocalarından Arapça ve Süryanice öğrenmiştir. Kahire'de Ebû Za'bel Tıp Medresesi'nde Fransızca öğretmenliği yapmıştır. 1835'de ise İstanbul'a giderek Türkçesini iletmiştir. 29 Ağustos'ta Almanya'da ölmüştür. Weil, Hz. Muhammed'in hayatını ve Kur'ân-ı Kerîm'i araştırmış ancak daha önceki oryantalistlerin yaptığı çalışmaları tekrar etmekten ileri gidememiştir.⁸¹

Eserleri:

1- *Samachscharis Goldene Halsbänder*:⁸² "Zemahşeri'nin Altın Yakaları" anlamındaki eser Stuttgart'ta 1836 yılında yayımlanmıştır.

2- *Die poetische Literatur der Araber vor und unmittelbar nach Mohammed: Eine historisch-kritische Skizze*: "Arapların Muhammed'den Önce ve Hemen Sonra Şiir Edebiyatı: Tarihsel eleştirel bir eskiz" anlamındaki eser Stuttgart-Tübingen'de 1837 yılında yayımlanmıştır.

3- *Tausend und eine Nacht. Arabische Erzählungen*: "Binbir Gece Masalları. Arapça Anlatımlar" anlamındaki eserin I-IV. ciltleri Stuttgart'ta 1838-1872 yılları arasında, Wiesbaden'da ise 1978 yılında yayımlanmıştır.

4- *Mohammed der Prophet*: "Muhammed Peygamber" anlamına gelen eser, Hz. Peygamber'in hayatı ve öğretileri, el yazması kaynaklardan ve Kur'ân-ı Kerîm'den alınarak hazırlanmıştır. Stuttgart'ta 1843 yılında yayımlanmıştır.

5- *Historisch-kritische Einleitung in den Koran*: "Kur'an'a Tarihsel Eleştirel Giriş" anlamındaki eser Bielefeld 1844 ve Bielefeld-Leipzig'de 1878 yılları arasında yayımlanmıştır.

6- *Biblische Legenden der Muselmänner aus arabischen Quellen zusammengetragen und mit jüdischen Sagen verglichen*: "Arap kaynaklarından İncil efsaneleri derlenmiş ve Yahudi destanlarıyla karşılaştırılmıştır" anlamındaki bu eser Frankfurt am Main'da 1845 yılında yayımlanmıştır.

7- *Das Leben Mohammeds nach Mohammed Ibn Ishak*: "Muhammed İbn İshak'a Göre Muhammed'in Hayatı" anlamındaki eser Stuttgart'ta 1864 yılında yayımlanmıştır.

8- *Geschichte der Chalifen*: "Halifelerin Tarihi" isimli eserin I-III ciltleri Mannheim'da 1846-1851 yılları arasında, IV-V ciltleri ise Stuttgart'ta 1860-1862 yılları arasında yayımlanmıştır.

⁷⁹ Avcı, *Alman Oryantalizmi*, 19.

⁸⁰ Şenay, "Orta Doğu Araştırmaları Birinci Dünya Kongresi' ve Almanya'da Oryantalist Çalışmalar", 250.

⁸¹ Hilal Görgün, "Weil, Gustav", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2013), 43/154.

⁸² Araştırma esnasında ulaşılan birçok çalışmada Zemahşeri'nin Altın Kúpeleri ifadesi geçmekle birlikte Hilal Görgün bunu Zemahşeri'nin Altın Yakaları olarak tercüme etmiştir. Bu çalışmada çevirinin doğru olduğu düşünülerek aynı şekilde kullanılmıştır.

9- *Geschichte Islamischen Völker von Mohammed bis zur Zeit des Sultan Selims*: “Muhammed Döneminden Sultan Selim Dönemine Kadar İslâm Halkları Tarihi” anlamındaki eser Stuttgart’ta 1866 yılında yayımlanmıştır.

Heinrich Ferdinand Wüstenfeld: (1808-1899) Almanya’nın Hannover şehrine bağlı Münden’da doğmuştur. Göttingen ve Berlin’de teoloji üzerine eğitimlerini tamamladıktan sonra Göttingen’de üniversite hocalığı yapmıştır. İslâm tarihi ve coğrafyasıyla yakından ilgilenmiş ve bu alanda eserler vermiştir. Arapça eserlerin neşredilmesinde katkı sağlamıştır. Ancak Wüstenfeld tüm bu çalışmalarını yaparken yalnızca Avrupa’da bulunan kaynaklardan istifade etmiş ve İslâm coğrafyasında bulunan kaynaklara başvurmamıştır. Bu noktada eleştiri almıştır. Wüstenfeld’in, daha önce bahsettiğimiz Deutsche Morgenländische Gesellschaft ve Soci  t   Asiatique kuruluşlarında üyeliği bulunmaktaydı.⁸³

Eserler:

1- *Über die Quellen des Werkes*: “Çalışmaların Kaynakları Hakkında” anlamındaki eser Göttingen’de 1837 yılında yayımlanmıştır.

2- *Die Akademien über Araber und ihre Lehrer*: “Arap Akademileri ve Hocaları” anlamındaki eser Göttingen’de 1837 yılında yayımlanmıştır.

3- *Geschichte der Arabischen Aerzte und Naturforscher*: “Arap Hekimlerinin ve Doğa Bilimcilerinin Tarihi” anlamındaki eser Göttingen’de 1840 yılında yayımlanmıştır.

4- *Ueber das Leben und Schriftendes Scheich Abu Zakarija Jahya el-Nawawi*: “Şeyh Ebu Zekeriya Yahya el-Nevavi’nin Hayatı ve Yazıları Üzerine” anlamındaki eser Göttingen’de 1849 yılında yayımlanmıştır.

5- *Genealogische Tabellen der Arabischen Stämme und Familien*: “Arap Kabileleri ve Ailelerinin Soy Tabloları” anlamındaki eser Göttingen’de 1852 yılında yayımlanmıştır.

6- *Register zu den genealogischen Tabelle der Arabischen Stämme und Familien*: “Arap Kabileleri ve Ailelerinin Soy Tablolarının Listesi” anlamındaki eser Göttingen’de 1853 yılında yayımlanmıştır.

7- *Vergleichstabelle der mohammedanischen und christichen Zeitrechnung*: “Müslüman ve Hıristiyan Takvimlerinin Karşılaştırmalı Tabloları” anlamındaki eser Leibzig’de 1854 yılında yayımlanmıştır.

8- *Die von Medina auslaufenden Hauptstrassen*: “Medine’den Çıkan Ana Yollar” anlamındaki eser Göttingen’de 1862-1863 yılları arasında yayımlanmıştır.

9- *Die Statthalter Der Ägypten zur Zeit der Chalifen*: “Halifeler Döneminde Mısır Valileri” anlamındaki eser Göttingen’de 1875-1876 yılları arasında yayımlanmıştır.

Wüstenfeld’in eserleri bu kadarla sınırlı değildir. Ancak burada kısaca değinmenin yeterli olacağı düşünülmüştür..

⁸³ Hilal Görgün, “Wüstenfeld, Heinrich Ferdinand”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2013), 43/166-168.

Abraham Geiger (1810-1874): Frankfurt'ta Yahudi bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir.⁸⁴ İbranice, Grekçe ve Latince eğitimi almıştır. Hocası olan Alman Arabist Georg Wilhelm Freitag'ın (1788-1861), Bonn Üniversitesi'nin düzenlediği "Yahudilik'ten Türetilen Kur'an Konularına İlişkin Bir Araştırma" konulu yarışmasına daveti üzerine, "Was Hat Mohammed Aus Dem Judenthume aufgenommen? (*Muhammed Yahudilik'ten Ne Aldı?*)" isimli eserini yazmış ve genç yaşta ödüle layık görülmüştür.⁸⁵ Yazdığı bu eser zamanla oryantalistlerin başvurduğu bir kaynak haline gelmiştir. Geiger, Reform Yahudiliğin kurucusu olarak kabul edilmektedir. Yahudiliği modern Batı kültürünün bir parçası haline getirmeye çalışmıştır.

Eserleri:

1. *Was Hat Mohammed Aus Dem Judenthume Aufgenommen? (Muhammed Yahudilikten Ne Aldı?)*: Rudolf Leszynsky eserinde bu isimden bahsettiği için içeriği hakkında kısaca bilgi vermenin faydalı olacağı düşünülmüştür.

Bu kitap 1833 yılında Almanya'nın Bonn şehrinde yayımlanmıştır. Geiger bu eserde Hz. Peygamber'in Yahudilikten aldığı düşündüğü kurallara ait soruları cevaplamaya çalışmıştır. Bölümlerinin her birinde farklı sorular sorarak Hz. Peygamber'in Yahudilikten gerçekten bir şeyler alıp almadığı, aldıysa neler aldığı ve Hz. Peygamber'in bunu isteyerek mi yaptığına dair konulara açıklık getirmeye çalışmıştır. Eserin başında ise bu soruların son derece hassas olduğunu ve titiz bir çalışma gerektirdiğini beyan etmiştir. Kur'an âyetlerinden örnekler vererek bunu sağlamaya çalışmıştır. Bunun yanı sıra cennet, Firdevs cenneti ve cehennem gibi bazı kavramların Yahudiliğe yabancı olmadığını ve bu kavramların İbranice olduğunu ileri sürmüştür.⁸⁶ Bu eseri ile geniş kitlelere ulaşmayı hedefleyen Geiger, Yahudilerin Arabistan'da sahip olduğu güç sebebiyle Hz. Peygamber'in onların yanında yer almak istediği fikri üzerinde durmuştur.⁸⁷ Bunun yanı sıra Hz. Peygamber'in Yahudileri İslâm'a davet edebilmek için onların görüşlerini benimsemesinin olağan olduğunu ifade etmiştir.

2. *Lehr- und Lesebuch zur Sprache der Mischnah*: "Mişna dilini öğrenme ve okuma kitabı" anlamındaki eser 1845 yılında yayımlanmıştır.

3. *Judaism and Islam*: "Yahudilik ve İslâm" anlamındaki eseri 1898 yılında yayımlanmıştır.

4. *Abraham Geiger and Liberal Judaism*: "Abraham Geiger ve Liberal Yahudilik" anlamındaki eserin yayımlanma tarihi hakkında herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır.

5. *Sadduzäer und Pharisäer*: "Sadukiler ve Ferisiler" anlamındaki eseri 1863 yılında yayımlanmıştır.

6. *Judaism and Its History*: "Yahudilik ve Tarihi" anlamındaki eseri 1864 yılında yayımlanmıştır.

⁸⁴ Salime Leyla Gürkan, "Geiger, Abraham", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2020), Ek 1./471-473.

⁸⁵ Necmettin Salih Ekiz, "Abraham Geiger: 19. Yüzyılda İslâm'ın Kökenlerini Araştıran Reformist Bir Yahudi" 5/1 (2021), 106.

⁸⁶ Abraham Geiger, *Was hat Mohammed aus dem Judenthume aufgenommen?* (Bonn, 1833), 48.

⁸⁷ Geiger, *Was hat Mohammed aus dem Judenthume aufgenommen?*, 6.

7. *Parschandatha; die Nordfranzösische Exegetenschule*: “Kuzey Fransa Tefsir Okulu” anlamındaki eseri 1855 yılında yayımlanmıştır.

Theodor Nöldeke (1836-1930): Göttingen’de 1853’de klasik filoloji ve şarkiyat okuyan Nöldeke, babasının arkadaşı protestan ilahiyatçısı ve şarkiyatçı Heinrich August Ewald’ın etkisiyle oryantalizm çalışmalarına başlamıştır.⁸⁸ Birçok oryantalist gibi o da Arapça, İbranice, Türkçe, Farsça ve Sanskritçe öğrenmiştir. 1856-1857 yıllarında Viyana’da Arapça ve Türkçe yazmalar, ayrıca İran şiiriyle de ilgilenmiştir. Sami dilleri alanında yaptığı çalışmalarla katkı sunan Nöldeke, Süryani ve Arapça üzerine yayınladığı eserler günümüzde birçok araştırmacıya kaynak olmaktadır.⁸⁹

Eserleri:

1. *Geschichte des Qorans*: “Kur’an’ın Tarihi” anlamındaki eserinin I-III ciltleri Göttingen’de 1860 yılında ve Leipzig’de 1909-1938 yılları arasında yayımlanmıştır.

2. *Das Leben Mohammeds*: “Muhammed’in Hayatı” anlamındaki eseri Hannover’de 1863 yılında yayımlanmıştır.

3. *Beiträge zur Kenntniss der Poesie der alten Araber*: “Eski Arap Şiir Bilgisine Katkılar” anlamındaki eseri Hannover’de 1864 yılında Hildesheim’da ise 1964 yılında yayımlanmıştır.

4. *Über die Amalekiter und einige andere Nachbarvölker der Israeliten*: “Amalikalılar ve İsrail’in bazı diğer komşuları hakkında” anlamındaki eseri Göttingen’de 1864 yılında yayımlanmıştır.

5. *Untersuchungen zur Kritik des alten Testaments*: “Eski Ahit’in Eleştiri Çalışmaları” anlamındaki eserin yayımlanma tarihine ait bilgiye rastlanılmamıştır.

6. *Mandäische Grammatik*: “Mandaik Dilbilgisi” anlamındaki eseri Halle’de 1875’de, Darmstadt’ta ise 1964 yılında yayımlanmıştır.

7. *Kurzgefasste syrische Grammatik*: “Özlü Süryanice Dilbilgisi” anlamındaki eseri Leipzig’de 1880 ve 1898 yıllarında; Darmstadt’ta ise 1966 ve 1977 yıllarında yayımlanmıştır.

8. *Die semitischen Sprachen*: “Semitik Diller” anlamına gelen eseri Leipzig’de 1887 ve 1899 yıllarında yayımlanmıştır.

9. *Aufsätze zur persischen Geschichte*: “Fars Tarihi ile ilgili yazılar” anlamındaki eseri Leipzig’de 1887 yılında yayımlanmıştır.

10. *Orientalische Skizzen*: “Doğulu Eskizler” anlamındaki eseri Berlin’de 1892’de, Hildesheim’da ise 1974’de yayımlanmıştır.

11. *Zur Grammatik des klassischen Arabisch*: “Klasik Arapçanın Dilbilgisi” anlamına gelen eseri Viyana’da 1897’de, Darmstadt’ta ise 1963’te yayımlanmıştır.

12. *Beiträge zur semitischen Sprachwissenschaft*: “Semitik Dil Bilimine Katkılar” anlamına gelen eseri Strassburg’da 1904 yılında yayımlanmıştır.

⁸⁸ <https://www.deutsche-biographie.de/sfz72233.html> E.Tarihi: 29.01.2022

⁸⁹ Hilal Görgün, “Nöldeke, Theodor”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2007), 33/217-218.

13. *Das iranische Nationalepos*: “İran Ulusal Destanı” anlamına gelen eseri Strassburg’da 1896’da, Berlin-Leipzig’de ise 1920 yılında yayımlanmıştır.

14. *Grammatik des christlich-palaestinischen Aramäisch*: “Hıristiyan-Filistin Arami Dilbilgisi” anlamındaki eseri Tübingen’de 1924’de, Hildesheim’da ise 1965 yılında yayımlanmıştır.

15. *Belegwörterbuch zur klassischen arabischen Sprache*: “Klasik Arap Dili için Referans Sözlük” anlamındaki eseri Berlin’de 1952 ve 1954 yıllarında yayımlanmıştır.

Julius Wellhausen (1844-1918): Göttingen’in önemli ilahiyatçı ve oryantalisti olarak tanımlanmaktadır. Eski ve Yeni Ahit çalışmalarında önemli bir etkiye sahiptir. İncil geleneğini eleştirel olarak inceleyen bir filolog ve tarihçiydi. Eski Ahit’de sürgün öncesi eski İsrail ile sürgün sonrası Yahudilik arasındaki farkı gözler önüne sermiştir. Yeni Ahit’te ise tarihi İsa ile İncillerin İsa’sı arasındaki temel farkı belirlemiştir. Arap çalışmalarında ise İslâmî kaynakları eleştirel analiz yoluyla İslâm öncesi Arap dünyasının kapılarını aralamış ve erken İslâm tarihine önemli katkılarda bulunmuştur.⁹⁰

Eserleri:⁹¹

1. *De Gentibus et familiis judaeis I.Chr. 2. 4. enumerantur* isimli eseri Göttingen 1870 yılında yayımlanmıştır. Doktora tezidir. Türkçe anlamı bulunmamıştır.

2. *Der Text der Bücher Samuelis untersucht*: “İncelenen Samuelis Kitaplarının Metni” anlamındaki eseri Göttingen’de 1871 yılında yayımlanmıştır.

3. *Die Pharisäer und die Sadduzaer. Eine Untersuchung zur inneren jüdischen Geschichte*: “Ferisiler ve Sadukiler. Yahudi iç tarihinin incelemesi” anlamındaki eseri Greifswald’da 1874’de, Hannover’de ise 1924’te yayımlanmıştır.

4. *Die Composition des Hexateuchs*: “Altı Kitabın Kompozisyonu” anlamındaki eseri Berlin’de 1885, 1889, 1899 ve 1963 yıllarında yayımlanmıştır.. Bu çalışma “Skizzen und Vorarbeiten (Eskizler ve Ön Çalışma)” adlı eserinin ikinci kitabıdır.

5. *Die kleinen propheten*: “Küçük Peygamberler” anlamındaki eser Berlin’de 1892, 1893 ve 1963 yıllarında yayımlanmıştır.

6. *Israelitische und jüdische Geschichte*: “İsraili ve Yahudi Tarihi” anlamındaki eser Berlin’de 1894, 1895, 1901, 1904, 1907, 1904, 1958 ve 1981 yıllarında yayımlanmıştır.

7. *The Sacred Books of the Old Testament*: “Eski Ahitlerin Kutsal Kitapları” anlamındaki eser Berlin ve London’da 1895 yılında yayımlanmıştır.

8. *Muhammed in Medina*: “Muhammed Medine’de” anlamındaki eser Berlin’de 1882 yılında yayımlanmıştır. Vâkıdî’nin kitabı el Megazi’nin kısaltılmış Almanca tercümesidir.

9. *Skizzen und Vorarbeiten*: “Eskizler ve Ön Çalışmalar” anlamındaki eserin I-VI. ciltleri Berlin’de 1884-1899 yılları arasında yayımlanmıştır.

⁹⁰[https://www.uni-goettingen.de/de/julius+wellhausen+%281844+bis+1918%29/75317.html#:~:text=Der%20bedeutende%20G%C3%B6ttinger%20Theologe%20und,G%C3%B6ttingen%20Theologie%20und%20semitische%20Sprachen.&text=Hier%20lehrte%20und%20forschte%20er%20bis%20zu%20seinem%20Tod%20im%20Jahr%201918.](https://www.uni-goettingen.de/de/julius+wellhausen+%281844+bis+1918%29/75317.html#:~:text=Der%20bedeutende%20G%C3%B6ttinger%20Theologe%20und,G%C3%B6ttingen%20Theologie%20und%20semitische%20Sprachen.&text=Hier%20lehrte%20und%20forschte%20er%20bis%20zu%20seinem%20Tod%20im%20Jahr%201918. Sayfasından alıntılanmıştır. E.Tarihi: 29.01.2022)

Sayıfasından alıntılanmıştır. E.Tarihi: 29.01.2022

⁹¹ Hilal Görgün, “Wellhausen, Julius”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2013), 43/155-157.

10. *Die religiöse-politische Oppositionsparteien im alten Islam: "İslâm'ın İlk Dönemlerinde Dinî-Siyasî Muhalefet Partileri"* anlamındaki eseri Berlin'de 1901'de, Nendeln Lichtenstein'da ise 1970 yılında yayımlanmıştır.

11. *Das arabische Reich und sein Sturz: "Arap İmparatorluğu ve Çöküşü"* anlamındaki eseri Berlin'de 1902 ve 1960 yıllarında yayımlanmıştır.

Carl Heinrich Becker (1876-1933):⁹² 12 Nisan 1876 yılında Hollanda'nın başkenti Amsterdam'da doğmuştur. Orta öğrenimin Frankfurt'ta tamamladıktan sonra sırasıyla Lozan, Heidelberg ve Berlin Üniversiteleri'ne gitmiştir. Heidelberg Üniversitesi'nden 1899'da doktor unvanını almıştır. İbnü'l-Kelbî'nin "*Kitâbü Nesebi fuhûli'l-hayl fi'l Câhiliyye ve'l-İslâm*" ve Belâzürî'nin "*Ensâbü'l Eşrâf*"ını incelemiştir. I. Dünya Savaşı'nın baş göstermesiyle birlikte öğretim üyeliğini bırakarak, Doğu hakkında siyasî çalışmalara başlamıştır. 1910 yılında "*Der Islam*" adlı dergiyi kurmuştur. Becker uluslararası birçok kongrelere katılmış ve seminerler vermiştir. Özellikle Julius Wellhausen ve Ignaz Goldziher'in eserlerinden etkilenmiştir. Becker oryantalist olmanın yanı sıra aynı zamanda bir siyasetçidir. Becker 10 Şubat 1933 yılında Berlin'de ölmüştür.

Eserleri:

1- *Beiträge zur Geschichte Agyptens unter dem Islam: "İslâm Dönemindeki Mısır tarihine katkılar"* anlamındaki eseri Strassburg'da 1902 yılında, Leipzig'de ise 1924 yılında yayımlanmıştır.

2- *Deutschland und der Islam. Der Deutsche Krieg: Politische Flugschriften: "Almanya ve İslâmiyet. Alman Savaşı: Siyasî Broşürler"* anlamındaki eseri Berlin'de 1914 yılında yayımlanmıştır.

3- *Islamstudien. Vom Werden und Wesen der Islamischen Welt: "İslâmî çalışmalar. İslâm Dünyası'nın Gelişimi ve Doğası Üzerine"* anlamındaki eserin I-II ciltleri Leipzig'de 1924-1934 yılları arasında yayımlanmıştır.

Joseph Schacht (1902-1969): Alman asıllı bir Yahudi'dir. İslâm'a ve Müslümanlara karşı aşırı mutaassıptır. Fıkıh ve Fıkıh usulüne dair bazı eserleri vardır. İslâm Ansiklopedisi ile Sosyal İlimler Ansiklopedisi madde yazarlarındadır. En tanınmış kitabı "*An Introduction to Islamic Law(İslâm Hukukuna Giriş)*" isimli eseridir.

Gustave E. Von Grünebaum (1909-1972): Alman asıllı Yahudilerdendir. Amerika'ya göç ederek oraya yerleşmiş ve Chicago Üniversitesi başta olmak üzere birçok üniversitesinde hocalık yapmıştır. İslâmî değerlere ve Müslümanlara karşı olumsuz bakış açısı bütün yazılarında kolayca fark edilmektedir. Çok yazan biridir. Oryantalistlerin takdirini kazanmış eserlerinden bazıları şu şekildedir:

1. *Medieval Islam: "Ortaçağ İslâmiyeti"* anlamındaki eseri 1946'da yayımlanmıştır.

2. *Attempts of self-interpretation in Contemporary Islam: "Çağdaş İslâm'ı Yorumlama Girişimleri"* anlamındaki eseri 1947'de yayımlanmıştır.

3. *Mohammedan Fetivals: "Muhammedi Bayramlar"* anlamına gelen eser 1951'de satışa sunulmuştur.

⁹² Abdülkerim Özeydin, "Becker, Carl Heinrich", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 1992), 5/288-289.

4. *Islamkunde und Kulturwissenschaft*: “İslâm Tarihi ve Kültürel Çalışmalar” anlamındaki eser 1954’de yayımlanmıştır.

5. *Unity and Variety in Muslim Civilization*: “İslâm Medeniyetinde Birlik ve Çeşitlilik” 1955 yılında satışa sunulmuştur.

6. *Islam*: Çeşitli makalelerinden oluşan bu eseri 1957 yılında yayımlanmıştır.

Rudolf Leszynsky’nin Hayatı ve Eserleri

Bu bölümde, Rudolf Leszynsky’nin hayatı, Dieter Dargies’in kaleme aldığı yazı türkçeye tercüme edilerek özeti aktarılmıştır.⁹³

Rudolf Leszynsky. 10.11.1884’te Berlin’de doğmuştur. Berlin’deki haham seminerinde beş yıl eğitim aldıktan sonra hahamlık izni almıştır. Daha sonra akademik kariyere başlamış ve 1909’da Heidelberg’de “*Kıyamet Üzerine Muhammedi Araştırmalar*” konulu teziyle doktor unvanı almıştır. Sonraki yıllarda önemli reformlar üzerine çalışan bir grup haham arasında, Kur’ân-ı Kerîm’in tarihsel-eleştirel araştırmaları üzerine bir dizi makale yayımlamıştır. Askerliğini 1914-18 yılları arasında Alman ordusunda yapmıştır. Bunun yanında. 1919’da Berlin’deki Hür Yahudi Halk Eğitim Merkezi’nin kurucuları arasında bulunmuş, ilk müdürü olmuş ve burada 1922 yılına kadar özel öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. 1922’de ise doçentliğini almıştır.

Ancak bir süre sonra Rudolf Leszynsky, kariyerinde değişiklik yaparak sigorta okumaya başlamış ve ardından bir şirkette sigorta müdürü olarak çalışmıştır. Kendisinin bu radikal meslek değişimi ile ilgili bir açıklamasının olmadığı görülmektedir. Ancak ilerleyen zamanlarda kızı bu durumun Yahudilere karşı yapılan ırkçı ayırmadan dolayı kaynaklandığını ifade etmiştir. Nitekim 1933 yılında Yahudi işyerlerine yapılan boykottan dolayı Leszynsky, ailesini de alarak Tel-Aviv’e göç etmek zorunda kalmıştır. Alman hükümeti 1940 yılında Leszynsky’nin Almanya’daki tüm mal varlığına el koyarak kendisine iadesini engellemiştir. Yahudilik ve İslâm üzerine birçok eser veren Leszynsky, 1949 yılında Tel Aviv’de vefat etmiştir.

Eserleri:

Rudolf Leszynsky’nin birçok eserinden bahsedilmektedir ancak bizim tespit edebildiğimiz eserleri şunlardır:⁹⁴

1. *Worte des Abschieds bei der Entlassungsfeier (Mezuniyet Törenindeki Veda Sözleri)*: Yazı 1907 yılına aittir. Leszynsky bir haham seminerinde bu konuşmayı yapmıştır. Sözlerine öncelikle hocalarına ve arkadaşlarına teşekkür ederek başlayan Leszynsky, metnin ilerleyen bölümlerinde Tanrı’ya halkının yaşadığı zorluklardan ve insanlığın düştüğü içler acısı durumundan bahsetmektedir. Konuşmasında, Tanrı’nın İsrail’den ayrılmamaları için kendilerine yardımcı olacağına dair sözlerine yer vermektedir. İsrailoğulları’na Tanrı’yı anlatmayı ve onları doğru yolda tutmayı, kendilerine Tanrı tarafından verilmiş bir görev olarak ifade etmektedir. Eser içerisinde zaman zaman özeleştirici yaparak hahamlığın gerekliliğini layığıyla yerine getirip getirmediğine dair sorular sormaktadır. Ancak hemen

⁹³ http://www.grossglienickerkreis.de/images/ggk_texts/jf_9.pdf sayfasından tercüme edilmiştir. Erişim Tarihi: 20.02.2021

⁹⁴ <http://worldcat.org/identities/viaf-103747639/> Erişim Tarihi: 02.12.2021

sonrasında Tanrı'nın teselli eden sözlerine yer vermektedir. Leszynsky konuşmasının sonunda yolundan ayırmaması ve kendisini koruması için Tanrı'ya dua ederek sözlerini bitirir.⁹⁵

2. *Mohammedanische Traditionen über das jüngste Gericht* (Son Karar (Kıyamet) Hakkında Muhammedî Gelenekler): Eser 1909 yılında yayımlanmıştır. Yahudilik-Hıristiyanlık ve Müslümanlık eskatalogisi hakkında karşılaştırmalı olarak yapılan bir doktora çalışmasıdır. Dili arapça ve almandır.⁹⁶ Leszynsky eserinde hocası Prof. Barth'ın kıyamet günü ilgili konuya dikkat çektiğini ve bu nedenle çalışmayı yaptığını ifade etmektedir. Leszynsky çalışmasına kabir hayatından başlayarak, kıyamet gününden ve sonrasında gelen cehennem hayatından bahsetmiştir. Kıyamet günü insanların Tanrı karşısında diz çökeceğini ve sadece Tanrı tarafından ödüllendirilen insanların ayağa kalkabileceğini ifade etmiştir. Devamında ise cehennemde verilen haifif ve ağır cezalara değinerek ürkütücü ifadelerde bulunmuştur. Cehennem ehlinin içeceklerine de değinen Leszynsky, burada bulunan dağları, ovaları, dereleri ve hayvanları izaha çalışmıştır. Eserin sonunda kısaca kendisinden bahsettikten sonra bir kısım İslâm tarihçilerinin arapça metinlerine yer vermiştir.⁹⁷

3. *Die Lösung des Antoninusrätsels* (Antoninus Bulmacasının Çözümü): Leszynsky'nin bu eseri 1910 yılında Berlin'de yayımlanmıştır. Yazar bu eserinde, II. yüzyılda Roma İmparatorluğu döneminde Filistin'de bulunan haham Jehuda'nın kral Antoninus ile karşılaşmasını anlatmaktadır. Kendisine ilham veren ismin ise Prof. Samuel Krauß olduğunu ifade etmektedir. Zira Krauß yüzyıl boyunca halkın zihnini meşgul eden "*Haham Jehuda'nın arkadaşı Antoninus kimdir?*" sorusuna yanıt bulmak üzere bir yazı kaleme almıştır. Leszynsky, birçok Yahudinin bu soru ile meşgul olduğunu ve yanıt bulmak için vakit harcadığını dile getirmektedir. Eser içerisinde Haham Jehuda ve kral Antoninus arasında geçen birçok konuşmaya yer verilerek soruya cevap bulunmaya çalışılmıştır. Antoninus hakkında bulunan farklı rivayetleri de eser içerisinde görmek mümkündür. Konunun karmaşıklığına ve bu sorunun oluşmasına, o tarihlerde birden fazla Antoninus isminin bulunması sebep olarak gösterilmiştir.⁹⁸

4. *Die Sadduzäer* (Sadukiler): Yazı 1912 yılına aittir. Leszynsky bu yazıyı Ludwig Ihmels'in 1913 yılında yayımladığı "*Teolojik Edebiyat* (*Theologisches Literaturblatt*)" isimli eserinin bir bölümünde yazmıştır. Leszynsky'nin "*Sadukiler* (*Die Sadduzäer*)" isimli bu yazısı kitabın 318-320. sayfaları arasında yer almaktadır.⁹⁹

⁹⁵ <https://sammlungen.ub.uni-frankfurt.de/freimann/urn/urn:nbn:de:hebis:30:1-118728> sayfasından metnin orjinaline ulaşılabilir. E.T. 09.04.2023

⁹⁶ <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/Z44EQXSYIA2WOQUM65ZF7S5OIBUS3FQU?isThumbnailFiltered=true&query=Rudolf%2BLeszynsky&viewType=list&rows=20&offset=0&hitNumber=5> E.T. 09.04.2023

⁹⁷ <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/IGOD3PL3FSIJGYC5RIVI7STZD2DY07AJ?isThumbnailFiltered=true&query=Rudolf%2BLeszynsky&viewType=list&rows=20&offset=0&hitNumber=09> sayfasından orjinal metne ulaşılabilir. E.T. 09.04.2023

⁹⁸ <https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/BJX2DBX51077CNCKIHZEJRZY5HHGHKJF?isThumbnailFiltered=true&query=Rudolf%2BLeszynsky&viewType=list&rows=20&offset=0&hitNumber=1> sayfasından orjinal metne ulaşılabilir. E.T. 09.04.2023

⁹⁹ http://idb.ub.uni-tuebingen.de/opendigi/thlb_034_1913#p=167 E.T. 09.04.2023

5. *Pharisäer und Sadduzäer (Ferisiler ve Sadukiler)*: Eser 1912 yılında Frankfurt'ta yayımlanmıştır. Leszysnky giriş bölümünde dinin ve Tanrı'nın insan hayatındaki öneminden bahsetmektedir. Ancak halkın Tanrı'nın yasalarına göre yaşamadığını bunun üzerine Perslerin resmi bir rahibi olan Ezra'nın, Babil'den Mûsâ'nın kitabını getirdiğini ifade etmektedir. Bu da halkın kutsal kitabı Tora olmuştur. Bu kitapla Yahudilerin hayatına bir düzenleme getirilerek onların yüceltilmişini yazmaktadır. Ancak Büyük İskender'in Yakındoğu fethi ile Yahudilerin sakin hayatının bozulduğunu dile getirmektedir. Zira Yahudiler artık Hellenistik kültürün etkisi altına girmişlerdir. Fakat zamanla eski kültürüne bağlı olan ve Yahudi unsurlardan taviz vermeyen papazlar Makkabi isyanı adıyla Hellenistik etkiye karşı ayaklanarak eski kültürlerini korumaya çalışmışlardır. Bu ayaklanma neticesinde farklı fikirlere sahip topluluklar oluşmuştur. Leszysnky eserinde, oluşan bu topluluklar arasındaki mücadelelere ve onların öğretilerine geniş yer vermiştir.¹⁰⁰

6. *Rudolf Leszynsky's letter to Ignaz Goldziher (Rudolf Leszynsky'nin Ignaz Goldziher'e Mektubu)*: Mektuba dair herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır.

7. *Der Neue Bund in Damaskus* (. Şam'daki Yeni Ahit): Bu yazının bir kitap bölümü olduğu düşünülmektedir. Ancak yapılan araştırmalara rağmen hangi kitaba ait olduğu bulunamamıştır. Yazı, giriş bölümü, Yeni Ahit'in tarihi, anayasası, yasası ve inancı olmak üzere toplam beş bölümden oluşmuştur. Leszynsky yazısında Salomon Schechter isimli meşhur bilginin 1896/97 yıllarında Eski Kahire'de bulunan bir Sinagogun bodrumunda Ortaçağ'a ait birçok belgeye ulaştığını ve bu belgelerin Yahudi tarihi ile ilgili kayıp birçok bilginin ortaya çıkmasını sağladığını ifade etmektedir. Ancak belgelerin bazı yerlerinde yıpranmaların ve eksikliklerin olduğundan yakınmaktadır. Leszynsky yazı içerisinde Yahudilik tarihine, kurallarına, yaşam biçimlerine, Tanrı ile yapılan ve bozulan ahitlere, inanç şekillerine geniş yer vermektedir.

Bu eserlerden bazılarında ulaşma imkânı bulunamadığından içerikleri hakkındaki bilgiler aktarılamamıştır.

8. *Die Juden in Arabien Zur Zeit Mohammeds* (Muhammed Döneminde Arabistan'daki Yahudiler):

Çalışmaya konu olan "Muhammed Döneminde Arabistan'daki Yahudiler" adlı çalışma, Yahudilerin Arabistan'a yerleşimlerinden itibaren Yahudi tarihini ele almış, İslâmî dönem Müslüman-Yahudi ilişkilerini ortaya koymuştur. Bu eser, Hz. Peygamber döneminde Müslümanlarla yaşadıkları ilişkilerden, o dönemde katıldıkları savaşlardan ve aldıkları cezalardan bahsetmektedir. Yazar eserinin giriş kısmında oryantalistler başta olmak üzere birçok İslâm tarihçisinin kaynağına başvurarak Hz. Peygamber'e ve onun Yahudilere olan bakış açısına değinmektedir. Hatta Hz. Peygamber'in Yahudilik 'ten birçok geleneği alarak İslâm'a uyarladığını dile getirmekte ve İslâm ile Yahudilik arasındaki benzerliklere dikkat çekmektedir. Müellif eserinde bu ilişkiyi biraz daha ileriye götürerek Hz. Peygamber'in İslâm akaidi ve muamelatı oluştururken Yahudilikten faydalandığını ileri sürmektedir. Bu tavır

100

<https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/UBCRFS5ARSJGC4AHMR52A3ZXFU3DT6UE?isThumbnailFiltered=true&query=Rudolf%2BLeszynsky&viewType=list&rows=20&offset=0&hitNumber=2> sayfasından orjinal metne ulaşılabilir. E.T. 09.04.2023

hemen hemen eserin tamamına hâkimdir. İslâmiyet'in, Hıristiyanlığın ve Museviliğin aynı kaynaktan çıkması ve aralarındaki inanç ve ibadetlere dair benzerlikler göz ardı edilerek İslâmiyet'in sadece Yahudilerden beslendiğini iddia eden ifadeleri vardır. Dolayısıyla akademik bir yöntemle kaleme alınmış olan eserde sık sık ideolojik yollara girmiştir.

Birinci bölümde Yahudi yerleşim yerlerini Roma tarihinden itibaren ele alıp örnekler vererek genişçe anlatmaktadır. Yahudilerin, bilinenin aksine, Medine şehir merkezinde değil, Medine etrafındaki bölgelerde yaşadıklarını dile getirmektedir. Leszynsky'e göre şehir merkezinde sadece Benî Nadîr bulunmaktadır. Kurayza ve Kaynukâ gibi Yahudi kabileler Medine çevresinde yaşamaktadırlar. Birinci bölümde ayrıca Yahudilerin dış görünüşüne, karakterlerine ve uğraştıkları mesleklere dair bilgilere de kısaca temas etmiştir. Bu bilgiler arasında Yahudilerin giyim kuşamları, yüz tipleri, vücut yapıları, saç sakal şekilleri ve kullandıkları takılar da bulunmaktadır. Özellikle Şabat gününde kadınların ayaklarına takılan halhalları ve çaldıkları müzik aletlerinden bahsedilmektedir. Yine daha çok ticaretle, kuyumculuk ve dericilik ile uğraşan Yahudiler anlatılmaktadır. Yahudilerin katıldıkları savaşlara da değinen Leszynsky, zaman zaman Hz. Peygamber'e olan öfkesini ağır bir dille ifade etmiştir.

İkinci bölümde Müslümanlar ve Yahudiler arasındaki askeri ilişkiler başlamadan önceki durum ele alınmıştır. Buna göre Müslümanların sayılarının az olması ve yeterince güçlü olmamalarından dolayı Yahudilerden çok fazla etkilenmişlerdir. Medine'de Hıristiyanlar da olmasına rağmen bunlarla herhangi bir etkileşimden bahsedilmemektedir. Müellif fikirlerini öne sürerken hem kendinden önceki dönemlerden hem de çağdaşı olan oryantalistlerden deliller sunmaktadır. Leszynsky'nin Müslümanların, Hıristiyanlardan çok Yahudilerden etkilenmesine delil olarak da İsâ isminin Kur'ân-ı Kerîm'de fazla yer almamasını göstermektedir. Ona göre Hz. Peygamber İsâ hakkında fazla bilgiye sahip değildi. Hıristiyanlar ile ilgili birçok konuya değinen Leszynsky kitabın bu bölümünde rahip Bahira hadisesini ele almış ve bu rivayetin uydurma olduğunu ifade etmiştir. Bölgede bulunan diğer dinî gruplardan Sabiiler ve Hanifler konusunun da ele alındığı bu bölümde Leszynsky, Peygamber'in birçok öğretiyi bu gruplardan öğrendiğini savunmaktadır. Bu bölümde ele alınan bir başka önemli konu Medine Sözleşmesi ve maddelerine dair müellifin değerlendirmeleridir. Burada Leszynsky sözleşmenin gerçekliğini kabul etmektedir ancak tarihlendirme konusunda bir yanlışlığın olduğunu ileri sürmektedir. Çünkü ona göre Hicretin 2.yılında Bedir Zaferinden sonra Peygamberin böyle bir sözleşmeye ihtiyacı yoktu.¹⁰¹ Ayrıca Yahudilerle düşmanca bir kopukluktan ve kazanılan zaferden sonra Leszynsky'e göre nefret dolu olan peygamber düşmanlarına bir kolaylık sağlamazdı. Zaten ona göre de Hz. Peygamber Bedir'den sonra sözleşmeyi bozdu.

Üçüncü bölümde Yahudilerin Medine'den sürülmeleri konusu anlatılmıştır. Zaman zaman objektif davranarak Yahudilerin yaptıkları ihanetten bahsetmiş olsa da, bunlar için geçerli nedenler sunmaya çalışmaktan da kendini alamamıştır. Savaşların sebebi olarak Hz. Peygamber'in, Yahudiler tarafından kendisini Mesih olarak tanımalarını istemesi, ancak Yahudilerin bunu kabul etmemesini göstermiştir. Diğer bölümlerde olduğu gibi bu bölümde de başka müsteşriklerin kaynaklarına sıkça başvurulmuştur. Leszynsky'e göre Hz. Peygamber, Yahudileri hep düşman olarak görmekte ve onları ortadan kaldırmak için fırsatlar aramakta idi. Çünkü ona göre Hz. Peygamber, Yahudilerin kendisini öldüreceklerini

¹⁰¹ Rudolf Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds* (Berlin, 1910), 51.

düşünmekte idi. Bu bölümde ara ara Hz. Peygamber'e yapılan hakaretler de bulunmaktadır. Şabat gününe de burada değinen yazar, Yahudi kadınlarının güzelliğinden bahsederek Hz. Peygamber'in Yahudi iki kadınla evlenmesinin sebebini buna bağlamaktadır.

Dördüncü bölümde Hayberlilerle yapılan savaşı "Hurmalar İçin Savaş" başlığı altında ele alarak önce Kurayza'nın aldığı cezadan sonra da Hayberlilerle olan mücadelelerden bahsetmiştir. Burada Hz. Peygamber'in Gatafanlılarla yaptığı gizli bir antlaşmadan ve hurma hasadından verilen paydan söz edilmektedir. Leszynsky'e göre Hz. Peygamber'in ve sahâbenin savaşa katılmalarının en büyük nedeni alacakları ganimet ve câriyelerdi. O İslâm tarihi kitaplarında ordulardaki asker sayılarını eleştirmekte, onların doğrulundan şüphe ettiğini dile getirmekte ve bununla ilgili farklı deliller sunmaktadır. Yahudilerin hiçbir zaman savaş taraftarı olmadıklarını, her zaman güçlü ve cesur olduklarını ispatlamaya çalışmıştır.

Beşinci ve son bölümde ise artık Hz. Peygamber'in son dönemlerinde Yahudilere daha farklı ve hoşgörülü davrandığını izah ederek Hicaz'da kalan son Yahudilere dair bilgiler vermektedir. Bu bölümde Hz. Peygamber'in Hanina oğullarına ve Maknâ halkına yazdığı mektuplar yer almaktadır. Kitabın sonlarına doğru ise Hz. Ömer döneminde Yahudilerin tekrar topraklarından uzaklaştırılma şekline değinmektedir. Meşhur seyyah Tuleytulalı Benjamin'den bahsederek onun eserinde bulunan Yahudilerle ilgili konuları gözler önüne sermektedir.

Rudolf Leszynsky bu eserinde Geiger, Wensinck, Wüstenfeld, Caetani, Nöldeke, Hirschfeld, Wellhausen gibi oryantalistlerin eserleriyle yetinmeyip sık sık Vâkıdî'nin, Buhari'nin, İbn Sa'd'ın, Taberî'nin de eserlerine başvurmuştur. Böylece hem kendince tarafsız olmaya hem de tezlerini güçlendirmeye ve Yahudiler aleyhine söylenen birçok iddiayı çürütmeye çalışmıştır. Yazar tıpkı İslâm tarihçileri gibi en eski kaynağın İbn İshak olduğunu söylemektedir.

2. BÖLÜM

MEDİNE YAHUDİLERİ

Yer altı kaynakları bakımından zengin¹⁰² olan bu şehrin tarihine bakıldığında, uzun süre farklı isimlerle anıldığı görülmektedir.¹⁰³ Bunlardan Tâbet Tayba ismi, yeşil bahçeleri olması sebebiyle¹⁰⁴ “Ne kadar güzel” anlamı taşıırken, “Yesrib” ismi “zarar vermek, kötölemek” anlamlarını taşımaktadır. Yesrib isminin kullanılmasına sebep olarak gösterilenler arasında farklı yerlerden birtakım sarhoş kimselerin buraya gelme nedeni olan evlerin bulunması vardır.¹⁰⁵ Belki de bu sebepten dolayı Hz. Peygamber hicretten sonra Yesrib isminin kullanımını yasaklamıştır.¹⁰⁶ Yesrib ismi ile anılmasının diğer bir sebebi olarak ise burada yapılan savaş âletleri nedeniyle düşmana zara veriliyor olmasıydı. Ayrıca buraya ilk yerleşen Yesrib b. Vâil b. Kâyine b. Mehlâbil sebebiyle de bu isimle anılmış olabileceği rivayet edilmektedir.¹⁰⁷ Bunun dışında Yahudilerin Amâlikalılara, Muhacirlerin Evs ve Hazrec kabilelerine, Acemlerin de muhacirlere saldırarak galip gelmelerinden dolayı bu bölgenin “Galebe” ismi ile anıldığı da söylenmektedir.¹⁰⁸ Ancak hicretten sonra tüm bu isimler terk edilmiş ve Hz. Peygamber’in gelmesi nedeni ile önce “Medînet’ün-Nebi”¹⁰⁹ daha sonra ise “Medine” ismi ile anılmıştır. Kur’ân-ı Kerîm’de bu isimle Ahzâb sûresi 13. âyette mealen şu şekilde geçmektedir: “Onlardan bir grup: “Ey Medine halkı! Siz burada düşmana karşı koyamazsınız, mevzilerinizi bırakıp derhal geri dönün!” diyordu. İçlerinden bir başka grup da: “Evlerimiz sahipsiz korumasız!” diyerek Peygamber’den izin istiyordu. Oysa evleri hiç de korumasız değildi. Onların bütün derdi savaştan kaçmaktı.”

Yesrib’in iklim olarak kışın soğuk ve yağışlı, yazın ise sıcak olduğu ifade edilmektedir.¹¹⁰ Bu bölgede birçok hurma çeşidinin yetiştirildiği bilinmektedir. Bu hurmalar ise Arap yarımadasının hemen her yerine ulaştırılmaktadır. Bölgede aynı zamanda önemli su yatakları ve dereleri bulunmaktadır.¹¹¹ Yesrib’in tarıma elverişli yerlerinde ise nar, üzüm hububat ve baklagil gibi ürünlerin hasadı da yapılmaktadır.

Hz. Peygamber, Medine’ye hicretinden önce 620 yılında, Medine’den Mekke’ye gelen ve İslâm’a davet edilmeleri üzerine kendisine biat ettiklerini söyleyen Medinelilerle Akabe denilen bölgede bir araya gelmişti.¹¹² Onlarla tekrar 621 ve 622 yıllarında bir araya gelerek ikinci kez Akabe biatlarını yapmıştır. Böylece Medineliler Hz. Peygamber’e ömürleri boyunca bağlı kacaklarını beyan etmişlerdir. Medineliler, Hz. Peygamber’i ve Müslümanları

¹⁰² Nebi Bozkurt - Mustafa Sabri Küçükbaşcı, “Medine”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2003), 28/311-318.

¹⁰³ Geniş bilgi için bkz. İbn Zebâle, *Ahbâru’l-Medîne*, çev. Fatih Mehmet Yılmaz (Ankara: Ankara Okulu Yayınları 2018), 135-137.

¹⁰⁴ İbn Rüsteh, *el-A’lâku’n-Nefise (Dünya Coğrafyası)* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017), 76.

¹⁰⁵ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi* (İstanbul: İrfan Yayınevi, 1993), 570.

¹⁰⁶ İbn Zebâle, *Ahbâru’l-Medîne*, çev. Fatih Mehmet Yılmaz (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018), 135.

¹⁰⁷ Bozkurt - Küçükbaşcı, “Medine”, 28/311-318.

¹⁰⁸ İbn Rüsteh, *el-A’lâku’n-Nefise (Dünya Coğrafyası)*, 81.

¹⁰⁹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1993, 570.

¹¹⁰ Sabri Hizmetli, *İslâm Tarihi* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019), 172.

¹¹¹ Hizmetli, *İslâm Tarihi*, 172.

¹¹² Baş Eyüp, *İslâm’ın İlk Döneminde Müslüman Yahudi İlişkileri* (İstanbul: Gökkuşbu, 2018), 34.

Mekke'deki zulümden kurtarmak için Medine'ye davet etmişlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, kendisine peygamberlik geldikten sonra Mekke'de, kendisine inananlarla birlikte yaşadığı olumsuzluklardan, ayrıca Habeşistan ve Taif'te belirlediği hedefe ulaşamamasından dolayı Medine'ye hicreti düşünmüştür. Çünkü İslâm'ı anlatmaya başladığı günlerden itibaren Mekkeli müşrikler kendisine ve Müslümanlara karşı rahatsız edici davranışlarda bulunmuşlardır.¹¹³ Mekke'de yaşanan bu ve benzeri sıkıntılar nedeniyle Müslümanlar doğup büyüdüğü topraklardan ayrılmak zorunda kalmışlardır. Bununla birlikte Hz. Peygamber'in göç edecekleri yerin kendisine rüyasında gösterildiği de rivayetler arasında yer almaktadır.¹¹⁴ Peygamberin hicretten bahsetmesiyle birlikte, Müslümanlar sahip oldukları birçok şeyi Mekke'de bırakıp Medine'ye göç etmiştir. Müslümanları Medine'de Ensar kardeşleri beklemektedir. Daha önce Mekke'ye gelerek Hz. Peygamber'e biat eden Evs ve Hazrec kabilelerine mensup olan ve İslâmiyet'i seçenler onları bekliyorlardı. Onlardan bir kısmı biat ettikleri sırada Hz. Peygamber'in kendisini ve beraberinde getirdiği Müslümanları Medine'de himaye edeceklerine dair söz vermişlerdi. Medine'ye hicret zamanı gelip çatığında Hz. Peygamber Müslümanları önden göndermiş kendisi de bir süre sonra Allah'ın kendisine vahyetmesi üzerine Hz. Ebu Bekir ile birlikte gizlice Medine'ye hicret etmiştir. Mekkeli müşrikler onları takip etmekteydi. Bu sebepten onlar önce Sevr mağarasında gizlenmişler ve üç gün sonra oradan çıkarak Medine'ye geçmişlerdir. Yolculuk esnasında ise kendilerine Abdullah b. Uraykıt'ın rehberlik ettiği yazılmaktadır.¹¹⁵ Tarihin 622 yılı olduğu rivayet edilmektedir.¹¹⁶ Medine şehri hem Mekke'ye yakın bir konumda idi hem de kervan yolları üzerinde bulunmaktadır. Medine'ye hicret olayı, Mekke'nin fethine kadar devam etmiştir.¹¹⁷ Mekke'nin fethinden sonra ise Hz. Peygamber, Medine'deki nüfusun hızlı artışını durdurmak için Medine'ye hicret etme zorunluluğunu kaldırmıştır.¹¹⁸ Hz. Peygamber Medine'ye gelince Mekke'de iken davet gönderemediği kabilelere rahatlıkla İslâm'ı anlatan mesajlar göndermiş ve büyük bir çoğunluğa ulaşmayı başarmıştır.

Hz. Peygamber'in hicretiyle birlikte Medine'de yeni bir dönem başlamıştır. O burada derhal Mescid-i Nebevi'yi yaptırmıştır. Rivayete göre Hz. Peygamber bu mescidi, Medine'ye yeni geldiği dönemde büyük bir bölümünü ve Hayber fethinin döneminde çevresini genişletmek üzere iki kez yaptırmıştır.¹¹⁹ Bu mescidin ilk inşaatında kendisinin de bizzat çalıştığı rivayet edilmektedir.¹²⁰ Müslümanların uyum sürecini kolaylaştırmak ve bütünleşmeyi sağlamak için bu adımın atılması son derece önemliydi. Nitekim yapılan mescitte sadece ibadet edilmiyordu. Burada aynı zamanda toplantılar yapıp kararlar alınıyordu. Yani Müslümanların sosyalleştikleri bir mekân olduğu da söylenebilir.

¹¹³ Ahmet Önkal, "Hicret", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 1998), 17/458-462.

¹¹⁴ İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ*, çev. Harun Bekiroğlu (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2020), 97.

¹¹⁵ İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ*, 108.

¹¹⁶ R.V.C. Bodley, *Tanrı Elçisi Hazreti Muhammed*, çev. Semih Yazıcıoğlu (İstanbul: Nebioğlu Yayınevi, 1945), 144.

¹¹⁷ İlhami Ayrancı, "Hz. Peygamber'in Medine'ye Hicreti ve Bu Dönemde Uyguladığı Stratejiler Üzerine Bir Deneme" 3/6 (2018), 45.

¹¹⁸ Mehmet Ali Kapar, "Hz. Peygamber Toplumunu Meydana Getiren Unsurlar" 9/9 (1999), 19.

¹¹⁹ İbn Rüsteh, *el-A'lâku'n-Nefise (Dünya Coğrafyası)*, 82.

¹²⁰ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1993, 179.

Hicret eden Müslümanlardan bazılarının Medine’de tanıdıkları bulunmakta idi ve dolayısıyla onların misafiri olmuşlardı.¹²¹ Ancak bu durum tüm Muhacirler için geçerli olmamıştı. Bekâr olan Muhacirler Mescid-i Nebevî’nin yanında yapılan ve “Suffe” denilen bölümde kalmışlardır.¹²² Kalan Muhacirlerin rahatlıklarını ve adaptasyon kolaylığını sağlamak adına Hz. Peygamber hicretten takribi beş ay kadar sonra ¹²³ ve rivayete göre Ramazan ayında,¹²⁴ Kur’ân-ı Kerîm’de Müslümanların kardeşliğine işaret eden “*Mü’minler ancak kardeşlerdir, öyleyse iki kardeşinizin arasını düzeltin, Allah’a itaatsizlikten sakının ki rahmetine mazhar olasınız*”¹²⁵ âyetince, Ensar ve muhacirler arasında kardeşlik antlaşması yapmıştır. Bu şekilde 180 civarında ailenin kardeş ilan edildiği belirtilmektedir.¹²⁶ Böylece Hz. Peygamber burada din kardeşliğine dayalı bir toplumun da temellerini atmıştır. Yapılan bu muâhât anlaşması ile Medineli Müslümanlar kendi topraklarına yeni gelen Mekkeli Müslümanlara evlerini açmışlar ve sahip oldukları mallarını onlarla paylaşmışlardır. Birlikte çalışıp birlikte kazanmışlar ve kazandıklarını da aralarında pay etmişlerdir. Bu anlaşma aynı zamanda ilerde Müslümanlar için rahatlatıcı bir durum oluşturmuştur. Nitekim Hz. Peygamber askeri bir sefere çıkılacağı zaman bu kardeş ailelerdeki erkeklerden sadece birisini almış diğerini de evin ve köyün işlerinden sorumlu tutmuştur.¹²⁷ Hz. Peygamber’in toplumsal düzeni sağlamak amacıyla şehirde yaşayanlarla yaptığı antlaşmalar ve yenilikler, orada yeni bir şehir yapısının doğmasına vesile olmuştur. Önceden “Yesrib” olan bu şehrin ismi, yeni bir şehir yapısı ve topluluğunun oluşmasıyla “Medine” olarak değişmiştir. Burada kurulan düzen, insanların hem dünya hem de ahiret hayatının refahı için oluşturulmuştur.¹²⁸ Karşılaşılan problemler diplomatik yolla ve iletişimle çözülmeye çalışılmıştır. Hz. Peygamber’in izlediği siyaset ile Medine şehrinde toplumsal ve sosyal refah sağlanarak kabilelerin kendi topraklarında huzurun temin edilmesi amaçlanmıştır. Kabileler bir arada müttefik olarak yaşayacak ve herhangi bir sorunla karşılaşıldığında da Hz. Peygamber’e başvurulacaktır.

Hz. Peygamberin huzurlu bir toplum tesis etme amacının yanı sıra diğer bir amacı da Medine’yi ve halkını dış etkenlerden gelecek tehlikelere karşı birlik ve beraberlik içerisinde savunabilmektir. Aslında Yahudi kabileler ilk etapta yani Müslümanların Medine’ye göç ettikleri dönemde Hz. Peygamber ile herhangi bir antlaşma yapma fikrine sahip değillerdi. Bu durum Bedir Zaferi’ne kadar bu şekilde devam etmiştir. Onlar bu arada Hz. Peygamber’i gözlemlenme ve meraklarını giderme çabasında idiler. Ancak Bedir zaferinden sonra Müslümanlardan böyle bir başarıyı beklemeyen Yahudi topluluğu köşeye sıkışmış bir vaziyette geleceklerinden endişe ettiklerinden dolayı antlaşma imzalamasının uygun olacağını düşünmüşlerdir.

Hz. Peygamber’in Yahudilerle yaptığı antlaşma her iki tarafın haklarının korunması açısından son derece önemliydi. Hz. Peygamber burada farklı din mensuplarının uyum içerisinde yaşamalarını, birbirlerinden rahatça alışveriş yapmalarını ve ibadet konusunda da herhangi bir kısıtlama yapılmamasını öngörüyordu. Leszynsky, Hz. Peygamber’in bir an önce kendi

¹²¹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1993, 180.

¹²² Murat Akarsu, *Kabileden Devlete Medine Tecrübesi* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018), 65.

¹²³ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1993, 181.

¹²⁴ İbn Hibbân, *es-Sîretü’n-Nebeviyye ve Ahbâru’l-Hulefâ*, 110.

¹²⁵ Hucurât 49/10.

¹²⁶ Önkal, “Hicret”, 17/458-462.

¹²⁷ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1993, 182.

¹²⁸ Seyfettin Erşahin, *İslâm Tarihini Anlama Kılavuzu* (Ankara: Otto Yayınları, 2017), 95.

dininin yayılması için sahabilerine, Yahudilerle dünür olmalarını tavsiye ettiğini ve bu antlaşmalarla tavizler verdiğini belirtmiştir.¹²⁹ Ancak İslâm Tarihi kaynaklarında dünür olmalarını tavsiye ettiği ile ilgili bir rivayete rastlanmamıştır.

Allah Resulünün hicret sonrası Yahudilere karşı olumlu tavırları onlardan bazılarının İslâmiyet'i seçmesine vesile olmuştur. Bunlar; Abdullah b. Sellâm, Sa'lebe b. Sa'ye, Esid b. Sa'ye, Esed b. Ubeyd, Muhayrik,¹³⁰ Meymun b. Yâmin'dir.¹³¹ Muhayrik'in Müslümanlığı konusunda bazı kaynaklar farklı görüş belirtse de, genel kabul onun Müslüman olduğu yönündedir. Bu arada yeni peygamberin İsrailoğullarından çıkmamasından dolayı hayal kırıklığı yaşayan ve bunu Hz. Peygamber'e olan düşmanlıkları ile açıkça gösteren Yahudiler de yok değildi. Margoliouth da Kur'ân-ı Kerîm'in İsrailoğullarının "seçilmiş" olduğunu sık sık tekrar ettiğini yani Kur'ân-ı Kerîm'in onların üstün olduklarını kabul ettiklerini belirtmektedir.¹³² Oryantalistlerin birçoğu da bunu delil olarak kullanmıştır. Delil olarak kullanılan âyetlerden Bakara sûresi 122. âyette de mealen şöyle denilmektedir: "*Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetimi ve (bir zamanlar) sizi cümle âleme üstün kılmış olduğumu hatırlayın.*" Aynı şekilde Bakara suresinin 47. âyetinde mealen "*Ey İsrailoğulları! Size verdiğim nimetimi ve sizi diğer topluluklara üstün kıldığımı hatırlayın*" buyurulmaktadır.

Hz. Peygamber, Müslümanlara karşı yapılan tahrik edici davranışlarına ve alaycı hareketlerine rağmen, Yahudilere karşı uzun süre hoşgörülü ve sabırlı davranmış ve onlara her defasında İslâm'ı anlatmaya devam etmiştir. Buna rağmen Yahudiler düşmanlıklarını ve hakaretlerini sürdürmüşlerdir. Bunlardan birisi de şiirleri ile Müslümanları aşağılayan ve Mekkelileri onlara karşı kıskırtan Kâ'b b. el-Eşref'ti.¹³³ Bu şair Hz. Peygamber'in yaptığı bütün uyarılara rağmen tutumundan vazgeçmemiştir. Özellikle Bedir Gazvesinde Müslümanların galip gelmesi ve Mekkelilerden 70 kişinin öldürülmüş olması onu daha da kızdırmıştır.¹³⁴ Buna karşılık şiirlerindeki hakareti arttırarak Müslümanların kadınlarına ve kızlarına dil uzatmıştır. Kâ'b'ın şiirinden bütün Mekkeliler çok etkilenmişlerdir ve Müslümanlara olan öfkeleri daha da artmıştır.¹³⁵ Bu şiirler Hz. Peygamber'e ulaştığında aynı şekilde şiirle karşılık verilmesi için Müslüman şair olan Hassân b. Sâbit'e haber göndermiştir. Hassân b. Sâbit'in söylediği şiirler Mekke'de o kadar çok etkisini göstermiştir ki, müşriklerden hiç kimse Hassân'ın hicivlerine maruz kalmamak için Kâ'b b. Eşref'i evinde misafir etmemiştir. Kâ'b mecburen Medine'ye dönmüştür. Ancak burada da rahat durmayarak Müslümanları hicvetmeye devam etmiştir. Bu durum karşısında Muhammed b. Mesleme, Kâ'b'ı öldürmek için Hz. Peygamber'den izin istemiştir. O da bu izni vermiştir. Muhammed b. Mesleme, Abbâd b. Bişr, Ebu Naile Silkan b. Selâme, el-Hâris b. Evs ve Ebu Abs b. Cebr ile bir araya gelerek Kâ'b'a tuzak kurmuşlardır. Ebu Naile ve Mesleme, Kâ'b'ın sütkardeşiydiler.¹³⁶ Kâ'b'ın yanına

¹²⁹ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 54.

¹³⁰ Kapar, "Hz. Peygamber Toplumunu Meydana Getiren Unsurlar", 15.

¹³¹ İsmail Hakkı Atçeken, "Bazı Oryantalistlere Göre Asr-ı Saadette Yahudiler" İSTEM 4 (2004), 105-128.

¹³² D.S. Margoliouth, *Muhammed ve İslâm'ın Yükselişi*, çev. Muhammed İkbâl Saylık (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2020), 292.

¹³³ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1993, 196.

¹³⁴ Mehmet Ali Kapar, "Ka'b b. Eşref", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2001), 24/3-4.

¹³⁵ Leone Caetani, *İslâm Tarihi 2*, çev. Hüseyin Cahid Yalçın (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2020), 278.

¹³⁶ Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer ei-Vâkidî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, çev. Musa K. Yılmaz (İstanbul: ilk harf Yayınevi, 2016), 190.

vardıklarında kendilerinin Hz. Muhammed'e bir suikast hazırladıklarını belirterek onun güvenini kazanmışlardır. Kâ'b'ın hiç beklemediği bir anda da onu öldürmüşlerdir.¹³⁷

Hz. Peygamber'in Tevrat'ta müjdelenen peygamber olduğuna inanan Muhayrık, Benî Kaynukâ kabilesine mensuptu fakat Benî Nadîrlilerle yaşamaktaydı.¹³⁸ Aslında Muhayrık kendi kabilesinin etkisinde kalmış ve Uhud Savaşı'na kadar Müslüman olmamıştı. Muhayrık, Uhud Savaşı başladığında kabilesine, aralarındaki anlaşmaya istinaden Müslümanlarla birlikte hareket edilmesi gerektiğini hatırlatmıştır. Fakat kabilesi bugünün Şabat (Cumartesi gününe denk gelen Yahudilerin ibadet ve dinlenme günü) olduğunu söyleyerek bu teklifi kabul etmemişlerdir. Muhayrık ise artık böyle bir günün olmadığını iddia ederek¹³⁹ savaşa katılmaya karar vermiştir. Allah Resulünün huzuruna gelerek Müslüman olduğunu¹⁴⁰ ilan etmiş ve ölürse tüm mal varlığını kendisine bıraktığını söylemiştir. Rivayete göre kendisi birçok hurma bahçesine sahip zengin biriydi. Sonrasında Uhud Savaşı'na katılarak şehit olmuştur.¹⁴¹ Muhayrık'ın malları Hz. Peygamber tarafından Müslümanlar arasında taksim edilmiştir.¹⁴²

2.1. Yahudilik Tarihine Kısa Bir Bakış

Yahudilik, bir yandan İsrailoğulları'na ait dinî bir gelenek¹⁴³ olarak tanımlanırken, diğer yandan eski İsraililerden izler taşıyan, rivayete göre Bâbil sürgünü sonrası bu ismi alan¹⁴⁴ ve günümüze kadar birçok değişime ve gelişime uğrayan semavi bir dinin adıdır. Kur'ân-ı Kerîm, Yahudilerden bahsederken Benî İsrâil ifadesi ile birlikte Hûd, Yehûd, Hâdû terimlerini de kullanmaktadır.¹⁴⁵ Bir başka kaynakta ise Hz. Yakub'un dördüncü oğlunun adının Yahuda olduğu ve aynı isimle anılan kabilenin de atası olduğu bildirilmektedir.¹⁴⁶ Yahudilik, İbrahimî,¹⁴⁷ Samî, İbrahimî ve Peygamberî olarak tanımlanan monoteist dinlerin en önemlilerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Yahudilere göre bu din, Tanrı tarafından kendilerine takdir edilmiştir.¹⁴⁸ Gelenekçi Yahudiler tarafından kökeni Hz. İbrahim'e, dolayısıyla İshak ve Yakub'a dayandırılmaktadır. Yahudiler Hz. İbrahim'den önce Suriye ve Mezopotamya arasındaki bölgelerde çobanlıkla

¹³⁷ Bodley, *Tanrı Elçisi Hazreti Muhammed*, 185.

¹³⁸ İbrahim Hatiboğlu, "Muhayrık en-Nadri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2020), 31/22.

¹³⁹ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 65.

¹⁴⁰ Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "Sa'lebe (Beni Sa'lebe)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2009), 36/27-28.

¹⁴¹ Hatiboğlu, "Muhayrık en-Nadri", 31/22.

¹⁴² Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 338.

¹⁴³ Salime Leyla Gürkan, *Yahudilik* (İstanbul: İSAM Yayınları, 2018), 17.

¹⁴⁴ George E. Mendenhall, *Antik İsrail İnancısı ve Tarihi*, çev. Mia Pelin Özdoğru (İstanbul: İnsan Yayınları, 2016), 328.

¹⁴⁵ Ömer Faruk Harman, "İsrail (Beni İsrail)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2001), 23/193-195.

¹⁴⁶ Ekrem Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi* (Isparta: Fakülte Kitapevi, 2011), 211.

¹⁴⁷ Salime Leyla Gürkan, "Yahudilik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2013), 43/226-232.

¹⁴⁸ Gürkan, *Yahudilik*, 2018, 23.

uğraşmışlardır.¹⁴⁹ Onlar Hz. İbrahim ile Tanrı'nın yaptığı ahit ile birlikte Kenan topraklarının kendilerine miras bıraktıklarına inanmaktaydılar.¹⁵⁰ Ancak Kenan topraklarında başlayan kıtlıkla beraber Hz. İbrahim'in soyu olan kabileler daha önce Yusuf'un satıldığı Mısır'a göç etmişlerdir. Bu on iki kabile burada birkaç yüzyıl yaşamışlardır.¹⁵¹ Fakat yeni gelen hükümdarlar İsrailoğulları'na köle gibi davranmaya başlamışlardır. Bunun üzerine Hz Mûsâ, İsrailoğulları'nı firavun II. Ramses'in¹⁵² (M.Ö. 1301-1234) zulmünden kurtarmıştır.¹⁵³ Sonra Sînâ dağına çıkararak Tanrı ile ahitlemiş ve İsrailoğulları'na on emri getirmiştir. Ancak Hz. Mûsâ'nın dağdaki kalış süresi uzayınca halkı onun akıbetini bilmediklerini söyleyerek Harun'dan kendilerine yol gösterici tanrılar yapmasını istemişlerdir.¹⁵⁴ Ancak kendileri altın bir buzağı yaparak ona tapmaya başlamışlardır. Hz. Mûsâ tekrar döndüğünde ise onları engellemeyen kardeşine tepki göstererek halkı yeniden din etrafında toplamış ve Yahudi toplumun temellerini atmıştır.¹⁵⁵ Bu olay Yahudiliğin başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. İsrailoğulları'nın tarihi ise Tevrat'a göre MÖ 1750 yıllarına denk gelmektedir.¹⁵⁶ Hz. İbrahim ile yapılan ahitten sonra diğer bir dönüm noktası olarak da görülmektedir.

Hz. Mûsâ'nın ölümünden sonra, İsrailoğulları Kenan topraklarına yerleşmiş ve zamanla kendi Tanrı'larını bırakıp Kenanlı halkın Tanrı'larına inanmışlardır.¹⁵⁷ Bu da kendi aralarında çatışmalara neden olmuştur. Oysa onlar, kendilerini Mısır'dan kurtararak Kenan topraklarını bağımlayan Tanrı'larına sadık kalacaklarına dair söz vermişlerdi. İsrailoğulları yerleşik hayata geçmeleri nedeni ile çiftçilik ve el sanatları alanında faaliyet göstererek toplumsal ekonomik kalkınmaya da destek olmuşlardır.

Dâvud döneminde topraklar güneyde Mısır'dan kuzeyde Toroslara kadar genişlemiş, Kudüs fethedilmiş ve krallığın merkezi haline getirilerek¹⁵⁸ "Dâvûd'un Şehri" adını almıştır.¹⁵⁹ Dâvud şehrin etrafını surlarla çevirerek güvenliğini sağlamıştır.¹⁶⁰ Ahid Sandığı¹⁶¹ da bu merkeze alınmış, Yehuda ve İsrail kabileleri Kudüs'te toplanmıştır. Bu dönemin, krallığın sınırlarının genişlemesiyle İsrailoğulları'nın "Altın Çağı" olarak değerlendirilmesi, bazı Kitab-ı Mukaddes tefsircileri tarafından kabul edilmemekte olup, bu düşüncenin sadece bir hayali varsayım olduğu ileri sürülmüştür.¹⁶² Dâvûd'un ölümünün ardından, İsrail kralları peygamberlerin uyarılarına rağmen Tevrat'ın yasalarından ayrılmış ve tekrar çoktanrılı dinlere geçiş

¹⁴⁹ Sedat Kızıloğlu, "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm Gelişimi" 2/1 (2012), 35-64.

¹⁵⁰ Gürkan, *Yahudilik*, 2018, 36.

¹⁵¹ Gürkan, *Yahudilik*, 2018, 36.

¹⁵² Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 214.

¹⁵³ Ömer Faruk Harman, "Mûsâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2020), 207-213.

¹⁵⁴ Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 215-216.

¹⁵⁵ Kızıloğlu, "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm Gelişimi", 38.

¹⁵⁶ Kızıloğlu, "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm Gelişimi", 37.

¹⁵⁷ Gürkan, *Yahudilik*, 2018, 39.

¹⁵⁸ Gürkan, *Yahudilik*, 2018, 40.

¹⁵⁹ Mendenhall, *Antik İsrail İnanç ve Tarihi*, 150.

¹⁶⁰ Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 219.

¹⁶¹ Yahudilerin on emiri muhafaza ettikleri sandık olduğu söylenmektedir.

¹⁶² Mendenhall, *Antik İsrail İnanç ve Tarihi*, 151.

yapmışlardır. Bu nedenle Tanrı onları cezalandırmak için Asur kralının eline bırakmış ve sürgüne göndermiştir. Bu şekilde bazı Yahudi kabilelerine son verildiğine inanılır.¹⁶³

Dâvûd'un ölümünden sonra oğlu Süleyman yerine geçmiş ve M.Ö. 966-926 yılları arasında hüküm sürmüştür. Yahudiler kendisini sadece bir hükümdar olarak görmüşlerdir ancak İslâmi inanç anlayışına göre o da babası gibi hem bir hükümdar hem de bir peygamberdir.¹⁶⁴ Süleyman babası Dâvûd'un yaptırdığı mabedi yıktırarak yerine çok daha büyüğünü inşa ettirmiştir (Süleyman Mabedi). Süleyman b. Dâvûd'dan sonra İsrailoğulları'na Ruhubum b. Süleyman rivayete göre on yedi yıl boyunca hükmetmiştir.¹⁶⁵ Taberî'ye göre ise bu süreçten sonra İsrailoğulları kendi aralarında bölünmüşler ve bir soy başlarına Süleyman'ın kölesi Yoribium b. Nâbit'i getirmişlerdir. Ruhubum ise Yahuda ve Bünyâmin soylarının (sıbt) başıydı.¹⁶⁶

Yahudi tarihinin ilk büyük sürgünü olarak kabul edilen "Bâbil Sürgünü", İsrail halkının Tanrı ile yaptıkları ahitten uzaklaşmaları ve tekrar başka tanrılara tapmalarından kaynaklandığı ifade edilmektedir. Nitekim Kitab-ı Mukaddes'te de onların Tanrı'ya karşı geldiklerini ve bu sebepten dolayı cezalandırıldıklarına dair kıssaların bulunduğu aktarılmaktadır.¹⁶⁷ Bu süreçte İsrail halkının Kutsal Mabed'i (Beyt'ül Makdis-Süleyman Mabedi) de yıkıma uğramıştır.

Bâbil kralından sonra Pers kralı Büyük Kiros (M.Ö.576-526) İsrailoğulları'na daha ılımlı davranarak, onların tekrar topraklarına dönmelerini ve Mabedi inşa etmelerini desteklemiştir.¹⁶⁸ Bu dönemde, ikinci Mûsâ olarak adlandırılan Ezra (Üzeyir)¹⁶⁹, unutulmuş Tevrat ilkelerini Yehuda halkına tekrar hatırlatarak onlardan söz almış ve bunu yazılı hale getirmiştir.¹⁷⁰ Buradan İsrail ve Yehuda olarak adlandırılan kavimlerin, sık sık Tanrı ile yaptıkları ahiti unuttukları ve belirli dönemlerde bu ahiti yeniledikleri anlaşılmaktadır. "İkinci Mabet" dönemi olarak anılan bu süreçte Yahudiliğin daha sistemli hale geldiği gözlemlenmektedir.¹⁷¹

Birçok topluluğun etkisinde (sırasıyla Bâbil, Pers, Grek, Roma, Bizans, Sâsânî, Arap, Osmanlı, Avrupa) kalan Yahudiler, Grek yönetiminde iken, yani Büyük İskender'in Suriye topraklarını hâkimiyeti altına alması ile Helenistik geleneğinden etkilenen ve Grekçe konuşan diaspora Yahudiliğin ortaya çıkışına sebep olmuştur. Grekçe konuştukları için de bu dönemde Tevrat'ın Grekçe tercümesi yapılmıştır. İsa Mesih'in mesajını yayma görevini üstlenen Pavlus, yapılan Grekçe Tevrat'ı da kullanarak Hıristiyanlığın yapılanmasını sağlamıştır. Helenistik

¹⁶³ Gürkan, *Yahudilik*, 2018, 42.

¹⁶⁴ Sarıkcıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 221.

¹⁶⁵ İbn Cerir et-Taberî, *Târihu't-Taberî*, çev. Cemalettin Saylık (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019), 1/533.

¹⁶⁶ Taberî, *Târihu't-Taberî*, 2019, 1/533.

¹⁶⁷ Harman, "İsrail (Beni İsrail)", 23/193-195.

¹⁶⁸ Gürkan, *Yahudilik*, 2018, 47.

¹⁶⁹ Kuran'da sadece Tevbe suresi 9/30 ismi geçen Üzeyir Müslüman âlimler tarafında Yahudi geleneğindeki Ezra ile bağdaştırmaktadır. Ancak ikisinin de farklı kişiler olduğunu iddia edenler de Üzeyir'in Dâvûd ile Süleyman veya Zekeriyya ile Yahya arasında yaşamış olabilecek bir peygamber olarak ifade ederler. Geniş bilgi için bkz.Baki Adam, Üzeyir, TDV İslâm Ansiklopedisi, s.401-402, C.42, İstanbul 2012.

¹⁷⁰ Gürkan, *Yahudilik*, 2018, 47.

¹⁷¹ Gürkan, *Yahudilik*, 2018, 47-48.

etkinin ilerlemesinden rahatsız olan ve Makkabiler¹⁷² olarak anılan dindar Yahudi kesim ayaklanmış (M.Ö. 175-163)¹⁷³ ve Helenizm etkisini azaltacak zaferi kazanmışlardır. Bu ayaklanma sayesinde İsrail Devleti'nin sınırları genişlemiş ve Yahudilik dini kurtulmuştur. Ancak bu seferde Helenleştirme etkisinin tersi olmuş ve Yahudi olmayan gruplar zorla Yahudileştirilmeye başlanmıştır. Bu süreçte Ferisiler, Sadukiler ve Esseniler olarak bilinen cemaatler ortaya çıkmıştır.

Ferisiler, Mabedi merkez edinen ve ahirete inanan bir cemaatti.¹⁷⁴ Bu cemaat Mabedin yıkılmasından sonra da varlığını devam ettirmiştir. Rabbanî yani geleneksel Yahudiliğin temellerinin oluşmasına neden olmuştur. Bu Yahudilikte erkek egemenliği söz konusudur. Yani Yahudi olmanın kalitesini erkek olmak belirliyordu.¹⁷⁵ Buna göre kadınların Yahudilikleri erkeklerden daha alt seviyede görülmekteydi. Ferisiler hem Tanah'ı hem Talmud'u¹⁷⁶ kabul ederken, Sadukiler sadece Tanah'ı kabul etmektedirler. Ferisiler bu fikir ayrılıkları sebebiyle Sadukiler ile hep bir çatışma halinde olmuşlardır. Kaynaklara göre Sadukilerde ahiret inancı da mevcut değildi.

Esseniler de bir başka Yahudi cemaatidir. Mabede yakın bir yerde yaşamakta idiler. Bu cemaat diğer iki cemaate nazaran daha küçük bir yapıya sahipti, ancak kuralları daha katı idi. Kendilerini münzevi hayata adanmışlar ve dış dünyadan kısmen kendilerini soyutlamışlardır. Diğer iki cemaate nazaran dinî konularda daha mutaassıplardı. Evlilik konusunda getirdikleri sınırlamalar (farklı topluluklardan kimse ile evlenmeme gibi) yüzünden nesillerini devam ettirememişlerdir.¹⁷⁷ Mabedin yıkılmasından sonra ise yok olmuşlardır. Bazı uzmanlar Ölü Deniz Yazmaları'nın¹⁷⁸ Esseniler tarafından yazıldığını kabul ederken, bazıları ise Essenilerin bir zamanlar var olduğuna şüphe ile yaklaşmışlardır.

Yunanlılardan sonra Romalıların hâkimiyeti altına giren Yahudiler ilk dönemlerde rahat bir şekilde hayatlarını idame ettirirken, ilerleyen dönemlerde gerek dinî gerek siyasi ve ekonomik sebeplerle baskı altında kalmışlardır. Hatta Romalılarından Titus daha da ileriye giderek Bâbil Sürgününden sonra yapılan İkinci Mabedi M.S. 70 yılında yıktırıştır.¹⁷⁹ Günümüzde bu yapıya ait sadece Batı Duvarı (Ağlama Duvarı) ayakta kalmıştır. Romalılar Filistin topraklarını Suriye'ye katmışlar ve Yahudilerin buraya girmesini tamamen yasaklayarak onların birçoğunu Avrupa ülkelerine köle olarak göndermişlerdir. Yahudilerin

¹⁷² Gürkan, *Yahudilik*, 2018, 50. Ayrıca bkz. Rudolf Leszynsky, *Der Neue Bund in Damaskus*, s. 101.

¹⁷³ Judas Makkabios önderliğindeki Yahudilerin Seleukos Krallığı'na karşı giriştiği isyan. Sebebi olarak Seleukos kralı olan IV. Antiochos'un Yahudilere zulmetmesi ve onların inaçlarını yok sayması gösterilebilir. Geniş bilgi için bkz. Murtaza Ali, IV. Antiochos Epiphanes'in Yahudi Politikası ve Makkabi İsyanı (M.Ö. 175-163), *Gaziantep University Journal of Social Science*, 2022 21 (4), 2469-2478.

¹⁷⁴ Bekir Zakir Çoban, "Bir Yahudi Olarak Hz. İsa", (2007), 43-58.

¹⁷⁵ Ramazan Işık, *Bütün Yönleriyle Yahudilik*, (Ankara: Uluslararası Sempozyum, 2012), 660.

¹⁷⁶ Yahudiler Hz. Mûsâ'ya Sînâ'da yazılı ve sözlü olmak üzere iki farklı Tevrat verildiğine inanırlar. Buna göre yazılı Tevrat, Tanah literatürünün tamamını kapsar. Sözlü Tevrat ise Talmud olarak adlandırılmaktadır. Bkz. Salime Leyla Gürkan, *Yahudilik*, (İstanbul, İSAM Yayınları, 2018), 132.

¹⁷⁷ Gürkan, *Yahudilik*, 2018, 53.

¹⁷⁸ Hıristiyanlığın ve Museviliğin bilinen en eski yazılı kaynakları olarak kabul edilir. Bir kısmı İbranice bir kısmı da Aramice olarak yazılmıştır. Bu yazmalar 1947 yılında keşifini arayan genç bir bedevi tarafından bulunmuş 20.yy'ın en önemli arkeolojik buluntularıdır. Bu yazmalar içine kapanık bir toplum olan Essenilerin günlük yaşamı ile ilgili geniş bilgilere yer vermektedir.

¹⁷⁹ Kızıloğlu, "İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm Gelişimi", 41.

bir kısmı farklı ülkelere sürülürken diğer bir kısmı da kaçarak kurtulmayı başarmıştır. Burada bir nevi Filistin topraklarındaki nüfusları da sekteye uğramıştır. Ancak yabancılara karşı direnişlerinden vazgeçmemişlerdir. Roma zulmünden kaçan Yahudilerin çoğu Arap Yarımadası'na özellikle Medine ve çevresine yerleşmiştir. Buraya şunu da eklemekte yarar vardır: Yahudilerin Medine'ye yerleşmelerinin bir nedeni olarak kutsal kitaplarında, peygamberin buraya hicret edeceğini bildirmesi de gösterilmektedir.¹⁸⁰

Buradan özetle şunu diyebiliriz; Bâbil kralı Buhtunnasr'ın (M.Ö. 605-562) Kudüs'ü işgalinden sonra Yahudiler oradan kaçıp Arabistan'da Hayber, Yesrib ve Fedek arazilerine yerleşmişlerdir. Roma'nın zulmünden kaçan Yahudiler de bu topraklara yerleşmişlerdir. Bunun yanı sıra güneyde Ma'rib Seddi'nin yıkılmasıyla birlikte bölgede bulunan Amalikalılardan Evs ve Hazrec kabileleri de mecburen Arabistan'a göç etmişlerdir. Dolayısıyla Arabistan toprakları putperest Araplardan ve Yahudilerden teşekkül eden bir bölge haline gelmiştir.¹⁸¹

2.2. Medine Yahudileri

Kaynaklarda, Yahudilerin Medine'ye nasıl geldikleri konusunda farklı rivayetlerin olduğunu belirttik. Yahudilerin Hicaz'a göçü ile ilgili anlatılan yukarıdaki rivayetlere de bakıldığında farklı anlatımların olduğu, net bir bilgi ve belgeye dayanmadığı görülmektedir. Kaynaklarda birden fazla göç türüne değinen araştırmacılar, esasen tüm bunların birer rivayetten ibaret olduğunu kabul etmektedir ve bu göç hadisesini Hz. Mûsâ dönemine dayandırmaktadırlar. Bazı araştırmacılar Hicaz bölgesinde bulunan Yahudilerin İbrani kökenli olduğunu, bazılarının ise Yahudiliği kabul etmiş Araplar olduğunu ileri sürmektedirler.¹⁸² Ancak her ne sebep ile olursa olsun buraya göç eden Yahudi kabileler kısa zamanda Araplarla etkileşim içerisinde olmuşlardır. Nitekim Yahudilerin konuşma dili Arapça, yazı dili ise İbranicedir.¹⁸³ İlim alanında Araplardan ileri durumda olmalarına rağmen erkeklerde okuma-yazma bilme oranının düşük olduğu söylenmektedir.

Burada bulunan Yahudiler kutsal kitapları Tora ve Talmud'un hükümlerini uygulayarak komşuları olan diğer Arap kabilelerinin de zaman zaman bu hükümleri uygulamasında etkili olmuşlardır.¹⁸⁴ Dinî, siyasî ve kültürel anlamda birçok farklılıkları olmasına rağmen, zaman içerisinde bu farklılıkları benimsemişler ve birbirleriyle evlilikler dahi yapmışlardır. Yahudi bir tarihçi olan İsrail Velfenson bu konuda akli ve dini ayrı tutarak (ona göre Yahudiler Araplara oranla daha akıllı idi) diğer birçok konuda Yahudilerle Hicaz Araplarının birbirlerine çok benzediklerini kabul etmektedir.¹⁸⁵ Burada birçok geleneklerini kabul ettirip yaymışlardır. Örneğin Şam'dan getirdikleri kale ve sağlam sur inşa etme adetleri diğer Arap toplulukları tarafından da benimsenmiştir. Bahçe ekim-dikim işlerinde diğer kavimlere örnek olmuşlar ve ziraatın gelişmesine yardımcı olmuşlardır. Bunun yanı sıra Araplar, büyü ve kötülüklerin uzaklaşması için Yahudilerden muskayı nasıl yazacaklarını da öğrenmişlerdir.

¹⁸⁰ Bozkurt - Küçükbaşçı, "Medine", 28/311-318.

¹⁸¹ Akarsu, *Kabileden Devlete Medine Tecrübesi*, 36.

¹⁸² Mustafa Baş, "Hicaz Yahudilerinin Menşeyi Problemi ve Tanrı Algıları", (2017), 1.

¹⁸³ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2011), 165.

¹⁸⁴ Akarsu, *Kabileden Devlete Medine Tecrübesi*, 39.

¹⁸⁵ Idrees Muhsin Hasan, *Hiz. Muhammed Döneminde Müslüman-Yahudi İlişkileri* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, 2019), 30.

Oryantalistlerin birçoğu; bu konuda daha birçok şeyin Yahudilerden öğrenildiğini iddia etmektedirler. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz: Hac ibadeti sırasında Kâbe'nin etrafında tavaf edilmesi (çünkü İsrailoğulları'nın Yebecca olarak adlandırdıkları tanrının bulunduğu çadırın etrafında döndüklerini söylerler), sünnet olma, oruç tutma (burada özellikle Aşure günü orucundan sonra Ramazan orucunun farz kılındığı kabul edilmektedir) ve Arapların yıkanma (abdest alma) şeklinin de Yahudilerden öğrenildiği kabul edilmektedir.¹⁸⁶

Leszynsky'e göre onlar, Romalıların Kudüs'ü işgalinden sonra Yahudi devletinin çökmesi ve Buhtunnasr'ın onları sürgün etmesi ile Arabistan ve çevresine göç etmek zorunda kalmışlardır.¹⁸⁷ Bodley ise Yahudileri sürgüne gönderenleri şu şekilde sıralamaktadır: M.Ö. 722'de II. Sargon, M.Ö. 586'da Nebukadnezar, M.Ö. 63'de Pompey, M.S. 70'de Titus ve M.S. 135'de Adrian.¹⁸⁸ Yapılan sürgünlerde Yahudiler farklı farklı bölgelere göç etmişlerdir. Vadi'l-Kura, Teyma, Maknâ, Hayber ve Yesrib Yahudilerin yerleştikleri bölgelerdi. İbn Zebâle ise eserinde, Yahudilerin Zühre'ye (Medine'de bulunan bir vadinin ismi) yerleştiklerini ve Sâfile'de (Tihame taraflarında bulunan bir yerin ismi) mallarının bulunduğunu belirtmiştir.¹⁸⁹ Ancak başta da belirttiğimiz gibi kaynaklarda yerleşim tarihleri ve yerleşme nedenleri kesin olarak bildirilmemiştir.

Medine'ye yerleşen Yahudi kabileleri Benî İkrime, Benî Nadîr, Benî Kurayza, Benî Kaynukâ, Benî Sa'lebe, Benî Muhammer, Benî Zeyd, Benî Zeura, Benî Kasis ve Benî Behdel'dir.¹⁹⁰ Burada bulunan Nadîr, Kaynukâ ve Kurayza kabilelerinin aslen Yahudi yani ailelerinin kohen olarak adlandırıldığı ve bu ailelerin soylarının da Harun Peygambere dayandığı rivayet edilmektedir.¹⁹¹ Ancak bu iddianın yanı sıra onların Filistin kökenli olduğu ve asıllarının İbrani olmadığını savunan rivayetler de bulunmaktadır.¹⁹² Bu kabileler zamanla daha önce bahsettiğimiz üzere Arap kültürünü benimsemişler ve ticaretle uğraştıkları için burada söz sahibi olmuşlardır. Araplar ise çiftçilik ve tarımla uğraşarak bölge ekonomisine katkıda bulunmuşlardır. Evs ve Hazrec kabileleri de geldikleri vakit burada bulunan Yahudilerin, Araplardan daha fazla nüfusa sahip ve üstün bir konumda olduklarına şahit olmuşlardır. Nitekim bölgede on üç Arap kalesi (âtâm) bulunuyorken buna karşın elli dokuz Yahudi kalesi bulunmaktaydı.¹⁹³ Bu kaleler onlar için itibar mevzusu idi. Kabilelerin güç gösterisi kaleleri ile yapılmaktadır. En fazla kaleye sahip olan kabile en güçlü kabile sayılmakta idi. Erkekler savaşmak üzere evden ayrıldıklarında kabilenin kadınları çocukları ve koyunları bu kalelere sığınmakta idi.¹⁹⁴ İşte bu sebepten dolayı Yahudiler kalelerini Hz. Peygamber'e teslim etmemek için direnmişlerdir.

¹⁸⁶ Sönmezsoy, *Kur'an ve Oryantalistler*, 105-106.

¹⁸⁷ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 6.

¹⁸⁸ Bodley, *Tanrı Elçisi Hazreti Muhammed*, 178.

¹⁸⁹ İbn Zebâle, *Ahbâru'l- Medîne*, 119.

¹⁹⁰ Baş, "Hicaz Yahudilerinin Menşe Problemi ve Tanrı Algıları", 94.

¹⁹¹ Nuh Arslantaş, *Hz. Muhammed Döneminde Yahudiler* (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2016), 404.

¹⁹² Baş, "Hicaz Yahudilerinin Menşe Problemi ve Tanrı Algıları", 95-96.

¹⁹³ W.Montgomery Watt, *Hz. Muhammed Medine'de*, çev. Süleyman Kalkan (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2020), 237-238.

¹⁹⁴ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 2011, 165.

Watt Yahudi topluluğunun siyasî ve sosyal açıdan üstünlüğünü ispat yönünde şu bilgiyi paylaşmaktadır: Bu bilgiye göre; Benî Sa'lebe kabilesinin kralı Fityevn¹⁹⁵ Araplar üzerinde "ius primae noctis" (ilk gece hakkı) kuralını uygulamaktaydı.¹⁹⁶ Hatta Hazrec kabilesinden Benî Avf sülalesine mensup olan Malik b. Aclân'ın kız kardeşi evlendiği ilk gecesini Fityevn ile geçirmek istememiş ve bunun için kardeşi Aclan'ı Fityevn'e karşı azmettirmiştir. Bu olay sonrası Yahudilere karşı başarı elde edilmiş, Evs ve Hazrec kabileleri Yahudileri himayeleri altına almışlardır. Ama yine de bu bilgi Watt'a göre, şüpheyle yaklaşılması gereken bir konudur. Nitekim o sadece Hazrec'in bir bölümünün bağımsız olduğunu kabul etmektedir.¹⁹⁷

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere Medine'de bulunan üç büyük kabile Benî Kaynukâ, Benî Nadîr ve Benî Kurayza idi. Watt buraya bir de Benî Sa'lebe kabilesini eklemektedir. Çünkü bu kabile Arap kabilesi olarak kabul edilmesine rağmen Medine Sözleşmesi'nde Yahudi kabilesi olarak¹⁹⁸ ele alınmıştır.¹⁹⁹ Bu kabileler Medine'de büyük oranda hak sahibi idi. Ticaret yollarını ellerinde bulundurmuş ve pazarda yaptıkları hilelerle yüksek kazançlar elde etmişlerdir. Kazançları arttıkça tefecilikte daha da ilerleme kat ederek Arapları borçlu durumuna düşürmüşlerdir. Dolayısıyla son derece güçlü bir konumları bulunmaktaydı. Ancak Hz. Peygamber, yaptığı anlaşma ile aynı zamanda ticaret yollarını kontrolü altına almış ve Yahudilere karşı alternatif bir pazar kurarak tefeciliğin önüne geçmiştir. Hz. Peygamber bu pazarı önce Bâki ez-Zübeyr²⁰⁰ denilen bölgeye kurmuş, ancak Benî Nadîr lideri Kâ'b b. Eşref pazar alanına zarar verince, Hz. Peygamber de daha iyi bir yere kurarak kısa zamanda genişlemesini sağlamıştır. Tabii bu duruma Yahudi lideri daha da öfkelenmiştir. Nitekim kurulan bu pazar, Muhacirlerin geçimlerini temin etmelerini ve Ensar kardeşlerinin yükünü hafifletmelerini sağlamıştır. Çünkü ilk geldikleri dönemler Muhacirlerin ekonomik anlamda herhangi bir katkıları olmadığı için onlara sahip çıkan Ensarın da durumu sıkıntılı idi. Müslümanların pazarda rağbet gören bir konuma yükselmesinden son derece rahatsız olan Yahudiler, Hz. Peygamber'i sadece dinî anlamda değil, ekonomik anlamda da rakip olarak görmelerine neden olmuştur. Çarşıya pazara gelen Müslümanlara tahrik edici söz söylemekten ve onlarla alay etmekten imtina etmemişler, onları aşağılamak için bütün fırsatları değerlendirmişlerdir. Hz. Peygamber'in uyarısından dolayı sabırlarından ödün vermeyerek işlerine devam eden Müslümanlar, kurulan bu pazarda (Sûku'l-Medine) kısa zaman içerisinde ciddi anlamda bir pay sahibi olmuşlar ve tüccarların çoğunlukla talep ettiği esnaf haline gelmişlerdir.

Medine'de bulunan Yahudi kabilelerin bir diğer özelliği ise, her kabilenin kendine ait bir gelir sandığının olması idi. Bu sandık kabileye mensup olanların desteği ile oluşturulur ve herhangi bir acil durum söz konusu olduğunda bu sandıktan yararlanılırdı. Mesela bir savaş veya kan diyeti ödenmesi durumları gibi. Arap kabilelerinde ise ileri gelenlerin belirledikleri bir sosyal

¹⁹⁵ Watt, *Hz. Muhammed Medine'de*, 238-239. Bu isim (Mahmut Kelpetin, İslâm Öncesi Medine, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin Dergisi, s.108, C. 52, 2017'de) Yahudi kralının ismi olarak kullanılmaktadır. Ancak aynı isim (Mustafa Sabri Küçükbaşçı, Sa'lebe (Benî Sa'lebe), Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, s.27-28, C. 36, İstanbul 2009 'da) Benî Kaynukâ'nın önemli bir kolu olarak da kullanılmaktadır.

¹⁹⁶ Watt, *Hz. Muhammed Medine'de*, 238-239. Ayrıca bkz. Rudolf Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, s. 35.

¹⁹⁷ Watt, *Hz. Muhammed Medine'de*, 238-239.

¹⁹⁸ Mustafa Özkan, "Medine Vesikası", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2019). Ayrıca bkz. Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamber*, (İstanbul:1993), 209.

¹⁹⁹ Watt, *Hz. Muhammed Medine'de*, 240.

²⁰⁰ Arslantaş, *Hz. Muhammed Döneminde Yahudiler*, 157.

güvence sistemi mevcuttu. Ancak bu kurallar yasalaştırılmamıştı. Belirlenen hakemlerin insiyatifi doğrultusunda oluşturuluyordu. Örneğin, kan diyeti ödenirken kişinin mensup olduğu kabile göz önünde bulundurulurdu. Eğer kabilesi güçlü ise iki kat diyet ödenirdi, aksi halde yarım diyet ödenirdi.²⁰¹

Burada Medine’de bulunan ve çalışmada çoğunlukla bahsi geçen üç büyük kabile hakkında kısaca bilgi verilmesinin yararlı olacağı düşünülmüştür:

Kaynukâ “kuyumcu” anlamına gelmektedir. Benî Kaynukâ kabilesi kuyumculuk ile uğraştığı için²⁰² onlara bu isim verilmiştir. Kaynukâlılar aynı zamanda ticaret ve silah imalatı ile de geçimini sağlamaktaydı. Tarıma elverişli arazileri ve hayvanları yoktu. Buldukları şehrin merkezinde “Sûku Benî Kaynukâ” denilen pazarları bulunmakta idi.²⁰³ Medine’nin güneybatısında bulunan Vâdîbuthân’da ikamet etmekteydiler²⁰⁴ ve kendilerinin Hz. Yusuf’un soyundan geldiklerine inanıyorlardı.²⁰⁵ Benî Kaynukâ Yahudileri, Yahudiler içinde en cesur olan kabileydi.²⁰⁶ Savaşçı olmaları ile meşhurlardı.²⁰⁷ Hz. Peygamber’in onlar üzerine düzenlediği gazve sırasında savaş erleri olarak 400 zırhlı asker 300 de zırhsız askere sahip oldukları anlatılmaktadır.²⁰⁸ Kabileye ait iki kalenin bulunduğu bilinmektedir. Kaynukâoğulları yazıda İbrani harfleri kullanırlar ancak konuşurken Arapça konuşmuş çocuklarına da Arap isimleri koymuşlardır.²⁰⁹ Bu kabile Abdullah b. Übeyy, Ubâde b. Sâmit ve Hazrec kabilesi ile müttefiktiler.²¹⁰ Benî Kaynukâ kabilesine mensup olan Abdullah b. Sellâm ve ailesinin hicretin ilk yılında İslâmiyet’i seçtiği bildirilir.²¹¹

Benî Nadîr kabilesinin isminde bulunan Nadîr kelimesi “yeşil çiçekli bitki” veya “yaprakların tazeliği”²¹² anlamındadır. Bu isimler esasen onların ziraatle de uğraştıklarının bir göstergesidir. Benî Nadîr kabilesi Medine’nin yüksek yerlerinde bulunan Müzeynib’e yerleşerek²¹³ burada bulunan Aliye’de kuyular açıp ağaç diken ilk kabiledir.²¹⁴ Benî Nadîr kabilesi hicretten önce Evs ve Hazrec kabileleri arasında meydana gelen Bu’âs savaşında Benî

²⁰¹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 2011, 164-165.

²⁰² İbn Cerîr et-Taberî, *Târihu’t-Taberî*, çev. Cemalettin Saylık (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, ts.), 2/465. Ayrıca bkz. Mehmet Azimli, *Siyer*, (Ankara: Bilay Yayınları, 2018), 167.

²⁰³ Arslantaş, *Hz. Muhammed Döneminde Yahudiler*, 186.

²⁰⁴ Casim Avcı, “Kaynukâ’ (Benî Kaynukâ’), *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2022), 25/88.

²⁰⁵ Hasan, *Hz. Muhammed Döneminde Müslüman-Yahudi İlişkileri*, 11.

²⁰⁶ Mehmet Azimli, *Siyer* (Ankara: Bilay, 2018), 167.

²⁰⁷ Mevlana Şibli, *Asr-ı Saadet*, çev. Ö.Rıza Doğrul (İstanbul: Eser Neşriyat, 1977), 273.

²⁰⁸ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 183.

²⁰⁹ Avcı, “Kaynukâ’ (Benî Kaynukâ’), 25/88.

²¹⁰ Ahmet Önkal, *Hz. Peygamber’in Yahudilerle Münasebetleri* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1992), 122.

²¹¹ İbrahim Sarıçam, *İlk Dönem İslâm Tarihi* (Eskişehir: T.C Anadolu Üniversitesi Yayını, 2005), 146.

²¹² Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 2011, 163.

²¹³ İbn Rüsteh, *el-A'lâku'n-Nefise (Dünya Coğrafyası)*, 79.

²¹⁴ İbn Zebâle, *Ahbâru'l- Medîne*, 120.

Kurayza ile birlikte Evs kabilesini desteklemiş ve Benî Kaynukâ'nın desteklediği Hazreclilerin savaşı kaybetmesine neden olmuştur.²¹⁵

Kurayza, "deri tabaklamaya yarayan bitkiye" verilen isimdir. Benî Kurayza kabilesi dericilikle meşgul olmuştur. Aynı zamanda "utum" denilen çok katlı evlerde yaşamış, tarım ve ticaretle uğraşmışlardır.²¹⁶ Bu kabile Hicaz bölgesinde bulunan Mehzûr denilen yere yerleşip, evler ve kaleler inşa etmişlerdir.²¹⁷

2.3. Medine Sözleşmesi

Hz. Peygamber Medine'ye (Yesrib) hicret ettiğinde birçok farklı etnik grup bu topraklarda ikamet etmekte idi. İsrail kökenli Kurayza, Nadîr, Kaynukâ ve Hedl kabilelerinin yanı sıra Yahudi olan Güney Arabistanlı Evs ve Hazrec kabileleri, İran ve Habeşistan'a mensup farklı kabileler de burada yaşamaktaydı.²¹⁸ Bu kabileler, kendi kabile başkanları tarafından yönetilmiş ve bu başkanların dışında kimseyi lider olarak kabul etmemişlerdir. Kabile liderleri ise sahip oldukları itibar nispetinde kabilede etkili olabiliyorlardı.²¹⁹ Bu bağlamda Medine şehrinde tam bir birlik ve beraberlik söz konusu olmamıştır. Mevcut kabileler siyasî ve sosyal yapıları nedeniyle birbirlerinden farklı statülere sahiptiler ve bu yüzden kendi içlerinde tam bir mukavemet sağlanamamıştı. Ancak Hz. Peygamber burada bir orta yolu bulmak ve göç edenlerle birlikte şehrin refah düzeyini arttırmak için şehirde yaşayan tüm kabilelerin hakkını gözetten bir sözleşmenin uygun olacağını öngörmüştür. Zira nüfusun artması ile birlikte ortaya problemlerin çıkma ihtimali kaçınılmazdı. Nüfusun artışından bahsetmişken, İslâm tarihindeki ilk nüfus sayımının da bu dönemde yapıldığını belirtmekte fayda vardır. Hz. Peygamber'in, sahabesinden o dönemde Medine'de bulunan Müslümanların sayısını istediği ve onların da 1500 kişinin adını kaydettiği belirtilmektedir.²²⁰ Bu durumda adil kararlar verebilmek adına ve tüm farklı dinlere mensup olanların da kendi kıstaslarına göre hüküm vermeleri adına bir ittifak kurulması şart olmuştur. Ayrıca şunu da göz ardı etmemek gerekir ki, müşriklerin ve Yahudilerin Medine içinde ve dışında uğraşmak zorunda oldukları herhangi bir kitle yoktu, ancak Müslümanlar için durum aynı değildi. Onlar hem içerden hem de dışardan gelebilecek tehlikelere karşı kendilerini korumak zorundalardı.²²¹ İşte tüm bu hesaplamaları yaparak sağlam bir strateji oluşturmaya çalışan Hz. Peygamber, Medine Sözleşmesi'nin bu bağlamda kurtarıcı olacağına inanmıştır. Sahâbî Enes b. Mâlik'in evinde Müslümanlarla gayri müslim kabilelerin liderleri bir araya gelerek, günümüze kadar ulaşmayı başaran bu sözleşmeyi imzalamışlardır.²²² Bu sözleşme imzalanırken herkes kendi dininde ve statüsünde olduğu gibi kabul edilmiş ve hiçbir zorlanmaya maruz bırakılmamıştır. Aslında Yahudiler Hz. Peygamber'in dinî konumu itibariyle böyle bir sözleşmeye sıcak bakmıyorlardı elbette, ancak anlaşılmalı oldukları Evs ve Hazrec kabilelerinin siyasî gücü onların bu antlaşmayı imzalamalarında etkili olmuştur.

²¹⁵ Nadir Özkuyumcu, "Nadir(Beni Nadir)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2006), 32/275-276.

²¹⁶ Casim Avcı, "Kurayza (Benî Kureyza)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2002), 431-432.

²¹⁷ İbn Rüsteh, *el-A'lâku'n-Nefise (Dünya Coğrafyası)*, 79.

²¹⁸ Arslantaş, *Hz. Muhammed Döneminde Yahudiler*, 120.

²¹⁹ Maxime Rodinson, *Hazreti Muhammed* (İstanbul: Gün Yayınları, 1968), 149.

²²⁰ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 2011, 162.

²²¹ Abdurrahman Demirci, "Medine Vesikası: Oluşum Süreci ve Zimmet Antlaşmalarına Etkisi" 19 (2012), 255.

²²² Önkal, *Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münasebetleri*, 89.

Bazı araştırmacılar bu sözleşmeyi yeni kurulmakta olan bir devletin hatta İslâm Devleti'nin Anayasası olarak görürken, bazıları da yeni düzene uyum sağlamak adına Müslümanlar ve Medine'de yaşayan diğer kabileler arasında yapılan bir antlaşma olarak değerlendirmişlerdir.²²³ Bu antlaşmayı aynı zamanda yazılı olan ilk anayasa olarak kabul edenler de bulunmaktadır.²²⁴ Hangi şartlarda kabul edilirse edilsin bu sözleşmenin ilerleyen dönemlerde oluşturulan merkezi otoritenin temeli olduğu açıkça ortadadır. Bu belge aynı zamanda siyasî ve hukukî bir nitelik taşımakta idi.²²⁵ Kaynaklarda, bu sözleşmeye dikkati çeken ve Batı dillerine çevirisini yapan²²⁶ ilk kişinin Alman oryantalist Julius Wellhausen (1844-1918) olduğu belirtilmektedir.²²⁷ Wellhausen bu belgeyi kırk yedi madde ile özetleyerek kendisinden sonra gelen meslektaşlarına da bir kaynak oluşturmuştur. Sözleşmenin ismi kendi orijinal metninde "kitâb" ve "sahîfe" olarak geçmektedir.²²⁸

Medine'de hicretten önce, Yahudiler siyasî ve ekonomik olarak Araplardan daha üstün konumda idiler. Şehrin yarısına hâkim olmuşlardı. Bu üstünlük hem ilmî çalışmalarda Bilim Evi (Beytül-Midrâs)²²⁹ ile hem de Nadîroğulları'nın bünyesinde olan hazineler (Kenz) ile kendini göstermekte idi. Medineli Araplar da bu nedenlerden mütevellid kendilerini her zaman Yahudilerden daha alt seviyede görmüşlerdir. Durumun farkında olan Hz. Peygamber adaletsizliğin giderilmesi ve yerli halkın da söz sahibi olabilmesi için gayret sarf etmiştir. Bunun yanı sıra Yahudilerden de yaptığı yeniliklerle ilgili destek beklemiştir. Nitekim birçok konuda ortak değerlere sahip olduklarından dolayı Hz. Peygamber onları kendisine yakın görmekte idi. Bunu şu örnek ile açıklayabiliriz; Hz. Peygamber Muharrem ayının 10'unda Yahudilerin, Firavundan kurtuldukları için oruç tuttıklarını öğrenmiş ve onlarla birlikte o da oruç tutmuştur. Buradaki amacı onlarla birlik ve beraberlik içinde ilerleyerek İslâm'a karşı ılımlı yaklaşımlarını sağlamaktı. Kendisinin ön yargı ile değil Kur'ân-ı Kerîm hükümlerine göre hareket ettiğini ve onlara destek verdiğini göstermekti. Zira bunu Yahudilerin hahamları ile ara ara görüşmeler yapıp fikir alışverişlerinde bulunarak da göstermiştir. Hatta zaman zaman da Tevrat okuyup sohbet ettikleri Beytül-Midrâs denilen eve uğrayıp onları dinlemiştir.

Diğer bir örnek ise kible mevzusu idi. Hz. Peygamber Mekke'de iken namazlarını Kâbe'ye yönelerek kılmakta idi. Ancak hicretten sonra Kudüs'e yönelerek kılmaya devam etmiştir.²³⁰ Bu yönelmeyi teknik olarak Kudüs'ü kible olarak kabul etme şeklinde kabul edenler de bulunmaktadır.²³¹ Elbette bu durum orada bulunan Hıristiyanların ve Yahudilerin çok hoşuna gitmiş ve Hz. Peygamber'in kendilerini taklit ettiğine kanaat getirmişlerdir. Hal böyle iken Hz. Peygamber de Yahudilerin onun daveti karşısında aynı hassasiyeti göstermelerini beklemiştir.

²²³ Murat Akarsu, "Medine Sözleşmesi'nin Anayasallığı" 1/2 (2018), 420-428.

²²⁴ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 2011, 167.

²²⁵ Özkan, "Medine Vesikası", 2/212-215.

²²⁶ Önkâl, *Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münasebetleri*, 90.

²²⁷ Arslantaş, *Hz. Muhammed Döneminde Yahudiler*, 127.

²²⁸ Özkan, "Medine Vesikası", 2/212-215.

²²⁹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 2011, 165.

²³⁰ Arslantaş, *Hz. Muhammed Döneminde Yahudiler*, 161.

²³¹ Watt, *Hz. Muhammed Medine'de*, 244.

İlk zamanlar Yahudiler Hz. Peygamber ve Müslümanlara karşı ılımlı davranmış ve arada güvenin oluşması sağlanmıştır. Şunu belirtmekte fayda vardır; burada sadece Yahudiler Müslüman Araplardan değil, aynı zamanda Müslüman Araplar da Yahudilerden etkilenmişlerdir. Birbirleriyle komşuluk etmişler, yemek yemişler ve alış-verişlerde bulunmuşlardır. Hatta Hz. Ali'nin ücret karşılığında Yahudilerden birine kuyudan su çekme konusunda hizmet verdiği dair rivayetlere de rastlanılmaktadır. Bu durumlar bile Müslümanların siyasî bir birliği sağlama²³² adına çaba sarf ettiklerini ispat eder niteliktedir. Yani aslında Müslümanlarla Yahudiler arasında beşeri münasebetler normal seyrinde hep devam etmiştir. İleride de görüleceği üzere, sonraki günlerde Yahudiler tarafından kendilerine yapılan zulüm ve tahriklere rağmen son raddeye kadar hep sabrederek Hz. Peygamber'in uyarılarını dikkate almışlardır. Bu durum, Hz. Peygamber'in Yahudi kabilelerine, yaptıkları davranışlara karşı tavır alana kadar devam etmiştir.

Hz. Peygamber Yahudi kabileleri ile de birlikte hareket edebilmek adına "Medine Sözleşmesi'ni" hazırlamış ve tarafların haklarını belirlemiştir. Hz. Peygamber'in bu konudaki hassasiyeti Sözleşme maddeleri incelendiğinde daha iyi anlaşılacaktır. Nitekim o, bu maddelerde tüm Yahudi kabilelerin ismini ayrı ayrı zikrederek sözleşmeye almış ve olası bir yanlış uygulamanın önüne geçmeye çalışmıştır. Medine şehrinin sınırlarının korunması açısından da son derece önemli olan bu antlaşma günümüze kadar birçok kez farklı şekillerde ele alınmıştır. Bu sözleşme dikkatle incelendiğinde ilahi esaslar temel alınarak hazırlandığı net bir şekilde gözlemlenmektedir. Nitekim maddeler okunduğunda birçok kez Kur'an-ı Kerim'de buyurulan esasların benzeri olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin tarafların ihtilafa düştükleri bir konu ile ilgili Allah'a ve Hz. Peygambere başvurmaları ile ilgili olan 23.maddedeki "üzerinde ihtilafa düştüğünüz herhangi bir şey, Allah'a ve Muhammed'e götürülecektir" ifadesi Şûra suresi 10. âyette de geçmektedir. Âyet şu mealdedir: "*Hakkında ayrılığa düştüğünüz herhangi bir şeyde hüküm vermek, Allah'a mahsustur. İşte, bu Allah, benim Rabbimdir. O'na dayandım ve O'na yönelirim.*"

Sözleşmenin bir defada yapılmadığı sonradan bazı maddelerin (özellikle Yahudiler ile ilgili olanların) eklendiğini savunanların²³³ yanı sıra bu konuyu ihtilafli bulanlar da mevcuttur.²³⁴ Fakat çoğunluk sözleşmenin hicretin ilk yıllarında Mekke'den göç edenlerin ve şehir halkının can ve mal güvenliği için hazırlandığını, sonraki yıllarda da Yahudilerle ilgili eklemelerin yapıldığını ileri sürmektedir. Ancak hicretin hemen ilk yıllarında Yahudilerin böyle bir antlaşmayı imzalamasını kuşkuyla karşılayan tarihçiler de mevcuttur.²³⁵ Sözleşmede bulunan "ümme" ifadesi bazı kaynaklarda mü'minler olarak ele alınırken bazılarında ise sözleşmeye katılan tüm toplulukları kapsamaktadır.²³⁶ Watt tarafından ise genel bir ifadeyle topluluk olarak ele alınmıştır.²³⁷

²³² Demirci, "Medine Vesikası: Oluşum Süreci ve Zimmet Antlaşmalarına Etkisi", 254.

²³³ Akarsu, "Medine Sözleşmesi'nin Anayasallığı", 424.

²³⁴ Arslantaş, *Hz. Muhammed Döneminde Yahudiler*, 127.

²³⁵ Demirci, "Medine Vesikası: Oluşum Süreci ve Zimmet Antlaşmalarına Etkisi", 261.

²³⁶ Demirci, "Medine Vesikası: Oluşum Süreci ve Zimmet Antlaşmalarına Etkisi", 263.

²³⁷ Watt, *Hz. Muhammed Medine'de*, 272.

Sözleşmenin sahipliği konusunda ise herhangi bir ihtilafın söz konusu olmadığı ifade edilmektedir.²³⁸ Araştırmamız esnasında karşılaştığımız kaynakların ekseriyetinde bu sözleşme Bedir Zaferi'nden sonrasına tarihlendirilmektedir. Yahudilerle yapılan sözleşme kısmı, kaynaklara göre hicretten iki yıl sonra olmuştur.²³⁹ Yani Yahudiler Bedir sonrası bu sözleşmeye dâhil olmuşlardır.²⁴⁰ Çünkü onlar bu zamana kadar yapılanları gözlemlemekle yetinmişlerdir. Ancak kaynaklara göre, Bedir Zaferi'nden sonra hayal kırıklığına uğrayan Yahudiler ne yapacaklarını bilemez bir duruma düşmüşler ve Müslümanlarla anlaşmayı kabul etmek durumunda kalmışlardır. Bazı kaynaklara göre ise onlar anlaşmak amaçlı değil zaman kazanmak amaçlı sözleşmeye dâhil olmuşlardır. Onlar ve Mekke'li müşrikler Müslümanların galip gelmesini beklemiyorlardı. Watt da "*Hz. Muhammed Medine'de*" isimli eserinde bu konuya temas etmekte ve kendisinin, Wellhausen'in ve Caetani'nin sözleşmeyi Bedir öncesine²⁴¹, ancak Hubert Grimme'nin Bedir sonrasına tarihlendirdiğini ifade etmektedir.²⁴² Ancak Caetani'nin eseri incelendiğinde Wellhausen'in bu sözleşmenin Yahudilerle yapıldığını kabul etmediğine ve Hz. Peygamber'in bu sözleşmeyi Yahudilerle anlaşarak değil kendi yazdığına dair bir ifadeye rastlanılmaktadır.²⁴³ Her nasılsa sözleşmede adı zikredilen Yahudi kabileler de sonradan iştirak etmişlerdir. Caetani ve Wellhausen'a göre bu sözleşme, Hz. Peygamber'in kendi hemşehrileri ve onların gelecek nesilleri için yapmış olduğu manevi bir taahhüt idi.²⁴⁴

Sözleşme maddelerinin farklı zamanlarda düzenlenmiş olmasından kaynaklanan bir tarihlendirme çelişkisinin yaşandığı görülmektedir. Sözleşmenin sahipliği konusunda en ufak bir şüphesi bulunmayan Watt, bu kadar önemli bir belgeye gereken değerin verilmediğini de iddia etmektedir.²⁴⁵ Watt'ın kaynak gösterilen bu eserinde bu sahipliği ve gerçekliği ispat yoluna gittiğine rastlanılmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi, sözleşme günümüze kadar birçok açıdan incelenmiş ve yorumlanmıştır. Dolayısıyla farklı bakış açılarıyla değerlendirilip ispat yoluna gidilmiştir. Ancak üzerinde kesin bir sonuca varılamayan diğer bir husus ise maddeleridir. Bu konuda da çeşitli tezler ileri sürülmektedir. Tarihçilerin bir kısmı 47 maddeden oluştuğunu iddia ederken, diğer bir kısmı 52 maddelik²⁴⁶ bir sözleşme olduğunu savunmuştur. Caetani ise eserinde toplam 48 maddeye yer vermiştir.²⁴⁷ Ancak maddelerin özü incelediğinde genel itibarıyla içeriklerinin aynı olduğu fakat tek bir maddenin bazen iki madde halinde ele alındığı gözlemlenmiştir. Bu maddelerde önemle üzerinde durulan hususlar şunlardır: Müslümanlarla gayri Müslimlerin, özellikle Yahudilerin bir arada yaşama konusunda aldıkları karar, Yahudilere ve diğer din mensuplarına yaşadıkları din konusunda tanınan hak ve özgürlükler, Müslümanlar ve Yahudilerin, birbirlerinin düşmanlarına yardım etmeyeceklerine dair alınan karar. Burada özellikle üzerinde ehemmiyetle durulan husus, Kureyş'in ortak düşman olarak kabul edilmesidir.

²³⁸ Watt, *Hz. Muhammed Medine'de*, 274.

²³⁹ Akarsu, "Medine Sözleşmesi'nin Anayasallığı", 425.

²⁴⁰ Arslantaş, *Hz. Muhammed Döneminde Yahudiler*, 134.

²⁴¹ Caetani, *İslâm Tarihi 2*, 100.

²⁴² Watt, *Hz. Muhammed Medine'de*, 274.

²⁴³ Caetani, *İslâm Tarihi 2*, 85.

²⁴⁴ Caetani, *İslâm Tarihi 2*, 86-87.

²⁴⁵ Watt, *Hz. Muhammed Medine'de*, 274.

²⁴⁶ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 2011, 168.

²⁴⁷ Caetani, *İslâm Tarihi 2*, 88-89.

Sözleşmenin ilk olarak hicretin 2.yılında Kaynukâ Yahudileri tarafından²⁴⁸ ihlal edildiği söylenmektedir. Kaynukâ çarşısına gelen Müslüman bir kadının elbisesi sırtına iğnelenmiş ve kalkınca avret yeri açılmıştı. Kadının çığlıkları üzerine orada bulunan bir sahâbî bunu yapan Yahudi'yi öldürmüş, Yahudiler de bu sahâbîyi şehit etmişlerdir. Olay üzerine kalelerine sığınan Kaynukâoğulları on beş gün boyunca Hz. Peygamber tarafından kuşatıldıktan sonra Medine'yi terk etmek zorunda kalmışlardır.²⁴⁹

Hicretin 4. yılında ise Benî Nadîr Yahudilerinin bu sözleşme maddesini ihlal ettiği dile getirilmektedir.²⁵⁰ Daha önce değindiğimiz gibi sözleşme gereği, şehirde yaşayan kabilelerden herhangi birisi bir cinayet işlediğinde diyeti ortak ödenecekti. Amr b. Ümeyye ed-Damrî de yanlışlıkla Medine'ye dönüş yolunda iken Hz. Peygamber ile anlaşmalı olan iki kişiyi düşman saflarından zannederek öldürmüştür. Bunun üzerine Hz. Peygamber Benî Nadîr kabilesine giderek diyet ücretini talep etmiştir. Bunu fırsat bilen Yahudiler Hz. Peygamber'in oturduğu evin çatısına çıkarak, üzerine taş (yuvak taşı olduğu rivayet edilir)²⁵¹ atarak öldürmeyi planlamışlardır. Yani onlar hem ücreti ödememişler hem de Hz. Peygambere bir suikast girişiminde bulunmuşlardır. Onların kurduğu tuzağın farkına varan Hz. Peygamber, derhal oradan ayrılmış ve Muhammed b. Mesleme'yi²⁵² görevlendirerek Nadîroğulları'nın on gün içerisinde şehri terk etmelerini bildirmesini istemiştir. Rivayete göre bölge olarak Benî Nadîr yurdu, Hz. Peygamber tarafından fethedilen ilk bölgedir.²⁵³

Medine Sözleşmesi'nde bulunan bazı maddeler zaman içerisinde şartlara ve gelişen olaylara göre geçerliliğini yitirmiştir. Özellikle Kaynukâ ve Nadîr Yahudileri'nin sürgünü ve Kurayza Yahudilerinin infaz edilmesi bu maddelerin fesh edilmesine neden olmuştur. Bu maddeleri kısaca şöyle sıralayabiliriz; Sözleşmenin 43. ve 44. maddesinde ifade edildiği üzere: "Ne Kureyşliler ve ne de onlara yardım edecek olanlar, himâye altına alınmayacaklardır. Onlar (Müslümanlar ve Yahudiler) arasında, Yesrib'e hücum edecek kimselere karşı yardımlaşma yapılacaktır". Yani Medine'yi ortak savunma ve 43. maddede ifade edildiği üzere: "Ne Kureyşliler ve ne de onlara yardım edecek olanlar himâye altına alınmayacaklardır". Yani Kureyşlileri ve onlara yardım edenleri himaye etme mevzusu, nöbetleşe askeri görevde bulunma, 39. maddede ifade edilen "bu sahifenin (yazının) gösterdiği kimse lehine Yesrib vadisi dâhili, harâm (mukaddes) bir yerdir" yani Medine şehrinin harem olma özelliği ve 3.-11. maddelerinde temas edilen Medine'de bulunan kabilelerin diyet ödeme durumu,²⁵⁴ 3.-11. maddeler sırasıyla verilmiştir. Buna göre:

3. *Kureyş'ten olan Muhacirler, kendi aralarında âdet olduğu üzere kan diyetlerini ödemeye iştirak ederler ve onlar harp esirlerinin kurtuluş fidyelerini mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adâlet ilkelerine göre ödemeye iştirak edeceklerdir.*

4. *Benî Avf'lar, kendi aralarında âdet olduğu üzere, önceki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye iştirak edeceklerdir ve (Müslümanların teşkil ettiği) her zümre, harp esirlerinin*

²⁴⁸ Dâvûd el-Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2013), 17.

²⁴⁹ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 183.

²⁵⁰ Akarsu, "Medine Sözleşmesi'nin Anayasallığı", 426.

²⁵¹ Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*, 18.

²⁵² Caetani, *İslâm Tarihi 2*, 345.

²⁵³ Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*, 17.

²⁵⁴ Demirci, "Medine Vesikası: Oluşum Süreci ve Zimmet Antlaşmalarına Etkisi", 265.

kurtuluş fidyesini mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adâlet ilkelerine göre ödemeye iştirak edeceklerdir.

5. Benî Hâris'ler, kendi aralarında âdet olduğu üzere önceki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre, harp esirlerinin kurtuluş fidyesini mü'minler arasında iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adâlet ilkelerine göre ödemeye iştirak edeceklerdir.

6. Benî Sâide'ler, kendi aralarında âdet olduğu üzere önceki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her zümre, harp esirlerinin kurtuluş fidyesini mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adâlet ilkelerine göre ödemeye iştirak edeceklerdir.

7. Benî Cuşem'ler, kendi aralarında âdet olduğu üzere önceki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre harp esirlerinin kurtuluş fidyesini mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adâlet ilkelerine göre ödemeye iştirak edeceklerdir.

8. Benî Neccâr'lar kendi aralarında âdet olduğu üzere önceki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre, harp esirlerinin kurtuluş fidyesini mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adâlet ilkelerine göre ödemeye iştirak edeceklerdir.

9. Benî Amr İbn Avf'lar, kendi aralarında âdet olduğu üzere önceki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre harp esirlerinin kurtuluş fidyesini mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adâlet ilkelerine göre ödemeye iştirak edeceklerdir.

10. Benî Nebî'tler, kendi aralarında ât olduğu üzere önceki şekiller altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre harp esirlerinin kurtuluş fidyesini mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adâlet ilkelerine göre ödemeye iştirak edeceklerdir.

11. Benî Evs'ler, kendi aralarında âdet olduğu üzere önceki şartlar altında kan diyetlerini ödemeye ve her bir zümre harp esirlerinin kurtuluş fidyesini mü'minler arasındaki iyi ve mâkul bilinen esaslara ve adâlet ilkelerine göre ödemeye iştirak edeceklerdir.²⁵⁵

2.4. Yahudilerin Hz. Muhammed'i ve İslâmiyet'i kabul etmeme nedenleri

İbrahimî dinlerin hepsinde birbirinden farklı inanç ve görüşler mevcuttur. Allah inancı bütün İbrahimî dinlerde var olmasına rağmen bu inanca dair görüşler farklılıklar arz etmektedir. Bu durum peygamberlere iman konusunda da aynıdır. İslâmiyet'te Peygamberlere iman esastır, ama Yahudilikte durum biraz farklıdır. Onlar Hz. Muhammed'in peygamberliğine inanmazlar. Bir kısmı ise konuyu daha ziyade âlim, bilgin, filozof gibi yakıştırmalarla onun peygamber olmadığını savunurlar. Hatta Yahudiliğe ait literatürler incelendiğinde, Hz. Peygamber'e ait isme rastlanılmadığı, onun yerine küçük düşürücü ifadelerin kullanıldığı belirtilmektedir.²⁵⁶ Rivayete göre sekizinci asra ait bazı Yahudi risalelerin yazmalarında bu tür ifadelere rastlanıldığı söylenmektedir.

Bu bölümde Yahudilerin neden Hz. Muhammed'i ve İslâmiyet'i kabul etmediklerine açıklık getirmeye çalışacağız. Sebep olarak şu başlıkları ana hatlarıyla sıralayabiliriz:

²⁵⁵ Maddelerde bulunan bazı kelimeler tarafımızdan sadeleştirilmiştir. Geniş bilgi için bkz. Muhammed Hamidullah, İslâm Peygamberi, s. 206-211, İstanbul 1993.

²⁵⁶ Yasin Meral, "Hz. Muhammed'e Dair Bir Yahudi Efsanesi: Ma'ase Mahmat Adlı Risalenin Yeniden Tahkik ve Tercemesi", (2012), 2.

- Tanrı İnancı
- Melek İnancı
- Kitap İnancı
- Peygamber İnancı
- Âhiret İnancı
- Kaza ve Kader İnancı
- İbadet İnancı

2.4.1. Tanrı İnancı

Yahudilerde de İslâmiyet'te olduğu gibi inanç esaslarının temelinde tek tanrı inancı vardır. Yani Allah'ın varlığına ve birliğine inanma vardır. Tanrı "Yehova" kelimesi ile ifade edilmektedir. Yehova ismi "hayat" (yaşamak) kelimesinden gelir. Arapça'da gaipte bulunan kişiye "ey o kişi" anlamında "ya hu" kelimesinden türemiş olması ihtimali de vardır. Diğer bir taraftan "Yahve" isminin de Yahudilikte koruyucu bir yüce varlık için kullanılan bir ifade olduğu bilinmektedir. Ancak bu kavramın hangi dönemden itibaren kullanıldığı tam olarak bilinmemektedir.²⁵⁷

İbranicede "Iort" kelimesinin karşılığı Yahve'dir. Bu kelime zaman içerisinde değişime uğrayarak "yahuva" veya "yahofa" şekline bürünmüştür. Anlamı ise "efendi ilahtır".²⁵⁸ Her dilde Tanrıya verilen isim farklıdır. İngilizlerde "god" ifadesi kullanılırken Almanlarda "Gott" kullanılmaktadır. Arapçada ise başka hiçbir varlığa verilmeyen "Allah" lafzı kullanılmaktadır. İbranicede kullanılan Yehova kelimesi sıfatlar itibariyle Allah kelimesini karşılayan sıfatlardan farklılık arz etmektedir. Öyle ki, Yehova kelimesine verilen sıfatlar bazen hata yapan, bazen verdiği emirlerden pişman olan, bazen de Hz. Yakup ile güreş tutan bir tanrıyı ifade etmektedir. Oysa İslâm inancındaki Allah'ın sıfatlarında bu şekilde karşılıkları ve anlamları bulunmamaktadır.

Yehova İsrailoğulları'na her zaman bir şey emretmez, bazen O İsrailoğulları'nın emir ve isteklerine boyun eğer. Bazen de Yahudi kadınlarına Mısır'dan çıkarken komşularının mallarını gasp etme konusunda emirler verir.²⁵⁹ On emirde bulunan Tanrı Yehova hislerle de kavranamaz "*Benden başka ilah edinmeyeceksin*"²⁶⁰ derken esasen burada tanrının birliği değil de diğer tanrıların yanında "Yahve"nin önemi vurgulanmaktadır. Diğer taraftan "*Kendin için yontulmuş put, yukarıda göklerde olanın yahut aşağıda yerde bulunanın yahut yerin altında suların hiç suretini yapmayacaksın*"²⁶¹ derken Tevrat'ın beş kitabında da ilah için beşeri suretler çizilmiştir. Mesela Tanrı İsrailoğulları'nın önünde bir bulut sütunu şeklinde yürümüştür. Yahudilere göre Peygamberler de diğer ilahların farkındadır aslında ve tek amaçları İsrailoğulları'nı başka tanrılardan korumaktır. "*Ve Saukkottan göç edip Etam'da*

²⁵⁷ Şinasi Gündüz, *Din ve İnanç Sözlüğü*, çev. Ahmet Emin Dağ (İstanbul, 1998), Yahve md, 391.

²⁵⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, çev. Mehmet Keskin (İstanbul: Çağrı Yayınları, ts.), 42.

²⁵⁹ Çıkış, 3.22

²⁶⁰ Çıkış, 20/3

²⁶¹ Çıkış 20/4

*gölün kenarına kondular ve gündüzün ve geceleyin yürüsünler diye yol göstermek için gündüzün bulut direğinde ve geceleyin onlara ışık vermek için ateş direğinde önlerinde gidiyordu.*²⁶² Yine Tevrat'ta geçen bir pasaj "*Ve Rab kavmine edeceği kötülüğe pişman olur*"²⁶³ "*Ve Samuel'e Rabbin şu sözü geldi: Saul'ü kral seçtiğime pişman oldum. Çünkü artık sözünden döndü ve sözlerimi tutmadı.*"²⁶⁴

Yehova evrensel bir tanrı değildir. O sadece bir kavmin veya ırkın tanrısıdır. "*Allah'ınız Rab'den korkacaksınız. O'na kulluk edecek ve O'nun adıyla ant içeceksiniz. Başka ilahların, çevrenizdeki ulusların taptığı hiçbir ilahın ardınca gitmeyeceksiniz.*"²⁶⁵ Pasajdan anlaşıldığı üzere birçok ilahın varlığından söz edilmekte ve bu şekilde kabul edilmektedir.

Yahudiliğin kadim dönemlerinde Ammanlılara (Umman) ait Milton, Moabidlere ait Gemoş, Ekron kavminin ilahı ise Baalzebuk'tur. Tanrı Yehova bu ilahların kullarına savaş ilan etmiştir. "*İlahın Rab, mülk olarak almak için gitmekte olduğun diyara seni götüreceği ve senin önünde*"²⁶⁶ *birçok milletlere Hittileri, Gırğaşileri, Amorileri, Kenanlıları, Perizlileri ve Hivileri senden daha büyük ve daha kuvvetli yedi milleti kovacağı, ilahın Rab onları senin önünde ele vereceği ve sen onları vuracağın zaman, onları tamamen yok edeceksin onlarla ahdetmeyeceksin ve onlara acımayacaksın*".²⁶⁷ Tanrı inancındaki farklılık burada da bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. İslâm dininde böyle bir emri veren tanrı inancı bulunmamaktadır.

Eski Ahit'te Hâkimler bölümünde "*siz ise beni bıraktınız ve başka ilahlara kulluk ettiniz*"²⁶⁸ ifadesiyle tanrılarının sitemi vurgulanmaktadır. İsrailoğulları'nın sapmasıyla ilgili bir başka pasaj ise şu şekildedir: "*İsraililer Rabbin gözünde kötü olanı yaptılar. Onlar Baallara taptilar. Rabbi terk edip Baal ve Aşoretlere taptilar.*"²⁶⁹ "Baal" kelimesi Sami kavimlerinin birçoğunda kullanılan bir ifadeydi ve "berekat sağlayıcı Tanrı" anlamına gelmekteydi.²⁷⁰ Tanrı Yehova tüm milletleri İsrailoğulları'nın kölesi kabul etmekte ve miras olarak tüm milletlerin sahip oldukları mallarını ele geçirmelerini ve sahiplerini de öldürmeyi emretmektedir.²⁷¹ Yehova bazen halkına kızar azap etmiş, ancak bazen de bu azaptan vazgeçmiştir.²⁷² Şunu da belirtmeliyiz ki; Yahudiler Yehova'yı İsa dönemine kadar tüm Yahudilerin tanrısı olarak kabul etmezler. İsrail devleti ikiye ayrıldığında başkentleri Yerusaleml olan Yahuda'nın kuzeydeki devlete karşı savaşmaları ve tanrının kendi önlerinde savaştığını söylemeleri bunu net olarak göstermektedir. Bu minvalde birçok örnek gösterilebilir. Bu da burada ifade edilen Yehova'nın İslâm inancındaki Allah'ı ifade etmekten çok uzak olduğunu ispatlamaktadır.

²⁶² Çıkış, 13/20-21

²⁶³ Çıkış 32/14

²⁶⁴ I. Samuel 15,10

²⁶⁵ Tesniye, 6/ 13-14

²⁶⁶ Will Durant - Roger Lambelin, *Yahudi Tarihi ve Siyonist Liderlerin Protokolleri* (İnkılab Yayınları, 1992), 20-25.

²⁶⁷ Tesniye 7/ 1, 2.

²⁶⁸ Hâkimler 10, 13-14

²⁶⁹ Hâkimler, 2000711-13

²⁷⁰ Âdem Özen, *Yahudilikte İbadet* (İstanbul: ayışığıkitapları, 2001), 44.

²⁷¹ Tesniye, 20/ 10-12.

²⁷² Tesniye28/16, İşaya, 5/25

Tora'da "Rab korkusu hikmetin başlangıcı" olarak kabul edilir²⁷³ ve insanın ancak Allah'tan korkarak doğru yolu bulacağı sadedinde açıklamalar yapılmaktadır. Allah korkusu ile ilgili yer alan diğer ifadeler şu şekildedir: "Rab korkusu temizdir, ebediyen durur. Rabbin hükümleri haktır, hepsi doğrudur".²⁷⁴ "Rabbe korkuyla hizmet edin, titreyerek sevinin".²⁷⁵ "Ne mutlu Rab'den korkana onun yolundan yürüyene".²⁷⁶

Yukarıda da görüldüğü üzere Yahudiler Allah'ın kendilerini üstün ırk yarattığına ve seçtiğine inanırlar ve Allah'ı kendilerine dost edinirler. Bu düşünce tarzı Yahudi cemaat liderlerinin ve din adamlarının yönlendirmesi ve sahip çıkmasıyla günümüze kadar gelmiştir. İşte bu üstünlük sebebi ile İslâmiyet'i ve Hz. Peygamber'i kabul etmekten imtina etmişlerdir. Oysa İslâm inancında üstünlük sadece takva ile olmaktadır. Bu durum Kur'ân-ı Kerîm'de şu şekilde ifade edilmektedir: "Ey insanlar! Biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık. Birbirinizi tanıyıp sahip çıkmanız için milletlere, sülâlelere ayırdık. Şunu unutmayın ki Allah'ın nazarında en değerli, en üstün olanınız, takvâda en ileri olandır. Muhakkak ki Allah her şeyi bilir, her şeyden hakkıyla haberdardır."²⁷⁷

2.4.2. Melek İnancı

İslâmiyet'te olduğu gibi Yahudilikte de melek inancı vardır²⁷⁸ ve İbranicede mal'akh olarak ifade edilmektedir. Melek kavramı İngilizcede "angel", Almancada ise "engel" olarak kullanılmaktadır. Yahudilikte bu konuda izlenen yol oldukça farklıdır. Çünkü Yahudilikte, meleklerle tam olarak bir tanrı olmasa da tanrıya yakın bir nitelik yüklenmiştir. Ayrıca hepsi ateşten yaratılmış ve insanlara rakip olan varlıklardır. Bazı kutsal metinlerinde ise Hıristiyanlıkta olduğu gibi kanatlı varlıklar olarak tasvir edilmiştir. Oysa İslâmiyet'te melekler sadece Allah'ın yarattığı nurani varlıklardır ve Allah'ın emirlerini yerine getirmekle mükelleftirler ancak İblis bu görevini yerine getirmeyen bir melek olarak Allah tarafından cezalandırılmıştır. Melekler mutlaka saygı duyulması gereken varlıklardır. Yahudiliğin bir mezhebi olan Sadukilerde ise melek inancı yoktur. Çünkü onlar bu inancın Yahudiliğe Bâbil ve İran inanç sisteminden geldiğine inanmaktadırlar. Bir kısım Yahudi çevreleri Meleklerin Tanrı'nın kızları, Tanrı'nın ise cinlerle evli olduğuna inanırlar.²⁷⁹ Bazı kaynaklarda ise "Bene Elohim" yani tanrının oğulları olarak kabul edildiği yazmaktadır.²⁸⁰

Eski dönemlerden beri var olan ve Yahudi mezhepleri tarafından kabul edilen melek inancı bazı konularda İslâm'daki melek inancına benzerlik göstermektedir. Mesela, her iki dine de meleğin bir boruya üfleyerek kıyamet gününü bildireceği inancı bulunmaktadır. Bunun dışında Yahudilik'te de İslâmiyet'te olduğu üzere Mikail ve Cebrail isimli meleklerin varlığına inanılmakta ve bunlar diğer görevli meleklerden ayrı tutulmaktadır.²⁸¹

²⁷³ Mezmurlar, 111/ 10.

²⁷⁴ Mezmurlar, 19/9.

²⁷⁵ Mezmurlar, 2/ 11.

²⁷⁶ Mezmurlar, 128/ 1.

²⁷⁷ Hucûrat, 49/ 13.

²⁷⁸ Tekvin, 16/7-8-9-10-19

²⁷⁹ Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 270.

²⁸⁰ Zafer Keleş, *Yahudilikte Melek İnancı* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 24.

²⁸¹ Keleş, *Yahudilikte Melek İnancı*, 53.

2.4.3. Kitap İnancı

Yahudi toplumu bu konuda da kendilerini soyutlamayı tercih etmişlerdir. Onlar Kur'ân-ı Kerîm dışındaki bazı kutsal kitaplara inanmakla birlikte, Kur'ân-ı Kerîm'i Allah'ın değil Muhammed'in sözü olduğunu iddia ederek onu bir kutsal kitap olarak benimsememişlerdir. Çünkü onlar bu konuda da kendilerini üstün kabul ederek Allah'ın kitabı sadece kendilerine indirdiğine inanmışlardır. Hâlbuki İslâm'da iman esaslarından birisi de kitaplara imandır. Kur'an, Hz. Mûsâ'yı peygamber ve Tevrat'ı Allah tarafından gönderilen kitap olarak ifade etmektedir.²⁸² Yahudilikte bu durum farklılık arz etmektedir. Onlar kutsal kitabın sadece Hz. Mûsâ'ya verildiğini kabul eden bir görüş benimsemişlerdir. "Yeter ki güçlü ve yürekli ol. Kulüm Mûsâ'nın sana buyurduğu Kutsal Yasa'nın tümünü yerine getirmeye dikkat et. Gittiğin her yerde başarılı olmak için bu yasadan ayrılma, sağa-sola sapma."²⁸³ Yahudilerin kutsal kitabı, Ahdi Atik veya Eski Ahid adı altında toplanmış kitapçıklardan oluşmaktadır. Onların bu Ahd-i Atik'i oluşturan kitaplarına "Tora" ve "Kanun" denilmektedir. Ahid sözü misak ve ant kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Buradaki ahidden maksat İsrailoğulları ile tanrı Yehova arasında yapılan bir anlaşmadır. Bu anlaşmaya göre tanrı Yehova kendi milleti olan İsrailoğulları'nı her zaman koruyacak, onlar da tanrının kanunlarına her zaman bağlı kalacaktır. Ahdi Atik adı altında toplanan kitaplar üç kısımdır. Bunlar Torah(Tevrat), Nevi'im ve Ketuvim bölümleridir.²⁸⁴ Yahudilerin ve Hıristiyanların müşterek tanıdıkları kutsal kitapların sayısı ise otuz dokuz olarak belirtilmektedir.²⁸⁵ Ancak Yahudiler bu sayıyı yirmi dört veya İbrani alfabesindeki harf sayısına göre yirmi iki olarak da verebilmektedirler. Kutsal kitaplarında yer alan Eski Ahit Yahudi ve Hıristiyanlar tarafından kutsal sayılan ilk otuz dokuz kitaptır. Bugün de Ahdi Atik denilen kitap budur. Esasen bu kitaplara geçmişte, İsrail menşeli olmayan birtakım kitapların eklendiği de rivâyet edilmektedir.²⁸⁶ Hatta harfleri Baş Kohen ve ileri gelen aileler tarafından değiştirilerek kendi dönemlerine uyarlandığı iddialarına²⁸⁷ rağmen bugün Yahudiler bu kitabın Tanrı tarafından Hz. Mûsâ'ya verildiğine inanmaktadırlar.

Yahudilerin kutsal kitabı içerisindeki Tevrat; Tekvin, Çıkış, Levililer, Sayılar ve Tesniye kitaplarının toplamıdır. Tevrat sadece Hz. Mûsâ'ya verilen kitaptan ibaret değildir. Yahudilere göre Hz. Mûsâ bir dumanın içerisine girmiş ve Tur dağında tanrı Yehova ile aracsız bir şekilde görüşmüş ve burada da on emri içeren levhaları almıştır.²⁸⁸ Tevrat aynı zamanda Mişna, Talmud, Tanah ve rabbilerin (Yahudi din adamları) eserleri için de kullanılmaktadır.²⁸⁹ Yahudilerin bir de dini ve sosyal hayatı düzenleyen, bir nevi Tevrat'ın yorumu hükmünde olan Talmud isimli kitapları da vardır.²⁹⁰ Çünkü onlar yorum olmadan Tevrat'ın anlaşılamayacağını düşünüyorlardı. Talmud; Kudüs ve Bâbil Talmud'u olarak iki kısımdan

²⁸² Hikmet Tanyu, "Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları, İlmî İnceleme ve Tenkidi" XIV (1967), 97.

²⁸³ Yeşu, 1/7.

²⁸⁴ Ömer Faruk Harman, "Ahd-i Atik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 1988), 1/494-501.

²⁸⁵ Harman, "Ahd-i Atik", 1/494-501.

²⁸⁶ Tanyu, "Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları, İlmî İnceleme ve Tenkidi", 99.

²⁸⁷ Tanyu, "Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları, İlmî İnceleme ve Tenkidi", 99.

²⁸⁸ Mukatil b. Süleyman; Tefsir-i Kebir, C.2 S. 301-302; Ayıca bak. Kuran Yolu, C.3, s.94.

²⁸⁹ Baki Adam, "Tevrat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2012), 41/40-45.

²⁹⁰ Salime Leyla Gürkan, "Talmud", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2010), 39/550-552.

oluşmaktadır. Talmud şu anki İsrail dinî hayatında temel alınan kaynaktır. Yahudiler Talmud kitabını Hz. Mûsâ'nın getirdiği hükümlere tercih etmektedirler. Buradan da aslında Yahudi toplumunun biraz keyfi hareket ettiği anlaşılabilir. Ancak Müslümanların kutsal kitabı Kur'ân-ı Kerîm'de keyfi uygulamaya yer verecek en ufak bir durum söz konusu olmamaktadır. Emirler ve yasaklar belirlenmiş, hükümler kesin bir dille ifade edilmiştir. Ancak tüm bu netliklere rağmen, Yahudiler kabul etmeme konusunda ısrarcı davranıp her konuda olduğu gibi bu konuda da seçilmiş ve üstün olduklarını vurgulamışlardır. Fakat kutsal kitabı okurken riayet edilen kurallar noktasında Yahudiler ve Müslümanlar benzerlik göstermektedir. Zira onlarda da kutsal kitapları Tevrat'ı okurken temiz veya abdestli olmak, başı örtülü veya takkeli olmak gerekiyor.²⁹¹

2.4.4. Peygamber İnancı

Yahudilikte Hz. Âdem ve Benî İsrâil peygamberleri olan Hz. İbrahim, Hz. Yakup, Hz. Yusuf, Hz. Zekeriya, Hz. Mûsâ peygamber olarak kabul edilmektedir.²⁹² Bunların yanı sıra İlyas ve Elyasa da mucize gösteren erken dönem peygamberleri olarak kabul edilmektedir.²⁹³ Yahudi inancına göre peygamberlik özel bir karakter taşımaktadır. Onlara göre Tanrı, seçtiği bazı kişiler yoluyla insanlara kendi iradesini yansıtmaktadır.²⁹⁴ *"Ve Rab bana dedi: Onlar için kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım ve sözlerimi onun ağzına koyacağım ve ona emredeceğim her şeyi onlara söyleyecek"*.²⁹⁵ Yahudiliğe göre Yahudi olmayan bir peygamberin olması söz konusu değildir. Bundan dolayı birçok peygamberin ölümüne de sebep olmuşlardır. Kendi aralarından çıkmasına rağmen gayri meşru bir çocuk ve sapık bir büyücü olarak gördükleri Hz. İsrâ'ı²⁹⁶ ve kendi aralarından çıkmadığı gerekçesi ile Hz. Muhammed'i peygamber olarak görmemişlerdir. Yahudilikte peygamberlik anlayışı çok başkadır. Onlar kâhinleri de peygamberle eş tutmuşlar²⁹⁷ hatta bazen peygamberden daha üstün görmüşlerdir. Onların anlayışına göre bir Yahudi'nin mümin olması için bütün peygamberleri kabul etmesi gerekmez. Çünkü onlar peygamberlerin de diğer insanlar gibi hata ve kötülük yapabildiğine inanmışlardır. Sözgelimi bu anlayışa istinaden, Hz. Nuh'un sarhoş olduğu, Hz. Lût'un iki kızı ile zina yaptığı, Hz. Süleyman'ın putlara taptığı ve Hz. Harun'un da bizzat kendisinin put yaptığı belirtilmektedir.²⁹⁸ Yahudilik bu yönüyle İslâmiyet ile farklı bir anlayış sergilemektedir. Yahudilere tüm bu bilgiler Allah tarafından verilmiş olmasına ve peygamberin geleceğini bilmelerine rağmen kendi kabilelerinden böyle bir zuhurun olmamasını gururlarına yedirememişler ve dolayısıyla yıllardır süregelen ata inancından geri adım atmamışlardır.

Hz. Muhammed Medine'ye hicret ettiğinde, şehrin büyük bir kısmında Yahudiler hüküm sürmekteydi. Dolayısıyla hemen her konuda söz sahibiydiler. Evs ve Hazrec kabileleri de

²⁹¹ Tanyu, "Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları, İlmi İnceleme ve Tenkidi", 106-107.

²⁹² İsmail Hakkı Atçeken, *Hız.Peygamber'in Yahudilerle Münasebetleri* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 1992), 4.

²⁹³ Gürkan, *Yahudilik*, 2018, 189.

²⁹⁴ Gürkan, *Yahudilik*, 2018, 183.

²⁹⁵ Tesniye; 18/17-18

²⁹⁶ Zafer Duygu, "Nasıralı İsa'nın Erken Dönem Yahudi Literatüründeki İzlerine Dair Modern Değerlendirmeler" 8/1 (2017), 155-172.

²⁹⁷ Gürkan, *Yahudilik*, 2018, 187.

²⁹⁸ Çkış; 32/21-25

oluşan sel neticesinde Me'rib'den²⁹⁹ yani Yemen'den³⁰⁰ Medine'ye göç ettiklerinde Yahudilerin himayesine girmişler ve onların topraklarında çalışmışlardır. İşte bu üstünlüklerini kaybetmek istemediklerinden dolayı Hz. Muhammed'in dinine temkinli yaklaşmışlardır. Onlar Bâbil sürgünü ile yaşadıkları zorlukları, üstün ve seçilmiş topluluk olma duygusu ile aşmaya çalışmışlar ve gittikleri her yerde kendilerini diğer topluluklardan soyutlamışlardır. Bilindiği üzere Tanrı'nın Hz. Mûsâ'ya verdiği Tevrat ile İsrailoğulları'nın üstünlükleri ifade edilmiştir. Ancak onların üstünlüklerinin nedeni, kendilerine verilen bilgiler ve lütuflar ile olduğu Kur'ân'ı Kerîm'de de belirtilmiştir. Belirtilen âyetin meali bu konuyu şu şekilde ifade etmektedir: *"Andolsun, onları, bir bilgi üzerine (dönemlerinde) âlemlere üstün kıldık."*³⁰¹ Allah'ın, sadece kendi dönemleri için geçerli kıldığı üstünlükleri, onların her dönem ve herkese olarak algılamaları, günümüze kadar seçilmiş olduklarını ispat gayreti içinde olmalarına da sebep olmuştur. Her dönem kendilerini ayrı bir cemaat ve topluluk olarak görmüş ve bunu muhafaza etmeye çalışmışlardır. Reuven Firestone Kur'ân-ı Kerîm'in bu tutumunu tutarsızlıkla bağdaştırmaktadır.³⁰² Çünkü ona göre âyetlerde bir taraftan Hz. Peygamber'e bilemediği hususlarda kendisinden önce verilen kutsal kitaplara bakması tavsiye edilirken, diğer yandan Yahudilerin kitaplarını tahrif ettikleri söylenmektedir. Yahudilere göre bütün peygamberler onların kavminden çıkmalıydı. Tevrat'ta, gelecek olan peygamberden bahsedilirken, Yahudiler bu peygamberin de kendi topluluklarından çıkacağını düşünüyor ve birlikte yaşadıkları Arap toplumunda da bu şekilde bilinmesini sağlamaya çalışıyorlardı. Üstünlüklerini her platformda dile getiren bu topluluk, zaman zaman diğer Arap kabilelerini kendi kavimlerinden çıkacak olan peygamberle tehdit ediyorlardı. Ancak Hz. Muhammed'in peygamberliğini ilan etmesi ile büyük bir hayal kırıklığı yaşayan Yahudiler başından itibaren peygamberin geleceğini bildikleri ve Tevrat'ta ona itaat etmeleri emredildiği halde, kendi kavimlerinden çıkmayan bu peygambere karşı çıkmışlardır.

2.4.5. Âhîret İnancı

İslâm dininin temel esaslarından birisi olan âhirete iman konusu Kur'ân'ı Kerîm'de sıkça anlatılmaktadır. Âhîret kelimesi Kur'ân-ı Kerîm'de 110 yerde geçmektedir.³⁰³ Buna göre Müslümanlarda âhîret inancı, ölümden sonra başlayacak olan ebedi hayattır. Dünya hayatında yapılan iyilik ve kötülük bu ebedi hayatta bir karşılık bulacaktır. Kur'ân-ı Kerîm bunu şu şekilde ifade etmektedir: *"Her kim zerre miktarı hayır işlemişse onu görecektir. Her kim zerre miktarı şer işlemişse onu görecektir."*³⁰⁴ Yani Müslümanlardaki âhîret inancı Kur'ân-ı Kerîm'de belirtildiği üzeredir: *"Kim de âhîret hayatını ister ve bir mü'min olarak bütün gücüyle onu kazanmaya çalışırsa, işte bunların çalışmaları Hak katında kabul görüp güzel karşılık bulur."*³⁰⁵ Gönderilen peygamberler de âhirete iman konusu üzerinde fazlaca durmuşlar ve inkâr etmenin peygamberleri de inkâr etmek olacağı hususunda uyarılmışlardır.³⁰⁶ Taha suresinde Hz. Mûsâ'ya ait ifade ile tüm peygamberlerin yaptığı gibi âhîret inancını ümmetine

²⁹⁹ İbn Zebâle, *Ahbâru'l- Medîne*, 122.

³⁰⁰ Kapar, "Hz. Peygamber Toplumunu Meydana Getiren Unsurlar", 16.

³⁰¹ Duhân 44/32

³⁰² Bu konu ile ilgili Reuven Firestone'nun "Yahudi-Müslüman İlişkileri" adlı makalesinde bahsedilmektedir. Bu makale 2005 yılında yayınlanan *Modern Judaism* isimli kitabında sayfa 438-449'da bulunmaktadır.

³⁰³ Bekir Topaloğlu, "Ahîret", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 1988), 1/543-548.

³⁰⁴ Zilzâl 99/ 7,8.

³⁰⁵ İsrâ 17/19.

³⁰⁶ Fatma Pınar, "İslâm Düşüncesinde Âhîret İnancının Temel Dayanakları" 5/Ek Sayı (2016), 199.

tebliğ etmiştir: “Onu adeta kendimden bile saklasam da herkesin yapıp ettiğinin karşılığını görmesi için kıyamet mutlaka gelecektir”.³⁰⁷

Yahudilikte bu netlikte ifadeler bulunmamaktadır. Kutsal kitapları Tora’da konuya ilişkin ifadelere fazla rastlanılmadığı rivayet edilmemektedir.³⁰⁸ Konuyla ilgili terimlere M.Ö. 4-3. yüzyıllara denk gelen apokrif yazılarda veya Mişna ve Talmud metinlerinde rastlanıldığı ifade edilmektedir.³⁰⁹ Belirtilen metinlerde cennet ve cehennem kelimelerine de temas edildiği bildirilir. Nitekim Talmud’da işledikleri günahların büyüklüğü ne olursa olsun cehennemde sadece belli bir süre kalacaklarına dair pasajların olduğu ifade edilmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’de de bu konuya şu şekilde atıfta bulunulmuştur: “ Onların bu tutumu “Sayılı günler dışında bize ateş asla dokunmayacak” demelerinden ötürüdür. Uydura geldikleri yalanlar dinleri hakkında kendilerini yanıltmaktadır.”³¹⁰ Bir önceki âyette kitap ehli olarak bahsedilmesinden dolayı tefsirciler burada belirtilen topluluğun Yahudiler olduğu üzerinde durmaktadır.

Yaşadıkları coğrafyada etkileşim hâlinde oldukları topluluklardan etkilenecek inançlarında da zaman zaman onlarla benzerlik gösterdikleri olmuştur.³¹¹ Genel anlamda ölümden sonra tekrar dirileceğine, iyilerin ve kötülerin yaptıkları davranışlara göre değerlendirileceğine inanılıyordu. Bu anlamda İslâm’daki âhiret inancı ile benzerlik göstermektedir. Bu inanç hemen hemen etkilendikleri diğer topluluklarda da mevcuttu. Yahudilerde âhiret inancı daha çok Bâbil esaretinden sonra kabul görür olmuştur.³¹² Çünkü o dönemlerde çekilen sıkıntılar onları bu yönde inanmaya sevk etmiştir. Ancak konu diğer kabileler bağlamında ele alındığında birtakım farklılıklar gözlemlenmektedir. Şöyle ki; bir Yahudi mezhebi olan Essenilerde âhiret inancı, insanların ruhlarının başka bir âlemde dünyadaki makam ve mevkilerine göre hayat sürdüklerine dairdir. Ferisilerde ise, âhireti inkâr etmeden ve iyi ruhların tekrar dirileceği kabul edilerek³¹³ ve halkı bu dünyanın sorumlulukları hatırlatarak eğittikleri söylenmektedir.³¹⁴ Sadukilerde ise bu inanç şekli hiçbir şekilde kabul edilmemektedir. Çünkü onlara göre Yahudilik başka bir hayatın değil bu hayatın bir yaşam tarzıdır. Bazı mezhepler ise tenâsuha yani ruh göçünün varlığına inanmışlardır.

II. yüzyılda hâkim olan düşünce yapısı ise iyiliğin mükâfatı olarak uzun ömürlü bir dünya hayatı olduğu yönündedir. Aşağıdaki Tevrat pasajları bu inancı doğrular niteliktedir: “*Ve yerin altında uyuyanların kimisi ebedi hayata kimisi utanç ve rahmete uyanmak üzere tekrar uyanacaklardır.*”³¹⁵ Âhiret inancı ile bir başka Tevrat pasajı ise şu şekildedir: “ *Rabbin azap gününde gümüşleri de altınları da onları kurtarmayacak.*”³¹⁶

³⁰⁷ Tâhâ 20/15.

³⁰⁸ Gürkan, *Yahudilik*, 2018, 195.

³⁰⁹ İsmail Taşpınar, *Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudili’te Ahiret İnancı* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2003), 37.

³¹⁰ Âi-i İmrân 3/24

³¹¹ Taşpınar, *Yahudi Kaynaklarına Göre Yahudili’te Ahiret İnancı*, 9.

³¹² Gürkan, *Yahudilik*, 2018, 197.

³¹³ Gürkan, *Yahudilik*, 2018, 198.

³¹⁴ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 124.

³¹⁵ Daniel, 12/2.

³¹⁶ Tsefanya, 1/18

2.4.6. Kaza Ve Kader İnancı

Tevrat'ta bu konuyla ilgili şöyle bir ifade bulunmaktadır: *“Rabbe hamd ediniz. Zira O emretti ve her şey halk oldu. Onları ebediyen sabit kıldı ve öyle bir kanun koydu ki asla anlaşılmaz”*.³¹⁷ Fakat Yahudiliğin bazı mezheplerinde bu konuda Yahve'nin tüm olayları bilmesi ve bildiğini yazması şeklinde bir inanç yoktur.³¹⁸ Nitekim Rabbaniler kaderin var olduğunu benimserken buna karşın Sadukiler insanların özgür iradelerini ve akıllarını benimsiyorlardı.³¹⁹ Esseniler insan iradesini reddeden bir mezhepti. Çünkü onlara göre insanların kaderleri doğduklarında çoktan belirlenmiş hatta yıldızlara bile yazılmıştır. Ferisiler ise Yahve'nin belirlemiş olduğu kader ile insan iradesini sentezleyen bir mezhepti. Anlaşılacağı üzere Yahudilikte var olan mezheplerde kader anlayışı farklı açılardan ele alınmıştır. Kutsal metinlerinde kaderci anlayış hâkimken, mezheplerin yaptığı yorumlamalarında daha çok insan iradesine ağırlık verilmiştir.³²⁰ Elbette bu farklılıkların ortaya çıkmasına neden olan etmenler mevcuttur. Bunlardan bir tanesi kutsal metinlerin tahrifi diğeri de kutsal metinlerin farklı bakış açılarıyla yorumlanmasıdır. Bu yorumların farklı olmasında yorumcuların bakış açıları, kültürel değerleri, sosyal yapıları ve dönemin siyasî gücü etkili olmuştur. Şunu da belirtmekte fayda var ki, insan iradesini ve aklını kabul etmeyen yorumcular bu durumda sorumluluğu tamamen tanrıya yüklemekte ve insanı bu sorumluluktan kurtarmaktadır. Burada insanın hür bir varlık olduğu gerçeğinin göz ardı edildiği gözlemlenmektedir.

İnsanlığın ortak kaderi olarak belirlenen ölümü ise, tanrının insan doğmadan önce anne karnında belirlediğini ve yalnızca dua yoluyla değiştirilebileceğini kabul etmektedirler. Hatta belirlenen bu kader yıldızlara dahi işlenmiştir. Yani insan daha önceden kendisi için belirlenmiş olan kısa ömrü yaşamaktadır.³²¹ Ömrün kısalığına neden olarak ise bir kadından doğmuş olmayı göstermektedirler. Bununla ilgili Yahudilik'te şöyle bir ifade yer almaktadır: *“İnsan kadından doğmuştur, günleri kısıdır ve sıkıntıya doyar... Mademki onun günleri tayin olunmuştur... Ve mademki onun sınırını sen koydun, öteye geçemez... Fakat insan ölür ve çöker ve adam son soluğunu verir.”*³²² Bu noktada İslâm ile ortak düşünceye sahiptirler. Çünkü İslâm'da da insanın doğduktan sonra yaşayacağı ömür çoktan belirlenmiş ve kayıtsız şartsız ona itaat edilmiştir. Ömrün belirlenmesi konusunda Kur'ân'ı Kerîm'de şu şekilde bahsedilmektedir: *“O, sizi çamurdan yarattı, sonra ömrünüze belirli bir süre tayin etti. O'nun katında belirlenmiş bir ecel daha vardır. Siz ise hala şüphe edip duruyorsunuz.”*³²³

2.4.7. İbadet İnancı

Yahudilikte yapılan ayinleri hahamlar yönetmektedir ve bu hahamlar yılda bir kez ahit sandığını takdis ederler.³²⁴ Sinagoglarda dualar sabah-öğle akşam olmak üzere günde üç kez yapılır. Yahudiler geleneklerine son derece bağlı bir millet olduğundan bu dualar esnasında

³¹⁷ Tekvin, 4/6-7

³¹⁸ Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 294.

³¹⁹ <https://www.fehmiuyar.net/chapter/gecmisten-gunumze-evrilemeyen-kader-inanci-bolum-1.html>

³²⁰ Namık Kemal Okumuş, “Ehl-i Kitap İlahiyatında İlahi Takdir Algısının Merkez Parametreleri Üzerine Bazı Tespitler” 11/1 (2013), 169-200.

³²¹ Okumuş, “Ehl-i Kitap İlahiyatında İlahi Takdir Algısının Merkez Parametreleri Üzerine Bazı Tespitler”, 178.

³²² Eyup, Bap, 14/1, 5, 10.

³²³ En'âm 6/2.

³²⁴ Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 279-282.

yöresel kıyafetlerini giymeyi ihmal etmezler.³²⁵ Elbette bütün ibadetler mâbetlerde yapılmamaktadır. Bu ibadet türleri ise Bâbil esaretinden sonra ortaya çıkan ibadetlerdir. Kaynaklarda atalar döneminde³²⁶ yapılan ibadetlerin gayet basit ve ferdi olduğu ifade edilmektedir. Rabbin isminin zikredilmesi dahi ibadet olarak sayılmaktaydı. Atalar döneminde henüz cemaatle ibadet yapılmamaktaydı.³²⁷

Süleyman'ın mabedinden geri kalan kısım günümüzde "Ağlama Duvarı" olarak adlandırılmaktadır. Yahudiler burada 17 Temmuz'da toplanıp 19 Ağustos akşamına kadar yıllık ibadetlerini yapmaktadırlar.³²⁸ Haftalık şabat ibadeti ise on üç yaşına girmiş en az on kişinin toplanmasıyla yapılmaktadır. Sinagogların Kudüs'e bakan yönünde mihraba benzeyen bir yapı bulunmakta ve burada Tora ruloları muhafaza edilmektedir. Erkekler ibadetlerini yaparken, kadınlar başlarını örterek kendilerine ayrılan bölümlerde oturmaktadırlar. Tora ruloları sarılı oldukları bohçalardan çıkarılır ve başa Kipa geçirilerek okunmaktadır. Tora yılda bir kez hatmedilecek şekilde okunmaktadır. Şabat gününde herhangi bir işle meşgul olunmamaktadır. Kadınlar bu günün başlangıcında şabat duasını okuyup şabat kandillerini yakmaktadırlar. Bu esnada ailenin tüm üyeleri ayaktadır ve on üç yaşından büyük erkekler ellerine birer kâse şarap alarak beklemektedirler. Ailenin reisi takdis duasını okuduktan sonra şaraplar yudumlanmaktadır. Akabinde törenle eller yıkanır, ekmeğe kutsanır ve aile fertleri arasında pay edilir.³²⁹ Takdis dualarından birisi şu şekildedir: "*Tanrı'yı tüm kalbimizle, tüm gücümüzle ve tüm varlığımızla seveceğiz. Bugün ve yarın, evde ve uzakta, sabahları ve akşamları, Tanrı'mızın kelimeleri bize hep doğru yolu gösterecek.*"

Günlük ibadet, evde ferdi olarak veya mâbedde cemaat halinde sabah, öğleden sonra ve güneş battıktan sonra dua şeklinde yapılmaktadır. Tanrı huzurunda başın örtülmesi gerekmektedir. Sabah duasında ise ayrıca dua atkısı ve sol pazuya, içinde Tevrat'tan yazılar bulunan bir çeşit Tefillin bağlanmaktadır. Dua esnasında Kudüs'e dönülür ve ayaklar bitişik olarak ayakta eller semaya kaldırılarak dua edilmektedir. Bu esnada baş hafif öne eğiktir. Dua eden kişi şükür ve tazim esnasında yarım rükûya³³⁰ varmakta ve dua okuyarak kalkmaktadır, üç adım geriye giderek sağa ve sola eğilmektedir. Bu ibadet esnasında da Tanah'tan bazı bölümler okunmaktadır.³³¹

Bazı Yahudi ailelerinin evlerinin giriş bölümünde "mezuzâ" olarak adlandırdıkları uzun bir boru içerisinde Tevrat ruloları bulunmaktadır. Kelime olarak mezuzâ, "kapı pervazı"³³² anlamına gelmektedir. Bu rulolar kapı pervazlarına asıldıkları için bu şekilde adlandırılmıştır. Özellikle sağ pervaza çivilerle çakılmaktadır. Bu aileler eve giriş ve çıkışlarda bu rulolara dokunup parmaklarını öpmektedirler. Yahudilikte bir çeşit abdest alma da mevcuttur. Ellerini takdis edilmiş suya batırırlar veya bileklere kadar yıkayarak abdest almış olurlar. Gerekli

³²⁵ Dinler Tarihi Ansiklopedisi, s.426.

³²⁶ Hz. İbrahim'den Hz. Mûsâ'ya (MÖ. 1800-MÖ. 1300) kadar olan dönemdir.

³²⁷ Özen, *Yahudilikte İbadet*, 49.

³²⁸ Ali Osman Ateş, *İslâm'a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Adetleri* (İstanbul, 1996), 54.

³²⁹ Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 267.

³³⁰ Şinasi Gündüz, "Namaz ve Yahudilikteki Günlük İbadet" 13/2 (2018), 215-238.

³³¹ Sarıkçıoğlu, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, 279-282.

³³² Özen, *Yahudilikte İbadet*, 132.

durumlarda vücut tamamen suya batırılarak gusledilmiş olunur. Abdestin kabul olabilmesi için suyun mahiyetinde herhangi bir değişikliğin olmaması gerekmektedir.³³³

Oruç ibadeti de Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar farz kılınmış bir ibadettir. Tevrat'ta oruç, nefsin alçaltılması ona azap verilmesi olarak nitelendirilmektedir.³³⁴ Oruç şafak vaktinin sökmüşünden ilk yıldızın görünmesine kadar devam etmektedir. Oruçlar belirli günlerde tutulmaktadır. Birçok dinî bayramdan özellikle Yom Kippur'dan (4-5 Ekim)³³⁵ önce tutulur. Bunun yanı sıra önemli tarihi olayların anısına da oruç tutmaktadırlar. Mesela liderleri Kral Saul'un ölümünde bir gün boyunca oruç tutulmuştur.³³⁶

Yahudilikte zekât verme şekli Eski Ahit'te izah edilmiştir. Buna göre topraklarının ve sığır sürülerinin onda birlik kısmını zekât için ayırmaları emrediliyordu.³³⁷ Bu konudaki emir şu şekildedir: *"Bir kimse tarlasını, tarlasının sınırına kadar hasat etmemeli ya da hasadın arta kalan başaklarını toplamamalı fakat fakirler ve göçebeler için toplayacak bir şey bırakmalıdır."*³³⁸ Bu zekâtın dışında kendilerinden belirli zamanlarda düzenli olarak sadaka vermeleri de istenmiştir.

Yukarıda da ifade ettiğimiz üzere Yahudiliğin İslâmiyet'le ayrışan birçok noktası olduğu gibi benzer noktaları da bulunmaktadır. Ancak geçmişten günümüze İslâmiyet'in var olduğu günden beri bu din ve peygamberi Yahudi milleti tarafından benimsenmemiş ve asla kabul edilmemiştir. Dolayısıyla Hz. Muhammed'e vahyedilen Kur'ân-ı Kerîm de onaylanmamıştır. Ancak İslâmî değerleri kabul etmemelerindeki tek etken ibadetlerdeki farklılıklar değil elbette, onlar kendilerini her zaman üstün ırk oldukları ve Hz. Peygamber'in de birçok şeyi onlardan öğrendikleri³³⁹ konusunda inandırmışlardır. Bu inanç ve bakış açısı günümüzde de geçerliliğini devam ettirmektedir.

2.5. Medine Yahudileri ile ilişkilerin bozulması

İslâmiyet'e davet edildikleri ilk günden itibaren, hem İslâm'a hem de Hz. Peygamber'e mesafeli olan Yahudiler, araştırmalarımıza göre, yapılan sözleşme sebebiyle barış içerisinde yaşamak durumunda kalmışlardır. Çünkü ortada bir anlaşma vardı.³⁴⁰ Ancak daha önceki dönemlerde olduğu gibi burada da sözleşmeye fazla sadık kalmayıp anlaşmadan döndükleri görülmektedir. Nitekim yukarıda da temas edildiği üzere Hz. Mûsâ döneminde buna benzer bir durumun yaşandığı bilinmektedir. Kadim dönemde Hz. Mûsâ'ya, başka tanrıya tapmama hususunda söz verdikleri halde, onun Sina dağından inmesini beklemeden altın bir buzağaya tapmaya başlamışlardır. Kur'ân-ı Kerîm'de de bu konuya şu şekilde işaret edilmektedir: *"Allah katında canlıların en kötüsü, inkâr eden ve bir daha da imana gelmeyenlerdir."*

³³³ Özen, *Yahudilikte İbadet*, 115.

³³⁴ Levililer 16/ 29-31, 23/ 26/ 28

³³⁵ Kefaret günü olarak da adlandırılmaktadır ve Yahudilerin en önemli bayramıdır. O gün oruç tutarak şahsi günahlarından kurtulacaklarına inanırlar. Tutulan bu oruç yaklaşık yirmi beş saattir.

³³⁶ Özen, *Yahudilikte İbadet*, 175.

³³⁷ Abdus Samed - Lowell M. Glenn, "Zekâtın Gelişimi ve Monoteist Dinlerde Zekâtın Kapsamı", çev. Faruk Özdemir 3 (2013), 255.

³³⁸ Levililer 19/9-10, 22, 23; Tesniye 24/ 19-21.

³³⁹ Geiger, *Was hat Mohammed aus dem Judenthume aufgenommen?*, 23. <https://books.google.com.tr/books?id=oSIsAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=de#v=onepage&q&f=false> E.T.24.08.2022

³⁴⁰ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1993, 189.

Kendileriyle antlaşma yapıldığı halde, her defasında Allah'tan korkmadan yaptıkları anlaşmayı bozanlardır."³⁴¹ Görülüyor ki Yahudilerin yapılan sözleşmeye sadık kalmamaları sık tekrarlayan bir durumdur. Dolayısıyla Hz. Peygamber ile yaptıkları sözleşmeye de bağlı kalmamışlardır.

Medine'de bulunan Müslümanlar ile Yahudiler arasındaki ilişkilerin bozulmasını, tek bir nedene veya olaya bağlamanın, tarihi değerlendirme ve akademik araştırma açısından doğru olmayacağı kanaatindeyiz. Buradaki nedenleri belki dinî, sosyal ve ekonomik nedenler olarak sınıflandırarak konuya daha geniş bir perspektiften bakmayı sağlayabiliriz. Zira çalışmamız esnasında taradığımız kaynaklarda da olayların değerlendirilmesinde ve sonuca ulaşılmasında birden fazla sebebe temas edildiğini, bu sebeplerin İslâm tarihçileri ve oryantalistler tarafından farklı yorumlandığını gördük. Burada sebeplere kısaca değinilerek ilişkilerin zedelenmesi hususu izaha çalışılacaktır.

Hz. Peygamber'in Müslümanlarla birlikte Medine'ye hicret ettiğini işiten Yahudilerin ve hahamlarının son derece rahatsız oldukları bilinmektedir. Çünkü onlar Hz. Peygamber'in güçlü bir taraftar kitlesinin olduğuna ve her geçen gün hicret edenlerle birlikte bu sayının arttığına şahit olmuşlardır. Bunun yanı sıra Yahudiler arasından da İslâmiyet'i kabul ederek Hz. Peygamber'e katılanlar olmuştur. Bu durum, haliyle bu topraklarda daha önceden mesken tutmuş ve kendi geleneklerini Arap toplumuna kabul ettirmiş olan Yahudi toplumunu huzursuz etmiştir. Kurdukları düzenin bozulmasından endişe etmekteydiler. Dolayısıyla kendilerine kitap verilen bu toplum, peygamberle ilgili birçok bilgiyi kitaplarında görmelerine rağmen kendi ata dinlerinden ayrılmamak için, Hz. Peygamber'in yaptıklarının yalan ve büyüden ibaret olduğunu savunmuşlardır. Yahudilerin, Hz. Peygamber hakkında bilgi sahibi olmalarına rağmen inkâr etmeleri Kur'ân-ı Kerîm'de şu şekilde açıklanmaktadır: *"Onlara Allah katından ellerindeki (Tevrat) doğrulayan bir kitap gelince, daha önce kâfirlere karşı zafer isterlerken işte şimdi bilip tanıdıkları (Kur'an) kendilerine gelince onu inkâr ettiler. Allah'ın laneti böyle inkârcılardır. Allah'ın, kullarından dilediğine peygamberlik ihsan etmesini kışkırdıkları için Allah'ın indirdiğini inkâr ederek kendilerini harcamaları ne kötü! Böylece onlar gazap üstüne gazaba uğradılar. Kâfirler için alçaltıcı bir azap vardır."*³⁴² Yahudiler önceleri Araplara karşı, gelecek olan peygamberle övünmüşlerdir, ancak peygamber Araplardan gelince de inkâr etmişlerdir. Oysa Evs ve Hazrec kabilesine mensup müşrik Araplar bir peygamberin geleceğini ve ona ait özellikleri Yahudilerden iştimişlerdi. Hz. Peygamber'i görünce de Yahudilerin kendilerine anlattıklarının doğruluğunu anlayıp onlardan önce davranıp peygambere inanmışlardır.³⁴³ Hz. Peygamber'in sık sık kendilerine Tevrat pasajlarını hatırlatmasına rağmen Yahudiler bu tutumlarında ısrarcı davranmışlardır. Onlar her defasında kendilerinin Tanrı tarafından seçilmiş üstün bir ırk olduklarını dile getirerek Hz. Peygamber'i haksız çıkarmaya çalışmışlardır.

Hz. Peygamber müşrik Araplara şirkten uzak durmaları ve kendi yolundan gelmeleri hususunda baskı yapmasına rağmen, Ehl-i Kitab'a karşı böyle bir ısrarının olmadığı rivayet edilmektedir. Hatta onlara kolaylık bile sağlayarak cizye verdikleri takdirde kendi dinlerinde serbest kalacakları vaat edilmiştir. Ancak tüm bu hoşgörüyü ve sağlanan kolaylığa rağmen,

³⁴¹ Enfâl 8/55-56.

³⁴² Bakara 2/89-90

³⁴³ Önkâl, Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münasebetleri, 84.

Yahudilerden bazıları tahrik içeren tutumlarında ısrarcı olmuşlar ve Müslümanlara karşı tavırlarını değiştirmemişlerdir. Bu da zamanla ilişkilerin bozulmasına sebep olmuştur. Burada şunu belirtmeliyiz ki, bu bozulma bütün Yahudi kabileleri ile değil, anlaşmaya sadık kalmayan kabilelerde gerçekleşmiştir. Bu kabileler de Medine’de bulunan Kaynukâ, Nadîr ve Kurayza kabileleridir. Zikredilen üç büyük Yahudi kabilesi dışında diğer gayri müslim kabilelerle herhangi bir sıkıntının olmadığı bilinmektedir.

Yahudiler kendilerini her bakımdan üstün görmekte idiler. Hz. Muhammed’i ve Müslümanları kendilerinden daha alt seviyede görerek, onların kendi dinlerine gireceklerine inanmakta ve açıkça Yahudiliğe davet etmekteydiler. Zaman zaman bu konuda ısrarcı da olmuşlardır. Hz. Muhammed tarafından bu ve buna benzer davranışları konusunda defalarca uyarılmalarına rağmen yöntemlerini değiştirmemişler, Müslümanlara karşı, gittikçe sert ve alaycı tavırlar içerisine girmişlerdir. Bunun yanı sıra ellerine geçen her fırsatta Müslümanları birbirine düşürmek ve aralarında ayrılıklar meydana getirmek için çaba harcamışlardır.³⁴⁴ Müslümanlarla alay etmekten son derece zevk almaktaydılar. Bakara sûresinin 14. âyetinde bu konuyla ilgili şöyle buyurulmaktadır: “İman edenlerle karşılaştıklarında “iman ettik” derler. Şeytanlarıyla baş başa kaldıklarında ise derler ki; “Şüphesiz sizinle beraberiz. Biz (onlarla) yalnızca alay ediyoruz.” Bunu son derece profesyonel yapıyorlar ve sadece birbirlerine söylüyorlardı. Çünkü yaptıkları bu faaliyetin duyulması halinde Müslümanlar tarafından aleyhlerine kullanılmasından endişe ediyorlardı. Bu yüzden hilelerini sadece kendi dindaşları ile paylaşıyorlardı.

Medine Yahudilerinin Hz. Muhammed’i zor durumda bırakarak etkisiz hale getirebilmek adına başvurdukları diğer bir yöntem ise, Müslümanları şüpheyeye düşürecek sorular sormalarıydı. Allah tarafından ilim verilen bu toplumun, kendilerine peygamberle ilgili bilgiler ulaşmasına rağmen ısrarla kafa karıştırıcı sorular yöneltmekten vazgeçmemeleri, yeni dine karşı bakış açılarını ortaya koyacak niteliktedir. Hz. Peygamber yine de onları her seferinde yeniden İslâmiyet’e davet etmiş, fakat her defasında da karşı taraftan aksini söyleyen sözler işitmiştir. Ehl-i Kitap hem peygamberi hem de gelen vahiyleri alaya almaktan hiç vazgeçmemiştir.³⁴⁵ Onlar, bu dinin henüz yeni olduğundan dolayı kolaylıkla Müslümanları vazgeçirebileceklerini düşünmekteydiler. Yahudiler Hz. Peygamber’e peygamberliğinin mahiyeti yanı sıra, doğacak bebeklerin cinsiyetinin oluşmasında anne-babanın herhangi bir etkisinin olup olmadığı, cennete gidenlerin orada ne yiyeceği, Hz. Mûsâ’ya verilen mucizelerin ne olduğu ve kıyamet alametlerinin neler olduğu gibi sorular sorarak Müslümanların ve Hz. Peygamber’in kafasını karıştırmaya çalışmışlardır.³⁴⁶ Ancak bunu başaramamışlar ve yaptıkları planların kendi aleyhlerine dönmesine sebep olmuşlardır.

Ehl-i Kitap ile olan ilişkilerinde son derece dikkatli ve sabırlı davranan Hz. Peygamber, Yahudilerin Müslümanlara karşı olumsuz davranışları neticesinde birtakım kararlar alarak sahâbesini de bu doğrultuda görevlendirmiştir. Onlarla yaşanan her olumsuz durumdan sonra onları tekrar tekrar uyaran Hz. Peygamber, artık harekete geçmesi gerektiğine karar vermiştir. Çünkü kurulan yeni İslâm devletinde birlik ve beraberlikle güvenliği sağlamak için bu adımı atması gerekmektedir. Müslümanlara yapılan yanlışlar cezalandırılacaktı. Bunu dışında Hz. Peygamber Yahudilerinkine benzeyen birçok uygulamayı tamamen değiştirerek

³⁴⁴ Arslantaş, *Hz. Muhammed Döneminde Yahudiler*, 159.

³⁴⁵ Caetani, *İslâm Tarihi 2*, 124.

³⁴⁶ Arslantaş, *Hz. Muhammed Döneminde Yahudiler*, 165.

yeni düzenlemeler getirmiştir. Bunlara; kiblenin yönü, saç kesim şekli, ibadete davet şekli, âdâb-ı muaşeret kuralları örnek olarak verilebilir. Burada yapılan ilk ve en önemli değişiklik “kible değişikliği”dir. Bu değişiklik ile Hz. Peygamber namaz kılarken yönünü Mescid-i Aksa’ya dönerken Bakara sûresi 144. âyetinin nazil olması ile birlikte Mescid-i Haram’a çevirmiştir. Bu, Yahudilerle olan ilişkilerde en ayırt edici farklılık olarak nitelendirilmektedir. Hz. Peygamber artık onlara birtakım mesajlar verme konusunda kararlıydı. Çünkü Müslümanlar kendilerine yapılan taciz ve hakarete sabrettikçe karşı taraf dozunu arttırmakta idi. Alınan bu kararlardan ve yapılan değişikliklerden elbette Yahudiler hiç memnun olmamıştır. Zira onlar, Hz. Peygamber’in kendilerini taklit ettiklerini düşünmekte, bunu ise bir üstünlük ve ayrıcalık olarak görmektedirler. Burada şunu diyebiliriz ki, yapılan sözleşmeye sadakat gösteren tek taraf Müslümanlardı. Yahudiler, bazı oryantalistlerin iddia ettiği üzere, her zaman tam olarak sözleşme maddelerine sadık kalmamışlardır. İlerleyen sayfalarda bunu sebep ve sonuçları ile birlikte tekrar izah edeceğiz.

Yukarıda bahsettiğimiz ve Yahudilerin sebep olduğu birçok konuya oryantalistlerin genelinde benzer bir yaklaşım tarzı vardır. Onlar bu konuda Yahudilerin herhangi bir suçunun olmadığını, Hz. Peygamber’in onları rakip olarak görmesinden dolayı devre dışı bırakmak için aralarındaki mutabakatı bozduğunu ifade etmektedirler. Oryantalistlerin bir kısmı ilişkilerin bozulmasına sebep olan ilk olayın kiblenin değişmesi olduğu söylenmektedir.³⁴⁷ Diğer bir sebep ise Hz. Muhammed ve taraftarlarının, Bedir zaferinin şımarıklığı ile şehirde dolaşırken onlara karşı gelenleri öldürmüş olmalarıdır ve bu da aradaki diyalogun zedelenmesine neden olmuştur.³⁴⁸ Benzer ifadeyi oryantalist Watt da kullanmaktadır. Watt’a göre Hz. Muhammed, Bedir zaferini kullanarak kendisine ve inananlara karşı tahrik edici şiirler yazan Esmâ bt. Mervân ile Ebu Âfek’i öldürtmüştür.³⁴⁹ Fakat böyle bir ifadeye İslâm Tarihi kaynaklarında rastlanılmamıştır. Aynı şekilde Kâ’b b. el-Eşref’in öldürülmesi olayı da ilişkilerin bozulmasında sebep olarak gösterilmektedir. O dönemlerde Nadîrlilerle Müslümanlar barış sürecindeydiler, oryantalistler buna rağmen Kâ’b’in Müslümanlar tarafından tuzağa düşürüldüğünü savunmaktadırlar. Netice itibarıyla Yahudilerle olan ilişkileri zedelenmiştir. Ancak İslâm Tarihi kaynaklarında bu durumun oryantalistlerin anlattığı şekilde olmadığı görülmektedir.

İslâm’ı ve Hz. Peygamber’i hiçbir zaman kabul etmeyen Yahudiler, Müslüman olmuş Arap toplumunun aklını çelmek, onları kendi taraflarına çekmek adına her yolu denemişlerdir. Yahudileri dinlemeyen, tekliflerini kabul etmeyen topluluk, taciz ve tahriklere maruz kalmaktaydı. Bu tahriklere sebep olanlardan bir tanesi de Esmâ bt. Mervân idi. Söylediği sözler ve şiirler ile hem Hz. Peygamber’e hem de onun yolundan giden Müslümanlara zarar vermiştir. Mekkeli müşrikleri ve diğer Arap kabileleri onlara karşı kıskırtmıştır. Tüm bu söylemleri işiten Umeyr b. Adiy, geceleyin Esmâ’nın evine giderek onu öldürmüştür.³⁵⁰ Esmâ’dan yaklaşık bir ay sonra³⁵¹ da Sâlim b. Umeyr tarafından Ebu Afek öldürülmüştür. O da aynı şekilde söylediği şiirler neticesinde öldürülmüştür. Oryantalist Leone Caetani’nin eseri

³⁴⁷ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 52.

³⁴⁸ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 60.

³⁴⁹ Watt, *Hizmet Muhammed Medine’de*, 44.

³⁵⁰ Vâkıdî, *Kitâbü’l- Meğâzî*, 179.

³⁵¹ Arslantaş, *Hizmet Muhammed Döneminde Yahudiler*, 180.

incelendiğinde aynı ifadelere rastlanmaktadır.³⁵² O da öldürülen bu iki kişinin, söyledikleri şiirlerle halkı kışkırttıklarını kabul etmektedir.

Kâ'b b. el-Eşref'in öldürülmesinde de durum aynıdır. O da Bedir'den zaferle dönen Hz. Peygamber ve ordusuna tahammül edememiş, müşrikleri elleri kelepçeli görünce, Mekkelileri Müslümanlara karşı kışkırtmak amacıyla, Bedir'de ölen müşriklere ağıtlar yakarak Mekkelilerin intikam duygularının kabarmasına sebep olmuştur.³⁵³ Oysaki Kâ'b'ın, okuduğu şiirler yüzünden defalarca Hz. Peygamber ve ashâbı tarafından uyarıldığı belirtilmektedir.

Arap toplumunda şiir, son derece büyük bir öneme haizdi. Şiirlerle savaflara gidilir, şiirlerle askerler coşturulur, karşı tarafın da morali bozulurdu. Yine aynı şekilde şiirlerle matem havası oluşturulup insanların duygularına tercüman olunurdu. Şairlere saygı gösterilir, okudukları şiirler dikkatle dinlenirdi. Şiirler, kabileye ait meziyetleri ortaya koyan en önemli araçlardı. Arap toplumunun en önemli kültürüdü şiir. Hatta önemli şiirler veya yapılan yarışmalarda dereceye giren şiirler Kâbe duvarına asılarak ödüllendirilirdi. Yapılan araştırmalarda şiirin Arap toplumunun kültürünü devam ettirmesinde de önemli bir rol oynadığı ifade edilmektedir.³⁵⁴ Bunun idrakinde olan Kâ'b'ın hünerini Müslümanları kışkırtma konusunda kullandığı ve bu konuda müşriklerden de destek aldığı rivayet olunur. Kâ'b'ın okuduğu şiirlerden bir örneğini burada aynen aktarıyoruz:

Bedir değirmeni nice cengâverleri öğüttü

Bedir vakası gibi bir vakaya matem tutmak

Gözyaşı dökmek yerindedir.

Ak yüzlü nice asil insanlar

İhtiyaç içinde kıvrananları koruyan

Yüksek kalpli kişiler orada can verdiler.³⁵⁵

Yahudilerle ilişkilerin bozulması hususundaki konulardan birisi de Medine'deki pazarlardır. Medine'ye Müslümanların hicretiyle birlikte, eskiden beri yerleşik olan Yahudilerin pazarlarına büyük bir rakip ortaya çıkmıştır. Ekonomik anlamda Medine'deki en güçlü topluluk olmaları, onlara ayrı bir güven vermekteydi. Dolayısıyla şehirde yeni bir gücün doğması onların bu gücü kaybetmelerine sebep olabilirdi. Çünkü Hz. Peygamber onların bu şehirdeki etkilerini azaltacak ciddi adımlar atmış ve alternatif bir pazar kurmuştur. Bundan dolayı duydukları bu rahatsızlıklarını gerek sözleri gerekse davranışları ile her fırsatta göstermekten çekinmemişlerdir. Hz. Muhammed onların bu tahrik edici davranışlarına rağmen sabırla yaklaşmaya devam etmiş ve sahâbesine de bu yönde hareket etmelerini tavsiye etmiştir. Çünkü kendisine bu şekilde emredilmişti. Kuran-ı Kerim'de Yahudi ve Hıristiyanlarla ilişkilerle ilgili birçok sûre mevcuttur.

³⁵² Caetani, *İslâm Tarihi* 2, 259-260.

³⁵³ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 188.

³⁵⁴ Mehmet Yalar, "Cahiliye Şiirinin Tarihsel Gerçekliği Problemi" 17/2 (2008), 95-120.

³⁵⁵ Şibli, *Asr-ı Saadet*, 279.

2.6. Medine Yahudileri ile yapılan savaşlar

Tarihte Yahudilerin diğer milletlerle olan savaşları ve bugün İsrail ile Filistin arasındaki çatışmalara bakıldığında, geçmişten gelen rekabetin süregeldiği görülmektedir. Yani rekabet duygusu ile hareket edildiğinde savaş ortamı kaçınılmaz olmuştur. Dolayısıyla hakikate vâkıf olabilmek için eski çatışma sebeplerinin iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde sebep ve sonuçlar, yorumcuların ve okuyucuların insiyatifinde olur ve her türlü yanlış anlaşılmaya müsait bir ortam oluşur. Böyle bir netice ile de bilimselliğin özdeşleştirilmesi söz konusu değildir.

Mekke döneminde müşriklerin müminlere yaşattığı zorlukların benzerinin Medine'deki Yahudilerle yaşandığı söylenebilir. Yahudi topluluklarının çoğu, kendi kabilelerinden olan herhangi birisinin başka millettten birine karşı suç işlediğinde ona sahip çıkmakta ve koruyup kollamaktaydılar. Bunu yaparken de olayın doğruluğuna ve yanlışlığına pek dikkat etmezlerdi. Aslında bu anlayış Arap kabilelerinde de mevcuttu. Dönemin kabilecilik anlayışı bunu gerektiriyordu. Ayrıca Müslümanların yaşadığı mağduriyetler bir türlü son bulmuyordu. Bu olumsuzlukların günümüze kadar farklı şekillerde geldiği söylenebilir. Hz. Peygamber yapılan bu ve benzeri haksızlıkların önüne geçmek adına Medine Sözleşmesi'ni hazırlamıştır.

Müslümanlara düşmanca yaklaştıkları rivayet edilen bazı Yahudi din adamlarının isimlerini burada zikretmek konunun bütünlüğü açısından faydalı olacaktır. Bunlar İbn İshak'a göre; Benî Nadîr kabilesinden Huyey b. Ahtâb, Kinane b. Rebi, Sellâm b. Mişkem, Ebu Râfi ve Ebu'l-Hukayk; Benî Sa'lebe kabilesinden Abdullah b. Suriya, Benî Kaynukâ kabilesinden Zeyd b. Lüsayt, Benî Kurayza kabilesinden olan Kâ'b b. Esed, Zübeyr b. Bâtâ ve Benî Züreyk kabilesinden Lebîd b. A'sâm'dır (bu kişi Hz. Peygamber'e büyü yapmakla bilinir).³⁵⁶

2.6.1. Benî Kaynukâ

Benî Kaynukâ, anlatılanlara göre Hz. Peygamber'in en azılı düşmanıydı ve her ne olursa olsun ondan kurtulduklarını görmek istiyorlardı.³⁵⁷ Dolayısıyla Bedir galibiyetini kabullenememişlerdir.³⁵⁸ Hem Bedir galibiyetine karşılık vermek hem de kendilerini ispatlamak için Hz. Peygamberi savaşa davet etmişlerdir. Nitekim Vâkîdî de Hz. Peygamber'in Müslümanlarla birlikte Bedir sonrası Medine'ye geldiğinde, Yahudilerin yapılan sözleşmeyi ihlâl ettiğini yazmaktadır.³⁵⁹

Hz. Peygamber, Benî Kaynukâ'nın savaş teklif etmesi üzerine onları, Kureys halkını örnek göstererek uyarmış ve tekrar İslâmiyet'i anlatmıştır³⁶⁰, ancak onlar yaptıkları antlaşmayı bozarak savaşta ısrar etmişlerdir. Bedir'de Hz. Peygamberin savaşmayı bilmeyenlerle savaştığı için galip geldiğini, kendileriyle savaştığı takdirde kazanmanın kolay olmayacağını savunmuşlardır.³⁶¹ Bu konuda Bedir'de elde edilen zaferi hafife alıp Hz. Peygamber'e açıkça savaş ilan etmişlerdir. Kur'ân-ı Kerîm'de bu teklife şu şekilde cevap verilmektedir: "İnkâr

³⁵⁶ Arslantaş, *Hz. Muhammed Döneminde Yahudiler*, 150.

³⁵⁷ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 62.

³⁵⁸ Hakkı Dursun Yıldız, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi* (İstanbul: Çağ Yayınları, 1986), 1/416.

³⁵⁹ Vâkîdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 181.

³⁶⁰ İbn Cerir Taberî, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi IV* (İstanbul: M.E.B. Yayınları, 1992), 341-342.

³⁶¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 11.

edenlere de ki: Yakında mağlup olacaksınız ve cehenneme sürükleneceksiniz. Orası ne kötü bir kalma yeri.”³⁶² Fakat Maxime Rodinson, Kaynukâlılarla yapılan savaşın nedeni olarak onların güçsüzlüğünü ve Abdullah b. Übey’in³⁶³ nüfuzlu biri olmasından dolayı, Hz. Peygamber’in ondan kurtulma isteğini göstermektedir.³⁶⁴ Abdullah b. Übey’in başına buyruk hareket etmesi de Hz. Peygamber’in Yahudilerle savaşı başlatmasına etki etmiştir. Yani ona göre, Hz. Peygamber bu savaşı tamamen siyasî nedenlerden dolayı yapmıştır. Aşağıda izah edileceği üzere, İslâm tarihi kaynaklarında durumun bundan farklı geliştiği görülmektedir.

Bedir ile Uhud savaşı arasında Hz. Peygamber ile savaşan ilk kabile Kaynukâlılardır.³⁶⁵ Dolayısıyla Hz. Peygamber’in Medine’den sürgüne gönderdiği ilk Yahudi kabilesi de onlardır.³⁶⁶ Caetani³⁶⁷ ve Vâkîdî³⁶⁸ savaş sebebi olarak şu açıklamayı yaparlar; Benî Kaynukâlıların pazarına gelen Ensar’dan bir adamın hanımına, orada bulunan Yahudiler tarafından çirkin bir şaka yapılarak eteğinin ucu sırtına iğnelenir ve kadın ayağa kalktığı anda arkası görünür.³⁶⁹ Bunun üzerine olayı gören Müslüman bir adam, hışımla Yahudilerden birini öldürür ve böylece ortalık karışır. Bazı kaynaklarda ise çarşıya gelen Müslüman bir kadına Yahudi bir kuyumcunun hakaret etmesi sonucu olayların meydana geldiği yazılmaktadır.³⁷⁰ Oryantalistler genel olarak bu olayı, Arap toplumunda her gün meydana gelen basit bir şaka olarak değerlendirme eğilimindedirler.³⁷¹ Aralarından sadece W. Montgomery Watt, “*Hz. Muhammed Medine’de*” isimli eserinde, Hz. Peygamberin bunu savaş sebebi olarak gördüğünden dolayı bu kabileyi kuşattığını belirtmektedir.³⁷²

“Bir kavmin hainlik yapmasından korkarsan sen de (onlarla yaptığın ahdi) aynı şekilde bozduğunu onlara bildir”³⁷³ âyetinin nazil olması üzerine, Hz. Peygamber de Benî Kaynukâ üzerine bir gazve düzenlemiştir. Bedir sonrası Hz. Peygambere savaş teklifinde bulunan kabile bu sefer kalelerine çekilmişler ne yapacaklarını bilemez halde haklarında verilecek kararı ve İbn Übey’in desteğini beklemişlerdir. Çünkü İbn Übey onları kalelerine göndererek kendisinden gelecek haberi beklemelerini söylemişti.³⁷⁴ Fakat Kaynukâ kabilesi, bekledikleri desteğin gelmemesi üzerine Hz. Peygamberin şartlarını kabul etmek durumunda kalmışlardır. Onları kalelerinde on beş³⁷⁵ gün boyunca kuşatan Hz. Peygamber, Kaynukâlıların teslim olmalarını sağlamıştır.³⁷⁶ Hz. Peygamberin onların ellerini ve kollarını

³⁶² Âl-i İmrân 3/12.

³⁶³ Kaynukâ kabilesinin müttefiki olan Hazrec kabilesinin lideri.

³⁶⁴ Rodinson, *Hazreti Muhammed*, 170.

³⁶⁵ Taberî, *Târihu’t-Taberî*, ts., 2/464.

³⁶⁶ Âdem Apak, *Anahatlarıyla İslâm Tarihi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011), 1/329.

³⁶⁷ Caetani, *İslâm Tarihi* 2, 261.

³⁶⁸ Vâkîdî, *Kitâbü’l- Meğâzî*, 182.

³⁶⁹ Vâkîdî, *Kitâbü’l- Meğâzî*, 182. . Leone Caetani, *İslâm Tarihi* 1, 55.

³⁷⁰ Martin Lings, *Hz. Muhammed’in Hayatı* (İstanbul: insan yayınları, 2006), 181.

³⁷¹ Rodinson, *Hazreti Muhammed*, 170. W.Montgomery Watt, *Hz.Muhammed Medine’de*, çev. Süleyman Kalkan (İstanbul: Kuramer Yayınları, 2020), 44.

³⁷² Watt, *Hz.Muhammed Medine’de*, 256.

³⁷³ Enfal 8/58.

³⁷⁴ Caetani, *İslâm Tarihi* 2, 262.

³⁷⁵ Ancak Rudolf Leszynsky, çalışmamızda çevirisini yaptığımız eserinin 62.sayfasında bu kuşatmanın on dört gün sürdüğünü ifade etmektedir.

³⁷⁶ Vâkîdî, *Kitâbü’l- Meğâzî*, 182.

bağlayarak öldürmek istediği ifade edilmektedir.³⁷⁷ Ancak Abdullah b. Übey Hz. Peygamber'e gelerek zor günlerinde kendisine yardımcı olan dostlarını serbest bırakmasını istemiştir. Onların kendisini özellikle Buâs Savaşı³⁷⁸ döneminde birçok kötülükten ve zarardan koruduklarını söylemiş ve bu konuda yani onların serbest bırakılması konusunda Peygambere baskı kurmuştur. Hz. Peygamber pek gönüllü olmasa da İbn Übey'in ısrarı üzerine onları serbest bırakmış ve Şam'a sürülmelerini emretmiştir. Bunun için de Muhammed b. Mesleme görevlendirilmiştir. Benî Kaynukâ kabilesi, yanlarına müsaade edilen mallarını alarak şehri terk etmek zorunda kalmışlardır. Resulullah onların sürgüne gönderilmesinde Ubâde b. Sâbit'i görevlendirmiştir. Geriye kalan malları ise Hz. Peygamber ganimet olarak almıştır. Allah Resulü şehri terk etmeleri ve borçlarını ödeyebilmeleri için kendilerine üç gün süre vermiştir.³⁷⁹ Kaynaklarda Hz. Peygamber'in ilk kez bu gazvede elde edilen ganimetten humus aldığı yazılmaktadır.³⁸⁰ Ganimet olarak alınanlar üç yay, iki zırh, üç kılıç ve üç mızrak olarak ifade edilir.³⁸¹ Yaklaşık 300 kişi yola çıkmıştır. Erkekler yaya, kadın ve çocuklar ise deve üzerinde idi.³⁸² Vadi'l-Kura'ya ulaştıklarında oradaki Yahudiler onlara binek ve yedek malzeme temin etmiştir. Orada bir ay kaldıktan sonra devamlı kalacakları Şam'ın bir bölgesi olan Ezri'ât'a ulaşmışlardır.³⁸³

2.6.2. Benî Nadîr

Benî Nadîr gazvesinin Uhud'dan altı ay önce gerçekleştiği ifade edilmektedir.³⁸⁴ Benî Nadîr kabilesi, Mekkeli müşriklerin sık sık gelip onları kışkırtması sonucunda sözleşmeyi ihlâl ederek Hz. Peygamber'e savaş açmıştır. Burada Montgomery Watt, Hz. Peygamber'in Kaynukâlîlerle yaptığı savaşın sonuna kadar Nadîr ve Kurayza'ya savaş açmadığını, çünkü onların Arap müttefiklerinin desteğine ihtiyacı olduğunu ve belki de bu kabilelerinin daha güçlü olduğunu iddia etmektedir.³⁸⁵ Oysa İslâm tarihi kaynaklarında belirtildiğine göre Benî Nadîr kabilesindekiler, Hz. Peygamber'e haber göndererek yanına üç bilgin sahâbe almasını söylemişler ve kendilerinden de üç Yahudi bilgin belirlemişlerdir.³⁸⁶ Karşılıklı olarak yapılacak olan ilmî tartışmada kendilerini ikna ettikleri takdirde Müslüman olmayı kabul edeceklerdi. Fakat onlar bunu bir tuzak olarak hazırlamışlardı. Yani Allah Resulü yanlarına geldiğinde, Yahudi bilginler kıyafetlerinin içinde sakladıkları hançerleri çıkarıp Hz. Peygamber'i öldüreceklerdi. Ancak yapılan bu tuzağı işiten Medineli bir kadın olayı derhal Hz. Peygamber'e haber vermiştir. Bir diğer rivayete göre ise olay, Allah tarafından Hz. Peygambere bildirilmiştir. Hz. Peygamber de bunun üzerine anlaşmayı ihlâl eden Benî Nadîr Yahudilerine on gün içerisinde Medine'yi ter etmelerini emretmiştir. Ancak İbn Übey'in

³⁷⁷ Taberî, *Târihu't-Taberî*, ts., 2/464.

³⁷⁸ Bu savaş Evs ve Hazrec kabileleri arasında vuku bulmuştur. Savaşa Kurayza kabilesine ait olan mevkiinin ismi verilmiştir. DİA, Asri Çubukcu, Buâs, s.340, c.6, İstanbul 1992. (I.K)

³⁷⁹ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 184.

³⁸⁰ Caetani, *İslâm Tarihi 2*, 465.

³⁸¹ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 183. Caetani, *İslâm Tarihi 2*, 264.

³⁸² Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 63.

³⁸³ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 184. Caetani, *İslâm Tarihi 2*, 264.

³⁸⁴ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 129.

³⁸⁵ Watt, *Hız Muhammed Medine'de*, 240.

³⁸⁶ Özkuyumcu, "Nadir(Beni Nadir)", 32/275-276.

yardım teklifi üzerine Beni Nadîr Yahudileri bu uyarıyı dikkate almamıştır. Bunun üzerine Hz. Peygamber onların bulunduğu bölgeyi kuşatmıştır.³⁸⁷

Vâkidî ve Caetani savaş sebebi olarak çok daha farklı bir olay aktarmaktadırlar. Şöyle ki: Hz. Peygamber'in sahâbîsinden Amr b. Ümeyye yolda karşılaştığı Benî Amir'den iki adamı öldürmüştür. Oysaki bu adamlara Hz. Peygamber tarafından emân verilmişti. Bunun üzerine Amr b. Tüfeyl öldürülenlerin diyetini talep etmiştir. Benî Nadîr ile Benî Amir müttefik oldukları için, Hz. Peygamber yanına Evs ve Hazrec'ten bir grup alarak Benî Nadîr'e gitmiş ve diyeti ödeme konusunda yardımcı olmalarını istemiştir. Fakat Hz. Peygamber bir evin gölgesinde otururken Nadîrlerden Amr b. Cihâş, Huyey b. Ahtab'ın yaptığı plan gereği çatıya çıkarak Hz. Peygamber'in kafasına taş yuvarlayacaktı. Sellâm b. Mişkem'in tüm uyarılarına rağmen Huyey b. Ahtab planından vazgeçmemiştir. Ama bu tuzak Hz. Peygamber'e haber verilmiş ve o da oradan hemen uzaklaşmıştır.³⁸⁸ Nihayetinde Hz. Peygamber onlara Muhammed b. Mesleme ile haber göndererek on gün içinde Medine'den ayrılmalarını aksi takdirde öldürüleceklerini bildirmiştir.³⁸⁹ Aslında Benî Nadîrler bu teklifi kabul edip göç etmeye razı olmuşlardı. Ancak Abdullah b. Übey yardım vaadiyle onları ikna ederek kalelerinde beklemelerini ve mücadele etmelerini söylemiştir. Huyey b. Ahtâb diğer Yahudilerle birlikte kaleye sığınmışlardır. Bunu üzerine Hz. Peygamber onları on beş gün kuşatmış ve bu arada onlara ait hurma ağaçlarını da kestirmiştir.³⁹⁰ Abdullah b. Übey'den vaat edilen yardımın gelmemesi ve hurma ağaçlarının kesilmesi üzerine daha fazla direnmenin bir önemi olmadığını anlayan Benî Nadîr kabilesi, teslim olarak Medine'den çıkmayı kabul etmişlerdir. Hz. Peygamber, silah hariç develerinin alabileceği kadar eşyalarını almalarını ve Hayber'e sürülmelerini emretmiştir. Benî Nadîr'den iki adam Müslüman olarak mallarını korumuşlardır. Bunlar Yamim b. Umeyr b. Kâ'b ve Ebu Sa'd b. Vehb idi.³⁹¹ Benî Nadîr kabilesinden geriye kalan tüm mal varlığı sadece Hz. Peygamber ve ailesine verilmiştir.³⁹² Huyey b. Ahtâb'ın gizlice deve derisi içerisinde götürmeye çalıştığı fakat sonradan bulunan hazineler de dul ve ihtiyaç sahibi kadınlara dağıtılmıştır.³⁹³ Elde edilen Tevrat nüshaları ise tekrar sahiplerine teslim edilmiştir.

2.6.3. Benî Kurayza

Benî Kurayza Hz. Peygamber ile yaptığı antlaşmaya ilk başlarda sadık kalmıştır. Ancak Hayber'e yerleşen Benî Nadîrler Hz. Peygamber'den intikam almak için Mekkelilerle ittifak halindeyken Benî Kurayza'yı da aralarına katmayı düşünmüşler. İlk etapta bu teklifi Kurayzalılar reddetmişler, ancak daha sonra, yapılan ısrar üzerine kabul etmişlerdir.

Benî Nadîr lideri Huyey b. Ahtab'ın çalışmaları sonucu Mekkeli müşrikler Gatafân, Fezâre, Esed ve Süleym kabilelerin de desteğiyle bir ordu oluşturarak Medine önlerine gelmişlerdir.³⁹⁴ Mekkeli müşrikler kazılan hendekleri görünce şaşkınlıklarını gizleyememişlerdir. Bu hendekler savaşta müşrikler için dezavantaj iken, Müslümanlar için

³⁸⁷ Özkuyumcu, "Nadir(Beni Nadir)", 32/275-276.

³⁸⁸ Vâkidî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 326. Leone Caetani, *İslâm Tarihi 2*, s. 345, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, Aralık 2020.

³⁸⁹ Caetani, *İslâm Tarihi 2*, 345.

³⁹⁰ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 71.

³⁹¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, 132.

³⁹² Belâzurî, *Fütûhu'l Büldân*, 18.

³⁹³ Sarıçam, *İlk Dönem İslâm Tarihi*, 153.

³⁹⁴ Güngör Aksu, "Benî Kurayza Yahudilerinin Cezalandırılması" 6 (2019), 79-98.

büyük bir avantaj idi. Nitekim hendekleri geçmeye çalışan müşrik ordusu fazlaca vakit kaybetmiş bu da onları yıpratmıştır. Hz. Peygamber Mekkeli müşriklerle yaptığı Hendek savaşı esnasında Benî Kurayza kabilesinin bulunduğu kısma, antlaşma gereği onlara güvenerek hendek kazmamıştır. Antlaşmaya göre Kurayzalılar buradan gelecek Mekke ordusuna karşı Medine’yi koruyacaklardı. Ordusunun zor durumunu gören Huyey b. Ahtab Kurayzalılara giderek yardım istemiştir. Onlar da bu teklif üzerine, savaşın en kızgın olduğu bir anda antlaşmadan vazgeçip Mekkelilerle birlik olmaya karar vermişlerdir.³⁹⁵

Hiç beklenmedik bir anda böyle büyük bir tehlike ile karşı karşıya kalan Müslümanlar, ne yapacaklarını bilememişler ve büyük bir korku yaşamışlardır. Çünkü o bölgede Müslümanların hanımları ve çocukları vardı. Bu konudaki diğer bir rivayet ise düşman birliklerinin sık sık gelip Benî Kurayza kabilesine, Müslüman kadınları ve çocukları katledip hendeği savunan Müslüman askerlere arkadan saldırıyı teklif etmeleriydi.³⁹⁶ Kabileden bazıları bu konu üzerinde tartışırken içlerinden on bir kişi harekete geçmişti bile. Ancak rivayete göre bu saldırı fikri doğrultusunda herhangi ciddi bir olay yaşanmamıştır. Fakat ortada şöyle bir gerçek vardı ki, Müslümanlar bu durumda ciddi endişeler yaşamışlardır. Yaşanılan bu korku ve endişe Kur’ân-ı Kerîm’e da konu olmuştur: “*Yukarıınızdan ve sizden aşağıda bulunan bölgeden üzerinize gelmişlerdi; korkudan gözler kaymış, yürekler ağızlara gelmişti; bu esnada Allah için çeşitli tahminlerde bulunuyordunuz.*”³⁹⁷ Bu arada Kurayza Yahudileri müşriklerden olan Nuaym b. Mesûd’un Müslüman olduğundan habersizlerdi. Dolayısıyla Nuaym’ın müşriklerle Yahudiler arasında onların aralarını bozacak haber getirip götürmesiyle Kurayzalıların müşriklere güveni kalmamıştır ve Medine’yi kuşatmaktan vazgeçmişlerdir.³⁹⁸ Ayrıca o esnada çıkan şiddetli rüzgâr ve kum fırtınası sebebiyle şartlar onlar için daha çok ağırlaştığından mağlup olarak oradan ayrılmışlardır. Bu konu Zührî’de şu şekilde ifade edilmektedir: Allah onların üzerlerine bir fırtına göndererek içlerine korku salmış ve oradan ayrılmak zorunda bırakmıştır.³⁹⁹ Bu durum karşısında silahını bırakan Hz. Peygamber, Cebrail’in de uyarısıyla⁴⁰⁰ Benî Kurayza’ya saldırma kararı almıştır.

Kurayzalıların kalelerine sığındığını haber alan Allah Resulü, onların kalelerine giderek tekrar İslâm’a davet etmiştir.⁴⁰¹ Fakat onlar her zamanki düşmanlıkları ile olumsuz cevap vermişlerdir ve Hz. Ali’nin, kalelerinin dibine sancağı dikmesinden⁴⁰² dolayı Müslümanlara küfür ederek çeşitli hakaretlerde bulunmuşlardır.⁴⁰³ Bunun üzerine Hz. Peygamber kaleyi yirmi beş gün boyunca kuşatmış⁴⁰⁴ ve onların teslim olmalarını beklemiştir. Yahudiler kalelerini düşmanlarının kolaylıkla ulaşamayacağı bir şekilde yapmışlardır, nihayetinde bu kaleler onların itibarı sayılmakta idi.⁴⁰⁵ Kurayza Yahudileri Allah Resulün’ den bir şans daha

³⁹⁵ Avcı, “Kurayza (Benî Kureyza)”, 431-432.

³⁹⁶ Rodinson, *Hazreti Muhammed*, 213-214.

³⁹⁷ Ahzâb 33/10.

³⁹⁸ Mehmet Azimli, “Benî Kurayzâ Kuşatması ve Sonucu Hakkında Bazı Düşünceler” 2 (2008).

³⁹⁹ İbn Şihab ez-Zührî, *el- Meğâzi* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2020), 70.

⁴⁰⁰ Caetani, *İslâm Tarihi 2*, 405.

⁴⁰¹ Avcı, “Kurayza (Benî Kureyza)”, 431-432.

⁴⁰² Cüneyd Suavi, *İki Cihan Güneşi Peygamberimiz* (İstanbul, 2009), 432.

⁴⁰³ Caetani, *İslâm Tarihi 2*, 406.

⁴⁰⁴ Mehmet Azimli, *Siyeri Farklı Okumak* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018), 362.

⁴⁰⁵ İbn Zebâle, *Ahbârü'l- Medîne*, 120.

istememişler ancak o bunu kesinlikle kabul etmemiştir. Bunun üzerine onlar eski müttefikleri olan Sa'd b. Muâz'ın hüküm vermesini talep etmişlerdir.⁴⁰⁶ Hz. Peygamber taleplerini kabul etmiş ve Sa'd b. Muâz'a haber göndermiştir. Sa'd b. Muâz Tevrat'ta belirtildiği üzere erkeklerin öldürülmesini, kadınların ve çocukların ise esir edilmesi hükmünü vermiştir. Bu beklenmedik karara, kendi kutsal kitaplarından bir hüküm olduğu için, Yahudiler itiraz edememişlerdir. Nihayetinde erkekler idam edilmiş, kadın ve çocuklar da esir alınmıştır. Fakat idam edilenlerin arasında Haddaş adındaki bir kişiye taş atarak ölümüne sebep olan bir kadının da varlığından bahsedilmektedir.⁴⁰⁷ Esir alınanların bir süre Remle binti Haris'in evinde kaldığı rivayet edilir.⁴⁰⁸ Burada Reyhâne b. Zeyd'i Allah Resulü kendisine almıştır.⁴⁰⁹ Yahudi kabilelerin cezalandırılması ile birlikte boş kalan evlerine Ensar'dan müsaade alınarak Muhacirler yerleştirilmiştir.⁴¹⁰

Rodinson verilen bu cezanın sebebini göz ardı ederek, Kurayzalı erkeklerin öldürülmesini "planlanmış bir katliam" olarak değerlendirmektedir.⁴¹¹ Çünkü bu durum Hz. Peygamber'in almış olduğu bir tedbirdir. Zira ona göre, Kurayza Yahudileri Medine'de bir tehdit unsuruydu ve sürüldükleri takdirde de oradaki İslâm düşmanları ile ittifak sağlayabilirlerdi. Bu yüzden o, Hz. Peygamber'in bu meseleye kökten bir çözüm bulmak istediğini ve bu katliamı gerçekleştirdiğini iddia etmektedir. Bu şekilde diğer düşmanlara da gözdağı verilmiş olacaktı. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere burada bir ihanet söz konusuydu ve hükmü Hz. Peygamber değil, Sa'd b. Muâz Yahudilerin kutsal kitabı Tevrat'tan vermiştir.

2.6.4. Hayber Gazvesi

Hz. Peygamber tarafından cezalandırılarak Medine'den sürülen Benî Nadîr Yahudileri Arap Yarımadasının farklı bölgelerine göç etmişlerdir. Bu bölgelerden bir tanesi de Medine'ye 150 km mesafede bulunan ve üç bölgeden ibaret olan Hayber'di.⁴¹² Bu bölgeler Netât, Şık ve Ketîbe isimlerini taşımaktadırlar. Sa'b b. Muaz, Naim, Kamus, Vatih, Sülalim, Übey ve Zübeyr ise kalelerinin isimleriydi. Burada daha önceden de Yahudiler ikamet etmekteydi. Hayber Yahudilerinin güçlü kaleleri bulunmaktaydı. Aktarıldığına göre bu kaleler vesilesiyle bölgeye bu isim verilmiştir.⁴¹³

Hayber Yahudileri Hendek'ten sonra da Müslümanlara karşı olumsuz tavırlarında devam etmişlerdir. Yeni gelen kabilelerle birlik olup Müslümanlara karşı yeni bir saldırı planı yapmak istemişlerdir. Benî Nadîr de yapılanların intikamını almak için bu yönde düşünmekteydi. Bu konuda Hazrec lideri olan Abdullah b. Übeyy'in teşviki de olmuştur. Hayber Yahudileri çalışmalara başlayarak hem Medine'de bulunan münafıklardan hem de Vadi'l-Kura'da, Teyma'da Fedek ve Maknâ'da bulunan dindaşlarından yardım talebinde

⁴⁰⁶ İbn Ebî Şeybe, *Kitabü'l-Meğâzî*, çev. Ramazan Önal - Ahmet Şen (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019), 124.

⁴⁰⁷ Şibli, *Asr-ı Saadet*, 300.

⁴⁰⁸ Suavi, *İki Cihan Güneşi Peygamberimiz*, 436.

⁴⁰⁹ Avcı, "Kurayza (Benî Kureyza)", 431-432.

⁴¹⁰ Kapar, "Hz. Peygamber Toplumunu Meydana Getiren Unsurlar", 22.

⁴¹¹ Rodinson, *Hazreti Muhammed*, 217.

⁴¹² Sarıçam, *İlk Dönem İslâm Tarihi*, 152. TDV İslâm Ansiklopedisi Hayber maddesinde 180 km olduğu belirtilmektedir.

⁴¹³ Muhammed Hamidullah, "Hayber", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 1998), 17/20-22.

bulunmuşlardır. Mekke müşrikleri ile ve bir yıllık hurma hasadı karşılığında Gatafanlılarla anlaşma sağlayarak⁴¹⁴ Medine'ye saldırmayı hedeflemişlerdi. Gatafanlılar bu teklif karşısında taleplerine olumlu yönde cevap vermişlerdir. Yaptıkları bu ittifak planı ile Hz. Peygamber'i Medine'den uzaklaştırmak ve az sayıdaki sahâbe ile savaşarak onları ortadan kaldırmak istemişlerdir. Medine'ye giren Hayberliler Ebû Zerr el-Gifârî'nin oğlunu şehit etmişlerdir.⁴¹⁵ Bu yönde haber alan Hz. Peygamber, haberin doğruluğunu araştırmak üzere Abdullah b. Revaha'yı bir heyetle bölgeye görevlendirmiştir. Haberin doğrulanması neticesinde Müslüman ordusu hicretin yedinci yılında Muharrem ayında⁴¹⁶ Medine'den hemen yola koyularak ilk hamleyi yapmak istemiştir. Yapılan bu sefere, savaşta yara alanları tedavi ederek ve yemek pişirerek Müslüman savaşçılara destek olmak amacıyla, başta Ümmü Eymen, Ümmü Seleme ve Safiyye bt. Abdülmuttalip olmak üzere toplam yirmi Müslüman kadın katılmıştır.⁴¹⁷

Gatafanlıların Müslüman ordusunun yollarını kesme girişimi üzerine Hz. Peygamber yönünü onların bölgesine değiştirmiş ve onlara ufak bir gözdağı vererek Gatafanlıların endişelenip memleketlerine dönmesini sağlamıştır.⁴¹⁸ Kaynaklarda, günümüzde yeri bilinmemekte olan Naim kalesinin ilk olarak ele geçirildiği yazmaktadır.⁴¹⁹ Kalelerinin sağlamlığı kuşatmaların uzun sürmesine neden olmuştur ancak bazı kaleler barış yoluyla elde edilmiştir. Barış yolu ile ele geçirilen kaleler Vatih ve Sülalim idi. Ele geçirilen tüm kalelerin isimleri şu şekildedir: Kamûs, Sa'b b. Muaz, Netâh, Ketîbe, Şık, Sülalim ve Vatih. Sa'b b. Muaz kalesi fethedildiğinde Müslümanların hiçbir kalede elde edemedikleri kadar yağ ve yiyecek mevcuttu.⁴²⁰ Kaleler ile birlikte birçok esir ele geçirilmiştir. Bunlardan birisi de Hz. Peygamber'in kendisine seçtiği Safiyye bt. Huyey b. Ahtâb idi.⁴²¹ Elde edilen kalelerden Şık ve Netât Müslümanlar arasında taksim edilmiş, Ketîbe ise Allah'a ve Peygamber'e ait humus ile yetimlere akrabalara, fakirlere Hz. Peygamber'in hanımlarına ve Muhaysa b. Mes'ûd'a pay edilmiştir. Hayber ise Hudeybiye Savaşı'na katılanlar arasında paylaştırılmıştır.⁴²²

Resulullah Hayber Gazasından sonra Vâdî'l-Kurâ'yı kuşatmıştır. Onlar da Müslümanlara teslim olmayıp kılıçla karşılık vermişlerdir. Birkaç gün sonra ele geçirilen bu topraklar, mahsulün yarısı Müslümanlara verilmek şartıyla halkın kendisine bırakılmıştır. Fedek halkı ise bütün bu olanları duyup Hz. Peygamber'e gelerek Hayber Yahudileri gibi topraklarını işleyerek burada kalmak istediler.⁴²³ Anlaşma yolu ile topraklarını teslim etmeleri sebebiyle bu topraklar pay edilmeyip Beytülmâl'e bırakılmıştır. Teymâ Yahudileri ise cizye ödemek suretiyle Hz. Peygamber ile anlaşma yolunu seçmişlerdir.

⁴¹⁴ Sarıçam, *İlk Dönem İslâm Tarihi*, 151.

⁴¹⁵ Apak, *Anahatlarıyla İslâm Tarihi*, 1/344.

⁴¹⁶ Vâkıdî Safer veya Rebiüevvel ayının da olabileceğini belirtmektedir. Geniş bilgi için bkz. Vâkıdî, *Kitâbü'l Meğâzî*, s.541, harf Yayınevi, İstanbul 2016.

⁴¹⁷ Sarıçam, *İlk Dönem İslâm Tarihi*, 151.

⁴¹⁸ Hamidullah, "Hayber", 17/20-22.

⁴¹⁹ İbn Cerir et-Taberî, *Târihu't-Taberî*, çev. Cemalettin Saylık (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019), 3/11.

⁴²⁰ Taberî, *Târihu't-Taberî*, 2019, 3/12.

⁴²¹ Taberî, *Târihu't-Taberî*, 2019, 3/11.

⁴²² Taberî, *Târihu't-Taberî*, 2019, 3/22.

⁴²³ Apak, *Anahatlarıyla İslâm Tarihi*, 1/346.

Yahudi topluluklarından bazılarının Hz. Ömer dönemine kadar Hayber’de yaşadıkları bilinmektedir. Ancak o dönemde, hem bir Müslümanın ölümüne hem de Hz. Ömer’in oğlunu damdan düşürerek iki kolunun kırılmasına sebep olmaları sebebiyle, Suriye taraflarına sürgüne gönderilmişlerdir.⁴²⁴

Cezalandırılan Yahudi kabilelerin hepsinin Müslümanlara karşı sergiledikleri olumsuz davranışları ile kendilerine ve ailelerine bu sonucu hazırladıkları gözlemlenmiştir. Oysa onlar da, orada bulunan diğer gayrimüslim kabileler gibi sözleşmeye sadık kalsalardı, toplumun huzurunu bozacak fitne ve bozgunculuğa başvurmasalardı ve birlikte yaşamının kurallarına riayet etselerdi, mesken tuttıkları topraklardan çıkarılmayacaklardı. Nitekim aktarıldığına göre Hz. Peygamber’in onlara ve diğer gayrimüslim kabilelere Müslüman olmaları konusunda tavsiye dışında herhangi bir baskısı söz konusu olmamıştır.⁴²⁵ Bu durumu çocuklarını Ehl-i Kitaba teslim eden ailelerin, Hz. Peygamber’e danıştıkları konuda görebiliyoruz. Onlar İslâmiyet geldikten sonra evlatlarını geri alıp Müslüman olmaları konusunda uyarıp uyarmayacaklarını sorduklarında, Hz. Peygamber, dinde zorlamanın olmadığını söyleyerek böyle bir şeyin uygun düşmeyeceğini bildirmiştir.⁴²⁶ O sadece yeni yuvasında tüm kabilelerle birlikte barış ve huzur içinde beraberliği gözeterek yaşamak istemiştir. Bunu sadece kendisi için değil, orada bulunan Müslüman ve Müslüman olmayan tüm kabileler için arzu etmiştir.

İslâmiyet öncesi döneme de bakıldığında verdikleri sözde durmayan, her defasında yaptıkları ahitleri bozan ve tekrar tekrar ahit yenileyen Yahudilerin sıkça sürgün edildiklerine şahit olunmaktadır. Taradığımız hem oryantalist hem de İslâm tarihi eserlerinde bu konu eleştirilerek ele alınmıştır. Yahudi toplulukların da kendi içlerinde bu sebepten dolayı ayrılık yaşadıkları görülmektedir.

⁴²⁴ Hamidullah, “Hayber”, 17/20-22.

⁴²⁵ Hasan, *Hz. Muhammed Döneminde Müslüman-Yahudi İlişkileri*, 21.

⁴²⁶ Hasan, *Hz. Muhammed Döneminde Müslüman-Yahudi İlişkileri*, 31.

3. BÖLÜM

RUDOLF LESZYNSKY'NİN ESERİNDE ELE ALDIĞI BAZI KONULARIN İSLÂM TARİHİ KAYNAKLARI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Rudolf Leszynsky Yahudi bir ailede doğup büyümüş ve hahamlık eğitimleri alarak haham olmaya hak kazanmıştır. Dolayısıyla Yahudiliğin gelişmesi için de birçok çalışmalarda bulunmuştur. Bu çalışmaların yanı sıra “*Kiyamet Üzerine Muhammedî Çalışmalar*” isimli tez yazarak doktorasını almış ve akademik hayata atılmıştır. Bundan sonra İslâm üzerine birçok makaleler yazmıştır. Çalışmaya konu olan eserini yazarken Abraham Geiger isimli oryantalistin genç yaşta kaleme aldığı “*Was hat Mohammed aus dem Judentume aufgenommen? (Muhammed Yahudilikten Ne Aldı?)*” adlı çalışmasından ilham aldığı ancak eserinde fazla başvurmadığı görülmektedir. Bu durum, eserini okurken kullandığı üsluptan da anlaşılabilir. Nitekim Leszynsky, olayları izah etmeye çalışırken zaman zaman objektif davranmaya çalışmış ancak daha çok Yahudileri masum gösterme gayreti içerisinde olmuştur. Bunu yaparken de Hz. Peygambere hakaretvari sözler söylemekten ve iftiralar atmaktan çekinmemiştir.

Rudolf Leszynsky ele alınan başlıkları kendi eserinde belli bir kronolojik sıraya tabi tutmamıştır. Ancak bu çalışmada onun eserine bağlı kalmaksızın olaylar oluş sırasına göre aktarılmanın uygun olduğu düşünülmüştür. Burada temas edilen konulara, daha önce açıklık getirildiği için konu tekrarı olmaması bakımından kısaca ele alınarak izah edilmeye çalışılmıştır. Konuların izahında özellikle Leszynsky'nin güvenilir kaynak olarak gösterdiği İslâm tarihi kaynaklarına başvurularak rivayetlerin esas hali ortaya konmaya çalışılmıştır. Zira çalışma esnasında Leszynsky'nin birçok olayı kendi ve oryantalistlerin düşünce yapısına göre aktardığı ve kaynak olarak gösterdiği İslâm tarihçilerinin ifadelerini kastedilen manada anlamadığı kanaati oluşmuştur.

3.1. Medine Sözleşmesi'nin bozulması

Leszynsky, Medine Sözleşmesinin Yahudilerle ilgili olan kısmını, birlik ve beraberliği sağlamaktan ziyade, Hz. Peygamberi kendi dinlerine döndürebilme ümidi ile yaptıklarını ifade etmektedir.⁴²⁷ Bu yönü ile diğer oryantalistlerden ve İslâm tarihi kaynaklarından farklı bir bakış açısı sergilemektedir. O, Hz. Peygamber'in nefret dolu bir insan olduğunu, düşmanlarına hiçbir konuda kolaylık sağlamadığını ve Bedir zaferinden iki ay sonra da bu sözleşmeyi bozduğunu iddia etmektedir.⁴²⁸ Buna örnek olarak ise Yahudi kabile liderlerinin Hz. Peygamber tarafından öldürülmesini ve Bedir harbinden sonra öldürülen Ebu Âfek ve Ebu Râfi'yi göstermektedir.

Medine Sözleşmesinin Yahudilerle ilgili olan kısmında, Benî Salebe ve Benî Avf gibi kabilelerin isimleri ve onlara dair hükümler bulunmasına rağmen, Benî Nadir ve Benî Kurayza gibi büyük Yahudi kabilelerinin ismi ve onlara dair hükümler bulunmamaktadır. Yazar, bu durumu tuhaf karşıladığını ifade etmektedir. Evs kabilesinin hükmü altında olmalarından dolayı anılmamış olmaları ihtimalini kabul etmemektedir. Çünkü ona göre,

⁴²⁷ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 49.

⁴²⁸ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 52.

sözleşmede ismi geçen diğer kabileler bu iki kabileye nazaran daha fazla Evs'e bağımlı durumundaydılar. Leszynsky, Hz. Peygamber'in Kurayza Yahudileri ile içeriği benzer olan farklı bir sözleşme imzalamış olabileceğini öne sürmektedir. Buna dayanak olarak da Kurayza'nın savaş esnasında, iddia edilenlerin aksine, sadece maddi destek verme şartının olduğunu göstermektedir. Fakat diğer taraftan da, oryantalistlerden bazılarının böyle bir sözleşmenin, Hz. Peygamber ve ona inanmayanlar arasında yapılmasını mümkün görmedikleri için, bu belgeyi inkâr etmiş olabileceklerini ileri sürmektedir.⁴²⁹

Taberî, eserinde sözleşmeyi ilk feshedeni son derece net ifadelerle açıklamaktadır. Ona göre Medine Sözleşmesi'ni ilk bozan ve Müslümanlarla Bedir zaferinden sonra ilk savaşan Yahudi kabilesi Benî Kaynukâ'dır.⁴³⁰ Sebebi ise yukarıda da izah ettiğimiz üzere, Hz. Peygamber'in Bedir'den büyük bir zaferle dönmesi ve Benî Kaynukâ kabilesinin bunu gurur meselesi yaparak Hz. Peygamber'e savaş teklif etmeleridir.⁴³¹

İbn Hişam da eserinde onların Bedir ile Uhud arasında savaşan ve sözleşmeyi ilk bozan kabile olduklarını ifade etmektedir.⁴³² İbn Sa'd'a baktığımızda da Medine Sözleşmesini ilk feshedenin Kaynukâoğulları olduğunu ve bununla birlikte Müslümanlara yaptıkları yardımlardan vazgeçtiklerini görmekteyiz.⁴³³ Dolayısıyla İslâm tarihi kaynaklarında sözleşmeyi bozan taraf Yahudiler olarak ileri sürülürken Leszynsky'e göre bozucu taraf Müslümanlar olarak kabul edilmektedir.

3.2. Ebu Âfek'in öldürülmesi

İslâm tarihi kaynaklarına baktığımızda Ebu Âfek ve Ebu Râfi'nin Kâ'b b. el-Eşref'i destekleyen şairler olduğunu görmekteyiz. Dolayısıyla bu şairler, daha önce de değindiğimiz üzere, Hz. Peygamber'i ve Müslümanları tahrik etmek ve aşağılamak amacıyla Medine sokaklarında şiirler okumaktaydılar. Amr b. Avf Oğullarından olan Ebu Âfek, insanları bilhassa Hz. Peygamber'e karşı düşmanlık etmeleri konusunda teşvik etmekteydi.⁴³⁴

Leszynsky eserinde Ebu Âfek'in ve Ebu Râfi'nin Hz. Peygamber tarafından düzenlenen bir suikasta kurban gittiklerini yazmaktadır.⁴³⁵ Yazara göre Hz. Peygamber, Bedir zaferinin vermiş olduğu sevinçle önlere çıkan ve Müslümanların aleyhine konuşan herkesi öldürmüştür.⁴³⁶ Bunlar arasında da o günlerde yüz yirmi yaşında olan yaşlı Ebu Âfek ve Ebu Râfi de vardı. Leszynsky'nin ifadesine göre burada Hz. Peygamber herhangi bir çözüm önerisi sunmadan, Yahudilerin yok edilmesi amacı doğrultusunda hareket etmiştir. Leszynsky olayları Hz. Peygamber'in şahsına yüklemiştir. Diğer oryantalistler Peygamber ve Müslümanlara yüklemiştir.

⁴²⁹ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 53.

⁴³⁰ Taberî, *Târihu't-Taberî*, ts., 2/464.

⁴³¹ Taberî, *Târihu't-Taberî*, ts., 2/463.

⁴³² İbn Hişam, *Es-Sîretü'n Nebeviyye*, çev. Abdülvehhab Öztürk (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2014), 3/72.

⁴³³ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, çev. Mahmut Polat (İstanbul: Siyer Yayınları, 2015), 2/26-27.

⁴³⁴ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 180.

⁴³⁵ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 20.

⁴³⁶ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 60.

Vâkıdî'ye göre Ebu Âfek isimli yaşlı şair, Hz. Peygamber Bedir Savaşı'na gidip zaferle dönünce onu kıskanarak öfkesini ifade eden bir şiir yazmıştır.⁴³⁷ Hz. Peygamber'in emirleri doğrultusunda hareket eden sahâbe, Ebu Âfek'i öldürmek üzere peygambere teklif götürmüşlerdir. Ebu Âfek, izni alan Sâlim b. Umeyr tarafından rivayete göre hicretin yirminci ayında öldürülmüştür.⁴³⁸ Ebu Âfek'in yukarıda bahsedilen şiiri şu şekildedir:

Uzun zaman yaşadım da insanlardan,
Ne bir yurt, ne de topluluk gördüm.
Onlar kadar çok akıllı ve şiddetli yağmura gelen,
Ve adam çağırdığında süratle gelenleri görmedim.
Bir süvari onların yetkilerini ellerinden almış,
Helal veya haram hepsi birlikte...
Eğer onun devletine inanıyor,
Ve onun zaferine tabi oluyorsanız...⁴³⁹

Leszynsky eserinde sadece bu yaşlıların öldürüldüğünü yazarak sebep kısmını atlamıştır. Ancak İslâm tarihi kaynakları incelendiğinde, Hz. Peygamber'in hiçbir zaman Yahudilere yönelik, Leszynsky'nin ifade ettiği üzere herhangi bir suikast girişiminin olmadığı anlaşılmaktadır.

3.3. Benî Kaynukâ şakası!

Benî Kaynukâ'nın kuşatılmasına sebep olan en belirgin olay. Yahudi bir Arap esnafın çarşıdaki Müslüman bir kadının peçesini açmaya çalışmasıdır veya eteğinin sırtına iğnelenerek üzerinin açılmasıdır. Leszynsky bunu bir şaka olarak nitelendirerek durumu hafifletmeye çalışmaktadır.⁴⁴⁰ Fakat o bahsedilen dönemlerde peçenin olmadığını, dolayısıyla anlatılan bu olayın aslında yalan olduğunu söylemektedir. Kadın, Yahudinin isteğine olumsuz yanıt verdiğinde, Yahudi, kadından habersiz bir şekilde eteğini sırtına iğnelemiş ve kadın ayağa kalktığında üzeri açılmıştır. Böylece Müslümanlar ve Yahudiler arasında kavga çıkmıştır. Bu olay üzerine taraflar arasında savaş meydan gelmiştir. Ancak Leszynsky bunu bir sebep olarak kabul etmemektedir. Leszynsky'e göre Hz. Peygamber, önceden beri Kaynukâlıları düşman olarak görmekteydi ve onlardan kurtulmanın yollarını aramaktadır. Ona göre işte savaşın gerçek sebebi buydu. Yani Hz. Peygamber'in Kaynukâlılardan kurtulma düşüncesinde olmasıdır⁴⁴¹

Leszynsky Hz. Peygamber'in Kaynukâlıları toplam on dört gün kuşattığını ve İbn Übeyy'in Kaynukâlıları kurtarma konusunda söz verip vermediğinin kesin olmadığını yazmaktadır. Fakat İslâm tarihi kaynaklarında kuşatma on beş gün⁴⁴² olarak verilmektedir. İbn Übeyy'in de

⁴³⁷ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 180.

⁴³⁸ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 181.

⁴³⁹ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 180.

⁴⁴⁰ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 62.

⁴⁴¹ Rudolf Leszynsky, "Der Neue Bund in Damaskus", ts., 63.

⁴⁴² Dâvûd el-Belâzurî, *Ensâbü'l Eşrâf* (Hikmet Akdemir: ilk harf Yayınevi, ts.), 537.

Kaynukâlîlara yardım sözünde bulunarak onlara savunma halinde kalmaları gerektiğini söylediği ancak sözünde de durmadığı bilgisi bulunmaktadır.⁴⁴³

Leszynsky'nin kaynak olarak gösterdiği Vâkıdî, Kaynukâ Yahudilerinin kavgayı ilk başlatan taraf olduğunu ve Hz. Peygamber ile savaşan ilk Yahudi topluluğu olduğunu yazmaktadır.⁴⁴⁴ Leszynsky'nin yalanladığı olaya Vâkıdî eserinde yer vermiş ve yaşanan bu olay yüzünden tarafların birbirini öldürdüğünü bu sebeple de savaşın başladığını açıklamıştır. Yani Leszynsky kullandığı kaynaktaki ifadenin aksine bilgiler vererek kendisiyle de çelişmektedir. Çünkü bu ifadesini destekleyen başka bir kaynağa başvurduğunu belirtmemektedir.

Leszynsky'nin İslâm tarihçilerinden kaynak olarak gösterdiği bir başka isim olan İbn İshak, eserinde Hz. Peygamber'in Kaynukâlîları toplayıp onları Kureyş'in başına gelenler konusunda uyardığını ancak Kaynukâlîların kendisine savaş teklifinde bulduklarını yazmaktadır.⁴⁴⁵ Bunun üzerine Hz. Peygamber onları kuşatır. İbn İshak kuşatma süresi hakkında ise herhangi bir detay vermemektedir. Kaynukâlîlar Bedir ve Uhud arasında Peygamberle savaşan ilk Yahudi topluluğu idi. Burada Abdullah b. Übey b. Selûl'ün Hz. Peygamber'e gelerek Kaynukâlîlar için bir iyilikte bulunmasını rica ettiğini ancak Peygamberin kendisinden yüz çevirdiğini yazmaktadır. İbn İshak Kaynukâ çarşısında olan olaylara eserinde yer vermemiştir.

Belâzurî'ye göre; Hz. Peygamber ashabı ile birlikte Bedir zaferinden bol ganimet ile Medine'ye döndüğünde, Yahudiler daha önce yaptıkları sözleşmeyi feshetmişlerdir.⁴⁴⁶ Bunun üzerine Hz. Peygamber de onları bu konuda uyarmıştır. Yahudiler ise söylenenleri dikkate almayarak kendisine bizzat savaş teklifinde bulunmuşlardır. Bunun dışında çarşıya gelen Müslüman bir kadının eteğini Benî Kaynukâ Yahudilerinden bir kişi sırtına iğnelemiş ve kadın ayağa kalktığı anda avret yeri görünmüştür. Bunu gören bir Müslüman o Yahudi'yi öldürmüştür. Çarşıda bulunanlar da Müslüman adamı öldürmüşlerdir. Bu savaş sebebi sayılmış ve Hz. Peygamber onları kalelerinde on beş gün boyunca kuşatmıştır. Sonunda kuşatılanlar, Hz. Peygamber'in verdiği hükme razı olarak teslim olmuşlardır. Ancak İbn Übey'in ısrarı üzerine Hz. Peygamber onların üzerinden ölüm cezasını kaldırmış ve Şam'a sürgüne göndermiştir.

Burada Leszynsky'nin çağdaşı sayılan Caetani'nin eserine baktığımızda İslâm tarihi eserlerinde olduğu gibi, Hz. Peygamber'in Bedir sonrası Kaynukâlîları toplayarak onlara İslâmiyet'i anlattığını ancak hiçbir sonuç alamadığı görülmektedir.⁴⁴⁷ O halde, şu soruyu sormanın yerinde olacağı kanaatindeyiz: Kaynukâlîları başından beri düşman olarak gören ve onlardan bir an önce kurtulma yollarını arayan Hz. Peygamber neden onlara İslâmiyet'i anlatma gereği duymaktadır? Peçe konusuna gelecek olursak, Caetani de kadının yüzünün örtülü olduğunu ve Yahudi gençlerin bu örtüyü açmaya yeltendiklerini yazmaktadır.⁴⁴⁸ Dolayısıyla Leszynsky'nin bu olayı bir şakadan ibaret olarak görmesi esasen objektif bir üslupla bağdaşmamaktadır.

⁴⁴³ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 62.

⁴⁴⁴ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 182.

⁴⁴⁵ Muhammed İbn İshak, *Kitâbü's Siyer ve'l Meğâzî*, çev. Ali Bakkal (İstanbul: İlk Harf Yayınevi, ts.), 417.

⁴⁴⁶ Belâzurî, *Ensâbü'l Eşrâf*, 536.

⁴⁴⁷ Caetani, *İslâm Tarihi 2*, 260.

⁴⁴⁸ Caetani, *İslâm Tarihi 2*, 260.

3.4. Kaynukâoğulları'nın Medine'den göç etmesi

Yukarıda bahsedildiği üzere Hz. Peygamber bir gün Kaynukâ Yahudilerini Benî Kaynukâ çarşısında toplamış ve onlara: "Ey Yahudiler! Allah'tan sakının ve Kureys'in başına gelen musibetten ders alın. Müslüman olun. Zira Kiatbınızda da bulabileceğiniz gibi ve Allah'ın size olan ahdi gereğince benim gönderilmiş bir peygamber olduğumu bilirsiniz" demiştir.⁴⁴⁹ Ancak onlar Hz. Peygamberi dinlemeyip Bedir Savaşı'nda savaştığı erkeklerin zayıf olduğunu iddia ederek kendileri ile savaşmasını teklif etmişlerdir. Hz. Peygamber'in onları kalelerinde kuşatması üzerine ona karşı direnemeyeceklerini anlayarak on beş gün sonra teslim olmuşlardır. Onları öldürmeyi düşünen Hz. Peygamber, Abdullah b. Übey'in ısrarı üzerine bundan vazgeçerek Kaynukâ Yahudilerini sürgüne göndermiştir.

Rudolf Leszynsky bu konuyu şu şekilde izah etmektedir; ceza alan Kaynukâoğulları aslında Medine'nin kaderini önceden görmüşler dolayısıyla bizzat kendileri göç talebinde bulunmuşlardır. Ancak aynı sayfada yine Kaynukâlîlilerin Bedir sonrası Hz. Peygambere savaş teklif ettiğini ve bunun da açıkça sözleşme ihlâli olduğunu yazmaktadır.⁴⁵⁰ Hatta bu teklifin gizli bir tehdit olarak algılanabileceğini de ifade etmektedir. Hemen bir sonraki sayfada, Kaynukâlîlilerin Medine'den ayrılırken, yanlarında istedikleri kadar eşya götürmelerine izin verildiğini yazmaktadır. Peki kendileri göç etmek istediye bu izni onlara kim vermiştir? O halde burada bir çelişki söz konusu olmaktadır. Talepleri doğrultusunda Medine'den ayrılan kabileye izin verme söz konusu olabilir miydi?

Leszynsky'nin kitabında sık sık kaynak olarak gösterdiği İbn Sa'd 'a bakıldığında, Benî Kaynukâ kabilesinin Hz. Peygamber'e besledikleri kin ve hasetin Bedir Savaşı'ndan sonra ortaya çıktığını görülmektedir.⁴⁵¹ İbn Sa'd'a göre Kaynukâ kabilesi anlaşmayı bozmuş, dolayısıyla Hz. Peygamber onları kuşatmıştır. Rivayete göre kuşatma on beş gün sürmüştür.⁴⁵² Kalelere sığınarak kendilerini savunmaya çalışan bu Yahudi kabilesi, on beş günlük kuşatmanın sonunda Hz. Peygamber'in şartlarını kabul ederek teslim olmuşlardır. Buna göre sahip oldukları mallar Hz. Peygamber'e, eşleri ve çocukları kendilerine kalmıştır. Başlangıçta Hz. Peygamber Benî Kaynukâ erkeklerini öldürmeyi düşünmüştür. Ancak Abdullah b. Übey'in ısrarı üzerine bu kararından vazgeçerek kabileyi Medine'den sürmüştür. Onlar da Şam taraflarında bulunan Ezriât'a göç etmişlerdir. Rivayete göre burada huzur bulamayan Kaynukâlîliler zamanla yok olmuşlardır.⁴⁵³ Leszynsky burada Hz. Peygamber'in İbn Übey'den korktuğu için Kaynukâlîlileri serbest bıraktığını ifade etmektedir. Çünkü o Hz. Peygamber'in İbn Übey'e karşı gelecek cesarete olmadığını düşünmektedir.⁴⁵⁴

Vâkıdî, bu konuyu şu şekilde açıklamaktadır; Hz. Peygamber ve ashabının Bedir'den Medine'ye zaferle dönmeleri üzerine, Kaynukâ oğulları bunu kabullenemeyip savaş teklifinde bulunarak imzalanan sözleşmeyi ihlal etmişlerdir. Bu ihlâli Leszynsky de kabul etmektedir. İsrarlı teklifleri üzerine Hz. Peygamber bu kabileyi Kureyslilerin başına gelenleri örnek göstererek uyarmıştır. Ancak onlar bu tekliflerinde kararlı olmuşlardır. Bu arada Kaynukâ

⁴⁴⁹ Taberî, *Târihu't-Taberî*, ts., 2/463.

⁴⁵⁰ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 61.

⁴⁵¹ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 2/26.

⁴⁵² İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 2/27.

⁴⁵³ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 63.

⁴⁵⁴ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 62.

çarşısında vuku bulan olaylar da ortamın karışmasına sebep olmuştur. Bunun üzerine Hz. Peygamber ve ashâbı, Kaynukâlîleri kalelerinde kuşatmışlardır. Herhangi bir çıkış yolu bulamayan Yahudiler anlaşmayı teklif etmişler. Vâkıdî burada, Hz. Peygamber'in hükmü vererek onları sürgüne gönderdiğini ve bunun için de Muhammed b. Mesleme'yi görevlendirdiğini yazmaktadır.⁴⁵⁵ Başlangıçta onları öldürmeyi düşünen Hz. Peygamber, Abdullah b. Übey'in ısrarı üzerine mallarının teslim edilmesi şartı ile Medine'yi terk etmeleri yönünde hüküm vermiştir. Anlaşılacağı üzere sürgün kararı Hz. Peygamber tarafından verilmiştir.

Taberî'nin eserinde de mevzuya aynı şekilde açıklık getirilerek, Medine'den sürgün edilmeleri yönündeki hükmün Hz. Peygamber tarafından verildiği ifade edilmektedir.⁴⁵⁶ İbn İshak da sözleşmenin Kaynukâoğulları tarafından ihlal edildiğini ve Hz. Peygamberin onları kuşatmaları üzerine anlaşmayı teklif ederek Peygamberin hükmüne razı olduklarını ifade etmektedir.⁴⁵⁷

Leszynsky bu anlatılanların bir yalandan ibaret olduğunu savunarak olayı inkâr etmektedir.⁴⁵⁸ O, bunun bir savaş sebebi olamayacağını, çünkü Kaynukâ kabilesinin zaten Peygamberin en azılı düşmanı olduğundan başka bir sebep aramaya gerek olmadığını ifade etmektedir. Bunun yanı sıra İslâm tarihi kaynaklarında bulunan ve Abdullah b. Übey'in Kaynukâlîlere yardım sözü vererek onları kalelerine yönlendirdiğine dair ifadeleri de Leszynsky kabul etmemektedir. O İbn Übey'in bu sözü verip vermediğinin belli olmadığını savunmaktadır.⁴⁵⁹

3.5. Kâ'b b. el-Eşref'in öldürülmesi

Hz. Peygamber Bedir Zaferi'nden Medine'ye döndüğünde, daha önceden de benzer davranışlar sergileyen Kâ'b b. Eşref'in tahrik edici şiirleri ile karşılaşmıştır. Kendisi ve ashâbı defalarca uyarmasına rağmen⁴⁶⁰ Kâ'b'ın bu huyundan vazgeçmediğini görmüştür. Bunun üzerine Hz. Peygamber ashâbına bu kişinin hakkından kimin gelebileceğini sormuştur.⁴⁶¹ Abdüleşhel oğullarından Muhammed b. Mesleme'nin Kâ'b'ı öldürebileceğini söylemesi üzerine Hz. Peygamber Mesleme'yi bu konuda görevlendirmiştir. Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme, Evs b. Muaz, Silkân b. Vakaş (Ebu Naile), Abbad b. Vakaş ve Ebû Abs b. Cebr bir araya gelmişlerdir. Kâ'b ile konuşması için öncelikle Kâ'b'ın sütkardeşi olan Ebû Naile'yi göndererek ona tuzak kurmuşlardır. Kâ'b ile konuşan Ebû Naile onun güvenini kazanmıştır. Akşam olunca hep birlikte Kâ'b'ın kapısına giderek onu dışarı davet etmişlerdir. Belli bir süre yürüdüktan sonra Muhammed b. Mesleme ve yanındakiler hep birlikte kılıç darbeleriyle Kâ'b'ı yere sermişlerdir.⁴⁶²

Leszynsky, Kâ'b'ın aslında eskiden okuduğu bir şiir yüzünden değil de Hz. Peygamber'in, kendisine düşman olan kabilelerin reislerini öldürmeyi alışkanlık haline getirdiğinden dolayı

⁴⁵⁵ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 183.

⁴⁵⁶ Taberî, *Târihu't-Taberî*, ts., 2/465.

⁴⁵⁷ İbn İshak, *Kitâbü's Siyer ve'l Meğâzî*, 418.

⁴⁵⁸ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 62.

⁴⁵⁹ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 62.

⁴⁶⁰ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 188.

⁴⁶¹ İbn Hişâm, *Es-Sîretü'n Nebeviyye*, 2014, 3/81.

⁴⁶² İbn Hişâm, *Es-Sîretü'n Nebeviyye*, 2014, 3/83.

öldürüldüğünü ifade etmektedir.⁴⁶³ İslâm tarihi kaynaklarında ifade edildiği gibi Müslüman kadınlara karşı herhangi bir tahrik ve taciz içeren şiirlerinin bulunmadığını vurgulamaktadır. Savunduğu bu iddiasını İbn İshak'ın eserini kaynak olarak göstererek ispatlamaya çalışmaktadır. Bu minvalde İbn İshak'ın eserini incelediğimizde Kâ'b b. el-Eşref hakkında şu ifadeler rastlanılmaktadır; “Ümmü'l-Fadl bt. Haris ve Müslüman kadınlar hakkında onları rencide edici şiirler söyledi”.⁴⁶⁴ Bunun yanı sıra yine İbn İshak, diğer İslâm tarihi kaynaklarında da belirtildiği üzere, Kâ'b'ın Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara hakaret içeren şiirlerini her daim okuduğunu ve Bedir'de ölen müşrikler için ağıtlar yakarak, Kureyşlileri Müslümanlara karşı kıskırttığını da ifade etmektedir. Kâ'b b. el-Eşref'in öldürülmesi sonucunda Yahudilerin bu durumdan çekinerek Müslümanlarla anlaşmalarını yeniledikleri rivayet edilmektedir.⁴⁶⁵

Taberî'de ise bu olay şu şekilde anlatılmaktadır: Rivayete göre Bedir zaferinden sonra Hz. Peygamber tarafından Zeyd b. Harise ve Abdullah b. Revaha bu zaferi Medine'de müjdelemeleri ile görevlendirildiler. Kâ'b b. Eşref de Bedir Zaferi hakkında söylenenleri işitince öfkelenmiş ve “Yazık size, bu iki habercinin bildirdiği ve Muhammed tarafından öldürüldüklerini söyledikleri kişilerin öldürüldüğüne nasıl inanırsınız? Bunlar Arap eşrafi ve insanların liderleridir. Vallahi Muhammed bunları öldürdüyse bizim için yerin altı yerin üstünden hayırlıdır” demiştir.⁴⁶⁶ Ardından da Mekke'ye giderek müşrikleri Peygambere karşı tahrik ederek ağıtlar yakmıştır. Medine'ye döndüğünde ise Müslüman kadınlar aleyhinde şiirler okumuştur. Bunu işiten Hz. Peygamber Kâ'b b. Eşref'in öldürülmesini emretmiştir. Bunun üzerine Muhammed b. Mesleme, Silkân b. Selâme b. Vakş, Ebu Abs b. Cebr, Hâris b. Evs b. Muâz ve Ebu Nâile sözleşip Kâ'b b. Eşref'e gitmişler ve ona dost görünerek konuşmuşlardır. Muhammed b. Mesleme ani bir hamle yaparak hançerle Kâ'b'ı öldürmüştür.⁴⁶⁷

Görüldüğü gibi Leszynsky burada da bir araştırmada bulunması gereken güvenilirlik ve gerçeklik ilkelerine bağlı kalmaksızın, taraflı bir bakış açısıyla olayı değerlendirerek okuyucu kitlesini yanıltmaktadır. Diğer taraftan kendisi gibi bir oryantalist olan Watt, Kâ'b'ın Müslümanlara karşı şiirler yazdığını ve bu yüzden öldürüldüğünü kabul etmektedir. Bunun dışında bu olaya, Hz. Peygamber'i veya Müslümanları suçlayacak herhangi bir sebep göstermemektedir.⁴⁶⁸

3.6. Benî Nadîr ile savaşın nedeni

Rudolf Leszynsky eserinde öncelikle Benî Nadîr kabilesi ile ilgili rivayet edilen hadiseyi şu şekilde anlatmaktadır: Hz. Peygamber bir gün, öldürülen iki Amiri'nin kan diyetini ödeme noktasında kendilerine destek vermeleri için Benî Nadîr kabilesine gitmiştir.⁴⁶⁹ Orada bir duvar dibinde beklerken kendisine Nadîrlilerin plan yaparak çatıdan kafasına taş atacakları haberi verilmiş ve Hz. Peygamber oradan uzaklaşmıştır. Ancak Leszynsky'e göre bu anlatım tamamen ravilerin bir uydurmasıdır. Leszynsky açısından bu olay Uhud savaşında Hz.

⁴⁶³ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 68-69.

⁴⁶⁴ İbn İshak, *Kitâbü's Siyer ve'l Meğâzî*, 422.

⁴⁶⁵ Atçeken, *Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münasebetleri*, 102.

⁴⁶⁶ Taberî, *Târihu't-Taberî*, ts., 2/471.

⁴⁶⁷ Taberî, *Târihu't-Taberî*, ts., 2/470-475.

⁴⁶⁸ Watt, *Hz. Muhammed Medine'de*, 257.

⁴⁶⁹ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 70.

Peygamber'e bir taş isabet etmesi sonucu yaralanmasıyla ortaya çıkan bir hikâyedir. Leszynsky eserinde Hz. Peygamber'in haksız yere Benî Nadir ile savaştığını iddia ederken atıfta bulunduğu Geiger da, Kur'an'da Benî Nadir kabilesinin gücünden bahsettiği için Müslümanların onları yenme ümidinin olmadığını ve korkarak geri çekildiklerini ifade etmektedir.⁴⁷⁰

İbn Sa'd'da bu olay şu şekilde aktarılmaktadır: Hz. Peygamber bir Cumartesi günü Kilâb kabilesinden iki kişinin kan diyetini ödeme konusunda Benî Nadîrlilerden destek istemek için yanlarına gitmiştir.⁴⁷¹ Onlar destek vermeyi kabul etmişler ancak Sellâm b. Mişkem'in uyarılarına rağmen gizlice bir suikast planı da hazırlamışlardır. Fakat bu plan Hz. Peygamber'e haber verilmiş ve o hemen oradan uzaklaşmıştır. Bu olay üzerine Hz. Peygamber Muhammed b. Mesleme'yi görevlendirerek Benî Nadîr kabilesinin yaptıkları ihanet yüzünden derhal memleketten ayrılmalarını emretmiştir. Başlangıçta cezayı kabul eden Benî Nadîr, İbn Übey'in onları uyarması ve yardım sözü vermesi üzerine gitmekten vazgeçip kalelerine yerleşmişler ve Hz. Peygamber'e meydan okumuşlardır.⁴⁷² Leszynsky burada Hz. Peygamber'in Nadîrlilerin kalelerini kuşatmaya cesaret edemediğini yazmaktadır.⁴⁷³ İbn Sa'd'a bakıldığında Nadîr kabilesinin kalelerinde on beş gün işgal edildiği görülmektedir.⁴⁷⁴ Sonuç olarak İbn Übey'den ümidini kesen bu Yahudi kabilesi teslim olmuş ve Medine'den göç etmişlerdir.

Vâkıdî de olayı İbn Sa'd'a benzer şekilde açıklamaktadır.⁴⁷⁵ Hatta planlanan bu tuzaktan sonra Hz. Peygamberin oradan ayrılmasından sonra Kinâne b. Suveyrâ isimli Yahudi'nin kabilesine dönerek, kurdukları bu tuzağın Hz. Peygamber'e haber verildiğini söylemiştir. Bu sebeple iki konu ile kendilerini uyarmıştır. Birincisi Müslüman olup canlarını ve mallarını kurtarmak, ikincisi ise Hz. Peygamber'in kendilerine Medine'den ayrılamalarını söylediğinde hemen kabul etmektir.⁴⁷⁶ Mûsâ'nın dininden dönmeyi kabul etmeyen kabile Medine'den ayrılmak için hazırlıklara başlamıştır. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere İbn Übey'in sözüyle bu kararlarından vazgeçerek kalelerine yerleşmişlerdir.

3.7. Muhayrık'ın durumu

Rudolf Leszynsky, "*Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*" adlı bu eserinde, Hz. Peygamber'in Uhud'a giderken yardım talebine karşılık, Muhayrık'ın Hz. Peygamber'in sözüne sadık kalan tek Yahudi olduğunu iddia etmektedir.⁴⁷⁷ Ona göre, Muhayrık İslâmiyet'i kabul etmemiştir. Bunun yalnızca bir iddiadan ibaret olduğunu savunmaktadır. Çalışmamız esnasında incelediğimiz İslâm tarihi kaynaklarında da Muhayrık'ın dindar bir âlim olduğu, Hz. Peygamber'e Uhud'a giderken yardım konusunda kabilesini uyardığı, ancak kabilesinin Şabat sebebiyle bunu kabul etmediği ve Muhayrık'ın Hz. Peygamber'in ordusu ile Uhud savaşına

⁴⁷⁰ Geiger, *Was hat Mohammed aus dem Judenthume aufgenommen?*, 7.

⁴⁷¹ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 2/57.

⁴⁷² İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 2/58.

⁴⁷³ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 71.

⁴⁷⁴ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 2/58.

⁴⁷⁵ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 326-327.

⁴⁷⁶ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 327.

⁴⁷⁷ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 64-65.

katıldığı ve tüm mal varlığını Peygambere bırakarak bu savaşta öldüğü rivayet edilmektedir.⁴⁷⁸

İbn Hişam da Muhayrik hadisesine değinerek, onun Uhud Savaşı'na katıldığını ve kabilesine, savaşta ölmesi durumunda mallarının Hz. Peygamber'e ait olduğunu söylediğini nakletmektedir.⁴⁷⁹ Rivayete göre savaşın sonunda Muhayrik öldürülmüştür ve malları Hz. Peygamber'e kalmıştır. Bu konuyu Vâkıdî de teyit ederek, Hz. Peygamber'in sahip olduğu sadakaların Nadîroğulları ve Muhayrik'in bıraktıklarından oluştuğunu bildirmektedir.⁴⁸⁰ Hz. Peygamber'in, Muhayrik'i Yahudilerin en hayırlısı olarak değerlendirdiği rivayetler arasında yer almaktadır.

Taberî'nin eseri ele alındığında, Muhayrik konusu burada da benzer şekilde ifade edilmiş ve Müslümanlığı ile ilgili herhangi bir ifadeye yer verilmemiştir.⁴⁸¹ Taberî, Muhayrik'in kendi kabilesini Hz. Peygamber'e yardıma çağırdığını ancak onların "cumartesi günü" olması dolayısıyla bu yardım teklifini reddettiklerini ve Muhayrik'in kılıcını alarak tek başına gittiğini yazmaktadır. Belâzurî ise şimdiye kadar gördüklerimizin aksine Muhayrik'in İslâmiyet'i kabul ettiğini belirtmektedir.⁴⁸²

3.8. Ebû Râfi'nin (Sellâm b. Ebi'l Hukayk) Öldürülmesi

Ebû Râfi Hayberlilerin savaş takımında bulunmaktaydı. Şiirleri ile Kâ'b b. Eşref'i desteklemiştir. Yapılan uyarılara rağmen tutumundan vazgeçmeyen Ebû Râfi'nin üzerine Hz. Peygamber, hicretin 46. ayının başlarında bir seriyye göndermeye karar vermiştir.⁴⁸³ Bu seriyyenin liderinin Abdullah b. Atîk olduğu rivayet edilmektedir.⁴⁸⁴ Seriyye'de Abdullah b. Atîk'in yanı sıra Ebû Katâde, Abdullah b. Üneys ve evs kabilesinden bir kişinin daha olduğu rivayet edilmektedir.⁴⁸⁵ Abdullah b. Atîk Hayber'de yaşayan Yahudi sütannesinin desteğiyle arkadaşları ile birlikte gece vakti Ebû Râfi'nin evine gitmişler ve kendisine hediye getirdiğini ifade ederek içeri girmişlerdir. İçerde karanlıkta bembeyaz kıyafetiyle Ebû Râfi'yi fark ederek kılıç darbeleriyle onu oracıkta öldürmüşlerdir. Hassân b. Sâbit Kâ'b b. Eşref'in ve Ebû Râfi'nin öldürülmesini şu dizeleriyle aktarır:

Ey İbn Hukayk ve ey İbn Eşref sizin karşılaştığınız o grup insan ne kahraman insanlardır.

Sizin üzerinize gece vakti parlayan kılıçlarıyla neşe içinde yürüyerek ormandaki kamış ve berda yaprakları içinde yatağındaki aslanlar gibi seyrediyorlardı.

Sizi yurdunuzda yakalayıp keskin ve öldürücü kılıçlarıyla size ölüm şerbetini içirdiler.

⁴⁷⁸ Hatiboğlu, "Muhayrik en-Nadri", 31/22.

⁴⁷⁹ İbn Hişam, *Es-Sîretü'n Nebeviyye*, çev. Abdülvehhab Öztürk (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2016), 2/174.

⁴⁸⁰ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 338.

⁴⁸¹ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 2/510.

⁴⁸² Belâzurî, *Ensâbü'l Eşraf*, 331-335-600.

⁴⁸³ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 348.

⁴⁸⁴ Taberî, *Târihu't-Taberî*, ts., 2/477.

⁴⁸⁵ Taberî, *Târihu't-Taberî*, ts., 2/481.

*Peygamberlerinin dinine yardım etmekte gözleri vardır. Bu uğurda her büyük görevi gözlerine kestirirler.*⁴⁸⁶

Leszynsky, Hz. Peygamber'in Hayber'e yapacağı seferi erteleyerek Ebû Râfi'yi öldürdüğünü çünkü onun liderleri öldürmeyi bir alışkanlık haline getirdiğini iddia etmektedir.⁴⁸⁷ Nitekim Kâ'b b. Eşref ve Ebu Âfek'i öldürürken de düşüncesi bu yöneydi.

Taberî, Ebû Râfi'nin Hz. Peygamber'e karşı Kâ'b b. Eşref'i desteklemesinden dolayı öldürüldüğünü ifade etmektedir.⁴⁸⁸ Ebu Râfi'nin öldürülmesi bahsi Taberî'de şu şekilde geçmektedir⁴⁸⁹; Ebu Râfi Hz. Peygamberi üzme ve kızdırmak için şiirler yazıp okuyan Kâ'b b. Eşref'i desteklemektedir.⁴⁹⁰ Hatta teşvik etmektedir. Nihayet Hz. Peygamber onun üzerine Ensar'dan bir seriyye göndermeye karar vermiştir. Liderleri de Abdullah b. Ukbe'dir. Abdullah b. Ukbe arkadaşlarını dışarda bırakarak, ortamın müsait olduğu bir anda, Ebu Râfi'nin yaşadığı kaleye gizlice girmiş ve akşam vakti ailesiyle birlikte oturan Ebu Râfi'yi uygun bir ânı bekledikten sonra gecenin karanlığında öldürmüştür. Abdullah b. Ukbe arkadaşlarının yanına hemen dönmemiştir. Ebu Râfi'nin ölümünden emin olmak için kalenin karanlık bir köşesinde beklemiştir. Yüksek sesle Ebu Râfi'nin öldüğü kale içerisinde duyurulduktan sonra gizlice arkadaşlarının yanına ulaşmıştır.

Vakıdî, Ebû Râfi'nin öldürülmesinin sebebi olarak, onun Gatafân ve çevresindeki müşrikleri Hz. Peygamber'e karşı savaşmaları için teşvik ettiğini ve onlara para vereceğini söylediğini ifade etmektedir.⁴⁹¹ Dolayısıyla Hz. Peygamber de onu öldürmek üzere Abdullah b. Üneys'i, el-Esved b. Huzâ'i'yi, Abdullah b. Atîk'i, Ebû Katâde'yi ve Mes'ûd b. Sinâ'ı görevlendirmiştir. Onlar önce Hayber'de bulunan ve rivayete göre Abdullah b. Atîk'in sütanesi olan kadının evinde kalmışlardır.⁴⁹² Gece vakti Ebû Râfi'nin evine girerek onu kılıç darbeleriyle öldürmüşlerdir.

İbn Sa'd da Vakıdî ile benzer ifadeleri kullanmaktadır. İbn Sa'd, Ebu Râfi'nin Hz. Peygamber ile savaşmak için Gatafân ve diğer yerlerdeki müşrik Arap kabileleri ile anlaştığını ifade etmektedir.⁴⁹³ Bu durumu haber alan Hz. Peygamber, Ebu Râfi'nin cezalandırılması için Ebu Katâde, Abdullah b. Atîk, el-Esved b. Huzâ'i, Mes'ud b. Sinân ve Abdullah b. Üneys'i görevlendirmiştir. Onlar da Ebu Râfi'nin evine giderek onu öldürmüşlerdir. Hz. Peygamber Ebu Râfi'yi öldüren kişinin kim olduğunu tespit etmek için görevlendirilenlerin kılıçlarına bakmıştır. Yemek kalıntısını Abdullah b. Üneys'in kılıcında görünce de öldürenin o olduğuna kanaat getirmiştir.

⁴⁸⁶ Taberî, *Târihu't-Taberî*, ts., 2/480.

⁴⁸⁷ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 84.

⁴⁸⁸ Taberî, *Târihu't-Taberî*, ts., 2/477.

⁴⁸⁹ Taberî, *Târihu't-Taberî*, ts., 2/477-482.

⁴⁹⁰ Taberî, *Milletler ve Hükümdarlar Tarihi IV*, 361.

⁴⁹¹ Vakıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 350.

⁴⁹² Vakıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 348.

⁴⁹³ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 2/93.

3.9. Hendek Savaşı ve Kurayzalıların cezalandırılması

Sürgün neticesinde Hayber'e yerleşen Benî Nadîr kabilesinin liderlerinden bazıları Mekke'ye giderk Hz. Peygamber'den intikam alma hususunda müşriklerle anlaşmışlardır. Oradan ayrıldıktan sonra Gatafân ve Süleym kabilelerine giderek onların da desteğini almışlar ve böylece yaklaşık dört bin kişilik bir orduyu kurmuşlardır.⁴⁹⁴ Durumu haber alan Hz. Peygamber hazırlıklara başlamış ve Selmân el- Fârisî'nin önerisiyle Medine etrafına hendekler kazılmasını emretmiştir.⁴⁹⁵ Hendeklerin kazılmasında kendisinin de bizzat çalışarak Müslümanları gayrete getirdiği rivayet edilmektedir.⁴⁹⁶ Ancak Hz. Peygamber, Yahudilerle yaptığı sözleşme gereği Kurayza Yahudilerinin bulunduğu kısma hendek kazmamış ve o bölgeye kadınları ve çocukları yerleştirmişlerdir. Zira sözleşmeye göre Medine şehrine herhangi bir saldırı söz konusu olduğunda şehir, Müslümanlar ve Yahudilerle birlikte savunulacaktı.

Mekke müşrikleri hendekleri gördüklerinde büyük bir şaşkınlık yaşamışlardır. Hendekleri geçmeye ve Müslümanları öldürmeye çalışmışlardır. Bu arada Kurayza kabilesinden de geçiş için kendilerine yardım etmelerini istemişlerdir. Ancak anlaşmalı oldukları için ilk etapta bunu kabul etmeyen Kurayza Yahudileri, Huyey b. Ahtâb'ın sözleşmeyi yırtması ile müşriklere yardım etmeye meyletmişlerdir. Durumdan haberdar olan Müslümanlar büyük bir korku yaşamışlardır. Ancak Nuaym b. Mes'ûd'un Müslüman olmasından haberi olmayan Yahudilerin, onun kışkırtmalarıyla⁴⁹⁷ müşriklere güven kaybetmeleri ve son anda çıkan çöl fırtınası sayesinde ne Yahudiler ne de müşrikler ideallerini gerçekleştiremeden geri dönmüşlerdir.⁴⁹⁸ Bu durumda artık Hz. Peygamber ve ordusu kendilerine en büyük ihaneti yapan Yahudi kabilesi Kurayza'ya müdahale etme fırsatını yakalamıştır.

Zilkâde ayının sonlarına doğru Hz. Peygamber ve ordusu Benî Kurayza'ya bir gazve düzenlemiştir. Onları kalelerinde on beş gün boyunca kuşatarak korku salmıştır.⁴⁹⁹ Nihayet Kurayza Yahudileri teslim olmaya karar vermişlerdir. Onlarla ilgili verilecek hükmü Hz. Peygamber Sa'd b. Mu'âz'a bırakmıştır. Kurayzalıları da bu duruma razı olmuşlardır.⁵⁰⁰ Sa'd b. Mu'âz Tevrat'ta ihanet edenlerle ilgili pasaj gereği hüküm vermiştir. Buna göre savaşan erkeler idam edilecek, kadınlar ve çocuklar savaş esiri olarak alınacak, malları ise bölünecekti. Hüküm neticesinde Hz. Peygamber'in çarşıda çukurlar kazdırarak Kurayza erkeklerinin başlarını vurdurduğu rivayet edilmektedir.⁵⁰¹

Rudolf Leszynsky Medine'den sürgün edilen Benî Nadîr kabilesinin intikam almak üzere Mekkeli müşriklerle anlaşarak Hz. Peygamber'e karşı bir ordu oluşturduğunu yazmaktadır. Fakat burada Nadîrlilerin müşrikleri kışkırtmadığını sadece onlara katıldıklarını savunmaktadır.⁵⁰² Oysa İbn Sa'd'da Nadîrlilerin Mekkelileri kışkırttıklarına dair ifade yer

⁴⁹⁴ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 2/66.

⁴⁹⁵ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 2/67.

⁴⁹⁶ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzi*, 390.

⁴⁹⁷ Geniş bilgi için bkz. Vâkıdî, *Kitâbü'l Meğâzi*, s. 418.

⁴⁹⁸ Apak, *Anahatlarıyla İslâm Tarihi*, 1/338.

⁴⁹⁹ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzi*, 431.

⁵⁰⁰ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzi*, 443.

⁵⁰¹ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzi*, 444.

⁵⁰² Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 74.

almaktadır.⁵⁰³ Bunun yanı sıra Leszynsky, Gatafânlıların Hayber'in yıllık hurma hasadının yarısı karşılığında Mekkelilerle anlaştığını gerçekçi bulmadığını hatta bu durumdan güvenilir kaynak olarak gösterdiği İbn Hişam'ın dahi haberinin olmadığını eklemektedir.⁵⁰⁴ İbn Sa'd'a bakıldığında da Gatafânlılarla ilgili böyle bir ifadeye rastlanılmamaktadır. Burada Leszynsky, Kurayzalıların Mekke'ye müşriklere katılmamak için direndiklerini ancak Huyey b. Ahtâb'ın, Hz. Peygamber'in Yahudilerle yaptığı sözleşmeyi yırtarak Kurayza lideri Kâ'b b. Esed'i zorla ikna ettiğini yazmaktadır. Ona göre Kurayza kabilesinin böyle bir niyeti yoktu, hatta bu kabile Hz. Peygamber'e Medine'de siper oluşturması için savaş aletlerini bile vermişti. Ancak ona göre her şeye rağmen Hz. Peygamber bu kabileye hiçbir zaman güvenmemiştir ve onların açıklarını aramıştır. Ancak İbn Sa'd eserinde bu kabilenin Hz. Peygamber ile olan sözleşmelerini bozarak müşriklere destek olduklarını belirtmektedir.⁵⁰⁵

Burada şunu da belirtmek gerekir ki; Leszynsky Kurayzalıların Hz. Peygamber'den kişisel yardım anlamında bir talepte bulunmaması konusunda ayrı bir anlaşma yaptıklarını ve bunun Medine kuşatması hakkında bilgi veren raporlarda mevcut olduğunu belirtir. Bundan dolayı da ona göre bu kabile, Medine'nin savunması esnasında savaşa katılmamış fakat savaş aletlerini vererek destek olmuştur.⁵⁰⁶ Esasen Hz. Peygamber Kurayzalılarla iki kez antlaşma yapmıştır. İlki Medine Sözleşmesi ikincisi Nadîrlilerin kuşatılması esnasında Kurayzalıların antlaşmayı bozmaları⁵⁰⁷ ve Hz. Peygamber'den ikinci bir şans istemeleri sonucu yapılan antlaşmaydı. Ancak imzalanan bu antlaşmayı da ihlal etmişlerdir.

Leszynsky savaş esnasında Hz. Peygamber'in Gatafânlılar ile hurma hasadının üçte birini verme hususunda gizlice anlaştığını ileri sürmektedir.⁵⁰⁸ Ancak yapılan bu anlaşmadan Mekkelilerin haberi olmuş ve iki taraftan saldırıya uğrama korkusu sebebiyle Medine'den ayrılmışlardır. Savaş sonunda Hz. Peygamber'in Gatafânlılara vadettiği hurmaları vermediğini ama yine de sözünde durmuş gibi gösterildiğini savunmaktadır.⁵⁰⁹ İbn Sa'd Hz. Peygamber'in Gatafânlılarla müşriklere ayrılmaları için böyle bir anlaşmayı yapmak istediğini ancak Ensâr'ın kabul etmemesi üzerine bu düşüncesinden vazgeçtiğini belirtmektedir.⁵¹⁰

Leszynsky Kurayza kalelerinin Hz. Peygamber tarafından on beş gün boyunca kuşatıldığını da şüpheyle karşılamaktadır. Çünkü o bu kabilenin Buâs Savaşında savaştığını ve ifade edildiği gibi korkak bir kabile olmadığını vurgulamaktadır.⁵¹¹ Hatta onların ölüme giderken bile son derece soğukkanlı olduklarından ve kahramanlıklarından bahsetmektedir. Burada Leszynsky, Kurayza'nın Nadîr kabilesi ile aynı cezayı alma hususundaki teklifine rağmen Hz. Peygamber'in bunu kabul etmediğini ve onları tuzağa düşürdüğünü ifade etmektedir.⁵¹² Fakat İbn Sa'd'a bakıldığında, Hz. Peygamber'in onları tam on beş gün muhasara ettiğini hatta muhasaranın şiddetlenmesi neticesinde de kalede saklanan Kurayzalıların Ebû Lübâbe'yi

⁵⁰³ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 2/66.

⁵⁰⁴ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 75.

⁵⁰⁵ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 2/73.

⁵⁰⁶ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 66.

⁵⁰⁷ Azimli, "Benî Kureyzâ Kuşatması ve Sonucu Hakkında Bazı Düşünceler", 25.

⁵⁰⁸ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 76.

⁵⁰⁹ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 78.

⁵¹⁰ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 2/70.

⁵¹¹ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 79.

⁵¹² Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 81.

göndermesini talep ettiği görülmektedir.⁵¹³ Ebu Lübâbe, Kurayza'nın ölüm cezası alacağı konusunda uyarması ile kendisini suçlu hissetmiş ve Hz. Peygamber'e görünmemek için mescide kendisini bağlamıştır. Hakkında âyet ininceye kadar o hal üzere kalmıştır.⁵¹⁴ İbn Sa'd'da yer alan bu ifadeye Leszynsky itibar etmeyerek, bir insanın kendi kendisini cezalandıramayacağını ve bu cezanın Hz. Peygamber tarafından verildiğini dile getirmektedir.⁵¹⁵

Leszynsky, Benî Kurayza kabilesine düzenlenen gazvenin ertesi günü Hz. Peygamber'in hendekler kazdırarak, on iki yaşın üzerinde olan tüm erkekleri bu hendeklerde infaz ettiğini yazmaktadır.⁵¹⁶ İslâm tarihi kaynaklarında buna benzer ifadelere rastlanmaktadır. Ancak öldürülenlerin yaşları ile ilgili ifadelere yer verilmemiştir. Taberî eserinde İbn İshak'ın ifadesine yer vererek, bu olaya benzer olarak Medine Çarşısına hendeklerin kazıldığını ve Kurayza erkeklerinin burada boyunlarının vurulduğunu belirtmektedir.⁵¹⁷ Hatta Huyey b. Ahtâb ve Kâ'b b. Esed de vurulanlar arasında bulunmaktadır.

Belâzurî'nin eserine bakıldığında, burada sadece Benî Kurayza'ya verilen cezanın hükmünden bahsedildiğini, öldürülme şekli ile ilgili herhangi bir ifadenin bulunmadığı görülmektedir.⁵¹⁸ Aynı şekilde İbn Ebî Şeybe'nin "*Kitâbü'l-Meğâzi*" isimli eserinde de Benî Kurayza hakkında verilen cezadan bahsedilmekte ancak uygulanış biçimi ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemektedir.⁵¹⁹

Oryantalist Caetani verilen cezayı bildirmekle birlikte uygulama şeklini de detaylı olarak izah etmektedir. Barbarca olarak nitelendirdiği bu uygulamanın, Kurayzalı esirlerin ellerinin arkadan bağlanarak başlarının kesildiği ve her yerin kan gölüne döndüğü şeklinde ifade etmektedir.⁵²⁰ İdama mahkûm edilenlerin sayısının fazla olması sebebiyle, cezanın uygulanmasının ertesi günün gün batımına kadar sürdüğünü dile getirmektedir. Caetani cezanın uygulanmasında ise Hz. Ali ve Zübeyr'in görev aldığını yazmaktadır. Rivayete göre Hz. Peygamber Ümmü'l-Münzir Sülemi bt. Kays'ın talebi üzerine esirler arasında bulunan Rifâ'a b. Samuel isimli Yahudi'yi affetmiş, bunun neticesinde bu Yahudi de İslâm'ı kabul etmiştir.⁵²¹ Belirtildiğine göre kalan esirleri Hz. Peygamber Evsli'lere teslim etmiş, onlar da bu esirlerin katli için aralarında taksim etmişlerdir. Hepsinin başları kesildikten sonra Caetani'nin ifadesine göre Hz. Peygamber kanlı görüntüden yorulmuş ve çekilmiştir. Açılan çukurlar ise atılan cesetler ile dolmuştur. Affedilen esirler arasında Buâs Savaşı'ndan sonra son derece cömert davranan yaşlı Yahudi Zübeyr b. Budda da bulunmaktaydı.⁵²² Ancak o bunu kabul etmemiş ve dostları ile birlikte olmak istemiştir. Bunun üzerine o da idam edilmiştir.

⁵¹³ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 2/76.

⁵¹⁴ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 2/76.

⁵¹⁵ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 80.

⁵¹⁶ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 82.

⁵¹⁷ Taberî, *Târihu't-Taberî*, ts., 2/563.

⁵¹⁸ Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşraf*, 595-596.

⁵¹⁹ İbn Ebî Şeybe, *Kitâbü'l-Meğâzi*, 123-125.

⁵²⁰ Caetani, *İslâm Tarihi 2*, 412-413.

⁵²¹ Caetani, *İslâm Tarihi 2*, 413.

⁵²² Caetani, *İslâm Tarihi 2*, 414.

Vâkıdî bu konu ile ilgili cezaların uygulanması esnasında Hz. Peygamber'in kaylule için izin verdiğini, öğle vaktinde sıcağın bastırmasıyla esirlere su ve yemek dağıtımını yaptırdığını, havanın ve silahın sıcaklığının esirlere geçmemesi için gölge çıktıktan sonra idama devam ettiğini yazmaktadır.⁵²³ Vâkıdî öldürülen Yahudilerin 600-700 arası olduğunu ifade etmektedir. Leszynsky ise bu sayıyı 600-900 olarak vermektedir.⁵²⁴

3.10. Benî Lihyân kabilesi

Rudolf Leszynsky, eserinde bu Yahudi krallığının varlığı konusuna biraz temkinli yaklaşmaktadır. O, bu zamana kadar Yahudilerle ilgili belge ve bilgilerin yazıtlara dayandığını ve bu sebeple kanıtlar olmadan Yahudiler hakkında bilinen tüm bilgilerin kesin olmadığını ifade etmektedir.⁵²⁵ Dolayısıyla Eduard Glaser'in (1855-1908)⁵²⁶ "*Geschichte und Geographie*" (Tarih ve Coğrafya) isimli eserine atıfta bulunarak, Glaser'in, böyle bir krallığı ispatlayabilmesi için kanıtların ortaya çıkmasını beklemesi gerektiğini yazmaktadır.

İslâm tarihi kaynaklarına baktığımızda bu topluluğun Uhud Gazvesi'nden sonra Hz. Peygamber'i öldürmek üzere planlar yaptığını öğrenmekteyiz.⁵²⁷ Durumu haber alan Hz. Peygamber, Lihyân kabilesinin lideri Hâlid b. Süfyân'ı öldürmek üzere Abdullah b. Üneys'i görevlendirmiştir. Abdullah b. Üneys'in Hâlid b. Süfyân'ı öldürmesi, Lihyân kabilesini kızdırmış ve Müslümanlara karşı kinlerini arttırmıştır. İntikam almak isteyen bu kabile Hüzeyl kabilesi ile anlaşarak Müslümanlara bir tuzak kurmuşlardır. Bunun üzerine Hüzeyl kabilesi Hz. Peygamber'e gelerek kendilerine İslâmiyet'i öğretmek üzere görevlilerin gönderilmesini talep etmişlerdir. Onların samimiyetine inanan Hz. Peygamber ashâbından yedi kişiyi görevlendirerek onlarla birlikte göndermiştir.⁵²⁸ Ancak Recî kuyusu yakınlarına geldiklerinde Hüzeyl kabilesi geri çekilmiş ve Müslümanlar Lihyân kabilesinin okçuları ile karşı karşıya kalmıştır. Teslim olmayan Müslümanlar ok yağmuruna tutularak öldürülmüşlerdir. Öldürülenlerden birisi de Müslüman heyetin lideri olan Asım b. Sâbit'tir.⁵²⁹ Kaçmak isteyen iki Müslüman ise yakalanarak esir alınmış ve Bedir ve Uhud'da öldürülenlerin yakınları olan Mekkeli müşriklere satılmışlardır. Onlar da bu Müslümanları işkence ederek öldürmüştür. Konu ile ilgili olarak Vakıdî, Hz. Peygamber'in Benî Lihyân üzerine daha sonra bir gazve düzenlediğini, ancak Usfân'a geldiğinde onlardan kimseyi bulamadığını belirtmektedir.⁵³⁰ Hz. Peygamber bunun üzerine Hz. Ebu Bekir'i görevlendirmiş ve yanına atlıları da vererek el-Gâim'e göndermiştir. Fakat burada da kimseyi bulamamışlardır. Bunun üzerine Hz. Peygamber eli boş bir şekilde tekrar Medine'ye dönmeye karar vermiştir.

Belâzuri'nin ise bu konuda çelişkili ifadeleri bulunmaktadır. Buna göre, o önce Hz. Peygamber'in Usfân'da Lihyân kabilesi ile savaştığını ancak daha sonraki ifadelerinde Hz.

⁵²³ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 445.

⁵²⁴ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 82.

⁵²⁵ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 8.

⁵²⁶ Güney Arabistan'ı ilk keşfeden Avrupalılardan birisidir. Avusturyalı bir arkeolog ve Arabist'tir.(ç.n.)

⁵²⁷ Nasuhi Ünal Karaarslan, "Hüzeyl (Beni Hüzeyl)", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 1999), 19/70-72.

⁵²⁸ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 319.

⁵²⁹ Zührî, *el- Meğâzî*, 56.

⁵³⁰ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 463.

Peygamber'in üzerlerine geldiğini işiten Lihyân kabilesinin kaçtığını ve Peygamberin herhangi bir müdahale ile karşılaşmadığını belirtmektedir.⁵³¹

Taberî ise Hz. Peygamber ve heyetinin Sâye adlı bölgeye geldiklerinde Lihyân kabilesinin dağlara kaçtığını ifade etmektedir.⁵³² Bunun üzerine Hz. Peygamber ve beraberindekiler Ufân'a kadar ilerlemiş ve kabileden herhangi birine denk gelmemişlerdir. Gânim'e⁵³³ kadar gönderdiği sahâbe de bir şey bulamayınca Medine'ye geri dönmüşlerdir.

İbn Sa'd da, Hz. Peygamber'in hicretin altıncı yılında, Abdullah Ümmü Mektûm'u Medine'de bırakarak Benî Lihyân kabilesine gazve düzenlediğini ifade etmektedir.⁵³⁴ Ancak kabile Hz. Peygamber'in ve arkadaşlarının geldiğini işince dağlara kaçmışlardır. Dolayısıyla Hz. Peygamber onlardan kimseyi yakalayamamış ve orada bir iki gün kaldıktan sonra rivayete göre önce Ufân'a sonra tekrar Medine'ye dönmüştür.

Oryantalist Rodinson da bu konuya temas ederek Hz. Peygamber'in Abdullah b. Üneys'i Hâlid b. Süfyân'ın üzerine gönderdiğini yazmaktadır. İbn Üneys Hâid b. Süfyân'ın güvenini kazanmak için Hz. Peygamber hakkında ileri geri konuşmuş, kabile lider Halid'i gece vakti öldürmüş ve kellesini Hz. Peygamber'e getirmiştir. Bunun üzerine Lihyân kabilesi Rodinson'un ifadesiyle Hüzeyme kabilesi ile anlaşarak Müslümanlara tuzak kurmuş ve onları Reci kuyusu civarında katletmiştir. Şehit olan Asım b. Sâbit'in başını ise Uhud Savaşı'nda iki oğlu öldürülen kadına vermişlerdir.⁵³⁵

3.11. Hayberlilerle hesaplaşma

Rudolf Leszynsky Hayberlilerle yapılan savaşa temas etmeden Ebu Râfi'nin öldürülmesinden sonra Hayberlilerin kabile reisinin Üseyr b. Zârim olduğunu ve onun da Ebu Râfi'den daha haince öldürüldüğünü yazmaktadır.⁵³⁶ Bu konuyu daha detaylıca araştırmak için Vakıdî'ye başvurulduğunda, Hz. Peygamber'e karşı savaş hazırlığı içinde olan Üseyr'e Peygamberin otuz kişilik bir heyet göndererek kendisiyle görüşmeye getirmelerini emrettiği görülmektedir.⁵³⁷ Bu konuda kendisine güvence de verilir. Müslüman heyet ile birlikte yola çıkan otuz Yahudi ile birlikte Üseyr belli bir zaman sonra pişman olmuştur. Müslümanların başında bulunan Abdullah b. Üneys'in kılıcını almak üzere birkaç kez hamle yapmış ancak bu hamlesi Abdullah tarafından fark edilmiştir. Abdullah b. Üneys kendisini uyarmasına rağmen Üseyr hamlesinden vazgeçmemiştir. Bir müddet ilerledikten sonra Üseyr ile yalnız kalan Abdullah onu öldürmüştür. Yahudilerden kaçan bir kişi hariç, diğerleri de öldürülmüştür.

Yazarın temas ettiği ve zaman zaman da tekrar ettiği konu ise Yahudilerin cesareti ve birliktelikleriydi. O bu savaşta güçlü Yahudi ordusunun güçlü kaleleri savunduklarını ve birlikte hareket ettiklerini iddia etmektedir.⁵³⁸ Vakıdî'nin bu konudaki ifadeleri ise aksi

⁵³¹ Dâvûd el-Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşraf*, çev. Mehmet Akbaş - Musa K. Yılmaz (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2020), 412.

⁵³² Taberî, *Târihu't-Taberî*, ts., 2/569.

⁵³³ Medine yakınlarında bulunan bir bölgedir.

⁵³⁴ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, 2/80.

⁵³⁵ Rodinson, *Hazreti Muhammed*, 190-192.

⁵³⁶ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 85.

⁵³⁷ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 488.

⁵³⁸ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 87.

yöndedir. Nitekim o Hz. Peygamber'e gelerek bir itirafta bulunan Yahudi'nin, ordunun Peygamber'den korkusu dolayısıyla buldukları yerleri terk ettiklerini ve birbirleri ile ihtilaf içinde olduklarını söylediğini dile getirmektedir.⁵³⁹ Ayrıca Vakıdî'nin eserinde Hz. Peygamber'in, Leszynsky'nin iddialarının aksine kaleleri fazla zorluk çekmeden fethettiği anlaşılmaktadır.

Leszynsky, Hayberlilerle yapılan savaştan bahsederken yukarıda sözü edilen konularda olduğu gibi birçok bilgiye şüpheyle yaklaşmayı tercih etmektedir. Özellikle savaşta verilen asker sayılarından bahsederken Müslümanların asker sayılarının düşürüldüğünü, Yahudilerin asker sayılarının ise abartıldığını ifade etmektedir.⁵⁴⁰ Burada kendisini rahatsız eden durumun, abartılı sayılara rağmen Yahudilerin korkaklıklarının ifade edilmesidir. Bu sebepten dolayı verilen sayıların daha yakından incelenmesi konusunda ısrarlı davranmaktadır. Ancak daha sonra, savaşların başlangıcında Yahudilerin Hz. Peygamber'i korkutmak ve savaştan vazgeçirmek için kasıtlı olarak zaman zaman abartılı ifadeler verdiklerini belirterek çelişkili bir tutum sergilemektedir. Müslüman ordusunda 1400 veya 1580 sayısının kabul edilebilir sayılar olduğunu fakat Vakıdî'de de belirtilen 10.000 Yahudi savaşçı sayısının fazla olduğunu savunmaktadır. Leszynsky'e göre Müslümanlarla Yahudilerin asker sayısı eşit derecedeydi.

Leszynsky savaş esnasında Muhammed b. Mesleme'nin kardeşi Mahmud b. Mesleme'nin değirmen taşı ile öldürüldüğü bilgisinin gerçekleri yansıtmadığını ifade etmektedir.⁵⁴¹ Çünkü ona göre Müslümanlar Yahudilerle savaşırken öldürülmektense, gururlarından dolayı kendi kendilerini yaralamayı ya da uyurken bir değirmen taşı ile öldürülmeyi tercih edeceklerdir. Vakıdî'de yer alan bilgiye göre ise, Mahmûd b. Mesleme Nâim kalesinin dibinde otururken Merhab onun başına değirmen taşı atarak başını yaralamıştır.⁵⁴² Mahmûd da yaralanmanın etkisiyle üç gün sonra vefat etmiştir.⁵⁴³

Bir diğer husus ise Merhab'ın öldürülmesidir. Leszynsky Merhab'ın Muhammed b. Mesleme tarafından öldürüldüğünü ancak bu başarının daha sonra Ali b. Ebi Talib'e atfedilmek istenildiğini savunmaktadır.⁵⁴⁴ Vakıdî'de ise Muhammed b. Mesleme'nin Merhab'ın ayaklarını kılıç darbesiyle kestiğini ve Muhammed'in kardeşi gibi onun da ölüm acısını yaşamak üzere ölüme terk ettiğini fakat daha sonra Hz. Ali'nin bir başka kılıç darbesiyle Merhab'ı öldürdüğü ifade edilmektedir.⁵⁴⁵

Leszynsky'nin kabul etmediği bir diğer konu ise, Hz. Ali'nin kale kapısını yerinden sökerek kendisine kalkan yapmak suretiyle konunun abartılması ve Merhab'ın mücadelelerinin göz ardı edilmesidir.⁵⁴⁶ Bu konu ile ilgili mevcut olan rivayetlerin gerçeklerden ziyade bir masal olduğunu, nitekim kale kapısını sökmek için ilk başlarda sekiz adam gerektiği ifadesi kullanılırken zaman ilerledikçe bu sayının kırka yükseldiğini ifade etmiştir. Bu da

⁵³⁹ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 551.

⁵⁴⁰ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 88.

⁵⁴¹ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 90.

⁵⁴² Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 549-550.

⁵⁴³ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 560.

⁵⁴⁴ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 92.

⁵⁴⁵ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 559.

⁵⁴⁶ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 93.

Leszynsky'nin bu konuya şüpheyle yaklaşmasına sebep olmuştur. Ancak İslâm tarihi kaynakları incelediğinde Hz. Ali'nin bu savaşta göz ardı edilemeyecek derecede katkılarının olduğu görülmektedir.⁵⁴⁷ Vakıdî de Hz. Ali'nin kalenin yanında duran bir kapıyı kendisine kalkan yaptığını ve kale fethedilinceye kadar bu kalkan ile korunduğunu yazmaktadır.⁵⁴⁸

Leszynsky ayrıca Hz. Peygamber'in Medine'nin hurma hasadının yarısını Gatafanlılara vaad ettiğini ve Hayber Gazvesi neticesinde bunu pagan kabileye verdiğini ifade etmektedir. Oysa M. Hamidullah bunun böyle olmadığını, vaad edilen bu hasadı talep etmek üzere gönderilen elçilerin Hz. Peygamber tarafından huzurundan kovulduğu dile getirilmektedir.⁵⁴⁹

Hz. Peygamber'in Hayber'de başarılı olmasının bir sebebini Gazzal veya Simak⁵⁵⁰ adında bir Yahudi'nin yer altından geçen su kaynaklarını göstermesine de bağlayan Leszynsky, bu kaynakları Hz. Peygamber'in kesmesi ile Yahudilerin, susuz kalmamak için büyük bir cesaretle savaşmış ve diğer kaleye geçtiklerini yazmaktadır.⁵⁵¹ Vatih ve Sülalim kalelerinin kuşatılmasından on dört gün, bazı kaynaklarda ise on gün sonra barış yapılarak ele geçirilmiştir. Leszynsky ele geçirilen rehine kadınların Hz. Peygamber'in emriyle tecavüze uğradığını⁵⁵², buradaki amaçlarının ise serbest bırakıldıklarında eşlerinden tam olarak bir bedel almayı düşündüklerini dile getirmektedir. Ancak incelediğimiz diğer kaynak eserlerin hiçbirinde buna benzer herhangi bir ifadeye rastlanılmamıştır. Hayberliler, topraktan iyi anlayan kabileler oldukları için, Hz. Peygamber'den mahsulün yarısını paylaşma şartı ile topraklarının kendilerinde kalmasını talep etmişlerdir.⁵⁵³ Oysa Leszynsky eserinde toprağı işleyememe endişesi ile Hz. Peygamber'in onların gitmesini istemediğini ifade etmektedir.⁵⁵⁴

Yahudilerle yapılan savaşlarla ilgili Leszynsky'nin düşüncelerine bakılacak olursa; o aslında Yahudi topluluğunun hiçbir zaman savaşa sıcak bakmadığını ve saldırının her zaman karşı taraftan olduğunu iddia etmektedir. Çünkü ona göre, Hz. Peygamber başından beri Yahudilere güvenmemekte ve onları ortadan kaldırmayı istemekteydi. Dolayısıyla Yahudiler tarafından Hz. Peygamber'e yapılan haksızların ve kurulan tuzakların uydurma olduğunu kabul etmektedir. Hatta yapılan savaşlarda çoğu zaman Yahudilerin hiçbir şekilde hareket etmeden bekledikleri de iddiaları arasındadır. Ancak yapılan kaynak taramalarında, elde edilen bilgiler neticesinde, Leszynsky'nin konuların detayını vermediğini ve Yahudileri çoğu zaman masum gösterme çabası içerisinde olduğu saptanmıştır. Fakat onların zaman zaman kural tanımazlığı konusunda itiraflarının olduğu da gözlemlenmiştir. Mesela Nadîrlilerin Hz. Peygamber'e savaş teklif etmeleri konusundaki fikirleri burada örnek gösterilebilir. O bunun bir anlaşma ihlali olduğunu kabul etmektedir. Hatta bu kabileyi sitemkâr bir şekilde eleştirmektedir. Ancak kabul ettiği tüm ihlallere rağmen Leszynsky, Yahudilerin savaş taraftarı olmadığını, Hz. Peygamber ve taraftarlarının da savaşmadaki esas gayelerinin ganimet ve cârîye olduğunu sıkça vurgulamaktadır. Ona göre bu sebeple Hz. Peygamber biraz da Yahudi kadınlarının

⁵⁴⁷ Apak, *Anahatlarıyla İslâm Tarihi*, 1/345.

⁵⁴⁸ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 557-558.

⁵⁴⁹ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1993, 593.

⁵⁵⁰ Apak, *Anahatlarıyla İslâm Tarihi*, 1/345.

⁵⁵¹ Leszynsky, "Der Neue Bund in Damaskus", 94-95.

⁵⁵² Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 96.

⁵⁵³ Taberî, *Târihu't-Taberî*, 2019, 3/17. Ayrıca bkz. Apak, *Anahatlarıyla İslâm Tarihi*, 1/345.

⁵⁵⁴ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 97.

güzelliği karşısında onlardan iki hanımı cârîye olarak aldığını bildirmektedir. Hatta bu düşüncesi konusunda daha da ileri giderek, Hz. Peygamber'in, esirler arasında bulunan Kinâne b. Rebi'nin karısı olan Safiye'yi görünce tahrik olduğunu savunmaktadır. Bu konuya ilerde açıklama getireceğimizden burada kısaca değinmenin yeterli olacağı kanaatini taşımaktayız.

Leszynsky, Müslümanlarla Yahudilerin yaptığı savaşlar hakkında anlatılan rivayetlerde hep Müslümanların üstünlüklerinin anlatıldığını ancak Yahudilerin de küçümsenmeyecek başarılarla imza attığını, fakat tevazu gösterdiklerini ifade etmektedir. Örneğin Hayber'de Hz. Ali'nin gösterdiği kahramanlık ile ilgili anlatılan rivayetlerin gerçek olmadığını, buna mukabil aynı savaşta bulunan Merhab'ın hafife alınmayacak bir başarı sergilediğini iddia etmektedir.

Burada bir konuya daha temas etmenin faydalı olacaktır. Leszynsky, savaşları anlatırken zaman zaman satır aralarına Hz. Peygamber'in fırtınalarından bahsetmektedir. O, Allah tarafından Hz. Peygamber'e ve Müslümanlara gönderilen desteğin olduğuna değinmektedir. Ancak bu desteğin de hayali olduğunu ve her zamanki gibi ravilerin Peygamber'in kutsallığını arttırmak için kullandıkları bir ifade olduğunu düşünmektedir. Sözgelimi bu fırtınalardan, Yahudilere gözdağı vermek amaçlı bahsedilmiş olabileceğini de eklemektedir.⁵⁵⁵

3.12. Ganimetlerin açık artırma ile Yahudilere tekrar satılması

Ganimet; savaş sonucu gayri müslimlerden elde edilen esir ve mallara verilen isimdir.⁵⁵⁶ Rivayete göre İslâm'dan önce de Araplar arasında ganimet anlayışı mevcuttu ve ordunun komutanı yağmalanan yerlerdeki ganimetin dörtte bir kısmını kendisine alırdı.⁵⁵⁷ Ancak İslâmiyet'ten sonra Hz. Peygamber ganimetin kendisine ve ashabına Enfâl sûresinin 69.âyetinde buyurulan "*Artık aldığınız ganimetten helâl ve hoş olarak yiyin. Allah'a itaatsizlikten sakının, Allah son derecede bağışlayıcı ve esirgeyendir*" hükmüne binanen helâl olduğunu bildirmiş ve ganimet almanın şartlarına, bu konuyla ilgili âyetler ışığında birtakım değişiklikler getirmiştir. Bu minvalde ganimetin Hz. Peygamber'in esas amacı ve temel gayesi olmadığı gözlenmiştir. Zaruri yapılan savaşların dışında hiçbir savaşa olumlu bakmayan Hz. Peygamber'in temel gayesinin, barışçıl bir toplum meydana getirmek olduğu anlaşılmaktadır.

Yapılan sözleşmeye riayet etmeyen, uyarılara rağmen davranışlarında ısrar eden Yahudilerle yapılan savaşlarda Hz. Peygamber yüklü miktarlarda ganimet elde etmiştir. Elde edilen bu ganimetlerin dağıtımında Hz. Peygamber humus payını kendisine almış ve kalan kısmı pay etmede büyük oranda fakirleri gözetmiştir.⁵⁵⁸ Zira Mekke'den Medine'ye hicret eden Müslümanlar tüm mallarını bıraktıkları için fakirleşmişlerdi. Dolayısıyla ashabına da, ganimet fazlalıkları olduğunda Muhacirlerin ihtiyaçları doğrultusunda dağıtılmasını buyurmuştur.

Leszynsky bu konuda Hz. Peygamber'in fethettiği kalelerden elde ettiği ganimetleri satışa çıkardığını, Yahudilerin de bu satış sonucu mallarını aldığını yazmaktadır.⁵⁵⁹ Bu konuya Vâkıdî'yi kaynak olarak göstermektedir. Vâkıdî de Hz. Peygamber'in elde edilen ganimet

⁵⁵⁵ Leszynsky, "Der Neue Bund in Damaskus", 78.

⁵⁵⁶ Mehmet Erkal, "Ganimet", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 1996), 13/351-354.

⁵⁵⁷ Erkal, "Ganimet", 13/351-354.

⁵⁵⁸ Cafer Acar, *Vakıf & Yoksullukla Mücadele* (İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Yayınları, 2019), 74.

⁵⁵⁹ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 97.

mallarını, isteyenlere satılması noktasında emir verdiğini yazmaktadır.⁵⁶⁰ Satılanlar arasında kadınlar, çocuklar ve hurmalıklar da bulunmakta idi. Hz. Peygamber'in elde ettiği gelir ile at ve silah aldığı da rivayetler arasında bulunmaktadır. Vakıdi dışında diğer İslâm tarihi kaynaklarında bu konuya ait herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Bu noktada Leszynsky ile Vakıdi'nin ileri sürdüğü iddiaların benzeştiği görülmektedir.

3.13. Savaşa câriye elde etmek için katılmak

Câriye kelimesi kadın köleler için kullanılan bir ifadedir.⁵⁶¹ Kölelik eski dönemlerden bu yana var olan bir kavramdır. İslâmiyet öncesi dönemlerde son derece ilkel şartlarda yaşayan veya öldürülen köleler için İslâmiyet zamanla yeni kurallar getirerek kölelerin azat edilmesini öngörmüştür. Böylelikle ele geçirilen savaş esirlerinin de öldürülmesinin önüne geçilmiştir.

Hz. Peygamber döneminde köle ve câriyelere gösterilen muameleler son derece önemlidir. Çünkü o kölelere belirli bir ücret karşılığında efendileri ile anlaşarak hür olma hakkını tanımıştır.⁵⁶² Bu minvalde Selman-ı Farisî'nin efendisiyle üç yüz hurma ağacı dikme karşılığında anlaştığı rivayet edilmektedir.⁵⁶³ Câriyeler konusunda da aynı hassasiyeti gösteren Hz. Peygamber, İslâmiyet öncesi bir mal gibi alınıp satılan bu kadınların eğitimlerini önemsemiş bu konuda ashabını da teşvik etmiştir. Onlara kimlik kazandırılması hususunda tavsiyelerde bulunmuştur.⁵⁶⁴ Câriyeler Arap toplumunda hakir görülüp dışlanırken ve onlarla evlilikler çirkin karşılanırken, Hz. Peygamber onlardan bazıları ile evlenerek topluma örnek olmuştur. Ancak oryantalistler yapılan bu evlilikleri kendi bakış açılarına göre yorumlayarak Hz. Peygamber aleyhinde söylemlerde bulunmuşlardır.

Leszynsky, Hz. Peygamber'in ashabını, savaşa katıldıkları takdirde, kendilerine edinecekleri kölelerden ve câriyelerden bahsederek onları savaşa teşvik ettiğini ileri sürmekte ve savaşta öldükleri takdirde de cennetteki hurilerle ödüllendirileceklerini dile getirmektedir.⁵⁶⁵ Nitekim yazara göre Hz. Peygamber, hanımlarını da savaşlarda edinmiştir. Ancak yapılan araştırmalarda, Hz. Peygamber'in hanımlarından sadece Safiyye ve Reyhâne'nin savaşta alınan câriyeler olduklarını ve kendi rızaları doğrultusunda da evlilik yaptıkları anlaşılmaktadır. İslâm tarihi kaynaklarında savaşlarda köle ve câriyelerin alındığını ancak, Hz. Peygamber'in sahâbeyi savaşa götürebilmek için böyle bir yõteme başvurduğuna dair bilgiye rastlanılmamıştır.

Belâzurî Safiyye bt. Huyey'in Hayber günü kız kardeşi ile bir başka rivayete göre ise amcakızı⁵⁶⁶ ile Hz. Peygamber'in payına düştüğünü, ancak Hz. Peygamber'in Safiyye'nin kız kardeşini Dihye'ye hibe ettiğini belirtmektedir.⁵⁶⁷ Reyhâne bt. Şem'ûn ise Benî Kurayza fethedildiği gün esirler arasında Hz. Peygamber'in payına düşmüştür. Hz. Peygamber

⁵⁶⁰ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 451.

⁵⁶¹ Mehmet Âkif Aydın - Muhammed Hamîdullah, "Köle", *TDV İslam Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2002), 26/246-248.

⁵⁶² Züleyha Karakuş, *Hz. Peygamber'in Köle Ve Cariyeleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 23.

⁵⁶³ Karakuş, *Hz. Peygamber'in Köle Ve Cariyeleri*, 23.

⁵⁶⁴ Karakuş, *Hz. Peygamber'in Köle Ve Cariyeleri*, 25.

⁵⁶⁵ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 31.

⁵⁶⁶ İbn İshak, *Kitâbü's Siyer ve'l Meğâzî*, 356.

⁵⁶⁷ Belâzurî, *Ensâbü'l Eşrâf*, 519.

Reyhâne'nin Müslüman olmasını teklif etmiş ancak Reyhâne ilk etapta bunu kabul etmemiştir. İlerleyen zamanlarda Reyhâne kararını değiştirerek İslâm'a girmiştir. Akabinde Hz. Peygamber kendisine evlilik teklifinde bulunduysa da Reyhâne câriye olarak kalmayı tercih etmiştir. Ancak kendisinin Hz. Peygamber ile evlendiği, fakat daha sonra boşandığı da iddialar arasında yer almaktadır.⁵⁶⁸ Kaynaklarda Safiyye Hz. Peygamber'in hanımları arasında, Reyhâne ise câriyeleri arasında ele alınmaktadır.

İbn İshak ise, Hz. Peygamber'in Hakik kalesini fethettiğinde, Safiyye ve amcakızının Bilal tarafından getirilerek Peygamber'e teslim edildiğini belirtmektedir.⁵⁶⁹ Hz. Peygamber Safiyye'yi kölelikten azad ederek mehire saymış ve kendisine eş olarak almıştır. Farklı bir kaynakta ise esir olarak önce Dihye b. Halife'ye verildiğini fakat daha sonra Benî Kurayza ve Benî Nadîr hanımefendisi olmasından dolayı Hz. Peygamber'e verilmesinin uygun olacağı söylendiğinden Peygamber'e verildiği ifade edilmektedir.⁵⁷⁰

Vâkıdî ise Hayber Gazvesi'ne değindiği konuda, ganimet için savaşa iştirak etmek isteyen sahabilere Hz. Peygamber'in izin vermediğini ve şöyle dediğini rivayet etmektedir: "Cihat aşkıyla olmadıkça benimle çıkmayın. Ganimete gelince hayır." Bu konuda da duyuru yapmak üzere Medine'de bir tellal görevlendirdiği ve cihat için olmadıkça savaşa kimseyi kabul etmeyeceği bildirilmektedir.⁵⁷¹ Hz. Peygamber oryantalistlerin belirttiği gibi, sahabeyi savaşa sadece ganimet veya câriye vaad ederek topladığı ve bu şekilde onları motive ettiği iddası doğruyu yansıtmamaktadır.

3.14. Haninaoğulları ve Maknâ halkına tanınan imtiyazlar

Birden çok alanda araştırma yapılmasına rağmen Haninaoğulları ile ilgili bir bilgiye kaynaklarda rastlanmamıştır. Maknâ Yahudilerinin ise deniz kenarında yaşayan bir kabile olduğu ifade edilmektedir.⁵⁷² Bu kabilenin aynı zamanda hurma bahçelerine ve dokuma atölyelerine sahip olduğu rivayet edilmektedir.⁵⁷³ Hz. Peygamber Tebük'te bulunduğu sıralarda Maknâ halkıyla birlikte, Ezruh, Eyle, Cerbâ ve Maan kabilelerine İslâm'a girmeleri veya cizye ödemeleri için elçiler göndermiştir.⁵⁷⁴ Maknâ, Eyle, Ezruh ve Cerbâ kabilelerinin temsilcileri Hz. Peygambere gelerek cizye vermeyi kabul ettiklerini bildirmişlerdir. Buna göre Maknâ Yahudileri hasadını yaptıkları meyvelerin, dokudukları ürünlerin ve tuttıkları balıkların dörtte birini cizye olarak vermeyi kabul etmişlerdir.⁵⁷⁵ Bunun neticesinde de Hz. Peygamber Maknâ Yahudilerine, Allah'ın ve peygamberinin güvencesi altında olduklarına dair bir mektup yazmıştır.⁵⁷⁶

⁵⁶⁸ Belâzurî, *Ensâbü'l-Esrâf*, 531-532.

⁵⁶⁹ Hamidullah Muhammed, *Siyer-i İbn-i İshak* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2012), 359.

⁵⁷⁰ Aynur Uraler, "Safiyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2008), 35/474-475.

⁵⁷¹ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 541.

⁵⁷² İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr*, çev. Musa Kazım Yılmaz (İstanbul: Siyer Yayınları, 2015), 1/278.

⁵⁷³ Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, 1993, 601.

⁵⁷⁴ İsmail Yiğit, "Tebük Gazvesi", *TDV İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları - İSAM Yayınları, 2011), 40/228-230.

⁵⁷⁵ Yiğit, "Tebük Gazvesi", 40/228-230.

⁵⁷⁶ Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meğâzî*, 854.

Leszynsky eserinin 103. sayfasında, Hz. Peygamber'in Haninaoğulları'na ve Maknâ halkına mektup yazdığını belirtirken, mevzuya bahis olduğu iddia edilen mektubu ise eserine almıştır.⁵⁷⁷ Yazara göre bu mektubun gerçekliği şüphelidir. Çünkü iddia edildiği gibi Hz. Peygamber'in Safiyye ile evlenmesi neticesinde Yahudilere yani Hanina ve Maknâ halkına imtiyazlar tanınması, mektubun yazılış tarihine göre bir çelişki arz etmektedir. Belirtildiğine göre bu mektup, hicretin beşinci yılında Hz. Peygamber tarafından Hz. Ebu Bekir'e dikte ettirilmiştir.⁵⁷⁸ Ancak Leszynsky tarih konusunda bir yanlışlığın olduğunu savunmaktadır. Nitekim o, Hz. Peygamber'in Safiyye ile Hicretin yedinci yılında Hayber'in fethinden sonra evlendiğini yazmaktadır. O halde mektupta bahsedilen imtiyazların evlilikten önce düşünülmesinin söz konusu olamayacağını savunmaktadır. Ona göre mektubun gerçekliğini savunan tek geçerli yanıt, bu mektubun Hanina ve Maknâ halkına değil, orada bulunan Nadiroğulları'na yazıldığıdır.⁵⁷⁹

Mektupta bahsedilen imtiyazlara kısaca değinilecek olursa, bunlar; Hanina ve Maknâ halkının Tanrı'nın ve elçisinin himayesi altında olmaları, cizye ödemelerine gerek olmadığı⁵⁸⁰, kılık-kıyafet ve tıraş konusunda serbest oldukları, kendilerine herhangi bir haksızlığın yapılmayacağı ve topraklarına herhangi bir ordunun ayak basmayacağı, kan parasının onlardan tahsil edilmeyeceği ve camilere girişlerine izin verileceği gibi maddelerdir. Maddeler dikkatle incelendiğinde, birçok Yahudi'ye tanınmayan haklar burada ele alınmıştır. Maddeler arasında Hz. Peygamber'in bu topluluğa, Safiyye'nin şerefi dolayısıyla kendilerinin onurlandırılacağı da belirtilmiştir.

Bazı kaynaklarda İbrani yazısı ile Arapça olarak yazılan bu belgelerin kesinlikle sahte olduğu belirtilerek, Hz. Peygamber dönemine değil, Muhammed Hamidullah'ın söylemine göre Fatimî dönemine ait olabileceği savunulmaktadır.⁵⁸¹ Ancak Vâkıdî eserinde bu konuya temas ederek Hz. Peygamber'in Maknâ halkına güvence altında olduklarını beyan eden bir mektup yazdığını ifade etmektedir.⁵⁸² İbn Sa'd'a bakıldığında ise, Hz. Peygamber'in Maknâ halkına sahip oldukları meyvelerin ürettikleri dokumaların dörtte birlik kısmına karşılık güvenceye alındıklarına dair bir mektup yazdığı anlaşılmaktadır.⁵⁸³ Leszynsky'nin eserinde sık sık kaynakça olarak gösterdiği İbn İshak ve İbn Hişam'ın eserleri incelendiğinde bu konuya ışık tutacak herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır. Taberî'nin eseri incelendiğinde ise, Hicretin altıncı yılında Hz. Peygamber'in altı kişiyi elçi olarak görevlendirip, dönemin siyasi liderleri Mukavkis'a, Gassân Emîri'ne, Kayser'e, Herakl'e ve Necâşi'ye gruplar halinde gönderdiği anlaşılmaktadır.⁵⁸⁴ Mektupları alan krallardan Necâşi'nin İslâm'ı kabul ettiği, diğerlerinin ise sadece elçilere hediyeler vererek Hz. Peygamber'e ulaştırmasını istedikleri ifade edilmektedir.⁵⁸⁵ Burada da Leszynsky'nin üzerinde durduğu konu olan Yahudi halkına giden

⁵⁷⁷ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 103.

⁵⁷⁸ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 107.

⁵⁷⁹ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 109.

⁵⁸⁰ Cihan Eker, *Hiz. Ömer Devrinde Ehl-i Kitapla İlişkiler ve Tehcir* (Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 23-24.

⁵⁸¹ Hamidullah, "Hayber", 17/20-22.

⁵⁸² Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 854.

⁵⁸³ İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'lKebîr*, 1/278.

⁵⁸⁴ Taberî, *Târihu't-Taberî*, ts., 2/614.

⁵⁸⁵ Ümit Eskin, "Hz. Peygamber'in Devlet Başkanları ve Yerel Liderlerle Hediyeleşmesi" 4 (2018), 85-105.

herhangi bir elçi ve mektuptan bahsedilmemesi, bu bilginin erken dönem İslâm tarihi kaynakları ile bağdaşmadığını ve varlığının şüpheye mahal verdiğini göstermektedir.

Ancak metnin ilerleyen bölümlerinde Leszynsky, bazı kabilelerin bu sözleşmelerin önemine vâkıf olduklarını ve Hz. Peygamber'in ölümünden sonra kendi elleriyle sahte sözleşmeler hazırlayarak sahip oldukları hakları korumaya çalıştıklarını yazmaktadır. Bu davranışı da bir sahtekârlık olarak değerlendirerek sözleşmelerin varlığı ile ilgili çelişkiye düşmektedir.⁵⁸⁶ Fakat Leszynsky'nin savunduğu nokta, bu mektubun Haninaoğulları ve Maknâ halkına değil, Hayber ve Maknâ'da bulunan Nadîroğulları'na yani Peygamberin karısının ailesi için hazırlanmış olmasıydı.

Oryantalist Leone Caetani ise bu elçilerin İbn İshak'ta bulunmadığını, İbn Hişam'ın da İbn İshak'dan rivayet edildiğini göstermeden kendisinin bu konuya temas ettiğini, Taberî'nin de bu konuya değindiğini ancak elçilere dair söylediklerinin güvenilir olmadığını savunmaktadır.⁵⁸⁷

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Leszynsky'nin eserinde genel olarak başvurduğu ve kaynak olarak gösterdiği, birçok konuda da fikirlerini savunduğu İslâm tarihçilerinin isimlerini bu konuda vermemesi, konuya ulaşılması hususunda birtakım zorluklara sebep olmaktadır.

3.15. Hz. Ömer döneminde Yahudilerin sürgün edilmesi

Hz. Ömer devrinde fetihlerin artması ve dolayısıyla sınırların genişlemesi ile birlikte bu topraklarda yaşayana gayri müslimlerin sayısında da artışın olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda İslâm'ın ilk dönemlerinden beri onlarla etkileşim halinde olan Müslümanlar aynı düzen içerisinde bunu devam ettirmişlerdir. Hz. Ömer sadece Yahudilerle değil aynı şekilde Hıristiyanlarla da bu konuda hassasiyetle yaklaşarak onlara ait herhangi bir hak kaybına kendi döneminde izin vermemiştir. Onlardan zengin olanlardan cizye almıştır. Yoksul gayri Müslimlerden cizye almadığı gibi onlara Beytül-mâl'den destek sağlamıştır.⁵⁸⁸ Ayrıca Hz. Ömer onların bazı devlet işleri hariç birçok alanda istihdam sağlamalarına da imkân tanımıştır. Bu konuda birlikte yaşadıkları Müslümanlardan çok da farklı olmadıklarını söylemek gerekmektedir.

Hz. Ömer Hayber'de bulunan Yahudileri iddia edildiği üzere haksız sebeplerle çıkarmamıştır. Belirtilen topluluk zaten Hz. Peygamber ile Müslümanların uygun gördüğü süre boyunca Hayber'de kalacaklarını biliyorlardı. Kaldı ki Hz. Ömer onları bilinmedik bir yere değil yine İslâm toprakları sınırları içerisinde bulunan farklı bir yere göndermiştir.⁵⁸⁹ Bunda da geçerli nedenlerinin bulunduğu görülmektedir. Bu nedenlerden bir tanesi Yahudilerin Hayber'de Şam ticaret yolu üzerinde bulunmalarından dolayı Müslümanlar için tehlike arz etmeleri, diğeri ise hurma bahçelerini kontrol etmek için gelen Abdullah b. Ömer'i gece uyurken damdan yuvarlayarak kollarının kırılmasına sebep olmalarıdır.⁵⁹⁰ Neticede bu durum bir suikast girişimi olarak değerlendirilmiştir. Kendilerine tanınan imkânlarla rağmen rahat

⁵⁸⁶ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 108.

⁵⁸⁷ Caetani, *İslâm Tarihi 2*, 546.

⁵⁸⁸ İsmet Eşmeli, "Hz. Ömer'in Yahudilerle İlişkileri", *Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlük Matbaası 2* (2018), 248.

⁵⁸⁹ Eşmeli, "Hz. Ömer'in Yahudilerle İlişkileri", 253.

⁵⁹⁰ Eşmeli, "Hz. Ömer'in Yahudilerle İlişkileri", 253.

durmayan bu topluluğun ileride sebep olabileceği karmaşaları bertaraf etmek üzere Hz. Ömer kendilerini Hayber'den göndermiştir.

Oysa Leszynsky, Yahudilerin Hz. Ömer döneminde Hayber ve Fedek'ten sebepsiz yere kovulduğunu ve belki de sebebinin geçmişte işledikleri suçtan dolayı olabileceğini beyan etmiştir.⁵⁹¹ Benzer ifadelere oryantalist yazar Philip K. Hitti de eserinde yer vermektedir. Hitti'ye göre Hz. Ömer, Hz. Peygamber'in "*Arap Yarımadası'nda İslâm dini dışında herhangi bir dinin kabul edilmeyeceği*" sözüne istinaden, Hayber Yahudileri ile Necran Hıristiyanlarını başka topraklara sürdüğünü savunmaktadır.⁵⁹² Böylece ona göre, Hz. Ömer Arabistan'da saf ve katıksız bir toplum oluşturmak niyetinde idi. Ancak yapılan araştırmalar neticesinde Yahudilerin tehcir edilmesinin tamamen siyasî sebeplerden olduğunu savunanlar olduğu gibi⁵⁹³, Şam ticaret yolu üzerinde bulunmaları neticesinde Müslümanlar için bir tehdit olabileceklerini ve Abdullah b. Ömer'e düzenledikleri komplotu⁵⁹⁴ sebebiyle de tehcir edildiklerini savunanlar bulunmaktadır.⁵⁹⁵ Leszynsky'nin Yahudilerin suçsuz olduklarına dair ifadesinin aksine, yapılan araştırmalarda Necran Hıristiyanları ile birlikte Hayber ve etrafında iskân eden Yahudilerin, yapılan sözleşmeleri ihlâl ettiklerinden dolayı Hz. Ömer tarafından göçe mecbur bırakıldıkları gözlemlenmiştir.⁵⁹⁶ Bunun yanı sıra bazı kaynaklarda ise Hz. Ömer için bazı Yahudilerin, kendilerinin yaralarını saran kutsal bir kişi olarak ifade ettiklerini ve Hıristiyanlara karşı onları koruduğuna dair ifadeleri görülmektedir.⁵⁹⁷

İslâm tarihi eserlerine bakıldığında, Hz. Ömer'in halifeliği döneminde gayri Müslimlerle ilişkileri konusunda son derece hassas davrandığını, bu topluluğun herhangi bir zulme maruz kalmaması için gerekli önlemleri alarak onların temsilcileriyle görüşmeler yaptığı görülmektedir.⁵⁹⁸ Bunun yanı sıra dinlerini serbestçe yaşayabilmeleri, canlarının ve mallarının korunması ile ilgili beyannameler ilan ettiği yönünde bilgilere de rastlanılmaktadır.⁵⁹⁹ Günümüze baktığımızda Hz. Ömer'in fethettiği topraklarda o dönemin gayri Müslümlerine ait değerlere ve mabetlere rastlamak mümkündür.⁶⁰⁰ Bu durum bile Hz. Ömer'in gayri Müslimlere karşı son derece hassas, saygılı ve hoşgörülü olduğu konusunda gerekli izlenimi oluşturmaktadır. Hâl böyle olunca, Leszynsky'nin Yahudilerin suçsuz yere göç etmek zorunda bırakıldığı iddiası gerçekçi bir yaklaşımla bağdaşmamaktadır. Ayrıca Hitti'nin iddiasının aksine halifeler döneminde gayri Müslimlerin birçoğuna farklı konumlarda memuriyetlerin verildiğine de kaynaklarda rastlanılmaktadır.⁶⁰¹

⁵⁹¹ Leszynsky, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, 112.

⁵⁹² Philip K. Hitti, *Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi 1* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1995), 258.

⁵⁹³ Mehmet Azimli, *Hz. Ömer* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2018), 65.

⁵⁹⁴ Allame Şibli Numani, *Bütün Yönleriyle Hz. Ömer ve Devlet İdaresi* (İstanbul: Mahya Yayınları, 2015), 286.

⁵⁹⁵ Eşmeli, "Hz. Ömer'in Yahudilerle İlişkileri", 253.

⁵⁹⁶ Eker, *Hz. Ömer Devrinde Ehl-i Kitapla İlişkiler ve Tehcir*.

⁵⁹⁷ Merlin Swartz, "İslâm'ın Doğuşunu İzleyen Yıllarda Arap Toprakları'ndaki Yahudilerin Durumu", çev. Levent Öztürk 3 (2001), 472.

⁵⁹⁸ Ahmet Önkal, *İslâm Tarihi ve Medeniyeti 2*, ed. Mehmet Ali Kapar (İstanbul: Siyer Yayınları, 2018), 478.

⁵⁹⁹ Mustafa S. Kaçalın, *Kemal Edip Kürkçüoğlu İslâm Tarihi* (İstanbul: Büyüyenay Yayınları, 2017), 277.

⁶⁰⁰ Önkal, *İslâm Tarihi ve Medeniyeti 2*, 476.

⁶⁰¹ Önkal, *İslâm Tarihi ve Medeniyeti 2*, 479.

Sonuç olarak; Hz. Ömer Hayber Yahudilerini kendi olumsuz davranışları neticesinde göçe mecbur etmiştir. Ancak burada ifade edilmelidir ki; Hz. Ömer göç eden Yahudilerin önceden yapılan anlaşmaya bağlı olarak sahip oldukları haklarını korumuş ve götüremedikleri mallar için de fiyat biçerek onlara bunun karşılığını vermiştir.⁶⁰²

⁶⁰² Yıldız, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, 1/424.

SONUÇ

Doğu insanının dili, dini, geleneği ve coğrafyası her zaman Batı'nın merak konusu olmuştur. Bunun sonucu olarak oryantalist çalışmalar ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalar başlangıçta misyonerlik faaliyetleri olarak ortaya çıksa da zamanla akademik çalışmalar da yapmıştır. Birçok Batı ülkesi oryantalist çalışmaları daha verimli ve kapsamlı hale getirmek için maddi ve manevi anlamda büyük katkılar sağlamıştır. Bunun için Batı'daki birçok üniversitede Arabiyyat çalışmalarının yapıldığı enstitüler açılmıştır. Bu vesileyle özellikle 17. yüzyıldan itibaren Doğu'ya yapılan seyahatlerde gözle görülür bir artış olmuştur. Seyahatler neticesinde Doğu'yu yakından tanıma fırsatı bulan Batı halkı, o topraklarda yaşayan insanlara karşı bakış açılarını değiştirmiş ve zamanla onları ötekileştirmekten vazgeçerek saygı duymaya başlamışlardır.

Oryantalist çalışmaların çoğunu teşkil eden ve bu çalışmaya esas alınan Rudolf Leszynsky'nin Türkçeye çevirdiğimiz "*Die Juden in Arabien Zur Zeit Mohammeds (Muhammed Dönemi Arabistan'daki Yahudiler)*" isimli eserinin konusunu oluşturan Yahudilik, temelden başlanarak Medine dönemine kadar aşama aşama izah edilmiş ve Müslümanlarla Yahudiler arasındaki ilişkilerin şekil değiştirmesinin nedenleri üzerinde durulmuştur. Bunun sonucunda Yahudilerin ilk dönemlerden itibaren verdikleri sözde durmadıkları, Tanrı ile yaptıkları ahitleri dahi her dafasında yeniledikleri ve kitaplarında büyük değişiklikler yaparak aslına bağlı kalmadıkları ortaya konmuştur.

Yahudiler tarih boyunca kendilerini seçilmiş ve üstün ırk görmekten hiç bir zaman vazgeçmemişler ve bunu Kur'an âyetleri ile delillendirmeye çalışarak her dönem yaşadıkları topraklarda kendilerini diğer topluluklardan soyutlamışlardır. Yahudilerin kendi ritüelleri konusunda her ne kadar katı kuralları olsa da zamanla bunları değiştiren ve kendi topluluklarını oluşturan Sadukiler, Ferisiler ve Esseniler gibi farklı Yahudi cemaatleri ortaya çıkmıştır. Ancak bu cemaatlerden bazıları zaman içerisinde yok olmuşlardır.

Oryantalistlerin birçoğunun iddia ettiği üzere Yahudilik ve İslâmiyet arasında benzerlikler mevcuttur. Ancak bu benzerlikler onların iddia ettiği gibi Hz. Peygamber'in İslâmi kaideleri Yahudilikten aldığı için değil, her iki dinin tek bir yaratıcıya dayanması sebebiyle olmuştur. Fakat Yahudilerin yaptıkları tahrifatlar neticesinde yaşadıkları dinin özüne ait uygulamalardan bazıları günümüze ulaşmamıştır. İslâmiyet'te böyle bir tahrifat söz konusu olmadığı için keyfi uygulamalar bu dinde hiç bir zaman olmamıştır.

Yahudiler Müslümanlarla hicretin ilk yıllarında samimi bağlar kurmuşlar ve onlarla etkileşim halinde olmuşlardır. Ancak zaman içerisinde bilhassa Medine'de bulunan üç büyük Yahudi kabilesi Benî Kaynukâ, Benî Nadîr, ve Benî Kurayza'nın Hz. Peygamber ile yaptıkları antlaşmaya riayet etmemeleri neticesinde anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Hz. Peygamber'in peygamberliğini hiçbir zaman kabullenemeyen Yahudiler, bunu bir gurur meselesi yaparak onu düşman olarak görmüşlerdir. Hz. Peygamber tarafından kendilerine yapılan uyarıları ve antlaşma maddelerini dikkate almayan bu kabileler, tahrik içeren davranışları neticesinde cezalandırılmışlardır. Cezalandırılan Yahudi kabileleri dışındaki Yahudilerle, yapılan Medine Sözleşmesi çerçevesinde iyi ilişkiler kurulmuştur.

Haham bir oryantalist olan Rudolf Leszynsky, eserinde konuları ele alırken Yahudilerin sergilediği olumsuz davranışları yok saymış ve yaşanan olumsuzluklarda Hz. Peygamber'in büyük pay sahibi olduğunu savunmuştur. Örneğin Kâ'b b. Eşref ve Ebû Râfi'nin öldürülmesi hususunda onların okudukları ve Müslümanları aşağıladıkları şiirleri görmezden gelmiş, Hz. Peygamber'in Yahudileri ve özellikle onların liderlerini öldürmek için fırsat kolladığını ileri sürerek taraflı düşüncelerini ortaya koymuştur. Oysa araştırma esnasında gözden geçirilen tüm İslâm tarihi kaynaklarında ve bir kısım oryantalist eserlerde Kâ'b b. Eşref'in ve Ebû Râfi'nin tahrik içeren şiirlerine vurgu yapılarak Müslümanların maruz kaldığı haksızlıklar ifade edilmiştir.

Leszynsky iddialarında daha da ileri giderek Hz. Peygamber'in Yahudileri öldürmek için bahaneler ürettiğini sık sık dile getirmiş ve bunu Kurayza kabilesine verilen ceza ile örneklendirerek bu durumu katliam olarak isimlendirmiştir. Leszynsky'nin kendi eserinde kaynak olarak gösterdiği eserlere başvurulduğunda ise Kurayza kabilesine verilen cezanın Yahudilerin kutsal kitabında yazdığı, ihanet eden kabileye Tevrat'ın hükümlerine göre ceza verildiği anlaşılmaktadır. Nitekim Kurayza Yahudileri de Hz. Peygamber ile yaptıkları antlaşma maddelerini ihlal ederek Hendek savaşında Müslümanları yarı yolda bırakmışlardı. Bu durumda Tevrat'ta yer alan hükme göre Kurayza kabilesi kadınları esir alınacak, eli silah tutan erkekleri ise idam edilecekti. Ayrıca cezanın hükmünü Hz. Peygamber değil, Kurayza kabilesinin talebi üzerine Sa'd b. Muâz açıklamıştı. Leszynsky bu sefer Tevrat hükümlerini görmezden gelmiş ve yapılanı katliam olarak değerlendirerek Hz. Peygamberi hedef haline getirmiştir. Hiçbir bilimsel belgeye dayanmayan bu ifadeler onun Hz. Peygambere düşmanlığını açıkça göstermektedir.

Leszynsky Hz. Peygamber'in bir taraftan Yahudi düşmanlığı devam ederken diğer taraftan Yahudi kadınlarının güzelliği karşısında kendisine hakim olamayıp, Yahudi kabilesinden iki kadınla evlenmesini çirkin bir dille ifade etmiştir. Yine onun kaynak olarak gösterdiği İslâm tarihi eserleri ile yapılan karşılaştırmada, tüm bu söylemlerinin onun bu konuda ne kadar taraflı ve gerçeklerden uzak olduğu gözler önüne serilmiştir. Zira Hz. Peygamber'in siyasi sebeplerle yaptığı bu evliliklerde Safiyye ve Reyhâne'nin de rızasını alarak böyle bir karara vardığı görülmektedir.

Eserinde sıklıkla kaynak gösterdiği İslâm tarihi eserlerinde yer alan bilgilerden, Leszynsky'nin Hz. Peygamber ile ilgili olan bazı olayları gerçek dışı yorumladığı anlaşılmıştır. Örneğin Leszynsky Hz. Peygamberin, sahabesini savaşa teşvik etmek için cariyeleri hatırlatarak motive ettiğini iddia etmektedir. Oysaki Leszynsky'nin eserinde çoğunlukla başvurduğu Vakıdî'nin eserine bakıldığında onun bu iddiasını çürüten ifadelerle rastlamak mümkündür. Zira Vakıdî'de yer alan bilgiye göre; Hz. Peygamber, savaşa gideceği zaman bir tellal görevlendirerek sadece cihat için savaşa katılacakların kendisiyle gelmesini buyurduğu görülmektedir.

Leszynsky ayrıca Medine Sözleşmesi'nin Hz. Peygamber tarafından bozulduğunu, buna gerekçe olarak ise onun Yahudilerden nefret ettiğini ve onları yok etmek için fırsatlar aradığını ileri sürmüştür. Ancak Leszynsky'nin kendi eserinde başvurduğu Taberî'nin eserine bakıldığında, sözleşmenin Bedir zaferinden sonra Benî Kaynukâ tarafından bozulduğu açıkça görülmektedir. Çünkü Kaynukâ Yahudileri Bedir savaşından Müslümanların galip çıkmasını beklemiyorlardı. Zaferi işittiklerinde ise büyük bir hayal kırıklığı yaşayarak Hz. Peygambere savaş teklifinde bulundular. Esasen Leszynsky onların bu teklifine eserinde yer vermekte ve bunu bir antlaşma ihlali olarak değerlendirmektedir. Ancak buna rağmen antlaşmayı Hz. Peygamber'in bozulduğunu ifade ederek kendisiyle çelişmektedir. W. Montgomery Watt'ın "Hz.

Muhammed Medine'de" isimli eserinde bu durum savaş sebebi olarak değerlendirmiştir. İbn Hişâm'a bakıldığında Bedir ile Uhud arasında Hz. Peygamber ile ilk savaşan kabilenin Benî Kaynukâ olduğu görölmektedir.

Leszynsky ayrıca Benî Kaynuka kabilesinden olan bazı Yahudilerin çarşıda Müslüman bir kadının peçesini açmaya çalışmalarını da şaka olarak değerlendirerek olayı hafifletmeye çalışmıştır. Hatta o dönemlerde peçe olmadığı için bu olayın asılsız olduğunu ileri sürerek yine kendisiyle çelişen ifadelerde bulunmuştur. Oysa hem çalışma esnasında başvuru İslâm tarihçileri hem de oryantalist Caetani çarşıdaki Müslüman kadına karşı yapılan bu davranışın aynen yaşandığını ve çirkin saldırı sebebiyle birçok kişinin öldüğünü ifade etmişlerdir. Burada yine Leszynsky'nin bazı oryantalistlerin düşünce yapısına paralel olarak Yahudileri suçsuz gösterme çabaları vardır.

Görölüyor ki, Leszynsky olayları izaha çalışırken birçok kaynak esere başvurmuş ancak ilk dönem İslâm tarihçileri ve bir kısım oryantalist eserlerdeki beyanlara rağmen bunları kendi taraflı düşünce yapısına uygun hale getirerek eserinde sunmuştur. Bu da eserin objektif olduğu konusunda tereddütlere sebebiyet vermiştir. Sonuç olarak Leszynsky'nin kendince Yahudileri masum gösterme çabası karşılık bulamamış ve eserini güvenilirlik kazandıran unsurlardan uzaklaştırmıştır.

KAYNAKÇA

Akarsu Murat, *Medine Tecrübesi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2018.

Aksu Güngör, "Benî Kurayza Yahudilerinin Cezalandırılması" 6 (Aralık 2019).

Ali Murtaza, *IV. Antiochos Epiphanes'in Yahudi Politikası ve Makkabi İsyanı (M.Ö. 175-163)*, Gaziantep University Journal of Social Science, 2022.

Arslantaş Nuh, *Hz. Muhammed Döneminde Yahudiler*, Kuramer Yayınları, İstanbul 2016.

Atçeken İsmail Hakkı, "Bazı Oryantalistlere Göre Asr-ı Saadette Yahudiler" 4 (2004), 105-128.

Ateş, Ali Osman; *İslâm'a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Adetleri*, İstanbul 1996.

Apak, Âdem, *Anahatlarıyla İslâm Tarihi 1*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2011.

Avcı Remzi, *Alman Oryantalizmi*, Ketebe Yayınları, İstanbul 2021.

Ayrancı İlhami, "Hz. Peygamber'in Medine'ye Hicreti ve Bu Dönemde Uyguladığı Stratejiler Üzerine Bir Deneme" 3/6 (2018), 44-77.

Azimli Mehmet, *Siyer*, Bilay, Ankara 2018.

Azimli Mehmet, *Siyer Yazıcılığının Problemlerine Bir Örnek-Benî Kaynukâ Savaşının Sebebi-*, s.175-183, Sayı: 2, İslâmî İlimler Dergisi, 2008.

Azimli Mehmet, "Benî Kurayza Kuşatması ve Sonucu Hakkında Bazı Düşünceler" 2 (2008).

Baş, Mustafa, *Hicaz Yahudilerinin Menşe Problemi ve Tanrı Alguları*, İsrâiliyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi, s.91-104, 2017.

Belâzurî, Ahmed b. Yahya, *Fütuhû'l Beyân*, Siyer Yayınları, İstanbul 2013.

Belâzurî, Dâvûd, *Ensâbü'l Eşrâf*, İlk Harf Yayınları, İstanbul 2018.

Belâzurî, *Ensâbü'l Eşrâf*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2020.

Bodley, R.V.C., *Tanrı Elçisi Hazreti Muhammed* (İstanbul: Nebioğlu Yayınevi, 1945)

Bulut Yücel, "*Oryantalizm*", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul, 2007), 33.

Bulut Yücel, *Oryantalizmin Kısa Tarihi*, Küre Yayınları, İstanbul 2019.

Caetani Leon, *İslâm Tarihi 2*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2020.

Çoban, Bekir Zakir, *Bir Yahudi olarak Hz. İsa*, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, ss. 43-48, 2007.

Demirci, Abdurrahman, *Medine Vesikası: Oluşum Süreci ve Zimmet Antlaşmalarına Etkisi*, s. 253-271, Sayı: 19, İSTEM 2012

Dinler Tarihi Ansiklopedisi, Gelişim Yayınları, İstanbul 1987.

Durant, Will; Lambel_N, Roger, *Yahudi Tarihi ve Siyonist Liderlerin Protokolleri*, İnkılap Yayınları İstanbul 1992.

Eker Cihan, *Hız. Ömer Devrinde Ehl-i Kitapla İlişkiler ve Tehcir*, Ankara Üniversitesi 2006.

Ekiz, Necmettin Salih, *Abraham Geiger: 19. Yüzyılda İslâm'ın Kökenlerini Araştıran Reformist Bir Yahudi*, 5/1, 2021.

Erşahin Seyfettin, *İslâm Tarihini Anlama Kılavuzu* (Ankara: Otto Yayını, 2017).

Geiger, Abraham, *Was hat Mohammed aus dem Judenthume aufgenommen?* Bonn 1833.

Goldziher Ignaz, *Über jüdische Sitten und Gebräuche aus muhammedanischen Schrifte*, Budapeşte 1880.

Guillaume, Alfred ,*The Influence of Judaism on Islam*, Edwyn Bevan (ed.), Legacy of Israel, Oxford 1928, ss. 129-172

Gündüz, Şinasi, *Pavlus Hristiyanlığın Mimarı*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2011.

Gürkan Salime Leyla, *Yahudilik*, İSAM Yayınları, İstanbul 2018.

Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, Beyan Yayınları, İstanbul 2011.

Hasan, Idrees Muhsin, *Hz. Muhammed Döneminde Müslüman-Yahudi İlişkileri*, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir 2019.

Hentsch, Thierry, *Hayali Doğu*, Metis Yayıncılık, İstanbul 2016.

Hitti, Philip K., *Siyasî ve Kültürel İslâm Tarihi*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1995.

Hizmetli, Sabri, *İslâm Tarihi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2019.

İbn Ebi Şeybe, *Kitabü'l-Meğazi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2019.

İbn İshak, Muhammed, *Kitâbü's-Siyer ve'l-Meğâzî*, İlk Harf Yayınevi, İstanbul 2013.

İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1994.

İbni Kesîr; Şehristani, Muhammed b. Abdilkerim; *el Milel ve'n -Nihâl*

İbn Rüsteh, *el-A'lâku'n-Nefise Dünya coğrafyası*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2017.

İbn Sa'd, *Kitâbü't-Tabakâti'l-Kebîr II*, Siyer Yayınları, İstanbul 2015.

İbn Şihab ez- Zührî, *el- Meğâzî*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2020.

İbn Zebâle, *Ahbâru'l- Medine*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2018.

Kapar, Mehmet Ali, *Hz. Peygamber Toplumunu Meydana Getiren Unsurlar*, NEÜİFD, 9/9, 1999.

Killoğlu, İsmail; *Kitâb-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit*, İstanbul Matbacılık,1974.

Kırpık Güray, *"Oryantalizm ve Necip el- Akiki'ye Göre Oryantalizmin Bazı Önemli Temsilcileri"* 2/3 (2008).

Kızıloğlu, Sedat, *İsrail Devleti'nin Kuruluşuna Kadar Geçen Süreçte Yahudiler ve Siyonizm'in Gelişim*, C.2, S. 1, Ocak 2012.

Köse-Meryem, Küçük Meryem, *Oryantalizm ve "Öteki" Algısı*, Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi, Cilt:1, Sayı:1, Yıl:2005.

Leszynsky Rudolf, *"Der Neue Bund in Damaskus"*

Leszynsky Rudolf, *Die Juden in Arabien zur Zeit Mohammeds*, Berlin 1910.

Lings, Martin, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, İnsan Yayınları, İstanbul 2006.

Margoliouth D.S., *Muhammed ve İslâm'ın Yükselişi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2020.

Mendenhall, George E.-Mia Pelin Özdoğru, *Antik İsrail İnancı ve Tarihi*, İnsan Yayınları, İstanbul 2016.

Numani, Allame Şibli, *Bütün Yönleriyle Hz. Ömer ve Devlet İdaresi*, Mahya Yayınları, İstanbul 2015

Önkal, Ahmet, ed. Mehmet Ali Kapar, *İslâm Tarihi ve Medeniyeti 2*, Siyer Yayınları, İstanbul 2018.

Önkal, Ahmet, *Hz. Peygamber'in Yahudilerle Münasebetleri*; Selçuk Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Konya 1992.

Özen, Adem, *Yahudilikte İbadet*, Ayıışığı Kitapları, İstanbul 2001.

Özkan Mustafa, "Medine Vesikası" (Ankara, 2019), 2/212-215

Redhouse Büyük El Sözlüğü

Rodinson, Maxime, *Hazreti Muhammed*, Gün Yayınları, İstanbul 1968.

Said, Edward W., *Oryantalizm*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1998.

Samuel Mağribî, *İfhâmu'l-Yehûd*, ed. Moshe Perlmann, Proceedings of the American Academy for Jewish Research 32; 1964.

Sarıçam İbrahim, *İlk Dönem İslâm Tarihi*, T.C Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir 2005.

Sarıkcıoğlu, Ekrem, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Fakülte Kitapevi, Isparta 2011.

Scholem Gershom, *Zohar İhtisamın Kitabı Kabalanın Temel Öğretileri*, Çev. Ebru Yetis Dharma Yay. İstanbul, 1994.

Seller Yusuf, *H.A.R.Gibb ve Onun Arap Dili ve Kur'an Bağlamında İslâm Algısı*, C.13, Sayı 1, Yıl 13, İslâmî İlimler Dergisi, Bahar 2018 (85/96).

Steinschneider, Moritz, *Polemische und Apologetische Literatur in Arabischer Sprache Zwischen Muslimen, Christen und Juden*, Leipzig 1877.

Sibâî Mustafa, *Oryantalizm ve Oryantalistler*, Beyan Yayınları, İstanbul 1993.

Sönmezsoy Selahattin, *Kur'an ve Oryantalistler*, Fecr Yayınevi, Ankara 1998.

Steuerwald Karl, *Almanca-Türkçe Sözlük*, ABC Kitapevi, İstanbul 1996.

Suavi, Cüneyd, *İki Cihan Güneşi Peygamberimiz*, Zafer Yayınları, İstanbul 2009

Şahahak, İsrail, *İsrail hahak-Yahudi Tarihi*, Yahudi dini (Çev. Ahmet Emin Dağ) İstanbul 1998.

Şenay Bülent, "Orta Doğu Araştırmaları Birinci Dünya Kongresi" ve Almanya'da Oryantalist Çalışmalar, Marife, s. 245-251, Sayı 3, 2002.

Şibli, Mevlana, çev. Ö.Rıza Doğrul, *Asr-ı Saadet*, Eser Neşriyat, İstanbul 1977.

Taberî, İbn Cerîr, *Târihu't Taberî*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2018.

Taberî, Milletler ve Hükümdarlar Tarihi IV, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1992.

Tanyu, Hikmet, *Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları, İlmî İnceleme ve Tenkidi*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. XIV, 1967.

Topuzoğlu, Tefik Rüştü, "TDV", Arberry, Arthur John, 1991.

Uğur Hakan, *Avrupa'da Oryantalizmin Ortaya Çıkışı Ve Dozy'nin, İslâm'ın Asliliği Hakkındaki İddialarına Karşı İsmail Fenni Ertuğrul'un Savunması*, "Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi" 48 (2019), 178

Vâkidî, *Kitabü'l- Meğâzî*, İstanbul: İlk harf Yayınevi, 2016.

Versteegh Kees, çev. Muhammed Günaydın, *Arap Dili Öğretiminin Tarihçesi*, s.341, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 16, 2007.

Vezzan, Adnan Muhammed, *Oryantalizm ve Oryantalistler*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Kayseri 2013.

Watt, W. Montgomery, *Hz. Muhammed Medine'de*, Kuramer Yayınları, İstanbul 2020

Yalar, Mehmet, *Cahiliye Şiirinin Tarihsel Gerçekliği Problemi*, ,s.95-120, Cilt:17, Sayı:2, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2008.

Yıldız, Hakkı Dursun, *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, Çağ Yayınları, İstanbul 1986.

<https://magazin.zenith.me/de/kultur/100-todestag-von-ignaz-goldziher>

<https://www.deutsche-biographie.de/sfz72233.html>

<https://www.uni-goettingen.de/de/julius+wellhausen+%281844+bis+1918%29/75317.html#:~:text=Der%20bedeute nde%20G%C3%B6ttinger%20Theologe%20und,G%C3%B6ttingen%20Theologie%20und%20semitische%20Sprachen.&text=Hier%20lehrte%20und%20forschte%20er%20bis%20zu%20seinem%20Tod%20im%20Jahr%201918.>

http://www.grossglienickerkreis.de/images/ggk_texts/jf_9.pdf

<http://worldcat.org/identities/viaf-103747639/>

<https://books.google.com.tr/books?id=oSIsAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=de#v=onepage&q&f>

<https://www.deutsche-digitale-bibliothek.de/item/BJX2DBX5IO77CNCKIHZEJRZY5HHGHKJF?isThumbnailFiltered=true&query=Rudolf+Leszynsky&rows=20&offset=0&viewType=list&hitNumber=1>

EKLER

EK-1. Rudolf Leszynsky'nin "Die Juden in Arabien Zur Zeit Mohammeds" isimli eserinin tam çevirisi (Muhammed Dönemi Arabistan'daki Yahudiler)

Rudolf Leszynsky

Berlin

Mayer & Müller

1910

Önsöz

Aşağıda belirttiğim gibi Muhammed zamanında Arap Yahudilerinin tarihinin kapsamlı bir sunumu, hem Yahudilerin genel tarihi hem de Muhammed'in biyografisi için önem arz etmektedir. Arap bilimciler, seçtiğim Arapça özel isimlerin transkripsiyonunu hemen tanıyacaktır. Tanıdık isimlerin ve terimlerin yanlış biçimlerini kullanmadaki tutarsızlıktan dolayı affedileceğimi umuyorum.

Saygıdeğer hocam bay Prof. Barth'a, ayrıca Prof. Mittwoch ve bay Dr. Kern'e- Berlin, bu çalışmaya göstermiş oldukları ilgiden dolayı en içten teşekkürlerimi sunmak isterim.

Grünewald, Eylül 1910

Yazar

GİRİŞ

Kaynaklar

Arap Yahudileri hakkında Geiger'in "Muhammed Yahudilikten ne aldı?" adlı çığır açan yazısından itibaren, akademisyenler, o dönemde sayıları az olmasına rağmen, Arap Yahudileri üzerinde beklenenden daha fazla yoğunlaşmıştır. Şaşmamalı!! Dünyada insanların yaptığı ve çabaladığı her şey tarihe aittir, ancak tarih yazımı bu hiç bitmeyen dalgadan, yalnızca kitlelerin yaşamı üzerinde doğrudan veya zaman içinde bir etkiye sahip olanı yazar ve büyük hareketlerin küçük başlangıçlarını özel bir ilgiyle kavrar. Yahudiler, bugün birkaç yüz milyon takipçisi olan, Asya ve Afrika'da durdurulamaz bir şekilde ilerleyen bir din olan İslâm'ın beşiğindeydiler. İlelebet var olacak olan bu Yahudi toplumunun azınlık kısmına olan ilgi, bunların kültürleri, yaşam koşullarının ve kaderlerinin haklı olarak detaylıca ele alınması, tarihi olayların değerlendirilmesine sebep olmuştur.

Bu alanda bilgimizi aldığımız kaynakların kendine özgü yapısı, çoğu zaman olduğu gibi, araştırmamızı zorlaştırıyor. Biz, Arap Yahudileri ile ilgili bilgileri kendi kaynaklarından değil, onların düşmanı olan Araplar tarafından elde ettik. **(sayfa 2)** Eğer onların (Yahudilerin) kendileri bir kelime dahi olsa, tarihleri ile ilgili bir bilgi verselerdi, belki de görüşlerimiz daha farklı olurdu! Sadece Napolyon ile ilgili bültenlere bakarak onun dönemine ait bir fikir edinmek zordur. Ve Kur'an. Muhammed'in eseri bile en güvenilir ve tek çağdaş kaynaktır, ancak gerçekleri yalnızca ipuçları halinde verir, tarihsel bir anlatı olma niyetinde değildir ve değildir de. Gerçek tarih yazımı Muhammed'den ancak yüz yıl sonra ortaya çıktı, o zamana kadar anlatımlar ağızdan ağıza aktarıldı. Ravilerin hafızalarına güvenilse de, bunların samimiyetinden emin olunamaz. Bunun adı onlarda "*amica veritas, magis amicus Mohammed*" (*gerçek; dostumdur, Muhammed daha çok dostumdur*). Muhammed'i hep daha çok yücelterek ve semaya yükselterek bir insandan yarı ilaha dönüştürme çabalarının olduğu açıkça görülmektedir. O, olanları önceden biliyordu, iyi şeyler onun emriyle, kötü şeyler ise iradesi dışında yapıldı. Kur'an hâlihazırda Muhammed'in mucize gösteremeyeceğini apaçık söylerken, rivayetlerde şaşırtıcı şekilde birçok mucize bulunmaktadır. Peygamberi küçük düşürebilecek her şey rivayetler boyunca gizlenir ve onun tarafından kötü bir harekete şahit olursak, o zaman ravilerin tarafsızlığına değil, daha az gelişmiş ahlaklarına bağlarız. Tüm ilgi doğal olarak Muhammed'in şahsına odaklanır ve dikkat ettiğimiz yan karakterler ihmal edilir ve onlardan sadece ara sıra bahsedilir. Sonra açıkça söylenen yalanlar da var. Eski Arap bilginleri de bu konuda ne kadar sahtekârlığın olduğunu biliyorlardı ve katı bir seçim yaptılar, ancak onların eleştirileri rivayetlerin içeriğine değil sadece ravilerin şahsiyetlerini kapsıyordu ve burada da yeteri kadar ileri gidemediler. **(sayfa 3)** Hikâyeleri ilk anlatan asker, kendi hikayesini gizlemedi ve hayretler içerisindeki dinleyicilere Münchhauseniad'larını sergiledi, ancak eski bilginlere göre o, Peygamber'in sadık bir silah arkadaşıydı ve güvene layıktı. Kendileri Müslümandı ve yaşadıkları dönemin etkisindeydiler, onlar duyduklarını daha detaylı süslüyorlardı, istemeden ve kendiliğinden geçmişi geleceğe yansıtıyorlardı ve bize ulaşan bazı Yahudi geleneklerini de ancak Bâbil Yahudileriyle bir araya geldiklerinde tanımış olabilirlerdi. Bu nedenle Muhammedin geleneklerini tarihi gerçekler için kullanırken son derece dikkatli davranıyoruz. Baştan itibaren her şeyden şüphe duymak gerek. Başlangıç noktası budur.

Ama tabii ki, kim yalan söylüyorsa iyi bir hafızaya sahip olmalıydı ve bu durum yazarlarda yoktu, bu yüzden olayların gidişatını ihtimaller dâhilinde değerlendirmemiz mümkündür. Neyse ki, eski yazarların safça yan yana tekrar ettikleri ve anlatılan ile gerçek arasındaki şaşkırtıcı açıklamalarda sayısız çelişkili rivayetlerle karşılaşırız. Bununla birlikte hipoteze biraz serbest hareket alanı vermek esastır.

Muhammed'in hayatının tasvirinde en eski ve en güvenilir olanı, İbn Hişam'ın⁶⁰³ düzenlemesinde ve Taberî'nin⁶⁰⁴ tarihinde yer alan İbn İshak'tır. Daha sonra, sönük bir kaynak olsa da Vâkidî⁶⁰⁵ önemli bir kaynak olarak kabul edilir. **(sayfa 4)** Diyarbekrî'de⁶⁰⁶ de birçok dikkate değer eski rivayetler bulunur. Rivayetleri özetleyen ve geleneksel olarak yaklaşan Caetani'nin devasa eseri "*Anna del Islam*" sebebiyle, bu döneme kadar Avrupa'da yapılan Muhammed'in hayatına dair tüm tasvirler güncelliğini yitirdi. Geiger'in sözü edilen ödüllü yazısı, Wellhausen ve Hirschfeld'in çeşitli çalışmaları, bilhassa "*Kur'an'ın kompozisyonu ve tefsiri üzerine çalışmalar*"⁶⁰⁷ bizim özel konumuzla ilgilidir. Goldziher, gelenek literatüründeki Müslüman ve Yahudilere dair rivayetlerden Yahudi geleneklerini topladı ve çeşitli dergilerde⁶⁰⁸ yayımladı. Rivayetlerin tarihsel değerlendirmesi için onun eseri olan "*Der Hadith*" Muhammedi çalışmaların temelidir.⁶⁰⁹ Bu çalışma için muazzam rivayet literatürüne göz gezdirmem imkânsızdı, bu çalışma bile Goldziher'in çalışmasından sonra sınırlı bir çalışma olacaktır. Bazen Krehl baskılı Buhârî'den alıntı yapıyorum, bazen de Matthews Calcutta tarafından tercüme edilen 1809/10 n Sojutis Kans al Ummal Heidarabad 1312 ff. Mişkatü'l Mesabih'i (Ferra el- Begavi ö.1340) kullanıyorum. Son zamanlarda Wensinck'in "*Mohammed en de Joden te Medina*"(*Muhammed ve Yahudiler Medine'de*) diye Felemenkçe bir tezi vardır.⁶¹⁰ Bu harika çalışmaya ne kadar borçlu olsam da, yazarın, benim için özellikle önemli olan tarihsel bağlantıları her zaman doğru bir şekilde anlamadığımı düşünüyorum. **(sayfa 5)** Filologların kesinlik ifade eden anlatımları, tarihçilerin sentez yeteneğini bastırmıştır ve tam olarak aynı raporlardan çoğu kez Hollandalı bilim adamınkinden (Wensinck) zıt sonuçlara ulaşıyorum. İnanıyorum ki, her yerde olduğu gibi burada da, kendisini hiçbir şekilde haklı çıkarmayan ve artık günümüzde tarihsel kaynaklarla, mesela Yunan ve Roma tarihi ile ilgili kullandığımız metotlara karşılık gelmeyen rivayetlere bir şekilde inanılmaktadır.

⁶⁰³ Das Leben Mohammeds nach İbn İshak von İbn Hischam (İbn İshak'a Göre Muhammed'in Hayatı, İbn Hişam), hrsg. Von Wüstenfeld. 2 Bd. Göttingen 1858-60= B.H.

⁶⁰⁴ Annales Tabari ed. de Goeje. Leiden 1870 ff. B.I.

⁶⁰⁵ Muhammed in Medina (Muhammed Medine'de). Vâkidîs Kitab al Maghazi (Vâkidî'nin Kitab el-Meğâzîsi), dtsch. Von Wellhausen (Wellhausen tarafından Almancaya çevrilmiştir). Berlin 1882.

⁶⁰⁶ Diyarbekrî, Ta'rich al Chamis Bulak 1302, vgl. Ferner Halabi al sira al halabijja Cairo 1308. İbn al Atbir ed. Tornberg'de tek. Baladsori ed. de Goeje. İbn Sa'd Biographien B II ed. Horowitz B VIII ed. Brockelmann

⁶⁰⁷ Londra 1902, ferner Essai sur l'bistoire des Juifs de Medine Revue des Etudes Juives (=R.E.J.) VII. X.

⁶⁰⁸ Aylık dergi= Yahudi bilimi ve tarihi için aylık dergi, hrsg. v. Frankel. J.Q.R.=Jewish Quarterly Review ed. by Abrahams and Montefiore. London. Z.D.M.G.=Zeitschrift der deutsch. Morgenlandischen Gesellsch (Alman Doğu Derneği Dergisi).

⁶⁰⁹ Muir'in *Life of Mahomed* ile karşılaştı, S.XXVIII ff. Grimme, *Mohammed*, Münster 1892.

⁶¹⁰ Leiden 1908.

1.BÖLÜM

En eski Dönem, Soy, Karakter, Dış, Kültürel Devletler

Yahudilerin ne zamandan beri Arabistan'da yaşadıklarını bilmiyoruz. Arapların çelişkili sözlerinden bahsetmeye gerek yok, ancak kuvvetle muhtemel ki, Yahudiler, Romalıların Kudüs'ü işgalinden sonra, yani Yahudi devletinin çökmesi neticesinde Arabistan'a göç etmişlerdir.⁶¹¹ Elbette, Yahudilerin daha önceden Arap topraklarına ayak bastığı kanıtlanabilir. Belki de Glaser⁶¹² ile Arabistan'daki eski harikalar diyarı olan Ophir'i⁶¹³ aramak gerekir. Süleyman'ın gemicileri oradan altınları krallarına getirdiler⁶¹⁴ ve ihtişamını Sebe kraliçesine taşıdılar. Araplar sadece ona vergi vermediler,⁶¹⁵ ilerleyen zamanlarda Arap aşiretleri İsrail oğulları ile de temas kurdular⁶¹⁶ ve onlar peygamberler tarafından soyguncular,⁶¹⁷ göçebeler⁶¹⁸ ve tüccarlar⁶¹⁹ olarak biliniyorlardı. (sayfa 7) Yüzyıllar sonra, Strabon'un bildirdiğine göre, Yahudi Silahlı Kuvvetleri, miladi 24 yılında yarımada'nın güneyine cesurca bir sefer yapan Aelius Gallus'un⁶²⁰ seferine yardımcı birlikler olarak katıldılar, ta ki Roma gücünün bu çöl ülkesinin önünde durdurulduğunu görene kadar. General için büyük fayda sağlayan⁶²¹ Herodot'un korumalarından 500 seçilmiş savaşçı vardı. Kaçının memleketini tekrar görebildiğinden bahsedilmiyor, çok fazla olmadığı kesin. Sonra tarih, uzun bir süre Arap ve Yahudiler arasındaki ilişki konusunda sessiz kaldı. O dönemde insanların Arabistan dedikleri yer asıl yarımada değil, daha çok Suriye'nin sınır bölgesidir. Arabia Petra, Arap kabilelerinin Aramilerle yaşadıkları Nebat bölgesidir ve Mişna Araplardan bahsettiğinde, sadece çölün yerli kabilelerine değil sınırdaki nüfuslara da atıfta bulunmaktadır. R. Akiba'nın⁶²² seyahatlerinde gelmiş olabileceği yer burasıdır,⁶²³ orada Şabat günü zillerle dışarı çıkan eşleri olan Yahudiler yaşamış olabilir.⁶²⁴ Her halükarda bu Araplar,

⁶¹¹ Wüstenfeld, *Geschichte der Stadt Medina (Medine Şehrinin Tarihi)*, s.28, Josephus Bell VI 7,3 ile karşılaştırın. Yahudi özgürlük savaşçıları çöle taşınmalarına izin verilmesi koşuluyla Kudüs'ün teslim edileceğini önerdiler.

⁶¹² *Geschichte und Geographie Arabiens (Arabistan'ın Tarihi ve Coğrafyası) II 1890* (Glaser Güney Arabistan'da keşif yapan ilk Batılılar arasındadır. Onun kazılardan elde ettiği belgeler sayesinde Sebe Krallığı'na ait bilinmeyen birçok bilgi gün yüzüne çıkmıştır. Bkz. TDV İslâm Ansiklopedisi, Kutluer, İlhan, *Glaser, Eduard*, s.95, c.14, İstanbul, 1996. Ç.n.)

⁶¹³ İncil'de bahsedilen, zenginliğiyle ünlü bir liman veya bölgedir. Kral Süleyman , her üç yılda Ophir'den altın, gümüş, sandal ağacı, inci, fildişi, maymunlar ve tavus kuşlarından oluşan bir sevkıyat alırdı. (ç.n.)

⁶¹⁴ I.Kön. 9, 28.

⁶¹⁵ II..Chron. 9, 14.

⁶¹⁶ 2.Chron. 17, 11.

⁶¹⁷ Jer. 3,2.

⁶¹⁸ Jes. 13, 20, 21, 13.

⁶¹⁹ Ez. 27, 22.

⁶²⁰ Mısır'ın Roma valisiydi (M.Ö 26-24). Augustus'un emriyle Yemen'e yaptığı feci sefer ile tanınır. Syllaes isimli bir Nebâti'nin rehberliğinde ordusuyla yola çıkar ancak aldatılır. Kavurucu sıcak ve kötü yaşam koşulları askerlerin hiç bilmedikleri bir hastalığa yakalanmasına neden oldu ve çoğu bu hastalıktan öldü. Böylece Araplar Romalıları bu bölgeden tamamen uzaklaştırdılar. Gallus, Yunan coğrafyacı Strabon'un yakın arkadaşı olarak da bilinir. https://en.wikipedia.org/wiki/Aelius_Gallus_E.Tarihi: 24.01.2022 (ç.n.)

⁶²¹ Jos. Ant. XV 9,3.

⁶²² Rabbi Akiba, ileri gelen Yahudi haham ve bilgindir. Mişna ve Midraş'a katkılarından dolayı Talmud'da "Bilgelerin Şefi" olarak anılır. https://en.wikipedia.org/wiki/Rabbi_Akiva_E.T. 24.01.2022 (ç.n.)

⁶²³ Rosch haschana 26 a. (Yahudiler tarafından kutlanan İbrani takviminin yeni yılıdır. Bu günün anlamı "haykırış ve devirme günü"dür. (ç.n.)

⁶²⁴ Kelimenin aslı şu şekildedir Sabb.VI 6 Maimonides (Ibn Meymun) ile denildiği gibi Jes.3.19 . Raschi ve Aruch bu bağlama pek uymayan "başörtüsü" olarak veriyor. Burada bir mücevherden bahsedilirken peçe

güneyde yaşayan diğer kabilelerden⁶²⁵ hiçbir şekilde farklı değildi (**sayfa 8**) ve Talmud'un bilge adamları sık sık onlarla temas kurdular.

Talmud zamanından Araplar hakkında bildiğimiz diğer şeyler, bulunan yazıtlara dayanmaktadır. Ancak şimdiye kadar yapılan bulgulara ve araştırmalara göre Yahudiler hakkında kesin bir sonuca varmak tamamen imkânsızdır. Eğer Glaser⁶²⁶ Kuzey Arabistan'da miladi 200-400 yılları arasına denk gelen ve kalıntıları daha sonraki kuzey Arap Yahudi kolonilerinde görülen bir Yahudi Benî Lihyân aşiretini⁶²⁷ kabul etmek istiyorsa, mümkünse önce kanıtları beklemeli veya daha ileri bir zamana bırakmalıdır. Güney Arabistan'da, Yemen'de yaklaşık m.300'den itibaren ortaya çıkan ve kısa bir aradan sonra 6.yüzyıla kadar devam eden Yahudi İmparatorluğu'nun var olduğu⁶²⁸ iddiası, en azından bu tezimizin güvenli bir sonuca ulaşması bakımından daha iyidir. Çünkü 6.yüzyılın başında muhakkak ki Yahudi kral Zûnüvâs orayı yönetiyordu. Ondan önce Yahudiliğin Yemen üzerindeki etkisinin ne kadar genişlediği sorgulanabilir. Yazıtlarda ondan bir iz rastlanmıyor, Glaser bu yazıtlardan sadece bir tanesinin okunabileceğine inanıyor o da "*Den Herrn des Himmels und Israels (Cennetin ve İsrail'in Rabbi)*", bu da Halevy tarafından kesinlikle tartışmalı⁶²⁹ bulunuyor. Sebeler'in veya Güney Arapların Yahudilik için kolay ulaşılabilir oldukları gerçeği, her zaman dar körfeze şehvetle bakan ve Araplara rağmen topraklarını genişletmeye çalışan Hıristiyan Habeşistan'a karşı milli bir karşıt anlayış ile kolayca açıklanabilir. Yahudi Arap İmparatorluğu'nun çöküşünün gerçek nedeninin bu siyasi çatışma olduğunu gören Glaser ve Winckler⁶³⁰ haklı olabilir. (**sayfa 9**) Rahiplerin efsanelerinde abartılı bir şekilde bildirildiği gibi, Necran'a olan inançlarından dolayı kan kaybedenler, Hıristiyan şehitleri değillerdi, doğrusu onlar Arap kralını kendi güvenlikleri için yok etmek zorunda kalan Habeşistan'ın siyasi destekçileriydi. Sık sık dinî ve siyasi sorular birbiriyle karıştırılıyordu.⁶³¹ Winckler'e⁶³² göre Yahudi kralı Habeşistan'a karşı saldırı savaşına bile gitti, seferi mutsuz bir şekilde terk ettiğinde, Hristiyanlar onu çok yakından takip ettiler ve kaybedilen bir meydan muharebesinden sonra onu yakalayıp idam ettiler.⁶³³ Bununla birlikte güney Arabistan'daki Yahudilerin siyasi bağımsızlığı yok edildi. Hayatta kalanların ise hangi durumda yaşamaya devam ettiği

kesinlikle bir kıyafet parçasıdır. Ayrıca Mişna'da tokalı bir başörtüsü olarak geçer. Muhammed'den önce Arap kadınlarının örtünmesinden bahsedilmiyordu, Yahudi kadınları da Medine'den başörtüsüz olarak göçmüşlerdi. (Vâk.165). Raschi ve Aruch'tan anakronik bir açıklama var gibi görünüyor. Arap Yahudi kadınlarının takıları devam ederken, Muhammed Arap kadınlarına zilleri ayaklarına takmalarını yasaklamış olmalı. (Mishk. II 355)

⁶²⁵ Örneğin kan davası Ant. XVI 9, 1

⁶²⁶ *Geschichte und Geographie (Tarih ve Coğrafya)* s.120, 1

⁶²⁷ Bu aşiret önceden güçlü bir Devlet kurmuş güçlü bir aşirettir. O dönemlerde Kureyş himayesinde bulunan Hüdeyl halkındandır. Aşiret lideri Süfyan ibni Halid'dir ve Hz. Peygamber'e tuzak kurmuştur. Ancak Hz. Peygamber bu tuzaktan haberdar olur ve onu öldürmek üzere İbni Üneys'i görevlendirir. Fakat daha sonra bu cinayetın intikamı Recî kuyusunun başında Müslümanlardan alınır. Geniş bilgi için bkz. Maxime Rodinson, *Hazreti Muhammed*, s. 190-191, Gün Yayınları, İstanbul 1968, el- Vâkıdî, *Kitabü'l- Meğazi*, s. 463, İlk harf Yayınevi, İstanbul 2016, et-Taberî, *Târihu't-Taberî*, s.569-570, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2019.

⁶²⁸ *Skizze* s.16

⁶²⁹ R.E.J. XXII 125, XXIII 121.

⁶³⁰ *Altorientalische Forschungen (Eski Doğu Araştırmaları)* s. 327, 8

⁶³¹ Halevy R.E.J. XVIII S.1G ff ile karşılaştırın.

⁶³² a.a.O.

⁶³³ Geniş bilgi için bkz. Nuh Arslantaş, *Zûnüvâs*, TDV İslâm Ansiklopedisi, (İstanbul, 2013),44/511-513.. (ç.n)

bilinmiyor. Muhtemelen Araplar tarafından hoş görülerek korunmaya devam edildiler. Onlarla Muhammed döneminde tekrar karşılaşacağız.

Burada güneyde esas olarak Yahudiliğe geçen ve zamanla Yahudi görünümüne sahip olan Araplarla ilgilendiğimizden, bu defa kuzey kabilelerinde uğraşmak zorunda olduğumuz nesep sorunu ortaya çıkıyor. Güneyde Medine'den Suriye sınırına kadar uzanan Yahudi kolonilerinde göçmen Yahudiler ve Arap mühtedileri araştırmak zorunda mıydık? Bu sık karşılaşılan bir sorudur. Faydasız bir tartışma! Arapların Yahudileştiği kesin, ancak buradaki gerçek, Yahudilerin varlığı ve bunların yakınlardaki Filistin'den göç etmiş olması çok daha muhtemeldir. İki kategorinin hangi yüzdelikte olduğunu belirlemek neredeyse hiç mümkün olmayacak.⁶³⁴ (Yahudileşmiş Araplar ve gerçek Yahudilerin oranı (ç.n.)) **(sayfa 10)** Asıl Yahudilerle yerli Arapları birbirinden ayırmak için, Arap Yahudilerinin gelenek ve davranışları hakkında bildiklerimizi iki kısma ayırıp iyi olanları Arap mülkü saymak, kötü ve çirkin olanları Yahudilere isnat etmek tuhaf bir yöntemdir. Kuyumculuktan bahsediliyorsa, bu Yahudi'dir! Tarım Arabi'dir, ticaret ve tefecilik esasen Yahudi, cesaret Arabi'dir. (Semper eidem)⁶³⁵ Böylece yalnız putperest Arapların oturduğu Mekke şehrinin tamamen Yahudileştiği ispatlanabilir, çünkü Mekkeliler çok kurnaz tüccarlardı. Aynı zamanda kuyumcuları ve cesur savaşçıları olan Kaynukâ, kendi içlerinde çelişikilerdi! Yanlış anlaşılma, tarihî basiretsizlikten ileri geliyor. Belli koşullar altında, daha sonraki bir zamanda açıkça gelişen şartlar (Yahudilerde ticaret yapma eğilimi), anakronik olarak geçmişe tarihlenir ve bir kere yapılan yanlış (ticarete tefecilik ve hile gibi), aileden aileye geçmiştir. Tabii ki meseleye önyargısız yaklaşırsa, Arap Yahudilerinde gerçek Yahudi özellikleri olarak ele almaya meyilli olabilecek özellikler bulunabilir, ancak elbette eski Arap özelliklerinin Yahudilere asimilasyon neticesinde nüfuz ettiğini unutmamak gerekir. Tıpkı Yahudilerin, Araplar tarafından din ile aynı zamanda ele geçirilip eğitilmeleri gibi. Bu konuda rivayetlere de güvenilemez. Kurayza ve Nadîr'den sıklıkla Aron'un torunları olarak bahsedilse de⁶³⁶ ki ben de buna inanıyorum ve bu kabileler kendilerini aslında eski Yahudi soyunun din adamları olarak takdim etseler de, bu kanıtlanmamıştır. **(sayfa 11)** Öte yandan, Yakubi'de geçen ve Nöldeke'nin de itibar ettiği, bu iki kabilenin gudhamit (Cizami kabilesi F.H.) mühtediler olduğuna dair bu münferit rivayet⁶³⁷, çok fazla önemsenmemelidir. Muhtemelen bu coğrafyacı, gudhamit bölgesinde Kurayza ve Nadîr isimli iki yer tespit etti ama bu kabilelerin aslen bu bölgeden geldiğinden emin olamamıştır.

Yahudilerin dış görünüşleri ile ilgili bildiklerimiz, özel bir Yahudi tipi inşa etmek için yeteri kadar fazla değil. Çoğu zaman Yahudi kadınların olağanüstü güzelliğinden bahsedilir⁶³⁸ ve Muhammed'in iki hanımının Yahudi olması boşuna değildir. Buradaki iltifat objektif değildir, çünkü Arapların güzellik kavramı bizimkinden çok uzak, örneğin kalçaların ve uyluğun büyüklüğü gibi şişmanlık da Araplar için olağanüstü bir güzelliğin işaretiydi.⁶³⁹ Yahudi

⁶³⁴ Steinschneider *Introductin to the arabianliteratur of Jews J.Q.R IX 232*

⁶³⁵ (hep aynı şey anlamındadır ç.n.) Wellhausen *Skizzen (Eskizler) IV s.14*, Arabi olmayan davranış, açık fikirli olmaktan kaçınma, Tehlikeye karşı korku. Wensinck s.43 gerçek Yahudi unsurları: Ticaret, Mücevher, Ödünç Para, Tefecilik

⁶³⁶ B.H.660. Vâk.279. Wüstenfeld, *Geschichte der Stadt Medina(Medine Şehrinin Tarihi) S.28*, Ibn Sa'd VIII S.86,1. 91,3.

⁶³⁷ Caetani I S.383. Wellhausen IV S.13. Jakubi II S.49/51 ile kıyaslayın.

⁶³⁸ Vâkidî'nin bütün kadınların güzel olduğu şiirinden bakılmıştır 165.220.292. Ibn Sa'd VIII 93, 10

⁶³⁹ Nöldeke Taberî *Geschichte der Perser und Araber (Farsların ve Arapların Tarihi), S.327*.ile karşılaştırın, Barth, *Divan der Qutami S.37. XX, 12*

kabileler garip saç şekilleriyle Araplardan farklıydılar, Araplar saçlarını ayırırken,⁶⁴⁰ onlar saçlarını başlarının üst kısmına doğru tarıyorlardı. Arapların aksine kırılan saçlarını boyamıyorlardı, yaşlıklarından utanmıyorlardı.⁶⁴¹ Muhammedi olmayan bir rivayette, Arap olmayan Yahudilere ait karakteristik yan buklelerinden bahsedilir⁶⁴².

(sayfa 12) İçlerini, karakterlerini ve ahlâklarını daha iyi biliyoruz. En mükemmel özelliklerinden biri olarak sadakat sayılabilir. Arkadaşının sözünü bozup emanet edilen mülkü düşmana teslim etmektense, oğlunun katledilmesini tercih eden ve Arapların söylediği gibi bu davranışı sayesinde yaşamaya devam eden yaşlı Samuel'den itibaren sadakat, Arap Yahudilerin mirası olmuştur. "Biz vahiy kitabını okuruz ve sadakatsizlik bize yakışmaz" sözü Vâdilkurâ'dan bir Yahudi'den alıntılanmıştır.⁶⁴³ Yahudi bir şair şu dizeyi söylemiştir: Senden bıktım, beni (bir kez) kandırdıysan bir hilekâr ile muhatap olmaya meraklı değilim. Ben her koşulda sadakat bağına elinde tutan adamı severim.⁶⁴⁴ 700 Kurayzalı'nın ölümü kabullenmesine neden olan dinlerine sadakat, kaba Araplarda bile hayranlık uyandırması gerekirken, bugün buna "inatla inanca tutunma" denir.⁶⁴⁵ Yahudilerin bu tutumları, Arapların küfür ve akit tanımayan sinsi sadakatsizliklerine karşı öne çıkıyor. Medine Yahudileri ihanetleri ile şehirdeki üstünlüklerini kaybettiler, Muhammed, Arapların Yahudilere karşı yalan ve dolandırıcılığına açıkça izin vermesinden dolayı vicdan azabı hissetmedi, soğukkanlılıkla sözleşmeleri bozdu. Eğer o bunu yapmasaydı, o zaman belki daha önce başkaları yapacaktı.⁶⁴⁶ **(sayfa 13)** Yahudilerle ittifak kuran kabileler, ihtiyaç anında onları yüzüstü bıraktı. Ebu Naile kendi sütkardeşine saldırdı. Bu yüzden bir ihanet diğerini takip etti. Müslümanlar ve Yahudiler arasındaki ilişkilerin tarihi, Muhammed'in taraftarları tarafından İsraililere karşı işlenen uzun bir ihanet zinciri, adaletsizlik ve gerçek bir suçtur.⁶⁴⁷ Yahudilerin arasında da hainlerin olduğu inkâr edilemez: Nadîroğulları'ndan iki kişi, mallarından vazgeçmek istemedi ve yabancı inancı kabul etti, ama genel olarak, Arap karakterinin karanlık arka planına karşı, Yahudi'nin bu parlak tarafını da kabul etmek gerekir.

Misafirperverlikleri de biliniyor ve takdir ediliyordu. Bu erdem Araplar tarafından da büyük saygı görüyordu, ancak bir şairin kendi kabilesini ya da ödül beklediği kahramanı övmesi veya bir tarihçinin yerinden edilmiş yabancı bir insan hakkında böyle bir şey söylemesi arasında hâlâ bir fark vardır. Hayberli Yahudiler'in evlerinin kapılarını gece kilitmeden bıraktıkları söyleniyor, böylece oraya geç gelen seyyahlar bir barınak bulsun.⁶⁴⁸ Bazı zeki Araplar onların misafirperver karşılamalarını ucuz bir yemek olarak gördüler.⁶⁴⁹ Araplardan

⁶⁴⁰ Sprenger III 45. Goldziher R.E.J. XXVIII 1894.S.89/90. Buh. II, 393. III 52.

⁶⁴¹ Goldziher R.E.J. XXVIII 90. Vâk. 170. Buch. II 373, ayrıca Hıristiyanlar. (Araplar gibi) koku sürenler, Vâk. 97.

⁶⁴² Mishk. II 367. Karakteristik olarak Yahudilerin parmak hareketi ile selamlamasından bahsedilir. Mishk. II 292.

⁶⁴³ Goldziher Z.d.m.G XXXII S.348. Kitab el Agani III 83.

⁶⁴⁴ Nöldeke, *Beitrage zur Kenntniss der Poesie der alten Araber (Eski Arapların Şiir Bilgisine Katkıları)* S.80.

⁶⁴⁵ Wellhausen, *Skizzen IV* S.15.

⁶⁴⁶ Sûre 8, 60. (Enfâl sûresi 60.ayette Hz. Peygamber'in sözleşmeyi bozmasına dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Yazar sûre ve âyet numaralarını yanlış vermiştir. Ç.n.)

⁶⁴⁷ Caetani II S.17.

⁶⁴⁸ Vâk. 170; bu haber aslında imkânsız gibi geliyor, ama Arapların, Yahudilerin misafirperverliğine çok güvendiklerini kanıtıyor.

⁶⁴⁹ Vâk.205. Nöldeke, Makale S. 57.

herhangi bir teşekkür beklemiyorlardı ve bazı olayları okurken duyulmamış nankörlükle karşılaştık.⁶⁵⁰

Dilenciler ve fakirler, dullar ve yetimler için yaptıkları hayır işleri hakkında pek bir şey öğrenemiyoruz.⁶⁵¹ Ancak bu tür hükümleri, (**sayfa 14**) Tanrı ile İsrail arasındaki antlaşmanın koşulları olarak aktaran⁶⁵² Muhammed'de bulduğunuzda, kişi muazzam değeri gördüğünde, Kur'an'da adı Yahudi kökenli⁶⁵³ olan Almsens'in başına atıfta bulunursa, bu erdemde hocalarının da kim olduğu, bahsedilenlerden kabaca çıkarılabilir. – Küçük belki de gerçek bir anekdot Yahudilerin liberal misafirperverliğini çok güzel bir şekilde aydınlatıyor. Kâ'b b.Esed başlarda Muhammed'in düşmanı olan Huyey b. Ahtab ile görüşmek istemedi ve ona kapıyı kilitledi. O nihayet seslendi: Doğrusu kapını bana sadece yulaf lapan yüzünden kilitliyorsun, çünkü onu seninle yememden korkuyorsun. Kâ'b hemen açtı, suçlama dayanılmazdı.⁶⁵⁴ Burada Yahudilerin hapsedilen dindaşlarını kurtarmak için fedakârlık yapma isteğinden söz edilmelidir. Araplar bunu aynen biliyordu, sonraki halife Osman, Kurayza'lı kadınları daha sonra Hayber'den ve diğer yerlerden koşup gelen, dindaşlarını düşman eline bırakmak yerine beş katını ödemeyi tercih eden Yahudilere büyük bir kârla geri satmak için satın aldığında, doğru hamleyi yapmıştı.⁶⁵⁵

Bunun yanında bu emek verilen kardeş sevgisine, kesin bir tezat teşkil eden Yahudi kabileleri arasındaki ticarete düşkünlükten dolayı ortaya çıkan ebedi kardeşlik savaşı vardır. Bu savaşta, Kaynukâ bir tarafta dururken diğer tarafta da Nadîr ve Kurayza vardı. "Siz kendinizi öldüren kimselerdendiniz, günah ve düşmanlıkla onlara karşı durarak, evlerinden sizden bir kısmınızı kovdunuz. Ama size mahkûm olarak gelirlerse, onları kovmanıza izin verilmediğinde onları serbest bırakırsınız.(**sayfa 15**) Evet, kutsal yazıların sadece bir kısmına inanıyor ve diğerlerini inkâr mı ediyorsunuz?" diye haklı bir suçlamayla Muhammed Yahudilere sesleniyordu.⁶⁵⁶ Bunun üzerine onlar ona hiçbir cevap veremediler. Kendi kabileleri içinde bile disiplinsizlik gösterdiler. Kabilelerinden yalnızca Muhayrik Muhammed'in yanında sadakatle savaştı. Bir Kurayzalı kendi halkından ayrıldı ve Muhammed'e sadık kaldı. Bununla birlikte genel olarak kişi savaşta, savaşa veya barışa karar vermek zorunda olan öndere tabi kılınmıştır.⁶⁵⁷ Her halükarda seçilen bu liderin yetkileri fazla ileri gitmedi. Konsey toplantılarına davet ettiğinde, sık sık kendisine sert bir şekilde karşı çıkıldı. Nihayetinde Yahudilerin yok olmasına yol açan temel etken iç çatışmaydı, başlangıçta çok güçlü bir konumda olmayan Muhammed ile başa çıkabilecekleri konusunda mutabıktılar, ancak bunun yerine teker teker yenildiler. Elbette bu yaptıklarının yeterli gerekçesi vardı. Resmiyette Muhammed her zaman haklıydı, o bir bahane olmadan asla bir savaş üstlenmedi.

⁶⁵⁰ Nöldeke, Makale, Malik'in nankörlüğü, Vâk. 98. B.H. 553/4

⁶⁵¹ Vâk.293. ile karşılaştı.

⁶⁵² Sûre 2, 77.

⁶⁵³ Bu ifade Hıristiyanlar tarafından da benimsenmiştir. Wellh. *Skizzen III, 210*.

⁶⁵⁴ B.H. 674 Tab.I 1471

⁶⁵⁵ Vâk. 221.

⁶⁵⁶ Sûre 2, 79.

⁶⁵⁷ Vâk. 196.

Neyse ki Yahudilerin diğer akli yetenekleri bu politik akılsızlıklarına benzemiyordu. Karakterlerinde öne çıkan bir özellik olan şakalara ve alay etmeye olan bağımlılıkları, zengin bir ruhsal yaşamı gösterirdi.⁶⁵⁸ Tabii ki burada Arapların bu özellikten yoksun olduğu söylenemez. Muhammed ile ilk dalga geçenler Mekkelilerdi, bunu ne kadar titizlikle ve ısrarla yaptıkları Kur'an'da görülebilir. Yahudilerin fıkralarında çok fazla kelime oyunu kullanmış olmaları mümkün. Ayrıca şaka olsun diye kendi dinî hassasiyetlerini suratlarına vuracak sorulardan da kaçınmamaları gerekirdi: **(sayfa 16)** Tanrı dünyayı yarattı, ancak Zohar'ın⁶⁵⁹ başlangıcında bahsedilenlere paralel olarak ve Tanrı'nın nesnel olarak kavranmasına göre Tanrı'yı kim yarattı?⁶⁶⁰

Çok severek içinde yaşadıkları ülkeden, Muhammed'in göç etmelerini istemesi üzerine şöyle dediler: Ölmeyi tercih etmek⁶⁶¹ daha kabul edilebilir bir şeydir. Ama Vâkidî'nin⁶⁶² bize aktardığı anlatım önemlidir, üzüntü ve özlemle eski vatanını düşünen ve savaşta ölen babası için dindarlığı ile sabreden, Eriha'dan sürülen bir Hayber'li, Hayber'e geri dönebilmek için İslâmiyet'i kabul etmeliydi. Buna gerçek bir Yahudi karakteri denilebilir!

Ülkeyi kan ve alın teriyle kazandılar. Çoğunlukla çiftçiydiler. Dolayısıyla eski kültürlerini bu ekilmemiş araziye getirerek tarım ve bahçecilikte Arapların öğrencileri oldular.⁶⁶³ Onlar, yüksek arazilerde ilk kuyu kazın kişilerdi.⁶⁶⁴ Bu yüzden onların en iyi ve en verimli topraklara sahip olmalarına şaşırılmamalı, çünkü onlar bunu çalışkanlıkları ve kullandıkları en iyi aletler ile kendileri yapmışlardı.⁶⁶⁵ Çoğunlukla koyun yetiştirdiler⁶⁶⁶ ve tavukları da vardı.⁶⁶⁷ Maknâ'da balıkçılık ve çiftçilik yaparak yaşıyorlardı, eşleri de dokuma yapıyorlardı.⁶⁶⁸ Ticarete de yer aldılar. Ibn Sunaina⁶⁶⁹, Suriye'ye kadar iş yapan⁶⁷⁰ ve oradan elbiseler alan⁶⁷¹ Hayber'li Ebu Raif gibi birçok Yahudi tüccardan bahsedilir. **(sayfa 17)** Kıyafet satıcılığı dışında şarap tüccarı olarak da anılırlardı, makyaj malzemeleri hazırlamakla da ilgileniyorlardı.⁶⁷² Arapların onlara olan borçlarından defalarca bahsedilir.⁶⁷³ Çoğu durumlarda doğal ürün ticareti yapıyorlardı, onlar Araplara ekin ve hurma satıp ödemelerini

⁶⁵⁸ Sûre 2, 87. 89. 3, 177. (Yazarın verdiği âyet numaralarında böyle bir bilgiye rastlanmamıştır. Ç.n.) B.H. 377 ff. Vâk.36.

⁶⁵⁹ Yahudi mistisizminin en önemli eserleri arasında yer alan Zohar, Ortaçağ'da Aramice ve İbranice dillerinde yazılmış, Tevrat'ın mistik yorumu olan bir grup kitaptan oluşur. Zohar ilk defa 1558'de Cremona ve Mantua'da yazılmıştır. Bkz. Sarıkçıoğlu, Ekrem, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 240, Fakülte Kitabevi, Isparta, 2011. (ç.n)

⁶⁶⁰ B.H. 400.

⁶⁶¹ Halabi II 292 Z. 3 v. U.

⁶⁶² Vâk. 271.

⁶⁶³ Wellhausen, *Skizzen* IV S.14.

⁶⁶⁴ Wüstenfeld S.29.

⁶⁶⁵ Wellhausen a.a. O.

⁶⁶⁶ B.H. 762. 779. Vâk. 215. Hal.II 366.

⁶⁶⁷ Hayberli Ibn Lukaim'e tavukları Muhammed hediye etti. B.H. 767.

⁶⁶⁸ Vâk. 403; belki Fedek'ta vardır. Vâk. 284. Bir fadiki pelerini

⁶⁶⁹ Ibn el Esir II 111.

⁶⁷⁰ Das. S. 113 4. Diyarbekrî II 13.

⁶⁷¹ Mishk. II 349; diğerleri Yemen'den Vâk. 275.

⁶⁷² Goldz. Z.d.m.GXLVI 1892 S.185. Jacobs *Studien* III 99, Muhammed'in şarap yasağının açıkça Yahudilere yönelik olduğunu iddia eder. Wellh. IV § 126. S.181.

⁶⁷³ Vâk. 93. 164. 264.

de erteliyorlardı.⁶⁷⁴ Kendilerini güvene almak için depozito isterlerdi.⁶⁷⁵ Muhammed'in zırhı, öldüğünde bir Yahudi'deydi.⁶⁷⁶ Ama aynı zamanda para ticareti (tefecilik ç.n.) de yaptılar ve Araplar onlara servetlerini emanet ettiler.⁶⁷⁷ Tabii ki faizini de alıyorlardı, Muhammed onların bu güne kadar tekrar eden akılsızlıklarına kızılıyordu⁶⁷⁸ ve Tevrat'ın da bunu yasakladığını biliyordu. Başkalarına kredisiz faiz vermek sanki halk için ekonomik bir intihar değil de, zorunlu durumda ödenmesi gereken bir faizdi. Ayrıca yerli Araplar, Muhammed'in taraftarları ve amcası Abbas da faiz almıştır.⁶⁷⁹ Tam bir Arap şehri olan Taif'te tefecilik gelişmişti,⁶⁸⁰ Necran'daki Hristiyanlar da tefeciliği sürdürdüler.⁶⁸¹ **(sayfa 18)** Hatta bu yüzden ilerde Ömer tarafından kovuldular, Wellhausen bunu anlaşılabilir bir şekilde göz ardı ediyor. Yahudilerin el sanatlarında Benî Kaynukâ'nın kuyumculuk sanatını görüyoruz. Yahudi silah ustaları da var gibi görünüyor.⁶⁸² Meknâ'daki dokumacı kadınlardan daha önce bahsettik. Başka endüstriler, o dönemde hüküm süren ilkel ekonomik şartlarında ya gerekli değildi veya mevcut değildi. Yani Yahudileri, özgür bir halkta olduğu gibi, özellikle tarımda ama ayrıca diğer tüm mesleklerde de aktif olarak görüyoruz.

Daha önce söylenenlerden de görebileceğiniz gibi, Yahudilerin tamamının şehirlerde yaşadığını söylemek kesinlikle doğru değildir. Çoğunlukla, isimleri bir şehir ismi ile anılan çiftlik evlerinde yaşıyorlardı. Sadece pazar sahibi olan Benî Kaynukâ Medine'de yaşıyordu, Nadîr ve Kurayza da civardaki köylerde yaşıyorlardı. Hayber de bir şehir değildi, sadece birkaç sıra mahalleden oluşuyordu. Bireysel araziler savunulabilirdi, Hayber'de tepelere yerleştirilmiş olan gerçek kaleler vardı. Hukuki belirsizliğin olması ve devlet düzeninin olmaması sebebiyle evler kale, erkekler de savaşçı olmak zorundaydı. Bu sebeple de harika bir iş çıkardılar. "Yahudilerin açıkça dövülmesinden, tehlike korkusundan" bahsetmek doğru görünmüyor. Kavgacı olmayı istemezlerdi ama korkak olmayı da. Hayber'den önceki savaşlar ve Yahudilerin rakiplerine meydan okuduğu sayısız düellolar bunu kanıtlamıştır. **(sayfa 19)** İbn Übey, onu siyahlardan ve kırmızılardan⁶⁸³ iki kez koruyan ve savunan Benî Kaynukâ ile övünür.⁶⁸⁴ Kuşatma sırasındaki tepkisiz kalmalarının, ilerde açıklanacağı üzere, çok önemli sebepleri vardı. Benî Nadîr yenilmemiş olarak geri çekildi. Sadece Kurayza daha dövüşçüydü. Nadîrlilere Kurayzalılardan iki kat fazla kefaret ödenmesinin nedeni, Kurayzalıların çok zayıf olmalarıydı.⁶⁸⁵ Buâs Savaşı'nda, Kurayzalı Ka'b b.Esed'in Yahudilerin hepsinin lideri olduğuna

⁶⁷⁴ Vâk. 96 7.164. B.H. 551. Buh. II 85. E.Cohn: *Der Wucher in Qoran (Kur'an'da Tefecilik)* ile karşılaştırın, Chadith u. Fiqh. Berlin 1908.

⁶⁷⁵ Buh. II S. 9. 16. 35. 46. 82. 115/6.

⁶⁷⁶ Buh. II S.228.

⁶⁷⁷ Kor. S.3, 68 9, Cohn'un gözden kaçırdığını Buh. II 57. deki anlatım ile karşılaştırın.

⁶⁷⁸ Das. 4, 159.

⁶⁷⁹ Das. 2, 278. 3, 125. 4, 33. 30, 38. B.H. 968,

⁶⁸⁰ Grimme, *Muhammed*, S.14. Belad. 56. Wellh. IV § 30 S.114. B.H. 275.

⁶⁸¹ Wellh.IV §72 S.132. § 143 S. Belad. 64/5/6.

⁶⁸² Wensinck S.151, vgl. Sûre 21, 80. 34,10 Kralın ismi ile aynı olan ve Muhammed tarafından karıştırılan Yahudi silah ustası David zannediliyor, vgl. Grimme II S.90. Vâk. 272 ile karşılaştırın. Merhablar'ın kılıcı görünüşe göre Yahudiler tarafından yapıldı. Cabir de kılıç ustası olmuştur. Nöldeke Z.D.M.G. XII 1858 S. 703; Jacobs Studien III S. 151. ile de karşılaştırın.

⁶⁸³ Tüm kötülüklerden ve düşmanlardan korunması anlamına gelmektedir. (çev.)

⁶⁸⁴ B.H. 546.

⁶⁸⁵ Vâk. 197.

da dikkat edilmelidir. O sırada kullanılan tüm silahlar: tanklar, rozet taktıkları miğferler,⁶⁸⁶ kalkanlar, kılıçlar, mızraklar ve yaylardan bahsedilmektedir. Yanlarında sürekli balta taşırlandı.⁶⁸⁷ Nadîr’de mükemmel bir ok başlığından söz edilir.⁶⁸⁸ Kinâne 300 arşından arka arkaya 3 okla siyaha isabet etmiştir. Hayberliler’in, Müslümanlara ağır kayıplar verdirdiği savaş gereçleri vardı. Genel olarak Muhammed’in kayıpları elbette inanılmaz derecede düşüktür, buna dayanarak Yahudilerin savaşçı yeteneklerini küçümsemek dikkatsizlik olacaktır. Muhammed’in Yahudilere yaptığı suçlama da hayata son derece bağlı oldukları,⁶⁸⁹ fedakârlık yapmaya istekli olmaları gerçeğiyle zekice reddedilir. Bugün bile her fırsatta “120 yıla kadar” bir hayat isteyen Yahudilerin tuhaf yarı oyunbaz ifade biçimleri, Muhammed için bir tuzak haline geldi. Özellikle yaşlandıkları söylenemez.(sayfa 20) Bazı yaşlılardan bahsedilir: Muhammed’in suikastlarının ilk kurbanı olan Ebu Âfek’in 120 yaşında yaşlı bir adam olduğu söylenir. Ebu Râfi de, saçları Mısır’ın keten bezi gibi bembeyaz olan yaşlı bir adamdı.⁶⁹⁰

Yahudilerin “asil erkek karakteri”, bizlere ulaşan şiirlerinde ortaya çıkıyor.⁶⁹¹ Yahudi şairlerinin sayısının, genel olarak her zaman Yahudilere son derece yakın olan şiir dalı gibi, bu kadar çok olması şaşırtıcıdır. Şiir müzikle yakından bağlantılı olduğundan, şiirler çoğunlukla bestelenirdi ve söylenirdi, bu aynı zamanda Yahudilerin müzikli cenaze merasimlerini de göstermektedir. Medine’den çıktıkları zaman Benî Nadîr, enstrümanları olan davul ve flütlerini çalıyorlardı. Şiirlerindeki dil tamamen Arapçaydı. Ayrıca isimlerini de aralarında yaşadıkları toplumun baskın olan kısmından alıyorlardı.⁶⁹² Kabul edilmelidir ki, sahip oldukları az sayıdaki Yahudi isimleri, Arap geleneğinde tanınmayacak şekilde tahrif edilmiştir. Yahudi ismi Uyey’in Huyey olduğunu kim tahmin edebilirdi! Sadece Yahudilerin elinde tutulan bir belge bize doğru şeklini göstermiştir. Buna ilaveten, belki bu erken dönemde İbranice isimlerin Arapçaya çevrilmiş olması mümkündür. Araplar tarafından Esed (aslan) olarak adlandırılan bir kimsenin, Tevrat döneminde zaten mevcut olan Yahudi adı Arje olması mümkündür.⁶⁹³ (sayfa 21) Ne zamandan beri İbranice konuşuyorlar veya yazıyorlar kesin olarak belirlenmemiştir.⁶⁹⁴ Tecrit edilmiş bazı yerlerde Arapların da anladığı ve bazen taklit ettiği özel bir Yahudi lehçesi konuşulur.⁶⁹⁵ Muhammed, Yahudilere mektup yazmak ve onlardan gelen mektubu okumak için, kâtibi Zeyd b. Sabit’e İbranice öğrenmesini emretmiştir.⁶⁹⁶ Aslında Yahudiler’in kendilerinin de İbranice (=Asuri, kare yazı) harflerle

⁶⁸⁶ Vâk. 271.

⁶⁸⁷ Vâk. 198. Veya bir çapa, ihtiyaçları karşılamak için. Wellh. IV 14. Aynı zamanda Essâer Joseph Bell. Jud. II S.9.

⁶⁸⁸ Vâk. 163. Halabi II 29.

⁶⁸⁹ Sûre 2, 90. (Yazar âyet numarasını yanlış vermiştir. Nitekim belirtilen âyette bu bilgiye rastlanmamıştır. Ç.n.)

⁶⁹⁰ Vâk. 170. Mishk. II 376/7 deki rivayete göre, bir Arap, bir Yahudi’nin büyü ile göz hastalığını tedavi etmesine izin verir. Bunun Yahudiler arasında bir şifa girişimi olup olmadığına karar vermeye cesaret edemiyorum. Bu rivayet Muhammed’e dayanmaz.

⁶⁹¹ Nöldeke, Beiträge zur Kenntnisse der arabischen Poesie (ArapŞiir Bilgisine Katkılar). S.52-56 Gedichte der Juden.(Yahudilerin Şiirleri)

⁶⁹² Hirschfeld, R.E.J. X 11ff. Steinschn. J.Q.R. IX 224 ff. Sık sık Samuel ismine rastlıyoruz Vâk. 217. 196. Ibn Sa’d VIII Großvater der Safijja.(Safiyeye’nin Büyükbabası)

⁶⁹³ Jawiz Toldot Israel B.V.S. 188. Anm. 1 Josephus bell. V. 6,1. VI. 1, 8. Jebam. 122b u. Parall.

⁶⁹⁴ Hirschf. New researches S. 103/4 ; Goldziher R.E.J. 1894 XXVIII S.78 Anm. 3 ile karşılaştırm.

⁶⁹⁵ Vâk. S. 198.

⁶⁹⁶ Buh. I S.5; vgl. G.Jacob , Studien aus arabischen Dichtern III (Arap Şairlerden Çalışmalar) (1895) S. 162. B.H. 702 VERS 2 Abdullah b. El- Zib’ra’nın şiirindeki dipnot

Arapça yazmış oldukları görülüyor. Merhab'ın kılıcının üzerinde, Teymâ'dan bir Yahudi okuyuncaya kadar Araplar tarafından şifresi çözülemeyen bir yazı vardı. Şöyle yazıyordu: “*Bu Merhab'ın kılıcı. Kim onu denerse, ölür*”⁶⁹⁷. Dizeler Arap dilini yansıtıyordu. Aslında yazının Süryanice olması da mümkündür. Yazının Arapça olduğunu ve Muhammed'in çevresinden kimsenin okuyamamış olmasını kabul edebileceğimi sanmıyorum. Diğer taraftan Yahudiler de Arapça yazıyordu ve burada Medinelilerin öğretmeniydiler.⁶⁹⁸ Bir kimsenin, Muhammed'in barbarca konuşan hocasını⁶⁹⁹ Yahudi olarak görme salahiyeti varsa, bu Yahudilerde İbranice dilinin kullanıldığının da bir kanıtı olacaktır. Basit bir nedenden dolayı elbette dini konularda İbranice ifadeler kullanmak zorunda kaldılar, çünkü Arap dili onlara hiçbir kelime sağlamıyordu. Bu kelimelerin bir kısmı daha sonra Araplar tarafından özellikle de Muhammed tarafından benimsendi.⁷⁰⁰ **(sayfa 22)** İbranice hakkında kesin bir bilgi şüphesiz ki dualar ve Tevrat incelenerek elde edildi. Güvenilir bir rivayette şöyle deniliyor: “Yazı sahipleri Tevrat'ı İbranice okuyup İslâm'daki insanlara Arapça yorumlamaya özen gösterirlerdi.” Orada Peygamber şöyle der: “Kutsal yazıların sahiplerine hak vermeyin, onları yalanlarla cezalandırmayın ancak konuşun: Biz, sizin ve bizim tanrımızın aynı olduğunu haber veren kimselere inanıyoruz.”⁷⁰¹ Rivayet, Muhammed'in Yahudilerden daha kopmadığı zamanlara dayanır. Daha sonraki bir zamanda böyle hoşgörülü bir rivayetin uydurulmuş olması pek muhtemel değildir. Bu, Muhammed'in halkına gururla sunduğu açık ve basit, kendiliğinden anlaşılabilir Arapça Kur'an öğretilerinin Yahudilere karşı büyük üstünlüğü idi.⁷⁰² Yahudiler için yazı sahibinin, yabancı dildeki Kur'an'ı öncelikle zahmetle tercüme etmesi gerekiyordu.

Yahudiler elbette “onların Kur'an'ını” ve sayfalarını tanyor ve anlıyorlardı, üzerine yazıyor ve konuşarak yaşayan dil haline getiriyorlardı. “İrtidat girişimlerini hemen ve uygun bir şekilde nasıl reddedeceklerini anladılar” ve kutsal kitaptaki ahlâki unsurları, Muhammed'e karşı koymak için ortaya çıkardılar.⁷⁰³ Kurayzahlar, idam edilmeden önce bütün gece bu yasa üzerinde çalıştı. Çoğu zaman gördüğümüz gibi⁷⁰⁴ okullarında Tevrat öğretiliyordu. Aralarında bilginler de vardı cahiller de,⁷⁰⁵ en çok öğrenen aynı zamanda en çok gurur duyulan kişiydi,⁷⁰⁶ genel olarak bilgilerinin çok derin olmadığı görülmekteydi. **(sayfa 23)** Bu, Muhammed'in Yahudilere İslâm'ı kabul ettirmekteki küçük başarılarıyla da kanıtlanmıştır.⁷⁰⁷ Muhammed, sadece 10 Yahudi'nin kendisine inanması durumunda diğerlerinin de onları takip edeceğini söylemiş olması gerekir.⁷⁰⁸ Bize bahsedilen küçük miktardaki dinden dönmelerde bile belki de biraz düşünmek zorundayız: Siyasi sebeplerden dolayı Muhammed ile giden bir Yahudi, onun için savaşır ve hatta ölür. Muhammed'i Peygamber olarak kabul edip etmeyeceğini

⁶⁹⁷ Vâk. 272.

⁶⁹⁸ Bal. 473. Vâkıdî'ye göre

⁶⁹⁹ Sûre 16, 105.

⁷⁰⁰ Geigers'in ödül yazısı ile karşılaştır.

⁷⁰¹ Goldziher Z.d.m.G. XXXII 1878, S. 344.

⁷⁰² Sûre 12, 2 39,20 42,5 u. ö.

⁷⁰³ Hirschf., *Jüd. Elemente im Koran* Berl. 1878 S. 28.

⁷⁰⁴ B. H. 383 vgl. Sûre 7, 168.

⁷⁰⁵ Sûre 2, 73. (Yazar yanlış sûre ve âyet numarası vermiştir. Nitekim belirtilen âyette bu konuya rastlanmamıştır. Ç.n.)

⁷⁰⁶ Abdullah b. Salim'in tarihi ile karşılaştırın: *der Gelehrteste von uns, der Sohn des Gelehrtesten. Buh. III 42f. u.ö.*

⁷⁰⁷ Wensinck tarafından bir araya getirilmiştir. S.62.

⁷⁰⁸Buh. III 51.

düşünmesine bile gerek yoktu. Sonraki rivayetlere göre onun apaçık Müslüman olduğu belirtilmiştir.⁷⁰⁹ Din değiştiren önemli kişilerden biri Abdullah b. Selam'dı.⁷¹⁰ Dikkat çekecek derecede birçok haham İslâm'ı kabul etti, şaşmamalı! Çünkü Arap ravileri dinden dönen hahamları, Muhammed'in saygınlığını arttırma konusunda anlatmayı kendilerine vazife edindiler. Aslında Muhammed'in ölümünden sonra dinini terk eden tek haham, âlim olarak anılan Haber'den (Haver)⁷¹¹ biri olan Kâ'b el-Ahbar'dı. Hahamlar ve âlimler kutsal yazıyı⁷¹² öğreniyor ve okuyorlardı. Yahudiler arasında adaleti sağlamış gibi görünüyorlardı.⁷¹³ Özellikle yiyeceklere izin verme ve yasaklama ile ilgili hükümleri vardı ve "Yahudilere küfürsü sözleri yasakladılar".⁷¹⁴ Hahamların ne ölçüde ve hangi yetkilere sahip olduğu bilgisine hiçbir yerde rastlanmaz. Muhammed, onları sahte ve yalan öğretileri vaaz etmeleri için kendilerine para verilen en kötü düşmanları olarak görüyordu.⁷¹⁵ Onlara gösterilen hayranlığı iftira ile putperestlik olarak niteledi.⁷¹⁶ **(sayfa 24)** Onun peşinden gitmek ne kadar rahattı ki, o onların yasasının yükünü ve boyunduruğunu kaldırmak istiyordu.⁷¹⁷ Ancak Yahudiler Tevrat'ta ne olduğunu biliyorlardı ve gururla Mûsâ'nın yasasına uymakla övünüyorlardı,⁷¹⁸ orada yazan görevler onlar için kutsaldı: Onlar Tevrat'ı, onu yağmalayan Muhammed'in ellerine bırakmadılar.⁷¹⁹ Onların Tevrat'ta bulunan kurallara uydukları Kur'an'da da görülmektedir, çünkü Muhammed onların birçok kanun ve geleneklerini devraldı, bazen de onlarla mücadele etti. Kur'an'da bulunan bazı hükümlerin Yahudi kanunlarından geldiği kanıtlanmıştır. Bu nedenle Arap Yahudilerini bu kanunların taşıyıcıları olarak kolayca kabul edebiliriz. Cemaatle ibadet İslâm'da olduğu kadar Yahudilikte de önemli bir yere sahipti ve en ince ayrıntısına kadar düzenlenmişti. Muhammed de başlarda günde üç kez namaz kılardı. İkisi günün sonunda, yani güneş doğduktan sonra, güneş batmadan önce ve gecenin başındaydı.⁷²⁰ **(sayfa 25)** "Namazlarınıza ve orta namazınıza dikkat edin⁷²¹" diye takipçilerine seslenirdi. Ancak daha sonra Yahudilerin aksine, Kur'an'da henüz bir izi bulunmayan beşinci namaz tanıtıldı. Sabah namazı ise ancak, hava; beyaz ve siyah ipi birbirinden ayıracak kadar aydınlık olduğunda kılınırdı.⁷²² Kayıtlara göre Yahudilerin siyah beyaz çizgili cübbeler giydikleri

⁷⁰⁹ Muhayrik, B.H. 361 ile karşılaştırın. "Dinden dönenler" din ile alay ediyorlardı.

⁷¹⁰ B. H. 382 f.

⁷¹¹ Yahudiler bölge ekonomisine katkıda buluna ve kendilerine "Haver" denilen bilgin din adamlarına sahiptiler. Bkz. Reuven, Firestone, çev: Ertuğrul Döner-Ahmet Rifat Geçioğlu, *İslâm'ın Teşekkül Döneminde Yahudi Kültürü*, ss. 191-222, Marife, 2014. (ç.n.)

⁷¹² Sûre 3, 73.(Al-i İmran sûresi 73.âyette böyle bir bilgiye rastlanmamıştır. Ç.n.) B.H. 659 Z. 10, 11.

⁷¹³ Sûre 5, 48.

⁷¹⁴ Sûre 5, 68.

⁷¹⁵ Sûre 9, 34.

⁷¹⁶ Sûre 9, 31. Hirschfeld *Researches* S. 114 konuyu cenaze hizmetine bağlamak istiyor. Ancak böyle bir şey Arabistan'daki Yahudilerde neredeyse hiç olmadı. Rivayet: Tanrı, peygamberlerinin mezarlarını yatak örtüsü olarak kullanan Yahudilere lanet etti, (Monatsschr. 1871. S. 309 Buh. I 121, 350, 334. II, 371.) bu şüphesiz ilk Babilonya'da ortaya çıktı, bugün bile Tudela'lı Benjamin'in ibadet ettiği Ezechiels ve Daniel'in mezarlarını hala bulduğumuz yerdir. Arabistan'da Yahudiler hiç peygamber gömmeler. (Goldziher Monatsschr. 1880 S.355). En iyisi Hirschfeld S.132 ile bir denkleme (.....= Tanrı ile= Hahamlar) düşünmek.

⁷¹⁷ Sûre 7, 156.(Belirtilen âyet A'raf sûresindedir. Ancak âyetin bahsettiği konuyu yazar yanlış belirtmiştir. Ç.n.)

⁷¹⁸ Nöldeke, *Beiträge* S. 76

⁷¹⁹ Vâk. 281.

⁷²⁰ Sûre 11, 116. (Belirtilen âyette bu konuya tema edilmemiştir. Ç.n.)

⁷²¹ Sûre 2, 239;(bu âyet Bakara sûresi 238.âyettir. Yazar burada âyet numarasını yanlış vermiştir. Ç.N.) 76 25,26, 50 38, 39, 20 130 ile de kıyaslayın.

⁷²² Sûre 2, 183 (Bakara sûresi 183.âyette namazdan değil oruçtan bahsedilmektedir. Ancak yazar bu ifadeyi namaz olarak yorumlamıştır.Ç.n.) Berachot I 2 ile kıyaslayın. Buh. III 125.

ortaya çıkıyor, burada muhtemelen Yahudilerin taktıkları şal kastediliyor. Bunun dışında bir de, bir zamanlar Enes b. Mâlik'in Müslümanların kıyafetini incelediğini ve altında birçok Tajlasan⁷²³ fark ettiğini bildiren bir rivayet görüyoruz. Bu rivayette onların sanki bu kıyafetle Hayber Yahudilerine benzediği söyleniyor!⁷²⁴ Seferi iken namaz kısaltılabilirdi,⁷²⁵ sarhoşken ve temiz olmayan bir ortamda namaz kılınmazdı. Nihayetinde kişi su ile abdest almak zorundaydı, eğer su bulunmuyorsa kum ile teyemmüm yapmalıydı.⁷²⁶ Yüzü Kudüs'e dönerek namaz kılınırken, Muhammed daha sonra yönünü Mekke'ye çevirmiştir. Kudüs'e yönelerek hacetini gidermek yasaktı.⁷²⁷ Tevrat'taki ifadeye göre Yahudiler vücutlarını ileri geri hareket ettirip⁷²⁸ ibadet esnasında ellerini kalçalarına koymalıydılar.⁷²⁹ Dualarını ilahi bir ses tonuyla okudukları, belki de Kur'an'da Yahudilerin belirsiz dilinden bahseden bir bölümden çıkarılabilir, ancak bu kesin değildir. **(sayfa 26)** Yahudilerin ibadete trampet sesiyle çağrıldığı da kabul edilemez, belki burada yeni yılın çingirak sesiyle ilgili yanlış bir tespit olabilir.⁷³⁰ Muhammed bayram ve oruç günlerini de ilk Yahudilerden almıştır. O da onlar gibi pazartesi ve Perşembe oruç tutardı.⁷³¹ Kefaret günü olarak, "Aşureyi" ve belki de Yahudilerin diğer oruç günlerine tekabül eden ayın ilk 9 gününü sundu.⁷³² Aşağıdaki tanımlamadan da görülebileceği gibi, Şabat Yahudilerin hayatında önemli bir yere sahipti, Muhammed'in bu Tanrı buyruğunu tanımaması, hatta başından beri ısrarla reddetmesi oldukça tuhaftır. Kesin bir sessizliğin verdiği huzursuzluk, belirleyici bir sebepti ve elbette bu davranışından dolayı utanmadı.⁷³³

Muhammed, Yahudi yasalarının diğer hükümlerinde de onların etkisinden kurtulamadı. O, bir putperestin kestiği etten yeme yasağını,⁷³⁴ ölmüş hayvanı, kanı ve domuz etini tatma yasağını,⁷³⁵ hayvan keserken **(sayfa 27)** tanrının adının anılması⁷³⁶ emrini de Yahudilikten almıştır. Elbette Muhammed'in bir konuda Yahudiliği çok fazla taklit etmesine izin verilmedi: Araplara, Yahudilere emredildiği gibi,⁷³⁷ bölünmüş pençeleri olmayan tüm sığırları

⁷²³ Ignaz Goldziher tarafından Benî İsrail'e ait bir üst elbise olduğu bildirilmektedir. Bkz. Ignaz Goldziher, *Über jüdische Sitten und Gebräuche aus muhammedanischen Schriften*, s.356, Budapeşte 1880.

⁷²⁴ Goldziher Monatschr. 1880 S. 356 7. Öte yandan Sûre 48, 29'daki takke ile ilgili yorum bana şüpheli geliyor, (Fetih sûresi 29.âyetinde takke ile ilgili yorum bulunmamaktadır. ç.n.) (Hirschf. *Jüd. Elemente im Koran* S.57 ff.) orada dizlerine kapanan Müslümanların alınlarındaki tozdan bahsediliyor.

⁷²⁵ Sûre 4, 102; (Nisa sûresi 102.âyetinde namazın kısaltılmasından bahsedilmemektedir. ç.n.) Berach IV 4 ff. ile kıyaslayın.

⁷²⁶ Sûre 4, 46; 5 9. (Nisa sûresi 46, 5, 9. âyetlerde teyemmüm konusu bulunmamaktadır. Ç.n.) Berach 15a. Erub. 64a. Berach 81a. III,4.

⁷²⁷ Buh. I 18, 50 f. 112; Wensinck in Beckers *Islam* I S. 101 f. ile karşılaştırın.

⁷²⁸ Goldziher, Monatschr. XX. 1871, S. 180 ff.

⁷²⁹ Buh. II 372.

⁷³⁰ B.H. 347 Buh. I 160; o dönemlerde yangın sinyallerinin çalıştığını düşünmüyorum. *Wensinck im Islam* I S. 100 f. Buh. I 403. 472 f. u.ö.

⁷³¹ Wensinck S. 125.

⁷³² Wensinck S. 122 ff.; Goldz. R.E.J. XXVIII 1894 S.82.

⁷³³ Goldziher, *Die Sabbathinstitution im İslâm im Gedenkbuch für David Kaufmann. Wellh.III 208 deki Jak. II 51,6 dan alıntı. "Kiddusch" denilen şaraba yemek pişirmek için hiçbir Hayberli'nin dua etmemesi? ?*

⁷³⁴ Sûre 6,146. (En'âm sûresi 146.âyetinde tırnaklı hayvanların Yahudilere yasaklanmasından bahsedilmektedir. Ç.n.)

⁷³⁵ Sûre 2, 168. 6,146. 16,116. (Verilen âyetlerde yazarın belirttiği konulara temas edilmemiştir. Ç.n.)

⁷³⁶ Sûre 6,121.

⁷³⁷ Sûre 6, 147.

yasaklamak istedi, fakat bu imkânsızdı.⁷³⁸ Deve eti Araplar için neredeyse tek hayvansal gıda idi; onlara deveyi yasaklamak, eti yasaklamak demektir. Yahudiler Muhammed'in kendilerini sebepsiz yere suçladığı bu gıda yasalarını her zaman kabul etmediler.⁷³⁹ Öte yandan Muhammed, Yahudilerin yemelerine izin verilmeyen yağları satmalarının ve hasılatı tüketmelerinin de yasak olduğuna inanıyorsa yanılıyor, bunu kesinlikle kendileri yapıyordu.⁷⁴⁰ Muhammed zamanında deve etinin yenmesi dinden dönmenin bir işaretiydi.⁷⁴¹ Yahudiler ihtiyaç duydukları eti hayvancılıkla elde ettiler.⁷⁴² Müslümanların Hayber'deki bir kalede bulunan ganimetleri, Yahudilerin menüsü hakkında bir sonuca ulaşmamızı sağlıyor. Orada arpa, hurma, tereyağı, sıvıyağ, yağ, sığır, bal ve şarap bulunuyordu.⁷⁴³ Atalardan kalma lezzetlere göre soğan ve sarımsak da kullanıyorlardı.⁷⁴⁴ Ayrıca, sebzeler,⁷⁴⁵ ekmeğin tabakları⁷⁴⁶ ve sarhoş edici içeceklerden bahsedildiğini de görüyoruz.⁷⁴⁷ Ana yemek Araplardaki gibi hurmalardan oluşuyordu. Son olarak Maknâ'daki balıklar ve Hayber'deki tavuklardan bahsedilebilir.

(sayfa 28) Yahudilerin mutfağına göz attıktan sonra orada yönetimi elinde bulunduranlara da bakmak istiyoruz. Muhammed ve kavmi, içlerinden birinin hayatına mâl olan Zeynep'in nefis kavurmasını zevkle aldılar. Yahudi kadınlarının etkinliğinin yemek pişirmek ve ip eğirmekle⁷⁴⁸ sınırlı olduğu söylenemez. Bunun dışında Yahudilerde kadının durumu ile ilgili biz de çok fazla bilgiye sahip değiliz, sadece Mâlik'e yenilmelerinin ardından Kurayza'nın yasını tutan Sara gibi Yahudi kadın şairlerinin olması, yüksek düzeyde bir kültüre ve kadınlara saygı duyulan bir konuma işaret ediyor. Savaşlara katılan ve kararlılıkla ölüme giden Kurayzalı kadın, savunmada erkeklere yardım eden tek kadın değildi belki de. Zeynep'in Muhammed'i zehirlenme teşebbüsü buna değerdi ve bu bir cinayet girişimi değil, savaşta anlaşılabilen bir durum olarak tanımlanmalıdır, izin verilmeyen bir davranış olarak değil. Muhammed'in ölümünden sonra Yemen Nugair'dan olan Yahudi bir kadın düşmanının ölümüne duyduğu sevinç yüksek sesle dile getirdi ve bunun üzerine korkunç bir şekilde sakatlandı.⁷⁴⁹ Genel olarak kadınlar savaşa pasif olarak katıldılar, eşlerinin ölümünde ağlamaları ve sızlamaları Arap Yahudilerinin kanlı hikâyelerinde en dokunaklı olanıydı. Kalan

⁷³⁸ Burada yazarın ifadelerinde bir muğlaklık söz konusudur. Nitekim ifadelerinden tam bir hüküm çıkmamaktadır. Fakat bilgilerimize göre Yahudilikte toynaklı ve çift tırnaklı olup geviş getiren hayvanlar yenebilir. Çift toynaklı olsa da geviş getirmediği için domuz, tek toynaklı olan at ve eşek ve parmaklı olan tavşan eti yasaktır. Bazı kaynaklarda yenmeyen hayvanlar arasında deve eti de geçmektedir. Yazar büyük ihtimalle burada deve etinin Araplara yasaklanamaması konusunda bahsetmektedir. Ayrıca bkz. Sarıkçıoğlu, Ekrem, *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, s. 239, Fakülte Kitapevi, Isparta, 2011. Ç.N.

⁷³⁹ Sûre 5, 46, 67. (Yazarın belirttiği âyetlerde gıda yasaları ile ilgili herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Ç.n.)

⁷⁴⁰ Vâk. 195, 348. Buh. II S.40. 43. 372.

⁷⁴¹ Vâk. 217. BH 692.

⁷⁴² Vâk. 215. 275. BH 762. 769.

⁷⁴³ Halabi III 45/6. Yağ BH 766. Buh. I 219. II 290.

⁷⁴⁴ Halabi III 52. Vâk. 276. Salatalık ve mercimekten bahseden Sûre 2, 58 ile karşılaştırın. (Yazarın belirttiği âyette salatalık ve mercimekten bahsedilmemektedir. Ç.n.) Muhammed, IV Musa 11,5 deki noktayı modernleştirmiş gibi görünüyor. Nedari III 10'daki Yahudilerin aynen anlaşılacağı nokta ile karşılaştırın.

⁷⁴⁵ Vâk. 285.

⁷⁴⁶ Vâk. 276.

⁷⁴⁷ Vâk. 25.

⁷⁴⁸ Baladh 60.

⁷⁴⁹ Wellh. *Skizzen* VI 37.Bel. 102 karşılaştırın Tab. S. 2014 Steinschneider Orient. *Literaturblatt* S. 235 deyim olarak: Hira'daki Yahudi kadının daha kibarı.

Yahudilerden çabuk ayrıldıkları için, köleliğin utancını uzun süre taşımadılar. Bu sebepten dolayı, bazılarından bahsedilse de az miktarda Yahudi kölenin olması lazım.⁷⁵⁰ Reyhâne, (**sayfa 29**) inancını değiştirmektense köleliği tercih etti.⁷⁵¹ ez-Zübeyrr b. Bâtâ mahkûm Kurayza kadınlarını, sıkıca inançlarına bağlı kalmayı teşvik ediyordu. Onlar da gözyaşları içinde inançlarına bağlı olarak yaşayıp öleceklerine dair teminat veriyorlardı.⁷⁵² Kesinlikle aralarında farklılıklar vardı. Safiyye, akrabalarının ölümü ve halkın çöküşü neticesinde Muhammed'in yanında çabucak teselli buldu. Arapların kralının karısı olmak elbette gururunu okşamış olmalıydı. Çünkü Yahudilerin güzel kadınları kendini beğenmiş ve temizlik bağımlısıydı. Araplar onların taktıkları zengin mücevherleri çok anlatırlardı. Yahudilerin Medine'den çıkışlarında, kadınlar, sırma kumaş, altın ve gümüş mücevherler giydirilmiş, yeşil ve kırmızı ipekli hevdeçlerinde oturuyorlardı.⁷⁵³ Hayber ganimetlerinden olan mücevherlerle ilgili bize zengin bir liste sıralanır: Bilezikler ve üst kol bilezikleri, ayak-, kulak- ve burun halkası, mücevher ve zümrütler,⁷⁵⁴ tokalar, takılar ve yüzükler, altın kolyeler ve inci diziler.⁷⁵⁵-Bir kısmı Arapların zengin hayal gücünden kaynaklanıyorsa da hepsi uydurulmuş olamazdı. Benî Hukayk mücevherleri düğünlerde yaygın olarak Mekke'ye kadar ödünç verilirdi,⁷⁵⁶ aynı şekilde silahları da.⁷⁵⁷ Hayberli kadınların, bir oruç günü olan Yom Kippur'da⁷⁵⁸ en güzel mücevherlerini takmaları,⁷⁵⁹ Araplar için çok dikkat çekiciydi. Yahudiler için yas günü değil de (**sayfa 30**) en yüce bayram günü olmasını kavrayamıyorlardı, aynı şekilde Yahudi kadınların kendi saçları yerine peruk takmalarını⁷⁶⁰ da anlayamıyorlardı ki bunun anlaşılması daha da zordu. Sinagoglara gitmezlerdi,⁷⁶¹ o zamanlar bu, evcimen olmalarının işaretiydi. Genelde erken evlendikleri söylenmemesine rağmen, Safiyye'nin üçüncü eşi olan Muhammed ile evlendiğinde henüz 17 yaşından küçük olduğu ifade ediliyor.⁷⁶² Onlar Mûsâ'nın evlilik yasalarını koruyorlardı. Muhammed bu uygulamanın yalnızca bir kısmını kabul etti. O, yasak ilişkinin derecelerini, boşananların bekleme sürelerini belirledi ve -muhtemelen yanlış- 2 kez boşanmış kişinin önceki kocasıyla evlenmesine ancak üçüncü biriyle evlendikten sonra izin verildi.⁷⁶³ Bu, ilerleyen zamanlarda korkunç bir sonuca sebep oldu.⁷⁶⁴ Belirli zamanlarda evlilik birliğini yasakladı. Diğer taraftan Yahudi hukukunun erkek ve kadın arasında herhangi bir yakınlaşmayı imkânsız kılan daha kapsamlı hükümlerini de reddetti.⁷⁶⁵ Evlilik yasası daha derin bir ahlâka dayanmıyordu; mastürbasyonla gebe

⁷⁵⁰ Buh. I 340.

⁷⁵¹ Bu gelenek kendisiyle çelişkili ifadeler içeriyor. Ibn Sa'd VIII 92 ff ile karşılaştırın. Büyük ihtimalle köle olarak kaldı. İb. 93, 26 94,5, BH 693 Muhammed'in müthiş kehanetleri, ihlallerini şüpheli yapıyor.

⁷⁵² Vâk. 218. 221.

⁷⁵³ Hal. II 294 aşağıda

⁷⁵⁴ İbid. III 49 Z. 1 f.

⁷⁵⁵ Vâk. 278. 282.

⁷⁵⁶ Vâk. 277 8. Halabi II 395 III 48. Z. 9 y. u.

⁷⁵⁷ Vâk. İbid.

⁷⁵⁸ Yahudilerin en kutsal günüdür. O gün günahlarından arınmak için oruç tutarlar. Eylül ve Ekim aylarının farklı günlerine denk gelmektedir. (ç.n.)

⁷⁵⁹ Goldziher REJ XXVIII 83.

⁷⁶⁰ İbid. 90 1. Buh. II 376; karşılaştırın I 441. 443, Safiye'nin bahsedildiği yer

⁷⁶¹ İbid. 85. Buh. I 222 aşağıda

⁷⁶² Ibn Sa'd. VIII 92, 10.

⁷⁶³ Sûre 2, 222 ff.(Yazar âyet numarasını yanlış vermiştir. Bu konu Bakara sûresi 230.âyette geçmektedir. ç.n.)

⁷⁶⁴ Muir III 306/7.

⁷⁶⁵ Bakınız Buh. I 83, 89 f.; aynı şekilde hastalıklı kanamalar için I, 86, 88, 90.

kalmanın⁷⁶⁶ önlenmesinin hoş karşılanmayacağını beyan eden Yahudileri, yalancı olarak nitelendiriyordu.⁷⁶⁷ Çocukların şaşı olmalarının sebebi olarak Yahudilerin, ebeveynlerinin yapmacık sevgilerinden kaynaklandığını ileri sürdükleri söyleniyor.⁷⁶⁸ Tüm bunlardan sonra Yahudilerin ahlâkı oldukça olumlu değerlendirilebilir, bu Araplar için söylenemeyen bir şeydir. **(sayfa 31)** Talmud'un, onların iffetsizliği ile ilgili, dünyadaki toplam ahlâksızlığın onda dokuzunu kapladıkları söylemesi, çok da bir şey ifade etmiyor.⁷⁶⁹ Vâk. 179'daki yerde bununla ilgili korkunç bir örnek veriliyor. Arapçadaki gibi müstehcen kelimeleri açısından zengin olan başka yaşayan bir dil yoktur.⁷⁷⁰ Bu doyumsuz seks aşkı düşünülüşünden daha fazla rol oynuyordu. Savaşa sadece güzel bir köleyi cariye olarak elde etmek için gidiyorlardı,⁷⁷¹ Eğer başarısız olup savaşta ölürlerse, o zaman mümin kaybettiği neşeyi en azından cennetteki hurilerden bekleyebilirdi. Bunlar, Muhammed'in kendi halkını cömertçe cezbedebileceği kişilerdi.⁷⁷² O halkını tanıyordu. Kendisi bu açıdan gerçek bir Arap'tı ve haremimi de savaşlarda kazanmıştı. Bunun yanında bize bir Yahudi zinasından bahsedilir. Yahudiler Tevrat'a atıfta bulunarak günahkârları cezalandırmak istedi, ama Peygamber Tevrat'ı getirtti, Yahudilerin yalanını ispatladı ve suçluları taşlayarak öldürttü. Yani bildirilen haber böyle.⁷⁷³ Onun tarihselliği çok güçsüz bir temele dayanıyor. Yahudilerin peygamberlere karşı yalanlarını örneklemek için, tüm süreç kurgusal gibi görünüyor.

Yahudi gelenek ve görenekleri hakkında yukarıda bir araya getirdiklerimiz, sahip olduklarının sadece küçük, hatta en küçük bölümüdür ama bu bölümler bile onların hayatının ve gidişatının net bir resmini yeterince veriyor. Kur'an'da onlarla ilgili başka şeyler de buluyoruz: efsanelerini, masallarını, hikâyelerini. Sık sık toplanan delilleri burada tekrar sunmak faydasız olacaktır. **(sayfa 32)** Yaygın iddianın aksine, Kur'an'daki yaygın eskatolojik fikirlerin Muhammed'in hayal gücünden kaynaklanmadığını, ancak çoğunlukla Yahudi-Hıristiyan kaynaklarına dayandığını "*Kıyamet İle İlgili Muhammedi Rivayetler*" adlı çalışmamda izah etmeye çalıştım.⁷⁷⁴

⁷⁶⁶ İncil Yarıtlış 38/9'daki anlamına göre ise; babasının çocuksuz ölen karısından çocuk sahibi olmayı reddeder ve soyunu (sperm) toprağa bırakır. Bu terim 17. Yüzyıldan itibaren yanlış ifade edilir ve mastürbasyon olarak kullanılır. (ç.n.) <https://www.dwds.de/wb/onanieren> Erişim tarihi: 05.03.2023

⁷⁶⁷ Vâk. 179, sadece Goldziher I c. 89 ile anlaşılır.

⁷⁶⁸ Mishk. II 96.

⁷⁶⁹ Kiid. 49 b. Bakınız Ab. Sara 22 b.

⁷⁷⁰ Caet. II 479.

⁷⁷¹ Vâk. 371, 373, 392, Mishk. II S. 83.

⁷⁷² Sûre 55, 56, 78,33, 56,22. U.s.f. (Yazarın verdiği sûre numaralarında bir muğlaklık söz konusudur. Bu konu için bkz. Nisa sûresi 25.âyet, Ahzâb sûresi 50.âyet.)

⁷⁷³ B.h. 393 ff. Buh. I 334. II 413. Goldziher. REJ. XVIII 79.

⁷⁷⁴ Kur'an'dan bazı pasajların midraşik modellerle açıklanmasında, Muhammed'in bazen noktaları anlamadığına bana göre yeterince dikkat edilmemiştir, S. 2, 55 de anlatımın ortasında Mûsâ'dan bahsedilir: ve konuştuğumuzda: bu şehre gir ve ondan tıka basa ye, her zaman istediğiniz gibi, kapıdan secde ederek girin (ve Hitatun konuşun) biz sizin günahlarınızı başışlamak ve dindarların kurtuluşunu çoğaltmak istiyoruz, orada haksızlar onlarla konuşulmayan kelimeyi başkası ile değiştirdiler ve biz haksızların üzerine cennetten gazap gönderdik. Tüm bağlantı açıkça gözlemcinin tarihine işaret ediyor, ve benim tarafımdan parantez içine alınan kelimeler olmasaydı anlatıcı asla farklı bir fikir bulamazdı. Muhammed'in İsrail ülkesini bir şehirle karıştırması, göze çarpan bir şey değildir, 5, 26 da aynı zamanda. Fakat "Hitatun konuşun" ne anlama geliyor? Hitatun şüphesiz buğday kelimesi ile aynıdır, fakat burda günah ile bağlantı kuruluyor. Ben bilinmeyen Midraşı takip eden örnekte olduğu gibi tahmin ediyorum: Gözlemciler geri döner ve şöyle derler: sen, Musa, bize..... dan bir ülke söyle (V. Musa 8,8) hayır bu bir günah ülkesi. Kur'an yorumları..... ya açıklık getiriyor. Bunu İçin canlandırabilir miyiz, o zaman muhteşem bir şekilde buraya uyardı.(Buh. II 357. III 191.) Midraşı daha fazla anlatmak isterseniz, o zaman yı bir kelime oyunu ile değiştirilebilir ve sık kullanılan bir

Yahudiler bu inancı sadece kendilerine saklamadılar, aynı zamanda putperest çevrelerinde de yaymaya çalıştılar. (sayfa 33) Buna kanıt ise sözünü ettiğimiz Yemen İmparatorluğu'dur. Teymâ'ya kaçan bir Arap kabilesinin, Yahudiliğe geçmeleri şartı ile oradaki Yahudiler tarafından kabul edildiği anlatılır. ⁷⁷⁵ Tek başlarına da din değiştirmeleri istendi.⁷⁷⁶ Medinelilerin kadınları, ilk çocukları öldüğünde, gelecekteki çocuklarının Yahudi olacağına dair yemin ederlerdi ve onları eğitmeleri için Yahudilere verirlerdi.⁷⁷⁷ Sadece din değiştirenlerle birlikte ortaya çıkan bu karışık evliliklerden, Yahudiler kazanç sağladı. Bize anlatılan ise bu ailelerin çocuklarının en iyi ve en heyecanlı Yahudiler olmalarıydı. Greko-Romen dünyasında Yahudiliğin yayılmasına çok büyük olmasa da, büyük engellerden birinin sünnet olduğu vurgulanmalıdır, Araplarda zaten yaygındı⁷⁷⁸ ve onlarda Yahudiliğin yayılmasına engel değildi. Hıristiyanlık, Araplarda büyük bir başarı elde edemedi. Aslında sınır bölgelerindeki kabileler Hıristiyan'dı, ama bu dinin zihinlerde ne kadar az kök saldığı, İslâm'ın muzaffer bayrağının Arabistan sınırları dışına taşındığında bu kabilelerin şaşkıncu bir hızla Hıristiyanlıktan ayrılmaları ispatlıyordu.⁷⁷⁹

yapılabilir ve benzeri. Böyle bir düşünce silsilesi tam olarak Mirasch'a karşılık gelir: Haksızlar bir kelimeyi başka bir kelime ile değiştirirler. Sûre 5, 69 da Yahudiler şöyle der: Allah'ın elleri bağlanmıştır..... . Bu ne anlam geliyor? Belki burada da Yahudilerin bir kelime oyunu vardır. Yahudiler sadece kullanmıyordu, bilinen ima ederek eş anlamlı Kullanıyorlardı. Daha iyisinin olmaması için bu tahmini veriyorum.

⁷⁷⁵ Nöldeke *Beiträge* S.56.

⁷⁷⁶ Vâk. 161: bakınız Nöldeke Z.d.m. G. XLI S. 720 Djarb. 21.

⁷⁷⁷ Halabi II 295 Z. 17 ff. Wensinck S. 6 Taberî Tefsir III 9.

⁷⁷⁸ Aboda sara 27 a Jebamot 71a bununla birlikte Wellh. *Skizzen* III S. 145 buna karşın Nöldeke Z.d.m.G. XLI S.718.

⁷⁷⁹ İb. S. 720.

2.BÖLÜM

Savaş Başlayana Kadar Muhammed ve Yahudiler

Yeni din ortaya çıktığında, 59 kaleye kendi ismini veren 20 Yahudi kabilesinin olduğu söylenmektedir.⁷⁸⁰ Kabileler Fedek'in kuzeyindeki Teymâ'dan, Hayber, Vâdilkurâ ve güneydeki Medine'ye kadar uzun bir sıra halinde bulunuyordu. Yemen ile ticari bağlantıların olmasına ve Yahudilerin ara sıra göç etmelerine rağmen,-Hayber'li Merhab güney Araplardandı,-Yahudi kabileler sınır dışı edildikten sonra yerleştikleri bölge olan kuzeye yönelmişlerdir.

Aralarında evlenme hakları vardı: Reyhâne Nadîrlerdendi, bir Kurayza'lı ile evlenmişti.⁷⁸¹ Yasalarında Arap örnekleri taklit edilmişti şöyle ki: kendi kendine seçilmiş liderler ve konsey toplantıları. Bize hazinenin toplanması ve niteliği hakkında fazla bilgi verilmeden, Sellâm b. Mişkem'in Benî Nadîr'in hazine bekçisi olduğundan bahsedilir.⁷⁸² Aralarında siyasi bir bağlantı yoktu, aksine: kardeş kabileler Arap adetlerine göre savaşıyorlardı, evet bir kabilenin diğerini, konakladıkları yerden kovdukları da oluyordu.⁷⁸³ Bu olayın Medine'de topraksız olarak bulduğumuz Benî Kaynukâ ile ilgili olup olmadığına karar veremiyoruz. **(sayfa 35)** Sadece Benî Nadîr Hayberlilerle kısmen irtibat halindeydi, orada malları vardı, evet belki de onlara Hayber'in Yahudi kabileleri denmesinde bir haksızlık yoktu.⁷⁸⁴ Araplar ve Yahudiler arasında fazlasıyla meydana gelen kan davalarından ve Yahudilerin aşağılandığı Benî Seleme'nin, Husayka Yahudilerine karşı bir seferini duyuyoruz.⁷⁸⁵ Muhammed'den önceki yüzyılda Yahudilerin siyasi gücü daha şiddetli bir darbe almıştı. Başlangıçta hâkim oldukları yerde, Evs ve Hazrec'ten göç etmiş olan iki tane güney Araplarından kabileler vardı, ilk önce sığınmacı olarak kabul edildiler. Sonra rüzgâr tersine döndü. Farklı rivayetlerden anlaşıldığına göre ihanet sonucu Yahudiler liderlerini kaybettiler. Bu olayda Arapların lideri olan Mâlik b. Aclân Yahudiler tarafında sinagoglarda lanetlendiği söylenir, Yahudi kralı Fityevn hakkında anlatılanlar herkese uyuyor ve efsanenin damgasını taşıyordu. Düşmanın ilk gece hakkını uyguladığı için buna dayanamayan soylu kadın, kıyafetlerini alenen yırtıyor ve bu şekilde kardeşini intikam için kışkırtıyordu. Bu, tarihi ayaklanmaların temeli için efsanenin sık sık değişen bir konusudur.⁷⁸⁶ Olayın tarihi belirsizdir, belki 550 civarına yerleştirilmesi gerekir.⁷⁸⁷ O zamandan beri Medine'deki Yahudilerin siyasi olarak güçsüz Arap patronları vardı, ancak Kaynukâ gibi bir kabile siyasi olarak güçsüz değildi, Medine'nin güneydoğu ve güneybatısında oturan Kurayza ve **(sayfa 36)** Nadîr her durumda tamamen eşitti,⁷⁸⁸ ülkenin en verimli kısmı olan toprakları kendileri için saklıyorlardı. Medine ve çevresindeki Yahudilerin sayısı 8-10 bin olarak tahmin edilebilir. Muhammed Medine'ye gelmeden beş yıl önce, Yahudiler, Medine'de iki kan davalı Arap kabilesi arasında olan

⁷⁸⁰ Wüstenfeld *Gesch. der Stadt Medina* S. 29.

⁷⁸¹ İbn Sa'd VIII 93, 17 Safiye'nin büyükbabası da Kurayza'lı idi ib. S. 88,8.

⁷⁸² BH 543

⁷⁸³ Sûre 2, 79.

⁷⁸⁴ Halabi II 290

⁷⁸⁵ Vâk. 38.

⁷⁸⁶ R.E.J. VII, 159. Jellinek *Bet ha-Midrash* I S.133, Tasm ve Gadis al- Agbani kitabındaki anlatıma da bakınız.

⁷⁸⁷ Wellhausen *Skizzen* IV, 7.

⁷⁸⁸ Bakınız Wellh. IV S. 11.

Buâs'taki belirleyici savaşta, Kaynukâ'nın yanında olan Hazrec tarafında durdular. Muhammed'in gelişine kadarki siyasi durum hâlâ belirsizdir.⁷⁸⁹

Yahudi etkisinin Mekke'ye kadar yayılmış olması sadece büyük bir olasılık değil, aynı zamanda Muhammed dönemindeki tarihi olaylarda da doğrudan görülebilir. Rivayete göre Mekkelilerin Medineli Yahudilere Muhammed ile ilgili anlattıkları, şüphesiz uydurmadır. Ancak biz Kâ'b b. Eşref'in Mekke'ye gittiğini ve orada öldürülen Kureyşliler için ağıtlarla yas tutulduğunu duyuyoruz. Hayberli Yahudiler Mekke'de ittifakı bozdular ve Muhammed'in döneminde mümkün olan şey kesinlikle daha önce de meydana geldi. Benî Hukayk mücevheri Mekke'ye kadar ödünç verilir ve muhtemelen Medinelilerle bazı Yahudiler, Benî Kaynukâ'nın altınlarını pazara getirmek için Mekke panayırına gelirlerdi. Yahudi bir köle olan Abd al Dar isimli Cabir'in Muhammed'in hicretinden önce din değiştirdiği ve bunun için Mekkelilerin ona zulmettiği söyleniyor.⁷⁹⁰ İleride de bahsedeceğimiz üzere Kur'an'ın Mekki sûrelerinde Yahudilerden bahsedilir. Sonuçta Mekke'de Yahudilerin etkisi inkâr edilemez. Yeni dinin Yahudilikten doğmuş olmasından daha açık ne olabilir?

(sayfa 37) Bu görüşün aksine Sprenger ve özellikle Wellhausen, İslâm'ın oluşum tarihinde Hıristiyanlığı ilk role layık gördüler. Elbette Yahudiliğin Muhammed üzerindeki etkisini inkâr edecek kadar ileri gidilmez, ama bu sadece ilk cümlede söyleniyor, sonrasında daha derin tartışmak için Wellhausen'in düşüncelerini onların özlü cümlelerinde tekrar vereceğim. O şöyle yazıyor:⁷⁹¹ "Gerçi Arabistan'da sayısız Yahudi vardı, ama onlar aşağılanmıştı ve propaganda yapmıyorlardı. Gerçi ruhani tohumlarını saçtılar, ama Yahudiliğin Arap kabileleri arasında yayılması söz konusu bile değildi. Öte yandan Hıristiyanlık, Hıristiyan-Arap sınırlarından yarımadanın içlerine girdi. O arada İslâmiyet gelmeseydi, muhtemelen kısa bir süre içerisinde bütün kuzey Arabistan, Kızıldeniz'den Basra Körfezi'ne kadar Hıristiyan olurdu. Hicaz'da ve merkez Arabistan'da henüz o kadar hazır değillerdi, ancak Hıristiyanlığın oluşumu, ayinleri, öğretileri, hatta bazı efsaneleri ve İncil'e ait hikâyeleri ile ilgili yüzeysel bilgiler hiç şüphesiz Mekke'de yayılmıştı. Hıristiyanlar Arapçayı ilk önce yazı dili olarak kullandılar." "Yöntemleri klasik yöntemden farklı olan Hıristiyan şairler de vardı" ve "bazıları da en azından Hıristiyan zihniyetindeydi." "Şiir kanalıyla Hıristiyan düşünce duyguları Arapların içine aktı. Bu ahlâkî düşünceler ölüm üzerine meditasyon ve benzerleri ile belirtilir." Muhammed'in etkisi söz konusu olduğunda, o zaman Wellhausen için sadece Mekke'deki ilk dönem söz konusudur. Vaazlarda kullanılan efsanevi malzemelerin Yahudi söylentilerine karşılık geldiği doğrudur, ama oryantalist Hıristiyanlar aynı efsanevi malzemeleri Yahudi apokriflerden almışlardı. (sayfa 38) Muhammed de, Hıristiyan hikâyelerini aynı açgözlülükle yiyip bitirdi, evet İsa'yı tüm Eski Ahit peygamberlerinden üstün tuttu, Yunanlıların Perslere karşı zaferini temenni etmesi Yahudi olmayan tavrını ortaya koydu." Ancak öğrenilen sonuçlardan ve bir araya getirilenlerden daha güvenilir olan gerçek, Araplarda Muhammed taraftarlarının Sabîlik olarak adlandırılmış olmasıdır. Sabileri, Hemero vaftizcileri, Mandäer ve Ekesaiten'in Hıristiyan mezhepleriyle eşit tutuyoruz. Muhammed'in namazdan önce emrettiği abdest, vaftizcilerle kanıtlanamaz, onlar gün boyunca sadece bir banyo yaparlardı, ama farklı mezhep çeşitleri olabilir. Bu benzerliklerden başka, namaz esnasında doğuya değil, Kudüs'e yönelme konusundaki emrin dikkate alınması hususu geliyor. Müslümanlar seleflerini Hanifler olarak isimlendirirler. Haniflerin ne

⁷⁸⁹ İbid. S. 35.

⁷⁹⁰ Vâk. 349 bununla birlikte Nöldeke Z.d.m.G. XII 703 bakınız.

⁷⁹¹ *Skizzen und Vorarbeiten III S. 197ff.*

olduğunu bilmiyoruz, ancak onları Hıristiyan keşişlerle eşit görüyoruz. “Bununla İslâm’ın Hıristiyanlık ile ilişkisine dair kesin bir işaret kazandık. Muhammed’in kıyamet günü düşüncesine hâkim olduğu doğrudur. Yahudiler teoride bireysel mahkemeyi biliyorlardı, ama İbrahim’in güvence altına alınmış çocukları (!) genel bir sorumluluk korkusuyla yaşamıyorlardı. Hıristiyanlık bu fikirleri merkezi düşünce gücü yaptı, ancak bunlar kilise ortodoksluğu tarafından arka plana itildi. Mahkeme günü için kullanılan “Jaum el din (Yevmü’d-din)” (“Din günü” ç.n.) ifadesi Hıristiyan’dır. İnsanın tanrıya dönüşü ve ölümden sonraki sorumluluğu onun tektanrıcılığının ruhu olarak Muhammed ile ortaya çıktığında, işte İslâm’ın ruhu Hıristiyanlıktan böyle geliyor.”

Bu iddialar bilimsel bir araştırmaya dayanmıyor. Yahudilerin sayısı Hıristiyan Araplardan daha azdı, buna karşılık, Arap Hıristiyan kitlesi kuzeyde uzakta yaşarken, **(sayfa 39)** Yahudiler Muhammed’in hemen yakınında oturuyorlardı. Arap anneler, yetiştirilmek üzere çocuklarını Yahudilere verdikleri zaman ve Arap şairleri savaşta ölen Yahudi kahramanlara acıdıklarında, Araplar tarafından Yahudilere karşı bir aşağılamadan neredeyse hiç bahsedilmez.⁷⁹² İslâm, siyasi sebeplerden dolayı Yahudiler ve Araplar arasında bir ilişki bulanıklığına neden oldu. Yahudilerin inançları için propaganda yaptığını, daha sonraları Wellhausen kabul etti.⁷⁹³ Mekkelilerin, Hıristiyan kurumları, ayinleri ve öğretileri hakkında herhangi bir bilgisi olup olmadığı son derece şüpheli ve herhangi bir şey tarafından kanıtlanmadı. Tıpkı Hıristiyanlar gibi Yahudiler de Arapça yazdılar ve onlar Medinelilerin öğrencileriydi. Ahlâki düşünceler, ölüm üzerine meditasyonlar ve benzerleri ne Hıristiyanlık ne de Yahudilik için iddia edilemez, bu tür düşünceler o kadar geneldir ki, tüm halklar arasında bağımsız olarak ortaya çıkarlar. Muhammed’in peygamber hikâyeleri söz konusu olduğunda, Geiger, Hirschfeld ve Grünbaum temelde yatan tefsiri göstermişlerdir. Bunun da Arap Hıristiyanlarının bir iyiliği olduğunu iddia etmeden önce, Suryani Hıristiyan literatüründeki paralelliklere ayrıntılı olarak bakmak gerekir. Bu olmadığı müddetçe, Yahudilerin Muhammed’e vaazlarında kullanması için gereken malzemeyi verdiklerini kabul etmek gerekir. Kur’an’da bulduğumuz, Hıristiyan kaynaklarına kadar dayanan⁷⁹⁴ az sayıdaki Hıristiyan hikâyeleri ve Âdem efsaneleri, Muhammed’in son Mekke dönemlerine rastlar. Nöldeke, Kur’an, hikâyelerinde Muhammed sûrelerini dört döneme ayırır. İlk dönemde İsa’nın adı bir kez bile anılmaz. **(sayfa 40)** İkinci dönemin başında, Muhammed’in tanınan bütün peygamberleri birbiri ardına sıraladığı iki sûrede de onu bulamıyoruz, o da İsa hakkında sessizliğini koruyor.⁷⁹⁵ Görünüşe göre onu daha tanımıyordu. (6 dönemi alan Muir’in giriş kısmında, 5. dönemde ilk kez İsa’nın ismi öne çıkıyor.) Hemen sonra (Muir’e göre mesleğinin onuncu yılında, Hira’dan üç yıl önce) ona İsa’nın haberi geldi, kısacık da olsa onu iki kez buluyoruz, sonraki dönemde de aynı sıklıkla bahsedildi.⁷⁹⁶ Görüldüğü üzere, Muhammed’in bu konuda hiç hevesi yoktu. Putperestler kendi tanrılarının da onun kadar iyi olduğunu iddia ediyorlardı,⁷⁹⁷ onlar İsa’nın tanrısını temsil eden Hıristiyanlara başvurabilirlerdi, Muhammed böylece, İsa hakkında hiçbir şey bilmeyen Putperestlerin, Hıristiyanların ve nihayet Yahudilerin karşısına çıkmak zorundaydı. Bu

⁷⁹² Bakınız Vâk. 164.

⁷⁹³ Skizzen IV S. 12 3.

⁷⁹⁴ Grünbaum, *Neue Beitr. Zur semitischen Sagenkunde*, S. 61. (*Semitik Efsanelere Yeni Katkılar*) (ç.n.)

⁷⁹⁵ Sûre 37 ve 26.

⁷⁹⁶ Sûre 19. Yahudilere karşı v.29, 33, 35. Kâfirlere karşı 43, 58. Daha sonra 42, 11 de bahsedildi (Medineli?) 6, 83. Bkz. Muir II 277.

⁷⁹⁷ Allah’ın Kızları 43 15, 53 21, 37 149.

yüzden kimseyi memnun etmedi ve hassas konuya olabildiğince az temas ederek başarılı oldu. Medine’de Yahudilere karşı polemikler başladığında ve putperest itirazlardan korkulmadığında, Muhammed sık sık konuyu İsâ’ya getiriyordu. Şimdiye kadar sadece Mûsâ’nın kitabı Tevrat’tan bahsederken, artık İncil’den de haberi oluyordu. Özellikle yeni başlayanlarda Hıristiyanlığın etkisinin ne olduğunu görebilirsiniz- ya da o zamanlar zaten Mesih’siz bir Hıristiyanlık mı vardı? Aslında Muhammed İsâ hakkında çok az bilgili görünüyordu, öyle ki Muir bu bilgiyi de aslen bir Yahudi’ye borçlu olduğunu söylüyor.⁷⁹⁸ Bu, Yahudiler’in İsâ için kullandığı ve Muhammed’in devraldığı İsâ=Esav ismiyle belirtilir.⁷⁹⁹ (**sayfa 41**) Muhtemelen Yahudilerin Hıristiyanlar için kullandıkları Nasârâ terimi de Yahudilerden alındı.⁸⁰⁰ Başka türlü düşünülebilinen Nazaryalılar’ın Yahudi-Hıristiyan mezhebi, artık bu zamanda doğrulanabilecek durumda değildi. Muir gibi çok uzağa gitmek istenmiyorsa, Muhammed’in İsâ hakkındaki ilk cehaletinin sadece etkisini değil, aynı zamanda Mekke’deki Hıristiyanlığın varlığını da sorguladığını belirtmek gerekir. Hıristiyanlar Mekke’de yaşasaydı, Muhammed İsâ hakkında onlardan bir şey öğrenirdi. Ancak rivayetler bize kısmen Mekke’de yaşayan Hıristiyanları anlatıyor, kısmen de seyahatlerinde Muhammed’i tanıdıklarını. Ama bir kere Muhammed’in gençliğine dair bildiğimiz her şey yanlış. Tüccar olarak seyahat ettiğini ve bu seyahatler esnasında diğer dinleri tanıdığı inanılmaz bir şey değil, hatta kesine yakındır. Her zaman Hıristiyan etkisinin mükemmel bir sembolü olarak görülen rahip Bahira ile görüşmesi, baştan sona efsanevi, ancak başka Yahudi unsurların arasına karıştırılmıştır.⁸⁰¹ Ayrıca Müslümanlar bu konuya, Yahudiliğin etkisini olabildiğince azaltmak veya örtmek için savunucu bir ilgi göstermişlerdir.⁸⁰² Yahudilerle düşman olduktan sonra, ilk adımı Muhammed kendisi attı.⁸⁰³ Eğer böyle bir şeyden bahsedilecekse İsâ’nın diğer peygamberlerden üstün tutulması da sonraki dönemden kalmadır. Başlangıçta Muhammed tarafından özellikle takdir gören kişi Mûsâ idi. (**sayfa 42**)Efsaneye göre Muhammed’in aldığı ilk vahiyden sonra Varaka şöyle dedi: “Mûsâ’ya gelen candan arkadaş ona da geldi.” Burada sözde bir Hıristiyan’ın ağzında bile İsâ’dan söz edilmemesi önemlidir.⁸⁰⁴ Buna çok fazla önem vermeden, Mûsâ’nın altıncı cennete taşınmasını, İsâ’nın sadece ikinci cennete havale edildiğine değinen Miraç rivayetlerine değinmek zorundayız.⁸⁰⁵ Muhammed bile kendisini, dirilmeden önce ölümün farkına varan tek kişi, tek insan olan Mûsâ’nın yerine koymak istemedi.⁸⁰⁶ Bütün bunlardan sonra, Peygamberin Yahudi olmayan bir tutumu olduğuna dair çok az kanıt vardır ve şimdi Yahudilerin aksine Yunanlıların Perslere karşı zafer kazanmasını dilediği gerçeği tamamen konu dışıdır. Yahudilerin etkisi, tüm sempati ve antipatilerini Muhammed’e aktaracak kadar ileri gitmedi. O bir Arap’tı ve öyle de kaldı, bunun dışında, Yunanlılar tek tanrıcı olduğundan, bağımsız Arapları üç taraftan da sarmalayan Pers İmparatorluğu’ndan daha az tehlikeliydi. Tekrar “İslâm’ın Hıristiyanlık ile ilişkisinde kaynaklanan önemli sonuca” gidelim. Sabiiler

⁷⁹⁸ II 314.

⁷⁹⁹ Bkz. Z.d.m.G. XLI S.720.

⁸⁰⁰ J.Q.R.V. 132.

⁸⁰¹ Hirschfeld researches S. 62.

⁸⁰² Bkz. Nöldeke: *Muhammed’in Hıristiyan öğretmeni var mıydı?* Z.d.m.G. XII 1858, S. 699 ff.

⁸⁰³ Bkz. Sûre 5, 85/6.

⁸⁰⁴ Nöldeke Z.d.m.G. XII S. 701 ff.

⁸⁰⁵ B.H. 270. Buh. II, 336, III, 31.

⁸⁰⁶ Buh. II, 354,359 f.

Kur'an'da üç medenî âyette⁸⁰⁷ Yahudiler ve Hıristiyanlarla birlikte tektanrıci olarak anılırlar. Bu Sabiîlerin dinleri ile ilgili en eski dönemlerden hiç, sonraki dönemlerden ise çelişkili bilgiler bulunuyor. Bâbil'de yaşayan Elkesaitlerin bazıları ile kesin olmasa da özdeşleştirilmiştir. Ama kesinlikle bir Hıristiyan mezhebi denilmeyecek kadar ileri gidiyor.⁸⁰⁸ Yahudilikten ve Hıristiyanlıktan bir şeyler ödünç aldılarsa,(**sayfa 43**) büyücülüğe daha yakın dururlar.⁸⁰⁹ Özellikle vaftizci isimlerine rağmen onlarla Hıristiyan vaftizinden söz edilmedi.⁸¹⁰ Muhammed de muhtemelen isimleri dışında onlar hakkında fazla bir şey bilmiyordu, ancak en azından ne Yahudi ne de Hıristiyan olduklarını biliyordu. Namazdaki yönleri farklı aktarılıyor, (Kuzey veya Güney⁸¹¹), Hıristiyanların kıblesi doğuya idi,⁸¹² Yahudilerinki Kudüs'e idi.⁸¹³ Sadece Hıristiyan etkisinin kalıntılarından bahsederken, Muhammed'in kible olarak Kudüs'ü kabul etmesi anlaşılmalıdır. Haniflerin ikinci Hıristiyan mezhebi de aynı şekilde az Hıristiyan'dı. Hıristiyan dilinde Hanif putperest anlamındadır⁸¹⁴ ve Wellhausen hipotezi için her yerde Hanifleri keşiş rahipleri ile eşit tuttuğunu belirttiğinden, Grimm, rahatsızlık duymadan Hanifleri putperest olarak tercüme etmiştir. Muhammed'in, Hanif'ten bir Hıristiyan keşiş anlaması gerekirken, İbrahim'in ne Yahudi ne de Hıristiyan olmadığını, Hanif olduğunu vurgulaması da beklenilmez.⁸¹⁵(**sayfa 44**) Elbette Hanif'i putperest anlamında da anlamadı. Bu nedenle Hıristiyanlığın Muhammed üzerindeki etkisine dair bu kanıtlar da çürür.

İlk günah ve kefarete gibi özellikle Hıristiyan öğretileri Kur'an'a dâhil edilseydi, Hıristiyanlığın etkisine dair tüm bu dolaylı kanıtlara ihtiyaç olmazdı. Ama konu bu değil. Aksine “ Hıristiyanlığa has akidelerle şekillenen veya renklendirilen en ufak bir İslâm töreni veya doktrinine rastlamıyoruz, oysa Yahudilik tüm sisteme rengini, oluşumunu ve şeklini gerçek içeriğini değilse bile, vermiştir, birçok hükümden ödünç alınmıştır.⁸¹⁶ Ancak Yahudiliğin ve Hıristiyanlığın ortak olan öğretileri, biri ya da diğeri adına konuşan belirli bir Yahudi ya da Hıristiyan bir anı olmadığı sürece Muhammed'in bilgisini nereden aldığı sorusunun başında ayrılığa düştüler. Bu, özellikle Muhammed'in eskatolojik fikirleri için geçerlidir. İbrahim'in kutsanmış çocuklarının cenneti ve cehennemi en azından teoride bildikleri kabul edilir edilmez,⁸¹⁷ Hıristiyanlar gibi bu noktada Muhammed'in öğretmenleri olmaları da mümkün.

⁸⁰⁷ Sûre 2, 59, 5, 73, 22, 17.(Yazarın verdiği âyetlerden sadece Hac sûresi 17.âyette Sabiilerden bahsetmektedir. Ç.n.)

⁸⁰⁸ Muhammed bir Hıristiyan mezhep mensubunu Ortodoks bir Hıristiyan'dan ayırabilir miydi?

⁸⁰⁹ Chwolsohn Sabier II, 136.

⁸¹⁰ İbid. S. 111. Muhammed'in namazdan önce yıkanma emrinin, Yahudi kurallarının geliştirmiş hali olup olmadığına karar verilemiyor. Yahudiler sadece sabah namazından önce yıkaniyordu b. Sabb. 108 b. 109a, bakınız Art. Ablution Jewish Encyclopedia I S. 69.

⁸¹¹ İbid. S. 106, 118 ve 185 ff. II 5, 59.

⁸¹² Bkz. Grünebaum Z.d.m.G. XLII, 53. Wellh. Skizzen IV S. 192 § 143 Necran Hıristiyanlardan.

⁸¹³ Berach IV 5 u. G. B. Ber. 30 a.

⁸¹⁴ Nöldeke Z.d.m.G. XLI.721.

⁸¹⁵ Sur 3, 60.(İbrahim ve Haniflik ile ilgili bilgi Nahl sûresi 123.âyettedir. Yazar yanlış âyet numarası vermiştir. ç.n.) Muhammed'in peygamberlik kariyerinin başlarındaki gece namazları keşişlerin nöbetleri ile büyük benzerlik gösteriyordu, diğer taraftan rivayette (Buh. I 286 altta. 492. II 362. Grünb. Z.d.m.G. XXXI 202. b. Berach 3 b, 4 a; Targ. Zu Klage 2, 19. Jawitz Mekor haberachot S. 89 f. bakınız Sûre 38, 23) Agada ile bağlantısı olan Davud'a kadar götürüldüğünü ve Yahudilere gece Tevrat'ın incelenmesi tavsiye edildiği ileri sürülebilir.(b. Erub. 18 b)

⁸¹⁶ Muir II 289. İlavede: “ ancak Muhammed'in sistem teorisinde Hıristiyanlık Yahudilikle eşit, değilse de daha yüksek bir yer iddia ediyor” kısmı kanıtlanmadı.

⁸¹⁷ Bkz. Muhammed'in son kararları ilgili rivayetleri

Yahudilerin bu soru ile ilgili Muhammed ile sohbet ettiklerini Kur'an'dan da görüyoruz,⁸¹⁸ dahası cehennem için kullanılan "Gahannam" kelimesi Suryani-Hıristiyan değil⁸¹⁹ Yahudi ifadesidir ve Mahkeme Günü için kullanılan "Jaum al din (Yevmü'd-din/Din Günü)" ifadesinin de Tevrat'ta yer aldığını görüyoruz.⁸²⁰ Bu yüzden de "İslâm'ın ruhu" şüpheli bir kökene sahip,(sayfa 45) elbette katı tektanrıçılığa İslâm'ın ruhu diyebiliriz ve bu Muhammed'in Yahudilikten devralma olasılığı en yüksek olan şeydir. Garip bir gerçektir ki, August Müller gibi tamamen tarafsız tarihçiler, Yahudilik söz konusu olduğunda gerçeği gözden geçiriyorlar. Binlerce Yahudi bulabileceğimiz Medine'de, Medinelilerin rutinlerini yeni öğretiler için anlaşılır hale getiren,⁸²¹ belirsiz Sabiîler ve Haniflerdir. Muhammed iyi bir toplumda bulunuyor. İsa'nın öğretilerini anlatmak için de Hindistan'a kadar olan dünyanın tüm halkları dolaşıldı ve etkileri tespit edildi, sırf ortasında yaşadığı Yahudi halkının ona ilk düşüncelerini verdiğini kabul etmemek için. İspatlanamayan hipotezler lehine somut olasılıklar feda edilmiştir.

Diğer taraftan abartmamaya ve Kur'an'daki her şeyi Yahudilikten açıklamamaya dikkat etmek gerekir. Şüphesizdir ki, Muhammed eski Arap fikirlerini de almıştır ve daha ziyade korumuştur. Burada güney Arap kültürü tahmin edilenden daha fazla rol oynamıştır.

Muhammed, 610 yılında öğretisi ile ortaya çıktığında zaten olgun bir adamdı. Putperestliğin nefreti ve tek tanrıya olan inancı, onu karşı konulmaz bir şekilde parçalayan ve tüm ruhunu dolduran güçlerdi. Ama putperestliği yok etmekle görevlendirilmiş bir peygamber olduğuna dair orijinal düşüncelere nereden geldi? Sıklıkla ortaya atılan tam da bu soru, Yahudiliğin etkisi kabul edilerek cevaplandırılabilir. Yerel kanunlarıyla Yahudilik Muhammed için kabul edilemezdi, Arapça değildi, çok zordu ve çok can sıkıcıydı. (sayfa 46) Ama diğer taraftan Yahudiler özlemle Mesih'i bekliyorlardı, tanrının gönderdiği, putperestliği yok edip çözüme ulaştıracak kişi.⁸²² Arapların bu umutlarla ilgili bir şey duymamış olmaları tamamen inanılmazdır, özellikle ihtiyaç zamanlarında Medineli Yahudilerin düşünceleri ile çok meşgul oldular. Muhammed eğer "belki de Yahudiler'in beklediği Peygamber benimdir" diye düşünseyse bu onun tarafından yapılan küçük bir adımdı. Daha sonraki zamanlarda, bu isim hakkında fazla düşünmeden, Yahudiler'in aksine İsa'yı Mesih olarak tanıması gerçeğiyle çelişmez. Muhammed kesinlikle Arap olmayan peygamberlik kurumu iddiasıyla hemen ortaya çıkmamıştır, bu onun sadece sessiz bir temennisiydi, ama çok fedakârca. Muhammed herhangi kişisel bir ilgiyi asla düşünmedi, onun bütün varlığının köklü bir dönüşümünü kabul etmemiz gerekirdi. Bir topluluk kurmayı başardığı anda, o topluluğun inanan taraftarlarının lideri olurdu. Sıklıkla sadece bir uyarıcı olduğunu, başka bir hedefinin olmadığını söylese de vatandaşları onu daha iyi tanıyordu. Gerçekte Mûsâ onun için bir örnekti, O, Mûsâ'nın İsraililer için ne ise Araplar için onu olmak istiyordu. En eski sûrelerde Mûsâ'dan, Firavun'dan ve Sînâ'dan söz edildiğini görüyoruz.⁸²³ "Firavuna gönderdiğimiz gibi size karşı da tanık olarak bir elçi gönderdik." Yavaş yavaş Muhammed daha açık hale geldi, önceden

⁸¹⁸ Sûre 2, 74, 3, 23.

⁸¹⁹ Geiger S. 48. Cennetin ismi de Yahudi'dir.

⁸²⁰ Aboda sara 18 a. Yahudi bir kadının kabir cezası hakkında Muhammed ile konuştuğu söyleniyor. Buh. I 267, 270, 345 f.

⁸²¹ Müller *Der Islam* I, 83. Aynısı Muir II, 212.

⁸²² Muhammed'in Medine'deki savaş faaliyeti de Yahudi Mesih doktrini üzerine modellenmiştir.

⁸²³ Sûre 87, 19. 95, 2. 85, 18. 53, 37. Ve 38, 79, 15. 89, 9. 69, 9. 51, 38. 54, 41. 37, 26.

kutsal metinde kendisinden bahsedildiğini ve İsrail'in bilge adamlarının onu tanıdığını⁸²⁴ iddia ediyordu. (**sayfa 47**) O Kur'an ile Tevrat'ı eşit tutuyor ve İsrail'in çocuklarından bir şahidin bu gerçeğe tanıklık ettiğini iddia ediyordu.⁸²⁵ Mekkeliler elbette tüm vahiylerin kaynağı olan, barbarca konuşan bu adama inanıyorlardı.⁸²⁶ Ancak Muhammed Mûsâ ile özdeşleşmek ve dolayısıyla Yahudilikle yakınlaşmak konusuyla ilgilenmiyordu. O bir Yahudi değildi ve peygamberlik kariyeri devam ettiği sürece de olmazdı, bundan dolayı da elinden geldiğince Yahudi olmayan kaynakları devralıyordu.

Muhammed'in öğretisi eğer bunu kişisel hırslarla birleştirmemiş olsaydı ve devrimci bir partinin kurucusu olsaydı, Mekkeliler için asla bu kadar rahatsız edici olmazdı. Cehennem hakkındaki vaazları onları rahatsız etmiyordu, ama onun büyüyen gücü tehlikeliydi. Ticari çıkarlar putperestliğe karşı daha geniş bir hoşgörü gerektiriyordu⁸²⁷ ve Muhammed etrafındaki radikal ikonoklastlar ve hoşnut olunmayan unsurlar, hükümet tarafından zararsız hale getirilmesi gerekiyordu. Muhammed ve taraftarlarına zulmedilmeye başlandı. Onlardan bir bölümü de Habeşistan'a kaçtı. Yahudilere sığınmayı düşünemediklerini siyasi durum yeteri kadar açıklayabilir, Yahudilerin kendileri bağımlı bir durumdaydı ve güçlü Mekkeliler, Muhammed ve onun ailesini ele geçirmek için her zaman baskı uygulayabilirdi. Ayrıca Medine'deki karışıklık onu oraya çekmek için uygun değildi. Habeşistan'da Müslümanları orayı çeken inanç topluluğu Hıristiyanlar değildi, (**sayfa 48**) birlikte koruma aradıkları ve buldukları ülkenin düşmanıydı. Mekkelilerin iade edilmeleri hususundaki talepleri reddedildi.⁸²⁸ Muhammed'in kendisi görevinde kaldı. Taif'e yaptığı bir görev gezisi ona kötü geldi. Ama Medine'de sükûnet olduğunda, doğru zamanda belki de onu Medinelilerle bir araya getiren tanrının tesadüfünden ziyade, akıllı hesaplanan niyetiydi ve aynı anda bu olayda Yahudilik ve özellikle de Mesih inancını oynadığı muazzam bir rol ortaya çıkıyor, bu gayet açık. Tüm rivayetler, Medinelilerin Yahudiler tarafından önceden bildirilen Mesih'i Muhammed'de gördüğünü iddia ediyor. Tamamen inandırıcı. Muhammed'in Medinelilere sorduğu ilk sorunun Yahudilerle ilgili olması tesadüf değil,⁸²⁹ Muhammed'in Medine'ye geldiğini gören ve Medinelilerle paylaşan ilk kişinin Yahudi olması,⁸³⁰ Yahudilerin bu olaya gösterdiği ilgiyi kanıtıyor. Medinelilerin din değiştirmesinin Yahudilerin Mesih inancı ile bağlantılı olduğu reddedilir. Muhammed'in Medinelilerle birleşmesi tamamen siyasi nedenlerden dolayı olmalıydı. Onlar barış sağlayacak bir kral arıyorlardı.⁸³¹ O zaman neden Muhammed'e âşık oldular? O zamanlar sadece bir politikacı değil kesinlikle bir peygamber olan kendisi, dinini tanımadan bunun olduğunu kabul ediyor mu? Sanırım sebep ve sonuç burada karıştırılıyor. Sebep İslâm'dı, sonuç ise Medine anlaşması. Yahudilerin tek başına Muhammed üzerindeki etkisi onu bir dünya dininin kurucusu yapmak için yeterli değildi. (**sayfa 49**) Yahudilerin, kendilerine savaşçı ve savaş malzemesi sağlayan Medineliler

⁸²⁴ 26, 197. Karşılaştırım 6, 114.

⁸²⁵ 46, 9, 11. Karşılaştırım 17, 106, 8, 9, 21, 7, 16, 45, 28, 48, 9/52, 10, 94.

⁸²⁶ Sûre 16, 105. Karşılaştırım 25, 5 ve 6.

⁸²⁷ Bakınız Sûre 28, 57.

⁸²⁸ Muhteşem düzenine rağmen bu mesajın tarihi karakterinden şüphe etmek için hiçbir neden yok.

⁸²⁹ B.H. 286.

⁸³⁰ Wensinck S. 54. Wüstenf. S. 56. Buh. III 40.

⁸³¹ Caetani I S. 333 ff.

üzerinde etkileri vardı.⁸³² Bu etki ilerleyen zamanlarda da etkili olmaya devam etti. Medinelilerin nispeten en dindar Müslüman olmaları boşuna değildir.⁸³³

Muhammed Yahudilerle ilgili yüksek beklentilerle Medine'ye geldi. Onlar onun en iyi taraftarları olmak zorundaydı! Başından beri onlara düşman olduğunu düşünmüyorum. O savaşı önceden hissetmiş ve bu nedenle Medineliler ile Yahudiler arasındaki ittifakı desteklemiştir.⁸³⁴ Tersî doğrudur.⁸³⁵ Ama beklenen başarı gerçekleşmedi, Yahudiler onu bir Peygamber olarak tanımadılar. Ona karşı şahsen de bir şeyleri yoktu. Onlar, onun Medine'ye geldiği ilk zamanlarda belki onu döndürebilirler diye ümit etmişlerdi ve anlaşmışlardı.⁸³⁶ Medine'ye gelişinden kısa bir süre sonra onunla ve bütün ilgili kabileler arasında bir sözleşme yapıldı. Sözleşme taraflarının hak ve yükümlülükleri, özellikle savaşla ilgili olanlar, tam olarak düzenlenmiştir ve bu sözleşme Yahudiler için çok uygundur, tamamen eşit müttefikler olmaları çok makuldü. Elimizdeki en önemli belgelerden biri olduğu için, Yahudileri ilgilendirdiği kadarına burada değineceğim.⁸³⁷

1. Muhammed peygamberin, inananlar ile Kureyş ve Yesrib (Medine) Müslümanları ve onların yolundan giden ve onlarla savaşanların arasındaki senedir.

2. (sayfa 50) İnsanlara karşı tek bir topluluk oluştururlar.

16 Bize tâbi olan Yahudiler destek ve yardım alacaklar, onlara haksızlık yapılmayacak ve düşmanları desteklenmeyecektir.

25-31 el- Neccar, el-Haris, Benî Sâide, Benî Cüşem, Benî Evs ve Benî Sa'lebe Yahudileri inananlar ile bir topluluk oluştururlar, Yahudiler kendi dinlerine inanan himayeleri altındakilerinin yanı sıra kendi dinlerini de korurlar, şiddet uygulayanlar ve aldatanlar hariç. Böyle bir insan kendini ve ailesini felakete sürükler.

32 Benî Sa'lebe'ye ait bir kol olan Cefne de aynı haklara sahiptir.

33 Benî Şutaybe Benî Avf Yahudileri ile aynı haklara sahiptir. Şerefli muamele ihanetten önce gelir.

34 Sa'lebe'de oturanlar Sa'lebelilerle eşit olacaktır.

35 Yahudilere sığınanlar (?) Yahudilerle eşit olacaktır.

36 Muhammed'in izni olmadan Yahudilerden kimse (Müslümanlarla) savaşa gidemez. Elbette kimsenin bir yaranın intikamını alması engellenmemelidir. Ama kim bilerek barışı bozarsa haksızlığa uğramadan bu kendine ve ailesine mal edilir, çünkü Tanrı bu kutsal kitabın en haklı uygulamalarını izliyor.

37 Yahudiler kendi masraflarını ödüyorlardı Müslümanlar da kendilerininkini. Ancak kutsal kitabın savaşlarını benimseyen herkese karşı birbirlerine yardımda bulunuyorlardı. Ve

⁸³² Bu tabii ki politik ve ekonomik faktörlerin önemli bir rol oynamadığı anlamına gelmez.

⁸³³ Buh. I 469.

⁸³⁴ Hirschf. researches S. 105.

⁸³⁵ Wensinck. S.60.

⁸³⁶ Sûre 2, 114 ile 129 karşılaştırınız.

⁸³⁷ B.H. 341 f. Esasında tercümede Wellhausen takip ediyorum.

aralarında gerçek bir dostluk hâkimdi. Şerefli muamele ihanetten önce gelir ve dostluğa sadakatsizce davranma alışkanlığı yok. Suç işleyen kimse (topluluğun) desteğinden faydalanır.

38 Yahudiler savaşta oldukları sürece, inananlarla birlikte savaş masraflarına katkı sağlamalıdır.

39 (**sayfa 51**) Yesrib vadisi bu kutsal yazıyı benimseyenler için kutsaldır.

42 Bu kutsal yazıyı benimseyenler arasında, anlaşmazlık çıkar veya korkulan bir şey olursa, mesele Muhammed'e getirilmelidir. Tanrı en yumuşak ve en haklı yöntemleri uyguluyor.

44 Yesrib'e saldıranlara karşı karşılıklı yardımlaşmaya mecburdurlar.

45 Şayet onlar (Yahudiler) inananlar tarafından barışa davet edilirse, onu tartışmayıp kabul edin ve eğer onlar inananları aynı şeye davet ederlerse, o zaman onların yükümlülükleri de aynı şekildedir, din kaynaklı savaşlar hariç. Herkesin sorumlu olduğu bir görevi vardır.

46 Bu kutsal yazıyı benimseyenlerle birlikte Evs Yahudileri ve oranın sakinleri aynı konuma sahiplerdir. Şerefli muamele ihanetten önce gelir.

Bize verilen bu sözleşmenin gerçekliği büyük ölçüde tartışılmazdır.⁸³⁸ Ancak tarihlendirme şüphelidir. Hicretin 2. yılındaki Bedir zaferinden sonra, -yani Mekke'den göçten sonra-, Muhammed'in sözleşmeye ihtiyacı kalmamıştı, ama 2.yılın ortasının bile çok geç bir tarih olduğunu belirtmek istiyorum. Yahudiler ve Müslümanların ibadetlerini ayrı ayrı yapmaları gerektiğini belirten 25.maddeden, kesinlikle o sırada Yahudilerle dini alanlarda kopuşun çoktan gerçekleşmiş olduğu sonucuna varılmaz. Bu kesinlikle ilk günlerden farklı değildi. (**sayfa 52**) Araplar Yahudiler 'in ibadetlerine katılmazdı, bunun tersi de düşünülemezdi. Araplar onlarla Şabat'ı da asla kutlamadı. Ayrıca Hicret'ten 17 ay sonra Kiblenin yönü değişti ve böylece Muhammed ile Yahudiler arasında kopukluk oluştu denilebilir. İki ay sonra da Muhammed Bedir'de zafer elde etti. Bu iki ay içinde, düşmanca ayrılıktan sonra derhal dostluk anlaşması yapılmalı mıydı? Psikolojik nedenler de buna izin vermiyor: Muhammed fazla nefret ederdi, asla ve asla düşmanlarına uygun koşulları sağlamazdı. Sözleşme çok geç tarihli olsaydı nihayet iki ay yürürlükte olurdu, çünkü Bedir'den hemen sonra Muhammed tarafından bozuldu. Herhangi bir sözleşme genelde biraz daha uzun süre tutulur. Geç bir tarih yazmanın bir anlamı yok, bizi daha önce yapılan, benzer ve aynı anlaşmaların içeriğini kabul etmeye zorlar. Çünkü yasal durumun baştan düzenlenmesi gerekiyordu. Daha ziyade bu durumda, Muhammed'in Medine'ye gelişinden kısa bir süre sonra, sözleşmenin belirlendiğine dair Arap geleneğine inanılacaktı. O zamanlar Yahudiler cemaate dâhildi, Muhammed onların İslâm'a geçmesini ümit ediyordu ve bekliyordu. Ancak bunu tabii ki sözleşmeye yazamazdı. Fakat bu, antlaşmayı Muhammed'in bir fermanı veya emri olarak tanımlayan her şeyi de kapsar. Sözleşme tarafları arasında daha önce yapılmış olan herhangi bir müzakereden haberdar edilmemiş olmamız, henüz böyle şeylerin gerçekleşmediğini ve bunların Muhammed'in yüksek onuru için gizli tutulduğunu kanıtlamıyor. Muhammed'in belgelerde işgal ettiği yer, gerçekten küçük, o çok mütevazı görünüyor. O kanun koyucu, iktidar sahibi değildir. Fakat hâkim olarak tanınan ve eşit haklara sahip yeni gelen bir peygamberdir. Nadîr

⁸³⁸ Wellh. Skizzen IV. 80. Caetani I 402 ff. Wellh. Ve Wersinck. S. 94 ff. Sözleşmeyi geciktiriyorlar.

ve Kurayza'dan hiç bahsedilmemesi çok garip. (sayfa 53) Evs'in koruması altında oldukları anlaşılacaksa, neden diğer Yahudi kabileleri veya aileleri bu kadar derin detayda listeleniyor, onlar diğer iki kabileden daha fazla bağımlıydılar. Şimdi Kurayza' için 37.paragrafın savunma ittifakının geçerli olmadığı anlaşılacaktır, onlar sadece maddi destek sağlamakla yükümlüydüler, kişisel yardım sağlamakla değil. Anlaşılan Muhammed onlarla, içeriği benzer olan ayrı bir sözleşme yaptı.⁸³⁹ Buna karşılık Nadîr bizim sözleşmemize dâhildi, onun tam isminin bizim belgede olduğu ve İbn İshak veya İbn Hişam'ın onların ismini anmak için kendilerini tutmamaları, varsayım olarak kalır. Peygamber bu hainlerle sözleşme yapmış olamazdı! İsimleri bilinmeyen ve Muhammed ile hiç savaşmamış olan bu Yahudi kabilelerden bahsedilebilirdi. Nadîr'in üzeri çizildi(silindi). Bu süreç - Wensinck'in de kanıtladığı gibi- devam etti, sonraki yazarlar, Muhammed ile inanmayanlar arasında böyle bir sözleşmenin düşünülemez olduğuna inandıklarından dolayı onu gizlediler. Ancak hilekârlık daha önceleri başladı, sadece "onun için barış" ve benzeri katkılarla değil gizlenen şeylerde de vardı.

Sözleşme imzalandı, ama Muhammed orada durmayı düşünmedi. Putperestlerin onun dinine dönmesini ümit ettiği gibi, Yahudilerden de onu Peygamber olarak tanımalarını bekliyordu. Onlar için kolaylaştırmak istiyordu, Yahudilerle Müslümanları bir toplulukta birleştirmek istiyordu. (sayfa 54) O, taraftarlarına Yahudilerle dünür olmalarına ve birbirlerinin yemeklerini tatmalarına izin veriyordu.⁸⁴⁰ Dinini mümkün olduğunca hızlı bir şekilde onlarınkine uyarlamak için onlara tavizler veriyordu. Onların oruç günlerini aldı, ibadetlerini onlarınkinin şekline göre uyarladı,⁸⁴¹ saç modellerinde olduğu gibi dış görünüşlerini de örnek alıyordu.⁸⁴² Onların inandığı her şeyi onaylıyordu. O Tevrat'ı taniyordu, onları da tanımaya davet ediyordu,⁸⁴³ ama karşılığında bir şey de isteyebilirdi. Mesih olduğunu ve putperestlere karşı galip geleceğini⁸⁴⁴ dürüstçe açıkladığı ve buna kendisi de inandığı için, Yahudilerin onu inatla reddettiğinde şaşkınlığı ve acısı çok büyüktü. Sonra tartışmalar başladı ve Muhammed'in kendisi taraftarlarını sabırlı ve ılımlı olma konusunda uyardı.⁸⁴⁵ O Yahudilere samimi bir teklifte bulundu: sadece tanrıya hizmet etmek ve ondan başka kimseyi efendi olarak kabul etmemek.⁸⁴⁶ Yani: onları Müslümanlardan ayıran bütün özelliklerinden vazgeçeceklerdi, ama hepsi bu konuda yardımcı olmadı. Tabii Muhammed'in başarılarını putperestler arasında görenlerden bazıları tereddüt etti ve belki de gerçekten putperestlik aşkıyla çarpan kalp ile yaklaşan Mesih zamanını bekliyorlardı,⁸⁴⁷ ama Yahudi kitlesi hareketsiz duruyordu. Onlar Muhammed'in Mesih olduğuna ikna olmuyorlardı. Mesih'in Davud kökeninin dışından gelmesi ve (sayfa 55) Filistin dışında kutsanmamış bir yerden ortaya çıkması imkânsızdı.⁸⁴⁸ Yahudiler için Kudüs'e gece seyahati yaptığını uydurmasının Muhammed'e faydası yoktu, o zaten vaat edilen topraklara göç etmeliydi, sonra ona da

⁸³⁹ Kurayzalılarla yapılan anlaşma çok geniş değildi, "zayıftı" Muir III 260 ile karşılaştırınız

⁸⁴⁰ Sûre 5, 7.

⁸⁴¹ Wensinck S. 108 ff.

⁸⁴² Yukardaki kaynak S. 11 Anm. 4.

⁸⁴³ Sûre 4, 135.

⁸⁴⁴ Sûre 2, 83.

⁸⁴⁵ Sûre 29, 45. 42, 14.

⁸⁴⁶ Sûre 3, 57.

⁸⁴⁷ Sûre 3, 106. 109/198. 7, 155/6/9, 13 ,36.

⁸⁴⁸ Mishk. I 20. II 696. Wensinck. S. 61. Siephre ed. Friedmann S.107. V Mos. 18, 15. *Gastfreund Muhammed nach Talmud und Midrasch* Viyana 1875/7 II 21. (Tamamen bilimsel değil)

inanmazlardı ve rahatlıkla ondan kurtulabilirlerdi.⁸⁴⁹ Barbarlara⁸⁵⁰ yüksek kültürlü milletin üstünlüğü ile davrandılar ki onların cahillikleri⁸⁵¹ kendilerini eğlendiriyordu, sorularıyla onu yeterince sıkıyorlardı.⁸⁵² Yakında ondan gerçek mucizeler istiyorlardı, İlyas'ın yaptığı gibi,⁸⁵³ onunla alay ediyorlardı.⁸⁵⁴ O onları kendi inancına davet ettiğinde, insanı bu konudan ayırmak istediler: Onlar tanrıya inanmak istiyorlardı ama ona değil,⁸⁵⁵ böyle şehvetli bir Arab'ı tanımak yerine onların bir peygamberle ilgili başka idealleri vardı.⁸⁵⁶ Yahudileri ikna etmekte yavaş yavaş ümitsizliğe kapılıyordu,⁸⁵⁷ hayal kırıklığının tüm acısı sözlerine yansıyor: onlar kendilerine getirdiğimiz kutsal kitabı çocuklarını tanıdıkları gibi tanıyorlar, ama onlardan bazıları tanınmalarına rağmen gerçeği gizliyorlardı.⁸⁵⁸ Hayal kırıklığına uğramış bir peygamber için merhametten uzak durmak zordur. **(sayfa 56)** Bu konuya o kadar sıkı sarılmıştı ki, önceden bildirilen Mesih oydu ve şimdi Yahudiler onu kitabından dolayı reddettiği için geriye tek bir şey kalıyordu: onlar yakın zamanda onun kitabını taklit etmişlerdi. Sebepleri belliydi: Onlara onun düşmanları tarafından rüşvet verilmiş olmalıydı.⁸⁵⁹ Bu ilk ve gerçek bir hilekârlık suçlamasıydı ve daha sonraları yeni başka ipuçları aradı. Belki de orada, Yahudilerin kitapta yazmayan ama ilahi olarak düşündükleri kanunlarının olduğunu buldu.⁸⁶⁰ Hirschfeld; Muhammed'in, Yahudileri kitabı taklit etmekle suçladığında, aklında olan başka noktaları belirtir: tanrı isminin gerçek olmayan telaffuzu ve kutsal yazıların agadik süslemesi.⁸⁶¹ Muhammed'in İncil'in ifadelerini bildiği kabul edilirse, çok ileri gidilir. Bunun böyle olmadığını temel gerçeklerin ihlalleri ispatlıyor. Tanrının ödülünde olduğu gibi eşit fırsatların yankı bulması bağlılığı ispatlamaz. Yani Muhammed tanrının isminin, yazıldığından daha farklı telaffuz edildiğini bilmiyordu. Yahudilerin Agada'nın⁸⁶² hikâyelerinden serbestçe bahsetmeleri de bir taklit değildi, o da öyle yapıyordu. Sadece bazen çelişiyordu. Kanunu iptal etmek için ne Yahudi ne de Hristiyan olmayan İbrahim'e başvurmuştu,⁸⁶³ buna karşı Yahudiler Midraş'a göre,⁸⁶⁴ İbrahim'in kanununu aldığını iddia ediyordu. Ama Muhammed biliyordu ve şöyle diyordu: Tevrat'ı getirin! Yani bunun Mesih ile ilgili olmadığı sürece, taklit edilmediğini biliyordu. Öyle olsa bile, kitabı tahrif etme suçlaması Muhammed'in en mutlu düşüncelerinden biriydi ve kullanımı da kolay olduğu için Muhammed teolojisinde ilginç ve yüzyıllar süren bir hikâyesi oldu. İncil ve Kur'an arasında

⁸⁴⁹ Sûre 17, 1 ve 78. B.H. 263 f. Sûre 17 başlangıçta direk Yahudilere yöneliyor ve sûrenin Mekke kökenli olduğu biraz şüpheli.

⁸⁵⁰ Müslümanlar (ç.n.)

⁸⁵¹ Sûre 2, 250. 3, 30 ff.

⁸⁵² B.H. 375 f.Buh. I 45 S 17, 87 ile kıyaslayın Abdullah'ın soruları Buh. III 50 u.ö.

⁸⁵³ Sûre 3, 179, 4, 152. B.H. 198, 361.

⁸⁵⁴ Sûre 2, 98. 3, 177.

⁸⁵⁵ Sûre 4, 149 ff. aynı zamanda 3,78.47, 28.

⁸⁵⁶ Wensinch S. 62. İle karşılaştırınız.

⁸⁵⁷ Sûre 3,19. B.H. 376 f.

⁸⁵⁸ Sûre 2, 141.

⁸⁵⁹ Sûre 2, 38, 84/169. 3, 184/198u.ö.

⁸⁶⁰ Hirschf. JQR. XIII 222ff. Sûre 3, 72.

⁸⁶¹ Hirschf. researches S. 27.

⁸⁶² Tekra etme ve okuma anlamlarına gelen Agada Yahudilere ait sözlü bir gelenektir. Geniş bilgi için bkz. İsmail Başaran, *Yahudilikte Sözlü Geleneğin Bir Parçası Olarak Agada'nın Bir Değerlendirmesi*, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2020. (ç.n.)

⁸⁶³ Sûre 3, 60 ff.

⁸⁶⁴ Die Stellen bei Beer Leben Abrahams Aum. 268 ve 973.

bir çelişki olduğunda, Müslüman savunucular uygun bilgi araçlarını rahatlıkla ele etmişlerdi: Yahudiler kutsal kitabı taklit ettiler, tanrı da buna Kur'an'da tanıklık etti. Zamanla bu tartışmaların daha keskin bir hale bürünmesi olayların tabiatında var. Nihayet tartışmalar sözlü tacize–hatta bazen kavgaya⁸⁶⁵- dönüşüyordu. Yahudiler ve putperestler inananların en kötü düşmanıydı,⁸⁶⁶ “onların durumu kitap taşıyan eşeğe benziyordu”,⁸⁶⁷ tanrı onu öldürünceye kadar dövdü.⁸⁶⁸ Eski hikâyeleri tekrar hatırlatıldı, itaatsizlik, akılsızlık, atalarının putperestliği, torunlarının da ataları kadar kötü ve uslanmaz olduğu sonucu barizdi.⁸⁶⁹ Yahudiler ise yiğitçe direndiler ve argümanları o kadar güçlüydü ki, Muhammed sonunda akıllıca, sadakatlerinden korkarak taraftarlarını daha fazla tartışmaktan men etti.⁸⁷⁰ Rivayetler her zaman tabii ki Yahudilerin yenildiğini söyler.⁸⁷¹ Diğerlerine ek olarak bir de mülkiyet anlaşmazlıkları vardı. Yahudiler herhangi bir vesileyle rehineleri iade etmeyi reddettiler.⁸⁷²- Muhammed, onları cimrilikle⁸⁷³ ve kâr peşinde koşmakla⁸⁷⁴ suçladı. **(sayfa 58)** Muhammed hakem olmayı teklif etti ve adaletle karar vereceğine söz verdi. 42. maddeye göre bu onun hakkıdır, ama Tevrat'a göre karar vermediği için Yahudiler onun talebini reddettiler ve tarafsız pagan bir hakem olmasını önerdiler.⁸⁷⁵ Muhammed onlara çok kızdı. Büyük planı, Yahudiler ve Müslümanları aynı toplum içerisinde eritmek konusunda başarısız oldu. Medine'ye gelişinden 1,5 yıl sonra tam bir kırılma oldu. Kible değiştirildi. Peygamber zaten Mekke'de iken Kudüs'e bakarak dua etmişti,⁸⁷⁶ şimdi Mekke tanınmış kutsal yer oluyordu. Kudüs'e sırt dönülüyordu.⁸⁷⁷ Kim bilir, uygulanmış olan başka kaç tane Yahudi âdeti, kaç tane bayramı ve ibadeti bu olay ile kayboldu! Rivayetler bununla ilgili bize ya hiç ya da çok az iz bırakmıştır. Başlangıçta Kudüs cazibesinin bir kısmını muhafaza etmiş olabilir. Bir Müslüman Mekke fethedilirse Kudüs'te ibadet edeceğine yemin etmişti. Peygamber ona tekrardan Kudüs yerine Mekke'de bu ibadeti icra etmesini anlattı. Adam, Muhammed ona sabırsızlıkla bağırana kadar bunu reddetti: “Nereye istersen oraya git ve neye yemin ettiysen onu yap.”⁸⁷⁸ Rivayetin doğruluğuna karşı söylenecek hiçbir şey yok, diğer rivayetler Kudüs'ü yüceltirken, Emeviler zamanında bu krallara karşı düşman Mekke'ye yönelik bir ağırlık kazanma amacı vardı.

Ama Yahudiler de boş durmayıp hareketlerine devam ettiler. Aralarında tarafsız bir pozisyon dileyen ılımlı unsurlar vardı tabii,⁸⁷⁹ ancak öfke her iki tarafta da çok güçlüydü. Büyüyen gücüyle daha tehlikeli hale gelen adama karşı doğrudan hareket ediyorlardı. Muhammed'e alaycı şiirler söyleniyordu, Evs ve Hazrec arasındaki eski kıskançlık uyandırılmaya ve

⁸⁶⁵ Buh. II 89, 359 f.

⁸⁶⁶ Sûre 5, 85.

⁸⁶⁷ 62, 5.

⁸⁶⁸ 9, 30.

⁸⁶⁹ Muir III 37, 8.

⁸⁷⁰ 2, 103. 4, 139. 6, 67 ile kıyaslayın

⁸⁷¹ Muir III 39 da haklı olarak bunun tersinden şüpheleniyor.

⁸⁷² 4, 61.

⁸⁷³ 4, 56, 3, 68/9 ile karşılaştırın Peygamber ona

⁸⁷⁴ 7, 168.

⁸⁷⁵ 4, 63.

⁸⁷⁶ Wensinck S. 108 ff..

⁸⁷⁷ Wensinck S. 133 Sûre 2, 136 ff. B.H. 381Buh. I 18 u.ö.

⁸⁷⁸ Mishk II S. 157, Vâk. 349 ile karşılaştırın.

⁸⁷⁹ Sûre 5, 70.

Medineliler arasında bölünmelerin oluşmasına çalışılıyordu.⁸⁸⁰ Putperestler İslâm'a karşı direniş için güçlendiriliyordu ve onlara kutsanmış silahlar veriliyordu. Onların din değiştirmeleri engelleniyordu ve bu nedenle Muhammed, hakaretle Yahudilere çifte oyun oynadıkları suçlamasını yaptı.⁸⁸¹ Putperestlerin tek bir tanrıya inanmalarını umuyorlardı ancak şu an artık onları engellediler. – Trajik bir kader Yahudileri kendi fikirleriyle mücadeleye itti ve fikirleri onlardan daha güçlüydü.

⁸⁸⁰ B.h. 379, 385.

⁸⁸¹ Sûre 2, 13.

3.BÖLÜM

Yahudilerin Medine'den Sürülmesi

Büyük ve yıkıcı darbe indiğinde, yani Muhammed hicrî 2.yılın Ramazan ayında Mekkelilere karşı maddi özellikle manevi anlamda güçlü bir zafer elde edip Medine'nin gerçek efendisi olduğunda, işler bu şekilde yürüyordu. Yahudiler savaşta savaşmamıştı, buna zorlanmamışlardı, Muhammed kendisi de Medinelileri bu saldırı savaşına katılıp katılmama noktasında serbest bırakmıştı.⁸⁸² Yani bu hiçbir şekilde, patlak veren ve Kaynukâlîlara karşı yapılan ani savaşın sebebi değildi. Ama durumun netleştirilmesi lazımdı. Eğer bir anayasa, devletteki güç faktörleri arasında yasal olarak sabit bir ilişkiyse, o zaman koşullar Muhammed'in lehine dönüştüğü için, Medine Anayasası da eski ve geçersizdi. Beklenmedik zaferle şişirilen Muhammed ve taraftarları, Medine'ye geri döndüler ve sevinç çılgınlıkları içerisinde onlara karşı gelmeye cesaret eden herkesi öldürdüler. Şair Esmâ ve yaşlı Ebu Âfek onların kurbanı oldu. Eğer kefaret istenseydi itiraz etmeden ödeyeceklerdi, ancak esas mesele, rahatsız oldukları gevezelerin susturulmasıydı. Ama Muhammed, başarısıyla ilâhi görevini kanıtladığından dolayı, inatçı İbranilerin din değiştirebilecekleri konusunda bir kez daha umutlandı. **(sayfa 61)** Muhammed zaferden hemen sonra bir Cumartesi günü, sinagoglarında toplanmış olan Kaynukâ'ya gitti ve Tanrı'nın açık beyanı nedeniyle, onu Mesih olarak tanımalarını istedi. Yahudilerin cevabı onların talihsizlikleri oldu. Dediler ki: "Savaşa uygun olmayan erkeklere karşı elde ettiğin başarın aklına geldi. Ama bizimle başlarsan (savaşırsan) bizim erkek olduğumuzu görürsün⁸⁸³." – Bu bir savaş çağrısı değil mi? Bir sözleşme ihlali? En azından gizli bir tehdit? Ciddi bir durum olduğunda, müttefiklerinin onlara yardıma gelip gelmeyeceğini Yahudiler gerçekten çok düşündü mü, ümit etti mi, bunu kim söylemek ister! Ama Muhammed bu fırsatı değerlendirdi. Yahudilerin sözlerinden ihanet açıkça ortaya çıkıyordu. Onların karşısına çıksa onu kim suçlayabilir?⁸⁸⁴ Bunlar, Muhammed'in, taraftarlarını ve müttefik Yahudileri aldatmak için kullandığı bahanelerdi. Ancak bütün Medine halkının, Hazrec lideri Abdullah b. Übey ve onun ikiyüzlüleri Kurayza ve Nadîr'in, Muhammed'in açık bir sözleşme ihlalinin sessizce kabul etmeleri düşünülemezdi. Ama – tekrar söylemek gerekirse- Kaynukâlîlar sözleşmeyi kendileri feshetti. Dolayısıyla topluluk düzeni ve ittifak onlar hariç herkes için aynen yürürlükte kaldı. Öte yandan Kaynukâ hiçbir şekilde Muhammed'in yasal durumuna ilişkin bu görüşü bölmemiş gibi görünüyor. O şimdi onları kuşatırken, onlar savaşarak anlaşmayı, açıkça ihlal etmemek için büyük özen gösteriyorlardı. Muhammed de aynısını yaptı ve böylece Kaynukâ kılıç zengini olmadan aklıktan öldü. Bu gerçekler İbn İshak'ın makalesinden okunabilir. **(sayfa 62)** Ama sonraları buna benzer yasal nedenler artık bilinmiyor veya anlaşılmıyordu. Zaten İbn Hişam'da bu nedenle hayali olarak düşünülmesi gereken bir ilişki vardır.⁸⁸⁵ Kasıtlı bir şaka savaşa sebep olabilirdi. Bir Yahudi Arap, kadının peçesinin arkasına bakmak istedi- Sprenger'in belirttiği gibi o zamanlar daha peçe takmıyorlardı- ve reddedildiğinde, Arap kadının elbisesinin eteğini bir dikenle sırtına tutturdu, böylece ayağa kalktığı anda çıplaklığı görünür hale geldi. Sonra kavga ve savaş oldu. Bu hikâyeye bir yalandı. Bunun, Muhammed'in din değiştirme girişimiyle ilgili diğer ilişkiyle de bir bağlantısı yoktu. Aslında Medinelilerin tam ortasında yaşayan Benî Kaynukâlîlar, Muhammed'in en nahoş düşmanlarıydı ve ne pahasına olursa olsun onlardan

⁸⁸² B.H. 434, 5. Vâk. 46.

⁸⁸³ Bütün tarihçiler tarafından aktarılan bu cevap kulağa olağanüstü inandırıcı geliyor.

⁸⁸⁴ Sur 8, 60 ile karşılaştırın.

⁸⁸⁵ B.H. 545 Vâk. 92.

kurtulduğunu görmeliydi. İşte bu, savaşın gerçek sebebiydi. 14 günlük kuşatmadan sonra teslim oldular. Onların tek müttefiki olan İbn Übey'in yardım sözü verip vermediği ve bunu yerine getirmediği kesin değil. Aynı şey onun için daha sonra tekrar anlatılacak. Her neyse, şimdi onunla ilgileniyordu. Çünkü Muhammed'in esirlerin öldürülmesi için kesin bir kararı vardı. Sonra Abdullah onu göğsünden yakaladı ve müttefiklerinin canını bağışlayıncaya kadar bırakmayacağına yemin etti. Muhammed henüz Hazrec'in en seçkin adamını kışkırtmayı göze alacak kadar güçlü değildi. Dışlerini sıkarak teslim oldu: "İşte onlara sahipsin." Belki Abdullah her şeyin eskisi gibi kalması gerektiğini anladı. Ama Yahudiler en iyi siyasetçilerdi, Medine'nin kaderini önceden gördüler ve kendileri göç etmek istediler. Hemen teslim edilen silahlar dışında, Muhammed fazla ganimet almadı. Kaynukâlilar, borçlarını tahsil etmek için üç gün daha Medine'de kalabildiler, **(sayfa 63)** buradan anlaşılıyor ki, eşyalarını ellerinden geldiği kadar yanlarında götürmelerine izin verildi. Sonra gittiler, sağlam 300 kişi, erkekler yaya, kadınlar ve çocuklar deve üzerinde idi. Vâdilkurâ'da yerli Yahudilerle birlikte bir ay boyunca kaldılar, sevgiyle karşılandılar, yedek malzemeler ve binekler sağlandı. Sonra yerleştikleri yer olan Doğu Şeria'daki Ezri'ât'a gittiler. Ama orada da huzur bulamadılar ve kısa süre sonra yok oldular.⁸⁸⁶ İbn Haldun'un onların Hayber'de kaldığına dair rivayeti muhtemelen Nadîr ile karıştırılmıştır.

Benî Kaynukâ gitmişti. Onun dışındaki her şey eskisi gibi kaldı. Yahudiler ve Muhammed arasındaki sürtüşme azalmıştı, daha uzakta oturan Nadîr ve Kurayza ile olan ilişki belki o kadar da kötü değildi. Eğer Muhammed, Yahudileri Medine 'den kovacağını önceden bilen, ileri görüşlü bir politikacı olarak düşünülürse, karakteri tamamen yanlış değerlendirilmiş olur. Bu görüşe göre, her şeyi bilen peygamberlere olan inancın bir parçası hala var. Müslümanlar buna inanıyorlar ve bu yüzden bizim kaynaklarımıza hükmettiler. Muhammed'in Yahudilere olan tavrı, bir kabileye ardı ardına nasıl saldırdığı ve kovduğu, önceden planlanmış bir girişim izlenimi verdiği inkâr edilemez. Ancak -yakın tarihten bir durum çıkarmak gerekirse- Prusya'nın 1864'ten 70' e kadar planlı bir şekilde komşularını ard arda mağlup ettiği de inkâr edilemez. Danimarka'ya karşı olan savaş sırasında neredeyse hiç kimse Fransa'ya, hatta Avusturya'ya karşı savaş düşünmedi. Olayların doğal gelişimi bazen Teleolojinin yanlışlığına neden olur. **(sayfa 64)** Şu soruyu gündeme getirmek de faydalı olacaktır, Muhammed'in Yahudileri kovma hedefi açıkça göz önünde duruyorken, neden Benî Kaynukâ'dan hemen sonra Benî Nadîr'e gitmedi? Onlara saldırmak için kesinlikle bir bahane bulabilirdi. Ama Muhammed'in büyüklüğü, onun geleceği gördüğü anlamına gelmiyordu. Fakat şu an itibarıyla, zamanı geldiğinde doğru şeyi yaptığı anlamına geliyordu. Bu da kolay ve daha doğaldır ve Peygamber beyanı kadar değerlidir. Yani Yahudiler bu duruma son veren bir olay meydana gelene kadar Muhammed ile barış ve dostluk içerisinde yaşıyorlardı.

Mekkeliler yenilgilerinin intikamını almak için ilerlediler. 3. yılın Şevval ayının bir Cuma günüydü. Medine'de büyük bir savaş konseyi düzenlendi.⁸⁸⁷ Konu, daha güçlü olan düşmanlarla yüzleşmeli mi yoksa yüzleşmemeli mi idi. Bir yandan Bedir'in anısına hâlâ büyük cesaret vardı ve ayrıca ülkeyi Mekkelilerin yağma ve yıkımından korumak istediler.⁸⁸⁸ Diğer tarafta ise Yahudiler duruyordu, onlar Şabat'ta kendilerini sadece Medine'de savunacaklarını söylüyorlardı, ama saldırmak istemiyorlardı. Bunların hepsi bize anlatılmadı, sadece sonuç

⁸⁸⁶ İbn el-Athir II S. 107. İbn Sa'd II S. 20, 2.

⁸⁸⁷ B.H. 558 f. Vâk. 150 f.

⁸⁸⁸ Caetani'nin I, S. 551'de nazikçe ifade ettiği gibi

çıkartabiliyoruz. Yahudiler reddedildi. Muhammed'in neyi savunduğunu bilemeyiz, rivayetler; şunu iddia ediyor: Medine'de kalınmalıydı, bunun doğruluğu sonradan anlaşıldı. Ama şimdi Yahudiler itaat etmeyi reddettiler. Sadece tek bir Yahudi Muhammed'e sadık kalmayı dininden daha üstün tuttu. O onlarla gitti ve savaşta öldü: Muhayrik'in bunu dini nedenlerden dolayı yaptığı iddiası, sonradan yapılan bir değerlendirmedir. Kısa süre sonra şöyle denilecekti: Muhammed'in ilahi misyonuna inandı, ama İslâmî inancı henüz kabullenmedi.⁸⁸⁹ (sayfa 65) Sonrasında gerçekten dinini değiştirecekti.⁸⁹⁰ Muhammed'in onu Yahudilerin en iyisi olarak adlandırması, din değiştirmesinden dolayı değildi. –Rivayet, olayların gidişatını biraz farklı bir şekilde ortaya koyuyor ve modern bilim adamları birçok noktada olduğu gibi burada da hepsini sadakatle takip ettiler. Muhammed Yahudilerin kendisini takip etmeye hazır olduklarını gördü, ancak yardımlarını gururla reddetti- neden bu kadar şaşkıncı? Onlara güvenmediği için mi?⁸⁹¹Bunun için hiçbir nedeni yoktu, o da ilk önce yanına güvenilmez "ikiyüzlüleri" almıştı. Diğer taraftan şöyle bildirilir: Bunu istemeyen Yahudilerdi. Muhayrik onlardan birlikte gitmelerini istedi, onlar şöyle cevap verdiler: Şabat'tır. O cevap verdi: Şabat yok.⁸⁹² Muhammed'in kendisi Yahudileri göndermiş olsaydı bu konuşma nasıl düşünülebilirdi? Neden Muhayrik ile savaşmaya izin verdi? Burada bariz bir çelişki var. Ya Muhammed'in Yahudilerin yardımından feragat ettiği yanlış ya da Muhayrik'in bu konuşması uyduruldu. Yazarların tamamı savaşın Şabat günü olduğu konusunda ayrışsalar bile, kabul edilen gerçek Yahudilerin kendilerinin savaşmak istememesi idi. Belki de Uhud savaşından bahseden ve açıklanamayan kelimelerin ortaya çıktığı, bu duruma ilişkin Kur'an'daki bir pasaja atıfta bulunula bilinir.⁸⁹³ Ancak savaş onlara emredildiğinde onlardan bir kısmı Tanrı'dan korkar gibi, hatta daha fazla insanlardan korkarlardı. Şöyle derlerdi: Tanrımız, bize neden savaş emrediyorsun da yakın bir tarihe kadar bizi affetmiyorsun? (sayfa 66)

-Bu yakın tarih Pazar olamaz mı?

Muhammed Uhud savaşında yenildi ve evet hayatı tehlikede idi. Yaralı olarak kurtulmayı başardı. Yahudiler ona ihanet etmişti. Çünkü ona göre onlar, anlaşmanın 37 ve 44. maddelerince Mekkeliler saldırdığında onun tarafını tutacaklardı. Ancak tehdit konuşması dışında onlara şu an hiçbir şey yapamıyordu. Fırtına öncesi sessizlikti. Yenilgiden sonraki yorgunluk onu sakin davranmak zorunda bıraktı. Olayların daha da gelişmesini beklemeliydi ve böylece herhangi bir savaş olmadan sakince mübarek aylar geçti. Birkaç ay sonra durum açıklığa kavuştu. Mekkeliler kazanmıştı, ancak zaferlerini nasıl değerlendireceklerini bilemediler. Muhammed Yahudilere karşı harekete geçebilirdi. Ancak Uhud'daki savaşta bir şekilde söz konusu olan sadece Nadîr'di. Muhayrik de bir Nadîrliydi.⁸⁹⁴ Kurayzalılar kişisel yardım için çağrılmamak üzere Muhammed ile ayrı bir sözleşme imzalamıştı, bu daha sonra Medine kuşatması hakkındaki raporlardan da açıkça anlaşılacaktır: "Dost" Kurayzalılar Muhammed'e, dostluğu pekiştirmek için savaş aletlerini veriyorlardı, bunun dışında Medine savunması için bir şey yapmadılar. Muhammed de zaten onlardan bir şey beklemiyordu. Muhammed'in intikamı şimdi artık Benî Nadîr'e yönelmişti.

⁸⁸⁹ Wüstenf. Gesch. d. Stadt Medina S. 150.

⁸⁹⁰ B.H. 354.

⁸⁹¹ Wensinck S. 159.

⁸⁹² B.H. 578 Vâk. 124. Diyarbekrî I 492.

⁸⁹³ Sûre 4, 79.

⁸⁹⁴ Bal. 18 Vâk. göre, Wüstenf. S. 150 Wens. S. 38 bakınız, Aum I.

Düşmanlıkların başlangıcı Kâ'b b. el- Eşref'in öldürülmesiydi. Muhammedî kronoloji bu olayı erken bir tarihe koyuyor ve modern taraftarlar bunu şimdiye kadar takip ettiklerinden, buna neden olan bağlantı bu olağan durumda ya koptu ya da hiç yoktu. Cinayet Uhud savaşından önceye hatta 3.yılın Rebûlevvel ayına tarihlendiriliyor.⁸⁹⁵ (**sayfa 67**) Bu kanlı hareketin sebebi olarak Kâ'b'ın Bedir Savaşı ile ilgili dizeler yazdığı ve bununla Kureyşlileri Muhammed'e karşı kıskırttığı söylenir. Burada bile bu eylemin, dizeler etkisini gösterene kadar uygulandığını varsayabiliriz, yani Muhammed'in yenilgisinden sonra. Ama sadece bu yeterli değildi. O zaman Vâkidî'de verilen tarih hicrî 3.yıl 13/14 Rebiulevvel'de imkânsızdır, çünkü Muhammed bir yandan katilleri mescidin kapısında selamlıyordu, diğer taraftan 12'sinde Medine'yi terk etti ve Züemer gazvesine çıktı.⁸⁹⁶ Muhammed cinayetten sonraki günde tüm Yahudilerin öldürülmesini emretti.⁸⁹⁷ - Uhud'dan önce bu saçma olurdu- çünkü onlar onunla ittifak halindeydi! Peki, ona karşı olan neydi? Yahudiler büyük bir korku içindeydi. Muhammed'den merhamet dileniyorlardı ama ret ediliyorlardı, bunun üzerine içeriği ile ilgili tek bir kelime öğrenemediğimiz, bir daha hiç bahsedilmeyecek olan ve onunla ilgili hiçbir şey düşünülmeyen bir anlaşma imzalanıyor. Bu noktaya kadar tüm hikâyeye ya tarihe uygun olmadığı için reddedilmelidir veya Vâkidî'de kronolojik bir hatanın olduğu kabul edilmelidir. 3. yılın Rebiulevvel yerine aynı tarih 4.yıla yerleştirilmek zorundadır. Hicret yıllarından sonraki Muhammed dönemi, elbette Muhammed'in göç ettiği günlerde yaratılmadı, ancak olayın tarihsel önemi sonradan anlaşıldı. Ömer döneminden itibaren hicret yılları sayılmaya başlandı. Âlimler yılları hesaplarken sürekli yanlış oluyordu, bu nedenle rivayetlerde ayların genellikle kesin olarak sabitlendiği görülür. (**sayfa 68**) Bize göre bazı yazarlar doğru tarihlendirmişlerdir.⁸⁹⁸ Herhangi bir şüpheye mahal vermemek için eski şiirlere başvurmalıyız, onlar vasıtasıyla Kâ'b 'ın cinayeti ve Nadîrlerle olan savaş arasındaki bağlantı açıkça ortaya çıkıyor.⁸⁹⁹ Ancak kronolojik tarih esas alınırsa olaylar tarihsel gidişatla gayet uyumlu görünüyor. Uhud Savaşı'ndan sonra Nadîrlerin yok edilmesi Muhammed'in kararlaştırmış olduğu bir meseleydi. Yenilgiden dolayı dinlendikten sonra, planını uygulama yoluna gitti. Annesi bir Nadîr olan⁹⁰⁰ Kâ'b b. el- Eşref'in Nadîrler arasında belirgin bir pozisyonda olması muhtemeldir. Her halükarda o sadece eski şiirlerden dolayı cezalandırılmamalı, aynı zamanda savaş için de sinyal verilmeliydi. Biraz ihanet gibi görünen cinayetini tamamen haklı çıkarmak için, onun Müslüman kadınları aşk şiirleri ile rezil ettiği iddia edilmiştir. Örnek olarak; vermek istediği yiyecekler için, müşterilerinin eşlerini rehin olarak almak istediği söylenir, hâlbuki en eski kaynağımız İbn İshak'ın bile bundan haberi yoktur.⁹⁰¹ Belki de ölümünün sebebi ne aşk ne de savaş şiiriydi, sebep Muhammed'in savaştan önce en sevdiği alışkanlık olan düşman kabilesinin liderlerini ortadan kaldırmaktı. Vahim durumlarını bilen Nadîrler tetikte bekliyorlardı. Sadece Kâ'b'ın sütkardeşi Ebu Naile aracılığı ile (**sayfa 69**) barış zamanında Nadîr kesinlikle masum ve Müslümanlarla dost iken, Kâ'b tuzağa düşürüldü. Ebu Naile kendisini Muhammed'in düşmanı olarak tanıttıktan sonra – Peygamber ona yalan söylemek ve aldatmak için izin vermişti- Kâ'b'dan hurma almıştı ve ona silah teslim etme sözü verdi. Kâ'b kendinin kandırılmasına izin verdi, muhtemelen

⁸⁹⁵ Vâk. 95. B.H. 548 tarihsiz.

⁸⁹⁶ Burada Caetani dikkat çekiyor B.H. 541 ile karşılaştırın.

⁸⁹⁷ Vâk. 98, B.H. 553 bakınız.

⁸⁹⁸ Diyarbekrî I 464. 517 f. Halabi II 292Zam. Iı S. 1463.

⁸⁹⁹ B.H. 657. Wensinck s. 156'da, basit gerçekleri kabul etmek yerine âyetlerin dolambaçlı bir açıklamasını yapmak için buna dikkat çekiyor.

⁹⁰⁰ B.H. 548. Tab. I 1368 İbn al Athir II 110 u.ö.

⁹⁰¹ B.H. 551: aynı zamanda Buh. II 115; Vâkidî de aşk şiirleri ile ilgili bir şey bilmiyor. İbn Sa'd II 21, 19 f. 22, 27 f.

Muhammed'e karşı entrika çevirme niyeti vardı. Gece Ebu Naile ve dört farklı komplocu ona geldi; anlaşma gereği silah taşıdıklarından dolayı, göze çarpan bir şey yoktu. Ancak konuşmanın devamında Kâ'b öldürüldü. Ertesi sabah Muhammed Benî Nadîr ile olan eski sözleşmeyi yok saydı ve Müslümanların eline geçen bütün Yahudilerin öldürülmesini emretti.⁹⁰² Bir tüccar olan İbn Süneyne daha sonra, bu sebeple kendi kardeşi tarafından azarlanan Muhayyisa tarafından öldürüldü. "Karnındaki yağlı her şey bu Yahudi'nin mallarından geliyor" diye ona karşı bağırıyordu, ama Muhayyisa Peygamberin emri karşısında kardeşini bile öldüreceğini söylüyordu. Kötü davranışlar karşısında dehşete düşen Yahudiler Muhammed'e bir heyet gönderdiler. Onları soğukkanlılıkla reddetti ve görüşmeler bir sonuç vermedi. Muhammed Nadîr'den on gün içinde kesin olarak ülkeyi terk etmelerini istedi.

Olayların açıklamasına geçmeden önce, Nadîr ile savaşın özel bir nedenini anlatan rivayete bir göz atmalıyız. Muhammed'in onlardan öldürülen iki Amiri'nin kan parasına katkıda bulunmalarını istemek için, Nadîrleri ziyaret ettiği anlatılır. O bir evin gölgesinde yatarken, Yahudiler onu öldürme planı yaptılar, içlerinden biri Peygamber'e taş atmak için çatıya tırmanıyordu. Sonra aniden cennetten Muhammed'e ihanetin haberi geldi. O da hızlıca uzaklaştı. **(sayfa 70)** Arkadaşları yokluğuna anlam veremeden onu bekliyorlardı. O kendisini Medine'de güvenceye almıştı.⁹⁰³ Tüm hikâye, savaşın nedeni olarak sonraki rivayetçilerin açığını ortaya koyuyor. Yahudilerin ihanet ettiği ve bunun neredeyse Muhammed'in ölümüne neden olacağı açıktı. Muhammed'in, Uhud Savaşı'nda isabet eden bir taş yüzünden yaralandığı bilinmektedir. Bunun üzerine bu hikâye ortaya çıktı. Muhammed'in burada yine her şeyi bilen bir Peygamber olarak görünmesinin yanı sıra, Yahudiler'in bu tür bir yardımı sağlamak zorunda olmadıkları gerçeğine de dikkat çekilmelidir. Yerel topluluk düzenine (Medine Sözleşmesi ç.n.)göre, herkes adam öldürmenin bedelini ödemek zorundaydı (36/7. maddeler), şüphesiz bu savaş maliyetlerinden biri değildi. Kur'an'da da beklendiği gibi Yahudilerin bir cinayet planından söz edilmiyor. Orada şöyle diyor:⁹⁰⁴ *"Onlar Allah'a ve Resul'üne düşman olduklarından -bu şu demek yani savaşmayı reddettiler ve bu yüzden ihanet ettiler, Peygamber'in hayatını tehlikeye soktular."* Bu temel üzerinde rivayetler daha sonra efsanelerini oluşturdular. Sadece bir noktada gerçek olayın anısını hatırladı ve o zaman bile bozuldu ve yanlış anlaşıldı. Muhammed gerçekten "Cumartesi günü bir ihanet ve aldatma günüdür" demiştir. Bunun ne ile ilgili olduğunu bilmeyen raviler, ihanet ve isyan ile ilgili bildirilen her şeyi Cumartesi'ye koydular.⁹⁰⁵

Benî Nadîr acele ederek Muhammed'in göç etmeleri isteğini kabul ettiler, ancak onlar sürelerini **(sayfa 71)** önlem almak ve Muhammed'in muhalifleri ile Medine'de bağlantı kurmak için kullandılar.⁹⁰⁶ Kurayza'nın lideri Kâ'b b. Esed Muhammed ile olan sözleşmeyi bozmayı kesinlikle reddetti.⁹⁰⁷ Öte yandan Muhammed'in eski düşmanı Abdullah b. Übey, bir zamanlar Medine'nin tacı için umut verilen, ancak şimdi Peygamber tarafından arka plana itilen kişiydi. Yahudilere yardım için söz verdi. Bunu dürüstçe kastedip etmediğine karar

⁹⁰² B.H. 553 ve Parall. Sûre 4, 91.

⁹⁰³ B.H. 652. Vâk. 160 f.

⁹⁰⁴ Sûre 59, 4.

⁹⁰⁵ Goldziher, İslâm'da Şabat Kurumu S.94/5 geleneğin tarihi özünü bilmez.

⁹⁰⁶ Vâk. 162.

⁹⁰⁷ Tab. I 1450. Hal II 292.

verilemez. Belki kabilesinin Buâs'daki eski yenilgisini unutmamıştı, belki de eski düşmanını güvende tutmak istedi. Böylece Muhammed onu yok edebilsin. Çünkü Nadîrler göç etmek istemediklerini anlattıklarında ve Muhammed kuşatmaya başladığında o sözünde durmadı.⁹⁰⁸ Yahudilerin barış takımının başındaki Sellâm b. Mişkem bunu önceden görmüş ve Kaynukâ'nın kaderi konusunda uyarıda bulunmuştu. Ancak çabaları Huyey b. Ahtab'ın tutarsızlığından dolayı başarısız oldu ve yöneticinin itibarını zayıflatmamak için teslim oldular. Umutsuzca mücadeleye başladılar. Muhammed, Nadîr kalelerine saldırmaya cesaret edemedi. Kuşatılmış olanların başarısızlıklarından da hiçbir şey duymuyoruz, sadece Ali'nin Yahudi bir büyük tetikçi olan "Azuk"u bir kez pusuya düşürdüğü ve başka Yahudileri öldürdüğü söyleniyor.⁹⁰⁹ Bu Nadîrlerin başarısız bir kaybını gösterir. Kuşatma uzadı ve Muhammed ilerleme kaydetmedi. Sonra acımasız bir yöneme karar verdi. Savaşa ve uluslararası hukuka karşı, düşmanın hurma ağaçlarını kestirdi ve yaktırdı.⁹¹⁰ **(sayfa 72)** Alevler uzaklara yayıldı ve korku verdi. Muhammed bununla amacına ulaştı. Nadîr direnişlerinin boşuna olduğunu, yiyeceklerinin yok edildiğini gördü. Bunun Muhammed'in son çaresi olduğu açıktır. Savaşın hızlı bir şekilde sona ermesi için herhangi bir umut olsaydı, Muhammed kendi ganimetinin değerini düşürme şaşkınlığında bulunmazdı. Sadece düşmanlarını kızdırmak için- ravilerin bizi inandırmak istediği şekilde- yaptığının bedeli de ağırdı. Muhammed'in kendi taraftarları, Peygamber'in emrini kabul etmekten başka bir şey anlamıyorlardı, kendisini onlara karşı savunmak ve Tanrı'nın otoritesini arkasına almak zorundaydı.⁹¹¹ Rivayetler 6 ağaç kesildiğini iddia ederek, öfkeli Müslümanları cömertçe teselli eder.⁹¹² Her yerde olduğu gibi burada da Muhammed'in ganimetini olabildiğince arttırma çabasını buluyoruz. Benî Nadîr şu koşullarda teslim oldu: 1) Toprakları Muhammed'e kaldı. Kuşatma başlamadan önce kullanmalarına izin vermek istemiş olması, ancak şimdi daha katı koşullar koyması⁹¹³ gerçeği kulağa inanılmaz geliyordu ve yine Muhammed'in daha çok kazanma ve Yahudileri daha çok cezalandırma çabası görülüyordu. 2) Tüm taşınabilir eşyaları yanlarına almalarına izin verildi, fazla değil sadece bir deve için taşıyabileceği kadardı⁹¹⁴ -yine aynı durum-aksi takdirde kapı eşiğini geride bırakırlardı.⁹¹⁵ **(sayfa 73)** Bununla birlikte bunun ağaç yoksunu Arabistan'da belli bir değeri vardı, belki de onları dini veya batıl nedenlerle yanlarında taşıdılar. Belirtilen deve sayısı (600) tahminen her aileye 1-2 hayvan düştüğünü gösteriyor.⁹¹⁶ Nadîr'in borçları onlara ödendi.⁹¹⁷ 3) silahları teslim etmek zorunda kaldılar, ama muhtemelen sadece açıkta taşıdıklarını. Hayvan yükleri fazla incelenmedi, onlardaki ve Kurayza'daki ganimetlerin karşılaştırılması sonucu her şeyi teslim etmedikleri görülmektedir. Muhammed onlardan sadece 50 zırh, 50 miğfer ve 340 kılıç teslim aldı, buna karşı Kurayzalılar'dan 350 zırh, 1500 kılıç, 1000 mızrak, 500 kalkan, orada miğfer

⁹⁰⁸ Sûre 59, 11.

⁹⁰⁹ Vâk. 163. Azul? Hal II 293

⁹¹⁰ Buh. II 252 III 72. BH. 653.

⁹¹¹ Sûre 59, 5. Bal. 19 ile karşılaştırın.

⁹¹² Diyarbekrî I 519.

⁹¹³ Vâk. 164.

⁹¹⁴ BH. 653 Zeile 3 v.u. buna karşın Tab. I 1451, Ibn Abbas isminde, Diyarb. I 520. Ka'b b. Malik'in şiiirinde BH. 669 şöyle yazıyor: Onlardan her üçünün bir devesi vardı. Bu aileleri mi ifade ediyor? Belki de tam da bu noktadan dolayı Tab. Ve Diyarb. Deki rapor ortaya çıktı.

⁹¹⁵ Sûre 59, 2. B.B. 653/9.

⁹¹⁶ Diy. b. I 520. Hal. Iı 294. Z. 7 v. u.

⁹¹⁷ Vâk. 164.

sayısı kaydedilmemiştir.⁹¹⁸ Bu koşullara tepki olarak Yahudi kabileleri yenik düşmeden, oyunlarla, kadınları süslü ve en güzel kıyafetleriyle geri çekildiler.⁹¹⁹ Onlar silahların değil sadece Muhammed'in acımasız saldırısına maruz kaldıklarını göstermek istediler. İstikrarlı olmayan sadece iki kişi İslâm'ı kabul etti ve mallarını korudu. Muhammed, Bünyamin b. Ümeyr'i özel bir sadakatsizlik için kullandı. Bir katilin kendi insiyatifiyle bir şeyler yapmasına izin verdi, o da sözleşmeye aykırı olarak geri çekilen Nadîrilerden birini öldürdü. İddiaya göre o, hayali saldırı sırasında taşı Muhammed'e atmak istemişti.⁹²⁰ Kötü adamın sonraki yaşamından, **(sayfa 74)** Ka'b b. el-Eşref'in ihanet yüzünden öldürüldüğünü söylediğinde, bir zamanlar dövüldüğünü de haber alıyoruz.⁹²¹ Toprakların kazanımı Muhammed için son derece önemliydi. Kendisiyle birlikte memleketlerinden göç etmiş olan ve şimdiye kadar Medinelilerin misafirperverliğine bağlı olan en sadık Mekkeli takipçilerini nihayet onlardan bağımsız hale getirdi.⁹²² Benî Nadîr, Hayber'de mülkleri olduğu için oraya yerleştiler, onlar en seçkinlerdi, iki evdeki insanlar, Ebu'l Hukayk'ın ailesi, Huyey b. Ahtâb, Kinâne b.Rebi', Sellam b. Mişkem. Geriye kalanlar Suriye'ye geçerek Ezriât ve Eriha'ya yerleştiler.⁹²³ Arapların bir kısmı onların sınır dışı edilmesini çok tatsız buldular ve sürgünlere merhamet ettiler. Birkaç bin kişinin ayrılmasından dolayı yapısı çok değişmiş olan Medine'de kendilerini çok tuhaf hissettiler.⁹²⁴ Bu, Muhammed'in gelmesinden önce Yahudiler ve Medineliler arasında iyi bir ilişkinin olduğunu gösteriyor.

Hayber'de, yerinden edilmiş Nadîrliler, intikam arayışına girdiler. Onların kışkırtmasıyla olmasa da katılımlarıyla, bir kez daha Muhammed'in yönetimini aşırı derecede tehdit eden büyük bir koalisyon kuruldu. Huyey b. Ahtâb, Kinâne b. Rebi', Selâm b. Abdu'l Hukeyk ve bazı başka Nadîrli Mekke'ye gittiler. Kureyşliler ile Muhammed'e karşı bir saldırı ittifakı yaptılar.⁹²⁵ Diğer Arap kabileleri de onlara katıldı. Gatafânlıların Hayber'in her yılki tüm hurma hasadı veya yarısı için müttefiklere katılmaya ikna edildiği söyleniyor.⁹²⁶ **(sayfa 75)** Buna inanmak zor. En eski kaynağımız olan İbn Hişam'ın bile bilmediği bir bilgi. Ravilerin neden bu yanlış bilgiyi aktardıkları aşağıdaki anlatımdan anlaşılacaktır. Gatafânlılar görünüşe göre Hayberlilerle her zaman arkadaş olmuştu. Hicrî 5.yılın Şevval ayında müttefikler 10000 güçlü adamla Medine'ye karşı yürüdü. Muhammed meydanda onlarla yüzleşemeyecek kadar güçsüzdü, doğal olarak şehrin tahkim edilmemiş kısmının etrafında hendekler kazarak Medine'yi siper edindi. Kurayzalılar siper yapmaları için aletlerini verdiler.⁹²⁷ Aşağıdaki rivayet çok kötü, her şeyden önce olayların yeri değişmiştir. -Kuşatma uzadı ve müttefikler kötü hava koşullarından zarar gördü. Yaptıkları bir fırtına ile püskürtüldü. Medine'nin tam bir ablukası ve dolayısıyla şehrin kademeli olarak açlık çekmesi mümkün görünmüyor. Benî Kurayza Muhammed'e sadık olduğu sürece, belli koşullar altında her iki tarafın saldırısına

⁹¹⁸ İb. 166. Wensinck S. 38'de Kurayza sayılarının abartılı olduğunu düşünüyor. Yanlış. Her iki adamdan birinin tankının olması inandırıcıdır, yaklaşık 700 adam için 500 kask hiç de fazla değil. Yahudilerin daha kültürlü ve bu nedenle daha donanımlı olduğu unutulmamalıdır. Hayber'de de silah deposu görüyoruz.

⁹¹⁹ B.H. 653. Vâk. 165 Hal.

⁹²⁰ B.H. 654. Vâk. 164.

⁹²¹ Vâk. 98/9.

⁹²² Sûre 59, 8. B.H. 654 Vâk. 166.

⁹²³ Dijarb. I 520 Zamahşeri II S. 1464 bazılarının da Hira'ya yerleştiği bilgisini verir.

⁹²⁴ Vâk. 164.

⁹²⁵ B.H. 654 Vâk. 190.

⁹²⁶ Dijarb. I 540 Vâk. 191 ve B.H. 569 ile karşılaştır

⁹²⁷ Vâk. 192

uğramamak için, müttefiklerin birliklerini, kendileriyle Medine arasına girmelerine izin verilmedi. Diğer taraftan Medine'nin birkaç mil uzaklıktaki kapalı alandaki Kurayza kalelerini ele geçirmek için sayıları yetersizdi. Bu arada Huyey b. Ahtâb Kurayza'yı boşa çıkarmayı başardı. Bu onun için kolay olmadı. Kurayzalıların eski lideri Kâ'b b. Esed uzun süre kararlılıkla durdu, ama Huyey onu nihayet ikna edeceğini biliyordu ve Muhammed'in Kurayzalılarla yaptığı sözleşmeyi yırttı.⁹²⁸ (**sayfa 76**) Bu siyasi başarıdan sonra Muhammed tahminlere göre ölümle cezalandırılacaktı. Açlık ve buna bağlı olarak şehrin düşüşü ise sadece dönemin bir sorusuydu. Medine'deki şaşkınlık çok büyüktü. Muhammed'in taraftarları sadakat göstermede çelişki içindeydiler.⁹²⁹ Her şeyin ötesinde güneydeki Kurayza da şehri stratejik olarak yönetiyordu, kadınlara ve çocuklara her zaman bir baskın bekleniyordu. Muhammed baştan beri Kurayzalıları çok fazla güvenemedi, sadakatleri konusunda ciddi olduklarında bile.⁹³⁰ Şimdi düşüşlerinin haberini öğrenmek için, kendilerini gerçek konusunda ikna etmek üzere dört kişi gönderdi. Kurayzalıların adımlarını geri attırmak için boşuna bir arayış içerisine girdiler. Başarısız bir şekilde geri döndüler ve Muhammed korkunç haberi duyurmaya cesaret edemedi.⁹³¹ Muhammed daha sonra aşırıya gitti. Güvenilmez olan ve sadece ganimet derdinde olan Gatafânlılarla gizlice anlaştı ve gittikleri takdirde Medine'nin hurma hasadının üçte birini teklif etti. Yarısını istediler, ama nihayet uğruna savaşmaya gerek olmayan üçte birlik teklife, yani sorunsuz ganimete razı oldular. Sözleşme kararlaştırıldı ve yazılı olarak kaydedildi.⁹³² Kureyşlilerin, aniden yapılan gizli sözleşmeden haberleri oldu.⁹³³ Gatafânlılardan rehin istediler ancak onlar bunu reddettiler. Böylece ihanetleri ortaya çıktı. Mekkeliler aynı anda önden Muhammed'in ve diğer kanattan da Gatafânlıların saldırısına uğramaktan çekiniyorlardı. Aceleyle kaçtılar ve Medine kurtarıldı. (**sayfa 77**) Hikâye, kendini tarafsız olan bir tarihçiye bu şekilde gösteriyor, ama tabii ki Peygamberi ve utanç verici ticareti temize çıkarmak için rivayet renklendirildi ve gizlendi, düzeltildi ve yalan söylendi. Muhammed Kurayza'nın düşüşünü duyduğunda sevinçle tekbir getirdi (Allahu ekber).⁹³⁴ Gatafânlılarla sözleşmenin imzalandığı son anda⁹³⁵ Sa'd b. Muâz'ın değiştirmesine izin veriliyor, o da gururla şöyle diyor: kılıç karar verdi. Bu ani cesaret nereden geliyordu? İnsanın aklına Galyalıların kralı Camillus'un altından olan tartıya son anda kılıç fırlattığı Roma efsanesi geliyor. O anda o da aynı sözleri söylüyordu.- Sonra iki taraf arasında savaşlar devam etti, ancak Kurayza hareketsiz duruyordu. Hâlbuki Medinelilerin korkusu, Medine'yi gafil avlamanın ne kadar kolay olduğunu gösteriyordu. Neden Mekkelilerin lideri Ebu Süfyan Muhammed'e yukardan saldırmak için, Kurayza'ya kendi askerlerini göndermiyordu da onun yerine boşuna hendeğin üzerinden geçmeye çaba gösteriyordu? Bu sorunun cevabı: o aşamaya gelinmemişti, Kurayza'nın düşüşünden hemen sonra savaşlar başlamadı, Muhammed'in akıllı politikası başladı.⁹³⁶ (**sayfa 78**) Rivayetin

⁹²⁸ Caetani I 619 da böyle bir sözleşmenin varlığından şüphe ediyor, ancak buna karşı hiçbir şey yok.

⁹²⁹ Sûre 33, 14 ff.

⁹³⁰ Vâk. 194

⁹³¹ B.H. 675 Vâk. 197 Tab. 1472.

⁹³² B.H. 676 Vâk. 204.

⁹³³ Muhammed'in kendisi tarafından?

⁹³⁴ B.H. 675. Vâk. 198. Tab. 1742.

⁹³⁵ Belki Sa'd b. Ubâde, onun yazma becerilerinden bahsedilir (İbn Kuteybe 132).

⁹³⁶ Ancak bu tasvir Kurayza ile müzakereleri yürüten ve bunun yaralanmadan önce yaptığını iddia eden Sa'd b. Muâz'ın yaralanmasıyla çelişiyor. Yani Kurayza'nın düşüşünden ve Gatafânlıların ihanetinden önce bir çatışmanın olması muhtemeldir. Ayrıca Sa'd'ın adamı yalanlarla o kadar sarmalanmış ki, bu tek bilgiyi içsel gerçekliğe kurban edemezsiniz.

anlatımında Kurayzalıları, Gatafânlıları ve Yahudileri aldatmayı başaran Nuaym'ın⁹³⁷ övünç dolu hikâyeleri başlıyor. Herkes ihanetten emin olmak için birbirinden rehin istiyordu. Esirler neden şimdi birden isteniyor da savaşın başında istenmedi? Cevap Muhammed'in hurmaları yüzünden gizlendi. Son olarak gökyüzü, düşmanları uzaklaştıran bir fırtına gönderir. Müttefiklerin geri çekilmesiyle ilgili olan bütün anlatımlarda da hep esas neden olarak kötü hava koşulunu görüyoruz. Ancak bu kuşkusuz Gatafânlıların uysal olmasına da katkı sağlamıştır ve Muhammed'in halkına düşmanların geri çekilmesini açıklamak için de bir bahane olmuştur. Çünkü muhtemelen o, Gatafânlılar ile müzakereleri çok açık bir şekilde yürütmüyordu. Sadece iki Sa'd onun güvendikleriydi ve ne garip bir şans ki, iki Sa'd'dan biri olan Sa'd b. Muâz savaştan hemen sonra öldü. Muhammed'in tek bir sırdaşı kaldı. İtiraz edemeyecek durumda olan bu ölen kişinin de son saatlerde Gatafânlılarla olan sözleşmeyi yırttığı söylendi. Şerefsiz eylemini Kur'an'da ölümsüzleştirmek yerine, mümkün mertebe gizlediği için kimse Muhammed'i suçlayamazdı. *"Ey iman edenler, ordular size geldiğinde ve biz onlara karşı bir rüzgâr ve görünmez ordular meydana getirdiğimizde Allah'ın size karşı lütfunu hatırlayın"*⁹³⁸-görünmez ordular hurmalardı, ama rivayetin bile Muhammed'in açıklaması için yeterli olmaması anlamlıdır. Sürekli bir çelişki içinde kuşatmanın kaldırılmasını fırtınalara ve nihayet Nuaym'ın kurnazlığına bağladılar. Her halükarda başarı vardı ve Muhammed tehlike geçtikten sonra Medine tarafından hurmalar ödenmemiş bile olsa, sözünü tutmuş görünüyordu.⁹³⁹ **(sayfa 79)** Ama bu korkunç tehlikeye sebep olanlardan intikamını kanlı bir şekilde aldı. Eğer Kurayzalıların suçu⁹⁴⁰ sadece İslâm düşmanlığı ve Kureyş sempatisi olsaydı, intikam bu kadar korkunç olmazdı.

Müttefiklerin Medine'den çekildikleri gün Muhammed'in Kurayzalıları karşı kuşatması başladı. Göç karmaşasında kimse onları düşünmemişti, sadece Huyey b. Ahtâb onları hayal kırıklığına uğratmayı reddetti ve takdire şayan bir sadakate onlara katıldı. Rivayete inanılırsa, Yahudi kabilesi 15-25 günlük çatışma halinden sonra merhamet dilenerek ve gözden düşmüş bir halde teslim oldu.⁹⁴¹ Bu anlaşılmazdı. Kurayza'nın savaş kabiliyetleri ne kadar az olursa olsun, zayıf ve korkak olamazlardı. Buâs Savaşı'nda savaşmışlardı, Müslümanların kayıpları esnasında yaşadıkları korku, onların savaştan bir şeyler anlamadıklarını ispat etmektedir. İlerde ölüme maruz kalan kahramanları işiteceğiz. Bir gün önce bu insanların korkak olması düşünülebilir mi? Bir hayvan gibi boğazlanmaktansa elinde silahla ölmek gerçekten daha mı zor? En azından kuşatmanın başında, tarafların birbirine uzaktan atış yaparak savaştıklarını işitiyoruz.⁹⁴² Tesadüfen öğreniyoruz ki değirmen taşı ile bir Arab'ı öldüren kadın infaz edilmiştir. **(sayfa 80)** Yani bu yüzden Yahudiler kavga etmeden teslim olmuş gibi görünmüyor.⁹⁴³ Daha sonra aç kaldıklarında, Nadîr'in şartlarını sürdürmek umuduyla onlarla müzakereler yaptılar. Rivayete göre Muhammed bunu reddetti ve koşulsuz teslim olmaya davet etti. Bununla baş etmesi gereken Kurayza'nın davranışına delilikten başka bir şey denmezse de, bu da kendi başına düşündürücüdür. Neyse ki rivayet, bize

⁹³⁷ Nu'aym b. Mes'ûd el-Eşca'î (ç.n.)

⁹³⁸ Sûre 33, 9. (Ahzâb 33/9 ç.n.)

⁹³⁹ Makbuzlar için aşağıya bakınız (S. 85 f.) Buna paralel olarak, bay Dr. Kern 'in dikkatimi çektiği, Muhammed'in Mekkelilere kendi şehirlerini teslim etmeleri için para ödediği Huneyn Savaşı'nın ganimet dağılımı da sunuluyor.

⁹⁴⁰ Caetani I 619.

⁹⁴¹ B.H. 685 Vâk. 210 Diyarb. I 556.

⁹⁴² Vâk. 212 İbn Sa'd II 53.

⁹⁴³ Kanz el Ummal'ın V S. 282 Nr. 5496 daki Kurayza kuşatmasındaki ikili kavga geleneği bir yanılmaya dayanıyor. Vâk. 213 ile kıyaslayın.

bahsedilen duruma göre anlaşılabilir olan ve gerçek olaya güçlü bir ışık tutan küçük bir özelliği korumuştur. Evs'li Ebu Lübabe Kurayza ile müzakereleri yürütüyordu. Onlarla sıkı bir ilişki içerisindeydi, iddiaya göre çocukları ve serveti bile onlarla birlikteydi. O Muhammed'in niyetlerini biliyordu ve onları, elini boğazına koyarak anlamlı bir jestle Kurayza'ya ifşa etti. Bu şekilde Muhammed'e ihanet etti ve bu günahkâra ağır bir ceza verildi. Rivayetin anlaşılmasını istediği üzere, kişinin kendi kendini cezalandırması pek inanılmazdı. Komuta görevinden alındı ve altı gün altı gece direğe bağlı kalacaktı.⁹⁴⁴ Muhammed gerçekten koşulsuz teslim olmayı talep etmiş olsaydı, Ebû Lübâbe'nin suçu o kadar büyük olmazdı. Kurayza'nın en kötüsüne hazırlıklı olması gerekirdi. Değillerdi. Muhammed, Benî Kurayza'nın bilmediği ve Ebû Lübâbe'nin yakında onlara ifşa edeceği şey konusunda bir şeyler peşindeydi. Rivayette bir tane daha garip bir belirsizlik görünüyordu. Görünüşe göre Kurayza'nın teslimiyeti tamamen koşulsuz değildi. Kaderlerini onları yargılayacak olan Sa'd b. Muâz'ın ellerine bırakmış olmaları,⁹⁴⁵ **(sayfa 81)** veya Evs onların eski müttefikleri tahkim talebinde bulunmalıydı. Bu arada devamlı aynı deneyimi yaşayan Benî Kaynukâ hatırlanır. Kurayza bir ihanetin kurbanı olabilir miydi? Belki de onlara önce ücretsiz geri çekilme sözü verildi ve sonra Muhammed tarafından sözleşmeyi geçersiz ve hükümsüz ilan etmek için resmi bir hata mı buldular? İslâm düşmanlarının onlara ihanet etmesine izin verilmesi, ciddi kaygılara yol açar. Kanıtlanamaz olmasına rağmen, her şeyi aynı anda net ve anlaşılır kılan bir kombinasyon var. Aslında Kurayza şüphesiz bir tuzağa düştü. Bu, teslimat koşullarının belirlenmesi meselesiydi. Kurayza, Nadîr gibi savaşçı Ebrenlerle çekilmeyi talep etti.⁹⁴⁶ Muhammed bunu reddetti. O uzun müzakerelerden sonra onlara Benî Kaynukâ ile aynı koşulları sağladı. Yahudiler sonunda rıza gösterdiler, hayatları ve malları böylece garanti altına alındı, Ebû Lübâbe'nin uyarı mesajını anlamadılar. Kalelerini açtılar ve silahlarını teslim ettiler. Aynı anda zincirlendiler ve hapsedildiler. Boşuna "ihanet" diye bağıldılar. Muhammed haklıydı. Kaynukâ'ya önceden ücretsiz geri çekilme verilmiş miydi? Hayır! Merhamete ve talihsizliğe teslim olmuşlardı! Hazrec'in lideri Abdullah b. Übey onlara kararı bildirdi! Kaynukâ'nın aynısını Kurayza da istedi ve aldı. Evs'in lideri Sa'd b. Muâz profesyonelce ölüm cezasını açıkladı ve Muhammed bunu doğruladı. Bu, ikisi arasında önceden ayarlanmış bir oyundu. Karar Yahudilere bildirilmedi. Kaderleri ile ilgili belirsizlik içinde kaldılar, ama şimdi onları neyin beklediğini tahmin edeceklere. Daha önce bu akıllarına gelmemişti. **(sayfa 82)** Eğer rivayet Kâ'b b. Esed'in felaketi öngördüğünü ve koşulsuz teslim olmaya itiraz edip savaş konseyinde üç tavsiyede bulunduğunu söylerse, uydurulmuştur: ya İslâm'ı kabul etmek ya da kadınları, çocukları ve kendilerini öldürmek veya yollarına devam etmek için savaşmak ya da nihayet Şabat günü rakiplerine beklenmedik bir şekilde saldırmak. Bunların hepsi daha sonra icat edilen ve dünya literatüründe benzer şekilde tekrarlanan tavsiyelerdir.⁹⁴⁷ Sadece üç Yahudi İslâm'ı kabul etti ve böylece hayatlarını ve mallarını kurtardılar. Muhammed'e sadık kalan dördüncüsü teslim olmadan önce ona gitti ve sonra ortadan kayboldu. Gerisi kahraman olarak öldü. İdam edilmeden önce bütün gece ceza hakkında konuştular.⁹⁴⁸ Ertesi sabah Muhammed hendekler kazdı ve 12 yaşın üzerindeki tüm erkekler, 600-900 kişi, birbiri ardına infaz edildi. Celladı oynayan ve daha sonra mutsuz olan Halife Ali de bu korkunç gösteriyi izledi. Kurayza'nın eski müttefiki olan Evsliler de cinayete katılmak zorunda kaldılar. Müslümanlar birbirlerine Yahudilerin sabırlarının dokunaklı örneklerini anlatırlar.

⁹⁴⁴ B.H. 687 Vâk. 214. Hal II 364. Günlerin sayısı farklılık gösteriyor.

⁹⁴⁵ Buch. II 258. III 10, 99.

⁹⁴⁶ Vâk. 212.

⁹⁴⁷ Pontius'un babasının Sammiter savaşlarındaki tavsiyelerini karşılaştırın.

⁹⁴⁸ Vâk. 216.

Zübeyr b. Bâtâ'nın⁹⁴⁹ yüce gönüllülüğü bilinir. Hayatı ona bağışlanmasına rağmen o halkından daha uzun yaşamak istemedi. İdam edilen kadın Banana (Nübâte),⁹⁵⁰ biraz sonra ölüme götürüleceğini bildiği halde, Muhammed'in karısı Aişe ile gülüp sohbet etti.⁹⁵¹ Huyey b. Ahtâb Müslümanların eline ganimet olarak geçmesin diye zengin cübbesini yırttı ve Muhammed'i görünce ona gururla şu sözlerle hitap etti: "Allah için, sana kan davası açtığım için kendimi suçlamıyorum. **(sayfa 83)** Kim Allah'ı terk ederse, o terk edilir". –Dudaklarından aşağılayıcı bir söz dökülmedi. Kadınlar ve çocuklar esir olarak satıldılar ve Muhammed ganimetleri paylaştırdı. Böylece Medine'deki son Yahudi kabilesi şehit tacı ile süslenerek yok oldular. Arap şairler düşüşden sonra onun için bir şeref çelengi ördüler.

⁹⁴⁹ Buâs Savaşı'nda ensardan Sabit b. Kays'a iyiliği dokunduğundan, Sabit Hz. Peygamber'den Zübeyr b. Bâtâ ve ailesinin kendisine bağışlanmasını istemiştir. Hz. Peygamber de Sabit'in bu isteğini yerine getirmiş ve onları Sabit b. Kays'a bağışlamıştır. Ancak Zübeyr diğer Yahudiler öldürülürken yaşamının bir anlamı olmadığını ifade ederek ölmek istemiştir. Bu talebi üzerine öldürülmüştür. (ç.n.)

⁹⁵⁰ Ebu Abdullah Muhammed b. Ömer el-Vâkıdî. *Kitâbü'l-Meğâzî*, çev. Musa K. Yılmaz (İstanbul: ilk harf Yayınevi, 2016), 447. (Ç.n.)

⁹⁵¹ B.H. 690. Vâk. 218. Hal II 367 Diyarb I 559 roman gibi süslenmiş.

4.BÖLÜM

Hurmalar İçin Savaş

Kurayza'nın düşüş haberi Arabistan'da yayıldı ve bu haber Peygambere karşı korkuyu daha da arttırdı. Hayber'de ne yapılacağı konusunda gergin tartışmalar yaşandı ancak bir uzlaşma sağlanamadı. Çünkü eski müttefiklerden kalan üyelerin, birbiri ardına sıraya girecekleri belliydi. Ancak önce çok acil bir konu ele alındı; esir alınan kadın ve çocukların serbest bırakılması. Yahudilerin cömert alışkanlığını bilen Araplar, bu süreçte güzel para kazandılar.

Hayber'e düzenlenen sefer hemen gerçekleşmedi, ertelendi, bu Muhammed'in sık sık seferlerinin başında olduğu gibi burada da yaptığı cinayetleri kanıtlıyordu. İlk kurban Ebu Rafi Selam b. Ebu'l Hukayk. O Hayberlilerin savaş ordusuna mensuptu ve Muhammed'e karşı ittifak kurulmasına destek olmuştu. Beş adam uyuyan yaşlı adamın üzerine saldırdı ve onu öldürdü. Cinayet zamanıyla ilgili bilgilerde farklılıklar bulunmaktadır. Burada da yine rivayet biliminin Muhammed'i ileri görüşlü bir siyasetçi olarak göstermek için tarihleri mümkün mertebe erkene alma eğilimini görüyoruz. Ancak en eski kaynağımızda, bunun Kurayzalılarla yapılan savaştan sonra olduğu kesin olarak kabul edilmektedir.⁹⁵² **(sayfa 85)** Bir süre sonra 6.yılın Şevval ayında Hayberlilerin yeni kabile reisi Üseyr b. Zârim⁹⁵³ daha da haince öldürüldü.⁹⁵⁴ Otuz Müslüman Hayber'e elçi olarak geldiler ve orada devletlerarası hukuka göre kabul edildiler. Üseyr'i otuz arkadaşıyla birlikte Muhammed ile barış yapmak üzere Medine'ye gelmeye ikna ettiler. Yahudiler bu teklife yürekten sevindiler ve tuzağa düşürülmelerine izin verdiler. Yolda, kendini kurtaran biri dışında hepsi yere serildiler.

Ancak bu sadece bir başlangıçtı. Muhammed önce Mekke'ye karşı cephe aldı ve şimdilik şehri fethetme ihtimali olmadığından, uzun vadede kendisi için daha olumlu sonuçları olan bir barışla yetindi. Sırtındaki yükü hafiflettikten sonra sıra Hayberlilerle hesaplaşmaya gelmişti. Medine kuşatması nedeniyle cezalandırılacaklardı. O zamanlar zengin ganimet cezbetti ve nihayet güçlü Gatafân kendilerinden vaat edilen ödemeyi talep etmişlerdi.⁹⁵⁵ Rivayet elbette son bahsedilen sebepten tek bir kelime etmiyor, bildirdiklerinden daha fazla sakladıkları var. Ama yine de, açıklanamaz olanı anlaşılır kılmak için ısrarlı çabalarının farkındayız. Neredeyse inanılmaz olan olay, Muhammed'in ganimetin bir kısmını motive etmek için pagan bir kabileye vermesiydi. Hurmalar yine başrolü oynuyor. Hemen sonra Hayberliler eski müttefiklerine yanlarında olmaları karşılığında ücret teklif ederler,⁹⁵⁶ sonra da Muhammed hurma hasadının yarısı veya tamamını söz vererek Hayberlileri kendi tarafına çekmek ister.⁹⁵⁷ Zaten Medine'ye karşı sefere katılmak için Gatafân'a hurmaların sözü verilmişti. Şimdi Yahudiler Fedek'ten bir Arap kabilesinden aynı şekilde yardım sağlamaya ikna etmek istiyorlardı.⁹⁵⁸ **(sayfa 86)** Sonuç açık: Araplar Yahudilere yardım etmedi ve Muhammed para ödedi.⁹⁵⁹ Elbette barış antlaşmasından sonra Zü'r-Rukaybe⁹⁶⁰ düştüğünde Gatafân'ın lideri

⁹⁵² B.H. 714 Tab. I 1375 ff. ile karşılaştır İbn Sa'd II 66, 5.

⁹⁵³ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzî*, 487. (ç.n.)

⁹⁵⁴ B.H. 980 İbn Sa'd II 66 ff.

⁹⁵⁵ Al Ghaba'ya yapılan saldırı bir uyarı mıydı?

⁹⁵⁶ Vâk. 267. Diyarb. II 48.

⁹⁵⁷ Vâk. 270.

⁹⁵⁸ Tab. 1556 Vâk. 237.

⁹⁵⁹ Vâk. 279.

Uyeyne memnun değildi ve Muhammed'in cimriliğinden acı bir şekilde şikâyet etti. Ancak Müslümanlar şöyle cevap verdi: eline geçenlerle memnun olmalıydı.⁹⁶¹ İbn Ukbe'nin (Musa b. Ukbe-Kitâbü'l-Meğâzi ç.n.) en eski ve en güvenilir İslâm tarihi eserinde bile, tarafımızdan tesadüfen korunan bölümünde Gatafân'ın bir alt kabilesi olan Benî Fezâre'nin ganimetten pay talep ettiğini anlatmaktadır,⁹⁶² çünkü Yahudilere yardım etmemişlerdi. Birçok itirazın en kısa çözümü, Muhammed'in müttetiklerinden ayrılmaları için Gatafân'ı ödüllendirmesidir.

Yine de Yahudilerin, kendilerine çekmek için eski müttetiklerine temsilci göndermeleri görülmemiş bir durum değildir.⁹⁶³ Ancak bu boşunaydı ve Yahudiler yalnızca kendi güçlerine güvenebilirlerdi. Öyle olsa bile, "Arap şehirlerinin en iyisi"⁹⁶⁴ Muhammed'le mücadele etmekten çekinmemeliydi. Büyük bir ekip, tepelerin yükseklerinde bulunan, malzeme ve silah bakımından zengin olan, tüm fırtınalara meydan okur gibi görünen güçlü kaleleri savundu. Sellâm b. Mişkem'in tavsiyesi olan⁹⁶⁵ meydan savaşına bu nedenle cesaret edemediler, daha ziyade başka taktik izlediler. Bütün kadınlar ve çocuklar, mal ve mülk ana kale Ketibe'ye getirildi, silahlı ekip ise Muhammed'in darbelerine ilk olarak maruz kalan bireysel kaleleri savundu. Sonra Muhammed büyük kayıplar ve gayretlerle kaleyi öyle zayıflatmıştı ki, **(sayfa 87)** daha fazla direnmenin bir anlamı yoktu. Böylece Yahudiler bir sonrakine çekildi ve oyun yeniden başladı. Yahudiler arasında bir parçalanma söz konusu değildi, bu iyi düşünülmüş iyi bir savaş planıydı. Yine de rivayetin dediği gibi, 1400 Muhammed savaşçısı 10000 Yahudi ile karşı karşıya kalırsa, bu taktik anlaşılmaz olacaktır. Böylesine büyük bir üstünlükle meydan savaşı onlar için insanın aklına gelen en uygun şey olurdu, tüm silahlı kuvvetlerini aynı anda geliştirebilirdi. Bunu Yahudilerin korkaklıklarına veya anlaşmazlıklarına bağlamak yerine, öncelikle rakamları yakından incelemeye tabi tutmak daha doğrudur. İlk olarak 10000 sayısının fazlasıyla abartıldığı ortaya çıktı.⁹⁶⁶ Elbette nüfus sayımına göre bu bilgi elde edilmedi. İlk bakışta da görüldüğü gibi, Medine kuşatması sırasında da görülen yuvarlak bir sayıdır. Ancak, orada bir uzmanlaşma hala mümkün, 4000 Mekkeli, 700 Süleym 1000 Fezâre, 400 Eşca 400 Murra, toplam 6500, geriye kalanlar sayıca eksik olan Asad'a dağıtıldılar ve Yahudiler, belki Kurayza da hesaba katılmıştır, 2000-3000 adamla bu meydan savaşına katılmışlardı.⁹⁶⁷ Ancak bize verilen detaylara göre Hayber'in silahlı kuvvetlerini daha fazla zannetmemize gerek yoktur. Haris 3000 adamla Ebu Rafi'nin katillerini takip etti.⁹⁶⁸ Savaşın sonunda Yahudilerin sığındığı Ketibe'de 2000 kişi vardı,⁹⁶⁹ kimse 8000 kişinin savaşta öldüğünü iddia etmiyor, Muhammed de neredeyse hiç esir almadı. Teslim alınırken büyük bir bölümünün kendini kurtardığı Sa'bs kalesinde oluşturulan 500 adamlık mürettebatın bilgisi,⁹⁷⁰**(sayfa 88)** silahlı kuvvetlerin sayısı konusunda doğru tahminde bulunulduğunu gösteriyor. Nihayet Muhammed'in ne kadar çok veya ne kadar az silahı ganimet olarak

⁹⁶⁰ Vâkıdî, *Kitâbü'l- Meğâzi*, 566.

⁹⁶¹ Vâk. 275.

⁹⁶² Diyarb. II 60.

⁹⁶³ Diyarb. II 48. Vâk. 267.

⁹⁶⁴ Wellh. Skizzen IV S. 149. § 94.

⁹⁶⁵ Diyarb. II 49. Vâk. 264. : Harith.

⁹⁶⁶ Vâk. 264. 267.

⁹⁶⁷ Vâk 191. İbn Sa'd II 47.

⁹⁶⁸ Vâk 171. İbn Sa'd II 66, 17.

⁹⁶⁹ Vâk. 277.

⁹⁷⁰ Vâk. 273. Hal III 45, Z.s.v.u.

aldığına da dikkat edilmelidir. 100 zırh, 400 kılıç, 1000 mızrak ve 500 yay vardı.⁹⁷¹ Burada Yahudilerin bütün silahları teslim etmediği kabul edilse bile, 10000 savaşçı için 400 kılıç çok azdı. Ayrıca fethedilen kalelerde ele geçirilen silahlar da bu rakamlara dâhil edilebilir. Müslümanların, Yahudilerin sayısını bu kadar yüksek vermelerini, kasıtlı bir rivayet hatası olarak görmeye gerek yok, Yahudiler Muhammed'i korkutmak ve bu durumdan caydırmak için savaşın başlangıcından önce bu abartılı iddialarda fazlasıyla bulundular.⁹⁷² Buna karşın Muhammed'in birliklerinin sayısı çok yüksek yerine çok az verilmiştir. Ancak şimdi bu bilgi özellikle inandırıcı görünüyor, çünkü en çok bu sayıyı bulmakla ilgileniyorlardı. Hayberlilerle meydan savaşına katılan Müslümanlara, şehrin haracından elde edilen yıllık gelirden bir pay verildi. Yine de Muhammed'in 1400 veya başka bir rivayete göre 1580 adamla⁹⁷³ Hayber önünde olduğu iddiasına tamamen itiraz edilemez. Ganimet dağıtımında, Mekke'ye karşı sefere katılan sadece Müslümanların hesaba katıldığı söyleniyor ve sayısız Arap kabilesi savaş ganimetine dâhil edilmeyi ümit ediyordu.⁹⁷⁴ İçlerinde Yahudilerin de bulunduğu⁹⁷⁵ bu yardım birliklerinin veya müttefiklerinin sayısını tahmin etmenin imkânı yok. **(sayfa 89)** Bütün bunlardan sonra iki ordu arasındaki sayı farkının pek büyük olmadığı iddia edilebilir ve Uyeyne'nin Gatafanlılarla Muhammed'e yardıma geleceğini hesap etmek zorunda olan Yahudiler, güçlü duvarların arkasında koruma aramaktan daha iyi bir şey yapamazlardı. Onlar, Muhammed'in ordusunun alışıktıkları bu kuşatma savaşında kan kaybından ölmelerini umuyorlardı. Onların bu tehdit edici savaşa kendilerini hazırlamaları ve birliklerin kullanmaları için yeterince zamanları vardı ve Muhammed birkaç gece yürüyüşünden⁹⁷⁶ sonra 7. yılın başında sabahın erken saatinde Hayber'e vardığında, tam zamanında kalelere sığınan tarım işçilerine baskın yapmayı başaramadı. Onlar zaten Muhammed'in yaklaştığından haberdardılar.⁹⁷⁷

Hayber savaşlarını tanımlamadan önce, bu muharebenin değerlendirilmesi hakkında yorum yapmalıyız. Çünkü kanlı bir kavgayı ya da gerçek bir savaşı tasvir etmek başka bir şeydir. Şimdi kayıp verdiren fırtına saldırılarını ve kahramanca yapılan bireysel mücadelelerin umutsuz başarısızlıklarını duyduğumuzda ve sonunda Muhammed'in kayıpları birkaç kişiye düşürüldüğünde, o zaman bize tek bir seçenek kalıyor, ya Caetani'nin istediği gibi, bütün bilgilere şüphe ile bakacağız ve bütün savaşları zararsız çatışmalar, savaştan çok soygun yerine değerlendireceğiz, ya da Muhammed'in kayıpları ile ilgili verilen sayıları düzmece olarak değerlendireceğiz. Şimdi haklı olarak, Arapların eski savaşlarının şiirlerde bu kadar görkemli anlatılmasını, kabileler arasındaki çekişmeden başka bir şey olmadığı kabul edilir. Burada yine aynı şekilde şüphe edilebilir, ama bir bilgi kararlılıkla şunu der: Savaşın ilk günü 50 Müslüman yaralandı.⁹⁷⁸ Bir ravinin böyle bir yalanı söylemesine neden olabilecek şey tamamen açıklanamaz olurdu. **(sayfa 90)** Bu daha ziyade gerçek ve istisnai dürüst bir itiraf, ama aynı zamanda genel olarak bir anekdotla ilişkilendirildiğinde bir Müslümanın düşüşünü ya da yaralanmasını duyarız. Bütün toplumlarda eski Mısırlılar ve Bâbillerden, Yunanlılar ve Romalılarından Napolyon'un haberlerine ve Kuropatkin'in çarına verdiği savaş raporlarındaki

⁹⁷¹ Vâk. 278. Hal III 48. Z. 11.

⁹⁷² Vâk. 264. 266 Diyarb. II 48.

⁹⁷³ Bal. 25, 6. Vâk. 285.

⁹⁷⁴ Vâk. 264.

⁹⁷⁵ Vâk 283

⁹⁷⁶ B.B. 755. 757.

⁹⁷⁷ Diyarb. II 48

⁹⁷⁸ Vâk. 268.

dünya tarihinde, düşman kayıplarının canavarca ve kendilerinin ise kaybolacak kadar küçük olduğu gözlemlenir. Muhammedî rivayet bu toplum kurallarından bir istisna yaparak vicdanlı bir şekilde kendi ölüleri hakkında gerçeği mi bildirecekti? Aksi takdirde içinde çok fazla çelişki ve kurgu buluruz! Dahası, bir Yahudi tarafından yaralanmış veya öldürülmüş olmak pek de onurlu görünmüyor, bu nedenle Müslümanlar ne kadar umursamaz olsalar da, Yahudilerle savaşta kendilerini yaralamayı ya da intihar etmeyi, en azından uyurken bir değirmen taşıyla öldürülmeyi tercih ederlerdi.⁹⁷⁹ Şehitlik şerefi bu çabaya karşı yeteri kadar büyük değildi. Nihayet o zamanlar resmi bir kayıp listesinin tutulmadığını da düşünmek gerekir. Savaştan on yıllar sonra bilim adamlarını savaş raporlarını topladıklarında, mevcut koşullar olayın canlılığını uyanık tutmadıkça⁹⁸⁰, çoğu olmasa bile ölülerin büyük kısmı çoktan unutulmuştu. Tüm bu düşünceler bunun gerçek bir savaş olduğu sonucuna varmamızı sağlıyor. İki taraftan binden fazla insanın katıldığı bir savaş olarak tanımlayabiliriz, her iki taraftan da insan hayatına mal olan bir mücadele.

(sayfa 91) Muhammed sefere çıktığında, bütün Arabistan büyük bir heyecan içindeydi. İlginç bir yarıştaki gibi Muhammed veya rakibi üzerine bahis oynanırdı.⁹⁸¹ Güç dengesini bir dereceye kadar bilmek zorunda olan Mekkeliler, Peygamberin yenilgisiyle ciddi bir şekilde hesaplaştılar. Bu nedenle daha sonra zeki bir Medineli onlara Muhammed'in yakalanmasıyla ilgili yanlış haberi verdiğinde⁹⁸² aldatıldılar. Eğer Muhammed'in baştan beri kolay ganimeti ümit ettiği doğruysa, o zaman yanıldı. Zaten ilk gün ona başka biri bunu öğretti, ama bunu kendisi de biliyor olabilir. Sadece cesaretini güçlendirmek için onlara zafer ve kolay ganimet vaat etti.⁹⁸³ Hayber, Muhammed'in sırasıyla saldırdığı üç bölgeden oluşuyordu: Netât, Şık ve Ketîbe. Bunların her biri aynı anda kısmen kuşatılmış bir dizi bağımsız kaleden ibaretti. Çatışmanın böyle bir parçalanmasıyla, olaylar dizisinin hafızasının birkaç yıl içinde kaybolması gerektiği ve bir resimdeki gibi sahnelerin birbiri ardına değil yan yana düzenlendiği açıktır. Bazıları ile ilgili çelişkili bilgilerimiz var, bazı kaleler unutulmuş olabilir, bazıları yanlış bir şekilde birbiriyle özdeşleştirildi Yabancı isimler tahrif edilerek tekrar verilmiştir- tüm faktörlerin etkileşimi, savaşın herhangi bir tasvirinin eksik, ancak yaklaşık olarak doğru olabileceği anlamına gelir.

Netât önünde Müslümanlarla Yahudiler arasındaki ilk ve en zor savaş başladı. Buraya Yahudiler en iyi birliklerini ve en cesur savaşçıları gönderdi. **(sayfa 92)** Burada muhteşem liderleri bulunuyordu: Kuşatma esnasında hastalıktan ölen⁹⁸⁴ yaşlı Sellam b. Mişkem Benî Kamma'nın kahraman ailesi, Merhab, erkek kardeşi Yasir⁹⁸⁵ ve el-Haris⁹⁸⁶. Muhammed'in fırtınaları kanlı ve başarısızdı. Fazla kayıp endişesinden, insanlarına, kendisinden izin almadan bireysel saldırıya geçmeyi yasakladı.⁹⁸⁷ Buna rağmen saldırıya geçen ve öldürülen

⁹⁷⁹ Vâk. 97. 218. 268. 272.

⁹⁸⁰ Aynı şey kayıpları İbn Sa'd II 77, 22 'de 93 ölü olarak verilen Yahudiler için de geçerlidir. Yararlılar hiç hesaplamadı bile.

⁹⁸¹ Vâk. 289.

⁹⁸² B.H. 770 ff. Anlatım, ayrıntılarda İbn Abbas'ın lehine büyük ölçüde tahrif edilmiştir, ancak içeriği büyük ölçüde inandırıcıdır.

⁹⁸³ Diyarb. II 50.

⁹⁸⁴ Diyarb. II 50.

⁹⁸⁵ B.H. 761. Diyarb. II 53. Hal III 45.

⁹⁸⁶ İbid. 55.

⁹⁸⁷ Vâk. 269.

bir Eşcalı şehit olarak sayılmadı. Böylelikle kazanması şüpheli olan cenneti kaybetti. Muhammed'in Yahudileri çağırma zamanı gelmişti, onlardan ne mal istiyordu ne de kan, sadece İslâm'a girmelerini istiyordu.⁹⁸⁸ Bu, bağlantı kurmak istediği anlamına geliyordu, ama Yahudiler bunu reddetti. Başarısızlıkları, Arapların başına bela oldu. Muhammed'in kendisi bir kere ölüm tehlikesi yaşadı, sancaktarları yaralandı.⁹⁸⁹ Sonunda başarısızlık geri püskürtüldü ve ertesi gün yine fırtına çıktı. Yahudilerin lideri el Haris iki Müslümanı öldürdükten sonra düştü.⁹⁹⁰ Çeşitli ikili mücadeleler de oldu, biz elbette sadece Müslümanların zaferini işitiyoruz. Bize Merhab ile ilgili Müslümanlara meydan okuduğu birkaç cesur dize aktarılır. Ama o daha önce erkek kardeşini öldürdüğü Muhammed b. Mesleme tarafından öldürüldü.⁹⁹¹ İlerde bu başarı Ali'ye atfedilmek istendi ve onunla ilgili muazzam işler anlatıldı. Diğer tüm Müslüman liderlerin fırtınaları püskürtüldükten sonra Muhammed onu görevlendirdi, **(sayfa 93)** o bir duvarın üzerine zıplamış, kalkanını kaybettiğinden, daha sonra sekiz adamın kaldıramadığı kapıyı menteşesinden sökmüş ve kalkan olarak kullanmış. Bu sekiz adam zaman ilerledikçe kırk ya da yetmiş adam oldu,⁹⁹² bu yüzden rivayet, bize tarih yazımı yerine masal sunar. Müslümanlar için çok kötü olmuş olmalı, onları kalelere saldırmaya sevk eden şey sadece cesaretleri değil aslında açıklarıydı. Ganimet olarak aldıkları ve Muhammed'in o andan itibaren onlara yasakladığı eşek etini yemeye zorlandılar.⁹⁹³ Yahudi sürüsünden iki koyunu ganimet olarak almayı başaran Ka'b b. Amr'ın kahramanlığı, gelecek nesiller için saklanacak kadar önemliydi.⁹⁹⁴ Bu vahim durumda Muhammed daha önce, Nadîrlerle savaşırken kullandığı ve başarıya ulaştığı yöntemi tekrar uyguluyordu. Hayber'in palmye ormanlarını orada oturanların inatçı direnişini kırmak ümidiyle yok ediyordu. Yanlış hesap yapmıştı. Yahudiler kararlı duruyordu. Dört yüz ağaç yere serildiğinde ölçüsünün faydasızlığını gördü ve yıkım işine son verdi.⁹⁹⁵ Ama yavaş yavaş Yahudilerin direnişi azaldı. Liderleri öldüğünde ise, Benû Kamma'nın kalesi Naim, Muhammed'in eline geçti. Kısa süre sonra cesurca direnişe rağmen, 500 adamla korunan Sa'b b. Muaz kalesi de düştü.⁹⁹⁶ Burada da Yahudi Josua ve Dajjal(Daniel?)'in düştüğü birçok ikili mücadeleler oldu. Üç günlük saldırıdan sonra kale alındı. Yahudiler bir çıkış hareketi yaparak Müslümanları ok yağmuruna tuttular, sonra tek adam olarak ileri atıldılar,**(sayfa 94)** Müslümanlar kaçtılar, ta ki Peygamberin çağrısıyla tekrar bir araya gelip adım adım savaşarak ilerleyene kadar. Nihayet duvarın üzerine çıktıklarında kendilerini ikinci bir iç duvarın karşısında gördüler. Kısa süre Yahudiler umutsuzluğun verdiği cesaretle yeni bir çıkış hareketi yaptılar, birçok Müslüman düştü, ama yine geri püskürtüldüler ve kaçanlarla birlikte düşmanlar da kalelerin içlerine daldılar. Savunmacılar başka kaleye kaçmak zorunda kaldılar.⁹⁹⁷ Bu kalenin fethi Muhammed için büyük bir şans oldu: burada bulduğu zengin erzak, onu birliklerinin iâsesiyle ilgili şimdiye kadar sahip olduğu endişelerden kurtardı. Şaraplar döküldü, savaşçılar geri kalanını istedikleri gibi kullanmakta özgürdü. Bir sonraki

⁹⁸⁸ Vâk. 271.

⁹⁸⁹ Vâk. 271 Hal. III 45.

⁹⁹⁰ Diy. II 55.

⁹⁹¹ B.H. 760 f. Vâk. 268.

⁹⁹² B.H. 761 f. Diy. II 56. Z.d.m.G. I II S. 31 deki Nöldeke ile karşılaştır.

⁹⁹³ B.H. 758 Vâk. 273. Buh II 107. 245. 290 f. III 122 u.ö.

⁹⁹⁴ B.H. 762

⁹⁹⁵ Vâk. 268. Diy. II 51. Hal. III 39.

⁹⁹⁶ Vâk. 273. Hal. III 45.

⁹⁹⁷ Vâk. 274

kale taarruz edilemeyecek kadar sağlam görünen Zübeyr kalesiydi. Üç günlük başarısız saldırının ardından Muhammed tekrar en başa dönmüştü. Bu arada gelen bir ihanet ona yardım etti. Gazzal isminde bir Yahudi ona yeraltı geçitlerinden su sağladıklarını söyledi. Muhammed su kaynağını kesmeyi başardı, Yahudiler susuzluktan ölmek için cesurca savaşarak kendilerini diğer kaleye attılar. Başka bir rivayette ihanet eden Yahudi'nin adı Simali ve Simak, Netât'ın fethinden sonra Müslümanlara, yeraltında, içinde savaş makinalarının da bulunduğu bir silah deposunu gösterdiği anlaşılmıştır.⁹⁹⁸ Yahudiler birbirlerine karşı savaşırken bunlarla duvarlara hücum ederlerdi. İlk bilgi daha inandırıcı görünüyor. Yahudilerin kaleleri dağların tepelerindeydi ve su tedariki elbette yer altındaki kanallarla düzenlenmeliydi. **(sayfa 95)** Yer altındaki silah depoları kulağa daha gizemli geliyor. Yahudiler zırhları ve kılıçları gömmek yerine yanlarında götürdüler. Büyük olasılıkla Muhammed silahları kendi buldu ve söz konusu, en azından bir kısmının Yahudilerin Muhammed'e karşı kendilerini savunmada başarılı bir şekilde kullandıkları mancınıktı. Muhammed'in kuşatma başlangıcındaki ağır kayıplarını açıklamanın belki de en iyi yolu budur. Yahudi'nin itirafı sonucu bu korkunç silahlar onun eline geçti ve o bunları hemen asil sahiplerine karşı kullandı. Kaya kalenin yıkılmasıyla Netât'ın fethi sona erdi. Muhammed ikinci sıradaki Şık kalesine yöneldi. Hayberliler cesaretlerinde hala kararlıydılar. Übey (Abajı) kalesinde meydana gelen zor savaşları ve orada yapılan birkaç düelloyu duyuyoruz.⁹⁹⁹ Bara kalesinin önünde Peygamberin kendisine bir ok isabet etti, ama onu yaralamadı. Fakat savaş çoktan bitmişti, Müslümanların ilerlemesi durdurulamazdı. Übey ve Sümran kaleleri düştü, Bara kalesi ise Netât makineleri ile vurulmuştu. Belki efsane önceden, Peygamberin kaleye çakıl taşı attığı ve böylece duvarları sarstığı şeklinde oluşturuldu. Bu kalenin fethi sırasında Müslümanların ganimet olarak aldığı toprak ve bakır kapları, Muhammed önce yıkanmasını, temizlenmesini sonra kullanılmasını emretti.¹⁰⁰⁰

Muhammed'in bunula el-Şık'ı fethettiği, şimdi de Yahudilerin son sığınağı el Ketîbe'ye ve en güçlü kalesi Kâmus'una karşı ilerlediği iddia edilemez¹⁰⁰¹ veya Kâmus'un hiç fethedilmediği ve el Şık'ın son kalesi olduğuna. Aşılmaz olduğuna inanılan Nizar, bu dramada son bölümün oynandığı yerdirdi.¹⁰⁰² **(sayfa 96)** Bu zamana kadar Muhammed ne kadınlardan ne de çocuklardan ganimet olarak almıştı, erkeklerden de çok azı esir olarak alınmış gibiydi. Yahudiler eli silah tutmayan herkesi Hayber'in ana kaleleri olan Vatih ve Sülâlim'e getirdi.¹⁰⁰³ Sadece Benî ebu'l Hukaik, Kaina b. Rabi kadınlarını Kâmus (veya Nizar) kalelerinde tuttular, çünkü onun en güçlü olduğunu düşünüyorlardı. Muhammed onları yirmi gün kuşattı, sonra bu yapı da düştü. Mürettebatın büyük bir bölümü kendini kurtarıırken ilk defa kadınlar ve çocuklar Muhammed'in eline geçti. Esirlerin, Araplarda alışılmış olduğu üzere en korkunç şekilde ırzına geçildi, hem de Muhammed'in emriyle. Çünkü ilerde serbest bırakıldıklarında kocalarından tam olarak bedel almayı ümit ediyorlardı.¹⁰⁰⁴ Muhammed'in Hayber'in kalan iki

⁹⁹⁸ Vâk. 276. Hal. III 40.

⁹⁹⁹ Hal III 46.

¹⁰⁰⁰ Hal III 47.

¹⁰⁰¹ İbid. Diyarb. II 53, B.H. 758.

¹⁰⁰² Vâk. 277

¹⁰⁰³ Vâk. 268. Netât ve Şık'da kadınların ve çocukların ganimet olarak alındığı bir yanlışlıktır, belki el yazmasında bir yazım hatasıdır. Vâk. 269 ve 277 ile karşılaştır.

¹⁰⁰⁴ Vâk. 179. B.H. 759.

kalesi Vatih ve Sülâlim'i boş yere on dört gün boyunca ateşe tuttuktan kısa bir süre sonra barış geldi.¹⁰⁰⁵ Yahudilerin direnişi kırıldı ve kazananların şartlarına boyun eğdiler.

Bu, burada Muhammed'e sunulan yeni bir görevdi. İlk defa burada, tüm Arap kabileleri gibi mağlubiyetle galip gelenin dinini kabul etmeyen ve Medine Yahudi kabileleri gibi kovulamayan yerleşik bir kavim zapt edildi. Muhammed yeni sorunu nasıl çözdü? Caetani'nin düşüncelerinden anlaşılacağı üzere, bu anda farklı inançlara karşı İslâm'ın önemli vergi mevzuatının tamamı için insiyatif verdi mi? **(sayfa 97)** Bu aynı zamanda aşağıdaki antlaşmada ona rehberlik edecek harika bir bakış açısı mıydı? Muhammed her zamanki gibi ileri görüşlü siyaseti olmadan en yakında olanı yaptı. Neden savaşa gitti? Hayberlilerin hurma hasadının yarısını toplamak ve Gatafânlılara vermek. Aklında olan esas düşünce ise kendi emekleri için de bir şeyler almak ve bundan sonraki yıllarda da Yahudilerin ona aynı haracı ödemesi gerektiği idi. Uzun vadede buna güçlerinin yetip yetmeyeceğini sormadı. Yazılı bir antlaşmanın yapıldığı şüpheli, belki de şartlar sadece sözlü olarak kararlaştırıldı. Muhammed'in kendisi de Hayberlilerin göç etmesini istemiyordu. Çünkü tarlayı ekecek elleri eksik kalacaktı, o zaman araziye hiç değerlendiremezdi. Gelirin yarısını vergi olarak belirleyerek devlete, yani kendisine muazzam bir gelir elde etti. Hayber'e dayatılan diğer koşullar kesin değildir. Rivayet bunu, orada oturan sakinlerin sadece hayatlarını yaşamaya bırakıldığını ve yabancı topraklarda yalnızca kiracı olarak çalışmasına izin verildiği olarak gösteriyor. Bu, daha sonra sınır dışı edilmelerini haklı çıkarmak için Ömer tarafından bulundu. Elbette tarlada ekim yaparken kullandıkları evlerini, aletlerini ve hayvanlarını muhafaza ediyorlardı ve elbette silahlarını teslim etmek zorunda kalacaklardı.¹⁰⁰⁶ Ama paralarını bile sakladılar. Sadece bir elbise bulundurmalarına izin verilen aynı Yahudiler, Muhammed'in fethedilen kalelerde yaptığı ganimetlerin açık artırmasına katıldılar ve böylece mallarını geri satın aldılar.¹⁰⁰⁷ **(sayfa 98)** İddiaya göre sahip oldukları ve gizlice sakladıkları büyük hazine, muhtemelen Arapların hayal gücünde gerçekte olduğundan daha fazla ve Muhammed'in o an için dağıtmak zorunda olduğu ganimet çok büyük değildi. Çünkü iade edilen Tevrat parşömenlerine kadar, fethedilen bölgede bulunan her şey, Müslümanların malı olarak kaldı. Bu hükmü Muhammed, belki de hayatının en iğrenç eylemi olan bir suç için kullandı. Kâmus'un (veya Nizar) fethi sırasında esir düşen Kinane b. Rebi'nin eşi Safiye,¹⁰⁰⁸ onun arzusunu uyandırmıştı. Onu diğer kadınlar gibi kocasına geri vermeyi düşünmüyordu. Kinane ele geçirildi ve iddiaya göre sakladığı hazine soruldu: Kinane inkâr etti ve sahip olduğu aile mücevherlerini savaş hazırlıkları için harcadığını iddia etti. Bunun üzerine ölecek dereceye gelene kadar işkence gördü ve sonra idam edildi. Onun deli yeğeninini, tek suçu güzel bir kadına sahip olmak olan talihsiz adama karşı tanıklık yapmak için kullanıldığı söyleniyor.¹⁰⁰⁹ Erkek kardeşi de öldürüldü, ister ailenin reisi olarak yengesine iddialarda bulunduğu için, isterse bir adli cinayete bir saniye boyunca adalet görüntüsü vermek için

¹⁰⁰⁵ Vâk. 277 Hal. III 47.

¹⁰⁰⁶ Vâk. 277

¹⁰⁰⁷ Vâk. 277.

¹⁰⁰⁸ Muhtemelen Muhammed'in kendisiyle evlenmeden önce yasal süreyi beklemediği gerçeğini mazur görmek için sık sık gelini olarak anılır. İlk kocası ondan ayrılan Sellam b. Mişkem idi. (IbnSaad VIII 86, 25 ff.).

¹⁰⁰⁹ B.H. 763. Olay elbette barış anlaşmasından sonra çözülecek, çünkü Kinane'nin ele geçirilmesinden asla söz edilmiyor. Fakat Yahudilerle yapılan antlaşmada hayatları güvence altına alındığından, Muhammed'i kurtarma rivayeti, hazinenin bulunması halinde Kinane'nin infazına açıkça rıza göstermesine ve daha sonra hazinenin bir parçasını gerçekten bulmasına izin verdi. Peygamber'i temizleme eğilimi açıktır.

Levirate¹⁰¹⁰ evlilik yasaının bir sonucu olarak. (**sayfa 99**) Bununla Safiye artık özgürdü ve Muhammed haremine bir kadın daha dâhil edebilirdi.

O noktaya gelmeden önce, başka bir Yahudi kadın, Peygambere neredeyse hayatına mal olacak bir saldırı düzenledi. O Hayber önünde ganimetlerin dağıtımı ile meşgul olurken, Haris'in kızı Zeynep, Sellam b. Mişkem'in dulu, Muhammed'in en sevdiği kızartma olan koyunun budunu Muhammed'e hediye olarak getirerek onu zehirledi.¹⁰¹¹ Suikast başarısız oldu. Muhammed güçlü zehri fark etti. Sadece bir arkadaşı eti yedi ve öldü. Eylemlerini, halkı için yaptığı bir intikam eylemi olarak değerlendiren cesur Yahudi kadın, bunun cezasını hayatıyla ödedi.¹⁰¹² Rivayet edilen saldırı, talihsiz bir şekilde başarılı olmasına rağmen, peygamberi şehitlik tacı ile ödüllendirmek için iyi bir fırsattan yararlandı. Bu amaçla, Muhammed'in ölümünden kısa bir süre önce bu zehrin etkisini hissettiği ve böylece sıradan bir hastalıktan değil de bir şehit olarak öleceği şeklindeki bir sözü uydurdıkları görülmektedir.¹⁰¹³

Bu olayın Peygamber'in hayatına dair sebep olduğu korku, başka bir olaya da yansımıştır. Muhammed, Hayber'den ayrıldıktan hemen sonra Safiye ile evlendiğinde, sadık arkadaşlarından biri çadırın etrafını çekilmiş kılıçlarla çevreledi, her şüpheli sesi endişeyle dinliyordu. Yahudi kadının akrabalarının ve halkının intikamını alabileceğini düşünüyordu. Endişelenmeye gerek yoktu, Safiye bir Yudis değildi ve babası Huyey b. Ahtab'ın kanını fazlasıyla gözden çıkarmıştı.¹⁰¹⁴

(**sayfa 100**) Yahudilerin çok öfkeli olduğu tahmin edilebilir. Bundan kısa bir süre sonra Hayber'de bir Müslüman öldürüldü ancak faili bulunamadı. Yahudiler o kişiyi tanımadıklarına dair yemin ediyorlardı. Muhammed kendisi kan parası (diyet) olarak yüz deve ödedi. Sonraki ravilere göre bu çok fazlaydı, Yahudiler de bir şeyle cezalandırılmalıydı: böylece Muhammed otuz deve ödedi, kalanı da Yahudiler ödemek zorundaydı.¹⁰¹⁵

Hayber'in fethi tüm Hicaz Yahudilerinin boyunduruk altına alınmasıyla sonuçlandı. Hayber savaşının sonlarına doğru Muhammed, kuzeyde bulunan Fedek'e bir elçi gönderdi ve her zamanki gibi oradaki sakinlerden İslâm'ı kabul etmelerini istedi. Yahudiler, Arabistan'daki Yahudi gücünü kesin olarak yok etmiş olan muazzam felaketin hala etkisindeydiler. Hayberlilere az veya çok bağımlı görünüyorlardı. Onlara da diğerleri gibi aynı koşullar dayatılıyordu. Medine'den Hayber'e dönüş yolunda Muhammed, Vâdilkurâ Yahudilerine boyun eğdirme fırsatını buldu. Mücadele olmadan mümkün değildi. Bize ikili mücadelelerden (düello) de bahsedilmektedir. Yahudiler sadece üç gün direndiler, sonra daha fazla direnişin boşa olduğunu gördüler ve kabul edilebilir şartlar altında teslim oldular. Vergiler sabitlendi ve Muhammed Medine'ye galip olarak girebildi. Hemen ardından Teymâ Yahudileri de teslimiyetlerini bildirdiler ve cizye ödediler. Arabistan'daki özgür Yahudi kabilelerinin bağımsızlığı sona ermişti.

¹⁰¹⁰ Yahudi yasında bir erkek çocuğu olmadan kocası vefat edip dul kalan bir kadının, kayınbiraderiyle evlendirilmesi uygulamasıdır. (ç.n.)

¹⁰¹¹ Buh. I 65 380 ile karşılaştır

¹⁰¹² İslâm'ı kabul ettiğinden daha inandırıcıdır. Hal. III 64. Vâk. 280. İbn Sa'd II 78 8.

¹⁰¹³ B.H. 765.

¹⁰¹⁴ B.H. 766. Vâk. 292.

¹⁰¹⁵ B.H. 777 f. Vâk. 294. Buh. II 297.

5.BÖLÜM

Hicaz'daki Son Yahudiler

Muhammed hedefine ulaşmıştı. Mekke, eski güçlü düşmana teslim olmuştu, Arap kabileleri birbiri ardına İslâm'ı kabul etti. O ordularını Arabistan sınırlarının ötesine, Doğu Roma İmparatorluğu'na karşı göndermeye başlamıştı bile. Eğer başarı, bir değer ölçütü haline getirilecekse Muhammed, olduğunu iddia ettiği peygamberdir. Yahudiler de bu zorlukları hak etmişlerdir. Onlar sadece, zaferin maddi ve manevi araçlarını temin ettikleri düşmanlarının zaferini görmek için kalmışlardı. Yahudiler hâlâ Medine'de yaşıyordu. Onlar İslâm'a geçmediler ve sık sık münafıklarla birlikte anılıyorlardı.¹⁰¹⁶ Hayber'e karşı silahlanma konusunda isteksizce, ödenmemiş borçlarını tahsil ederek, Müslümanların önüne zorluk çıkarmaya çalıştılar.¹⁰¹⁷ Yine devletin bir vatandaşı olarak kendi kabilelerine karşı meydana gitmek zorunda kaldılar.¹⁰¹⁸ Abdullah b. Ubey öldüğünde, bir zamanlar kendilerine bakan bir hayırsever için yakındılar.¹⁰¹⁹ Muhammed'in hayatı boyunca Medine'den kovulmaları,¹⁰²⁰ Peygamberin kutsal şehrinde, kâfir Yahudilerin olduğunu bilmeyi dayanılmaz bulan, dindar bir ravinin uydurduğu inanılmaz bir haberdir. (**sayfa 102**) Mekke'ye hac ziyareti bile sadece putperestler için yasaktı, ama Yahudiler zaten katılmamıştı. Buna karşın, Muhammed'in hayatının son yıllarından itibaren Yahudilere karşı davranışları hakkında bildiklerimiz, hoşgörü ruhunun olduğunu gösteriyor. Onların dinlerine veya insanlarına karşı nefretin olmadığını. Onu onlara karşı savaşa götüren sebebin siyasi olduğu gösterilmektedir. Artık önemsiz bir duruma düştükleri için, İslâm'a karşı herhangi bir tehdit oluşturmuyorlardı ve hükümdar Muhammed, tebaasını koruyordu. Toprak parçası hakkında Yahudi ile Müslüman arasındaki hukuki anlaşmazlıklarda, Yahudi'ye yemin ettirir ve sonra ona toprak parçasının verilmesine hükmederdi.¹⁰²¹ Ezelden beri Yahudilerin bulunduğu Yemen'e, valisi Muaz b. Cebel'e hiçbir Yahudi'nin dininden koparılması gerektiğini yazdı.¹⁰²² Arabistan yarımadasının güneydoğusunda Bahreyn'de de o zamanlarda Yahudiler yaşıyordu ve cizye vergilerini ödemek zorundalardı.¹⁰²³ Böylece inançlarını muhafaza ediyorlardı. Muhammed Benî Ghadija gibi boyun eğdirilmemiş kabilelerle yazılı sözleşmeler imzaladı: cizye vergisini ödemeleri karşılığında kendilerine koruma sözü verildi. Onlara saldırılmayacaktı ve kovulmayacaklardı.¹⁰²⁴ Benî Ureyd'e on yük un, on yük arpa ve elli yük hurma talimatı verildi.¹⁰²⁵

¹⁰¹⁶ B.H. 895. Vâk. 309. 393. 398. 415.

¹⁰¹⁷ Vâk. 264.

¹⁰¹⁸ Vâk. 283.

¹⁰¹⁹ Vâk. 414 f.

¹⁰²⁰ Buhari III 14.

¹⁰²¹ Buh. II 158.

¹⁰²² Bal. 71. Goldziher R.E.J. 1894 S. 74.

¹⁰²³ Bal. 78 f.

¹⁰²⁴ Wellh. *Skizzen* IV S. 121 § 47.

¹⁰²⁵ *ibid.*

Bariz farkla bu sözleşmelerden en ilginç olanı, bizim için iki ilişkide de korunan ve olağanüstü önemi nedeniyle buraya dâhil ettiğim, Muhammed'in Haninaoğullarına ve Maknâ sakinlerine yazdığı mektuptur. **(sayfa 103)** Metin Arap yazarlarda aşağıdaki gibidir.¹⁰²⁶

Merhametli ve acıyan Tanrının adıyla.

Tanrı elçisi Muhammed'den Haninaoğullarına ve Maknâ halkına. Huzur içinde (güvenli) olabilir misiniz? Bana şehirlerinize geri döndüğünüz söylendi.¹⁰²⁷ Mektubum size ulaşır ulaşmaz güvendesiniz, tanrı ve elçisinin koruması altındasınız. Tanrının elçisi size günahlarınızı ve tüm kanınızı bağışlar, çünkü hâlâ zulüm görüyorsunuz. Şehrinizde tanrının elçisi ve onun elçilerinin dışında yoldaşınız yok. Size haksızlık yapılmıyor ve size karşı bir düşmanlık da yok. Tanrının elçisi kendisini koruduğu her şeye karşı sizi de korur. O halde ince kumaşlarınız, köleleriniz, silahlarınız ve zırhlarınız¹⁰²⁸ tanrının elçisine aittir. Tanrının elçisinin ve onun elçilerinin feragat ettikleri hariç. Ayrıca hurma ağacınızın hasadının dörtte bir kısmı, tuttuğunuz balıklar ve eşlerinizin ipleri size kaldı. Az iken çok oldunuz(?). Tanrının elçisi sizi bütün vergi ve kısıtlamalardan muaf tutuyor. Onu işitip dinlediğinizde, o zaman belki tanrının elçisi sizin asillerinizi onurlandırır ve kötülerinizi de affeder. Haninaoğulları ve Maknâ halkından kim Müslümanlara iyilik yaparsa, onun için daha hayırlıdır ve kim de kötülük düşünürse, onun için çok daha kötüdür. Kendi içinizden veya Tanrının elçisinin evinin halkından başka komutanınız yoktur. Bunu Ali b. Ebî Talip hicrî 9. yılda yazdı.

(sayfa 104) Aynı sözleşme görünüşe göre, eski Kahire Genizası'nda (artık kullanılmayan İbranice belgelerin muhafaza edildiği yer. ç.n.) yüzyıllardır süren ve Hirschfeld tarafından yayınlanan ve tartışılan, paha biçilmez bir belgede tamamen farklı, çok daha ayrıntılı bir versiyonda mevcuttur.¹⁰²⁹ İbranice harflerle yazılmıştır ve çeviri aşağıdaki içeriğe sahiptir:

Merhametli ve acıyan Tanrının adıyla.

Ey toplanan Müslümanlar, göçmenler ve arkadaşları, ey Peygamberin halkı-huzur onun üzerine olsun-ey Kur'an sahipleri, ey Peygamber halkı-huzur onun üzerine olsun- Ramazanda oruç tutanlar! Ben Hayber'deki Huyey b. Ahtab oğullarından ayrılan bir adamım, siz bize geldiniz, bizi bunalttınız, adamlarımızla savaştınız ve atları sürükleyip götürdünüz.¹⁰³⁰ Haftanın altı günü kendimize ve işimize gerekli olanları temin ettik. Sonra bize annemiz geldi, bu Huyey b. Ahtab'ın annesiydi ve şöyle dedi: Şabat ve dua vakti geldi. Biz de ona dedik ki: Tanrının elçisi (Tanrı onu korusun ve huzur versin) kendisine indirilene yerine getirene kadar ne Şabatımız ne bayram günümüz, ne dinlenme ne de uyku vardır. Sonra tanrının elçisi Şabat'a izin verildiğini açıklayarak bunu kabul etti.¹⁰³¹ Amcamızın kızı Safiye ile evlendi ve gelin hediyesi olarak onu özgür bıraktı. Bize bir sözleşme ve ittifak yazdı. Tanrı, hizmetçilerine ve ailesine merhamet etsin, kişi hazır bulunmalı ve başkalarının da hazır olmasına neden olmalıdır, bilgi vermeli ve dinlemelidir. Müjde vermeli ve arkadaşlık

¹⁰²⁶ Bal. 60. Wellh. S. 119. § 44. Caetani II 256.

¹⁰²⁷ Wellh.: Elçileriniz eve dönüş yolunda bana geldi.

¹⁰²⁸ Wellh. : Atlar.

¹⁰²⁹ J.Q.R. XV S. 160 ff.; Goldziher ib. S. 524 krş.

¹⁰³⁰ Belki vb.

¹⁰³¹ yerine

etmelidir.¹⁰³² (**sayfa 105**) Böylece Ali b. Ebu Talib'in (tanrı onu korusun) el yazısıyla yazılan Tanrının elçisinin sözleşmesi görülsün, o (konuşan) yazıyı alsın, onu öpsün, onu yüzüne sürsün ve okusun.

Merhametli ve acıyan Tanrının adıyla.

Bu gökler yerin üzerinde olduğu süre, Tanrının elçisi Muhammed'den Hanina'ya, Hayber'deki ve Maknâ'daki insanlara ve onların nesillerine bir mektuptur. Güvende olmak ister misiniz? Kendisinden başka ilah olmayan tanrıyı size övüyorum.¹⁰³³ Konunun geri kalanı söz konusu olduğunda, şehirlerinize ve yaşadığınız yerlere geri dönmeniz için haberin bana gelmesine izin verdi.

1.¹⁰³⁴Tanrının ve onun elçisinin emniyeti altında geri dönün, Tanrının ve elçisinin koruması sizin ve insanların, dininizin, mallarınızın, kölelerinizin ve hakkınız olan her şeyin üzerindedir.

2. Cizye ödemek zorunda değilsiniz ve sizden hiçbirinin saçı kesilmeyecek.

3. Hiçbir ordu topraklarınıza girmeyecek.

4. Hiçbir şeyiniz (sığır sürüleri) sürüklenmeyecek, öşür alınmayacak¹⁰³⁵ ve size haksızlık yapılmayacak.

5. Kimse size vergi koymayacak.

6. Kimse sizin parçalı (?) ve renkli kıyafetler giymenizi, ata binmenizi ve herhangi bir silah taşımanızı engellemeyecek.

7. Size birisi saldırdığında, o zaman onunla savaşın.

8. Savaşta sizin tarafınızdan biri öldürülürse, (**sayfa 106**) hiçbiriniz onun yerine öldürülmeyecek ve kan parası ödemeyeceksiniz.

9. Sizden birisi Müslümanlardan birisini kasıtlı olarak öldürürse, o zaman o kişi Müslümanların sahip olduğu haklarla yargılanacak ve hiç kimse size karşı bu konuda cimri olmayacak.¹⁰³⁶

10. Siz koruma altındaki diğerleri gibi olmayacaksınız. Destek istediğinizde, size verilecek, yardım istediğiniz zaman da size yardım edilecek.

11. Sizden ne beyaz (gümüş) ne sarı (altın) ne karanlık, ne silah ne de zırh istenmeyecek.¹⁰³⁷

12. Ne kuşakları etrafınıza bağlamanız ne de süslü cübbeli kıyafetleriniz (size yasaklanmayacak), hiçbir ayakkabı bağınız kesilmeyecek.

¹⁰³² Bu, işlemlerin kamuya açık hale geldiğini anlamına gelir.

¹⁰³³ Tam anlamıyla böyle Wellh. IV § 41 S. 117, 111 §24 ile krş.

¹⁰³⁴ Netlik adına §§ sınıflandırmayı kullanıyorum.

¹⁰³⁵ Wellh. IV § 22, S. 100, Anm. 3.

¹⁰³⁶ (yerine....., diğer satır.....)

¹⁰³⁷ Bal. 65. 90. Wellh. IV S. 132. Böyle kıyafetler giymek için bir yasak söz konusu değil.

13. Camilere girişleriniz engellenmeyecek.
14. Müslümanların komutanına (şikâyetlerinizi) getirmeniz engellenmeyecektir.
15. Sizden veya tanrının elçisinin evinin halkından başka hiç kimse size hükmedemeyecek.
16. Cenazelerinize, hakikatin güvenli yerine ulaşana kadar yer verilecek.(?)¹⁰³⁸
17. Şerefınız ve amcakiğiniz Safiye'nin şerefinden dolayı onurlandırılacaksınız ve Tanrının elçisinin evinin halkı, asillerinizi onurlandırmak ve günahkârlarınızı affetmekle yükümlüdür.
18. **(sayfa 107)** Sizden kim bir seyahate çıkarsa Tanrının ve elçisinin emniyeti altındadır.
19. Dinde zorlama yoktur. Ancak sizden herhangi biri (gönüllü) Tanrının elçisinin dinini ve yasaklarını dikkate alırsa, o zaman o, Tanrının elçisinin evindeki halka söz verdiği dördüncü kısmı alacaktır ve size de Kureyşlilere verildiğinde elli dinar verilecektir. Bu benden size bir lütuftur.
20. Tanrının elçisinin ev halkı ve Müslümanlar bu mektuptaki her şeyi yapmakla yükümlüdür. Kim Hanina, Hayber ve Maknâ halkına iyilik yaparsa, onun için daha hayırlıdır, kim de kötülük yaparsa, onun için daha kötüsü vardır.
21. Kim bu yazıyı okur veya yanlış okursa (?), içeriğini değiştirir veya tahrif ederse, Tanrının laneti ve bir bütün olarak meleklerin ve insanların laneti gelir. Gün boyunca benim korumamdan ve şefaetimden mahrum kalır, benim düşmanım olur. Benim düşmanım tanrının da düşmanı olur ve kim tanrının düşmanı olursa cehenneme gider... ve oraya gidüş kötüdür. Şahit kendisinden başka ilah bulunmayan Tanrıdır ve şahitlik için Tanrı yeter. Tahtının taşıyıcıları melekler ve hazır olan Müslümanlar yeter. Ali b. Ebu Talib kendi eliyle yazdı ve Tanrının elçisi ona hicretin 5.yılında Ramazan'ın üçünde Cuma günü kelime kelime dikte etti. Şahitler (Amm)ar b. Yasir, Selman-ı Farisi ve Tanrının elçisinin azatlı kölesi Ebu Zer el Gıfari'dir.

Bu sözleşmenin muazzam önemi ilk bakışta göze çarpar. Burada Yahudilerin bir bölümüne tanınan imtiyazlar, şüphesiz diğerlerinden esirgenmiştir. Bu sayede Muhammed'in Yahudilere yaptığı muamelenin, başka yerde rastlamadığımız ve bilmediğimiz bir resmine tanık oluyoruz. Tabii ki her şey belgenin gerçekliğine bağlıdır ve bunun aksi söz konusu değildir. Muhammed'in ölümünden sonra onunla yapılan sözleşmelerin pratikte değeri çok büyüktü ve birçok kabile Peygamberden mektuplar hazırlayarak aceleyle ayrıcalıklarını korumaya çalıştı. Aksi takdirde bu haklar onlardan alınırdı. Burada da böyle bir sahtekârlık var mıydı? Hayber Yahudileri bu tür düşüncelere dayanarak Ömer zamanında sözleşmeyi uydurdular mı? Bu soru, artı ve eksileri dikkatlice değerlendirmeyi gerektirir. Hirschfeld'in daha önce işaret ettiği gibi, eski yazım biçimi ve Muhammed adına yapılan methiyelerin eksikliği, kesin olarak korunmuştur. Bize ulaşmış olan Muhammed'in diğer anlaşmaları ile paralellik göstermesi gerçeği ifade etmektedir. Her şeyden önce tarih bunun aksini iddia ediyor. Ramazanın üçü ancak 9. Yılda Cuma gününe denk geliyor, bundan başka, Muhammed'in Safiye ile evliliği (17. madde ile krş.) 7.yılda Hayber'in fethinden sonra oldu ve sözleşme bu olaydan önce düşünülemezdi. Ancak 9. yılda Ramazan 3'ü tarihi bile orijinal

¹⁰³⁸ (..... yerine)

sözleşmede olamaz, çünkü Muhammed zamanında zaten hicretin yıllarına göre hesap yapıldığı inandırıcı değildir. En azından yıl sahte, bu daha sonra biri tarafından eklendiği anlamına geliyor. Ancak bu bir an, belgenin geri kalanının güvenilirliğini sarsmak için yeterli değildir. Ama başka bir şey belirleyici olur. Eğer iddia edildiği gibi, burada Hayber ve Maknâ sakinleriyle bir sözleşme söz konusu olsaydı kesinlikle sahte olurdu. Tüm geleneğin ve tartışılmaz tarihi gerçeklerin aksine, burada iki şehir için tam bir vergi muafiyeti öngörülüyordu ve bu anlaşılmaz olurdu. **(sayfa 109)** Bu konuda tek bir cevap var: gerçekte bu mektup “ Hanina, Hayber ve Maknâ halkına” düzenlenmedi, Hayber ve Maknâ’daki Nadîroğullarına düzenlendi. Başka bir ifadeyle bunlar; Muhammed’in karısının ailesine bahşettiği özel imtiyazlardı. Ancak bu varsayımdan sonra belgemizin gerçekliği savunulabilir. Bu nedenle önümüzde bulunan, ayrıcalıklar çemberini önemli ölçüde genişletme amacını güden Hanina ve Hayber halkını okuması küçük ama çok önemli bir tahrif olarak görülmelidir. Bu açıdan, Muhammed’in Haninaoğullarına bahşettiği muazzam ayrıcalıkları ve diğer Yahudiler için ortaya çıkan yasal durumu bir kez daha gözden geçirelim.

Her şeyden önce sözleşmenin başlangıcı inkâr edilemez bir şekilde tarihle ilgili başka bir sıkıntı çıkarıyor. Benî Hanina’nın Hayber’in fethinden sadece 2,5 yıl sonra mallarına geri döndüklerini varsaymak zorundayız. Hangi sebepten dolayı bu kadar geç gerçekleştiği belli değildir. Hayber’in düşüşünden sonra Maknâ’ya, mallarına geri dönmeleri mümkündür ve nihayet Muhammed hicrî. 9. yılda 30.000 adamla Tebuk seferini yaptığında, kendilerini teslim olmak zorunda hissettiler. Böylece eski mülklerine dönebilirlerdi. Doğulu kadınlarda sıklıkla olduğu gibi, belki de ailesine erkeklerden daha çok sevgi duyan güzel Safiye, (ölümünden sonra 100.000 Dirhem servetinden 1/3 ünü yeğenine bıraktı)¹⁰³⁹ onlar için Muhammed’e dönmüş ve kuzenlerinin her şekilde himaye edildiğini ve tercih edildiğini görmekten memnuniyet duymuştur. Özellikle garantili vergi muafiyeti vardı. **(sayfa 110)** Ne Hayberliler gibi hasatlarının bir bölümünü, ne de diğer Yahudiler gibi cizye ödemek zorundaydılar, ne öşür ne de diğer vergileri ödeyeceklerdi. (2.4.5.) Savaş yüklerinden kurtulmuşlardı (3.). Özel kıyafetler giyme, ata binme ve silah taşıma hakları vardı (6.). Bizans’a ait gibi görünen bu hükümlerin, sahtecilik şüphesini uyandırdığını itiraf etmek gerekir. Ömer zamanında endişe verici kararnameleleri hatırlatıyor, buna göre burada bahsedilen eylemler Hıristiyanlar için yasaklanmıştı. Öte yandan zengin kıyafetlerle karşısına gelen Muhammed’in elçilerinin, bunu kınadığını işitiyoruz.¹⁰⁴⁰ Atların Muhammed’e teslim edilmesi gerektiği,¹⁰⁴¹ kaybeden halktan silahların alınması¹⁰⁴² ve onlara sadakatlerinden emin olmak için gelecekte silah taşımanın yasaklanması son derece aydınlatıcıdır. Yabancı düşmanlara karşı savunması patronun sorumluluğunda olan koruma altındakilerin aksine, Benî Hanina’ya özgü savaş hakkı verilir, tabii ki sadece putperest kabilelere karşı ve onlara bu gibi durumlarda yardım sözü verildi (7.). Böyle bir durumda bir insanın öldürülmesi cinayet sayılmıyordu, sadece Müslümanlar yaralanmayacaktı (8 ve 9). Yine vergi ve kıyafet yasaklarına geri dönen aşağıdaki hükümler çok net değil, hiçbir durumda onların yerini almıyor (11 ve 12).Şikâyet hakkı onlara büyük ölçüde verilmiştir (14), daha da önemlisi, liderlerinin yalnızca içlerinden veya güvendikleri kişilerden olabileceğidir (15). Eğer burada söz konusu Peygamberin ev halkı ise, ilk bakışta bu çok geç bir zamana işaret ediyor gibi görünüyor. Caetani’nin belirttiği gibi, **(sayfa 111)**

¹⁰³⁹ Ibn Sa’d VIII 92 4.

¹⁰⁴⁰ Wellh. IV §110 . 143.

¹⁰⁴¹ Wellh. IV §§ 126. 127. 143.

¹⁰⁴² Yahudilerle yapılan savaş ile karşılaştır.

Peygamberin torunları hilafet hak iddia ettiğinde¹⁰⁴³ Peygamber evinin halkı olarak sadece yakın ailesini değil, aynı zamanda Kureyşlileri hatta Medinelileri anlamak zorundayız. Bütün bu bağlamlardan sonra şimdi burada Benî Hanina'yı onurlandırmakla ilgili bir şart olmalı, ancak anlaşılmazdır, belki bozulmuş ve bunun bir cenaze meselesi olup olmadığı şüphelidir (16. 17.maddeler). Benî Hanina seyahat esnasında da Muhammed'in koruması altındadır (18.madde). Şimdi her şeyin amacı ve Muhammed'in eski favori düşüncesi olan: İslâmiyet'e girişti. O kişi şingirdayan paralarla ödüllendirilecek (19.madde).Sonraki adıma hazırlık için Benî Hanina camileri de ziyaret edebilecekti (13.madde). Belki de bunlar ilk kötü zamanların anısına diğer Yahudilere yasaklandı. Bu sevgi dolu çaba tamamen başarısız olmadı, çünkü giriş konuşmasında (hutbe) da görüldüğü gibi, Benî Hanina'dan bir kişi İslâm'ı kabul etti.¹⁰⁴⁴ Şabat günü Muhammed adına savaşıma vaadiyle diğerlerinin de bu ittifakı satın alması çok inandırıcıdır, sadece ikinci anları hatırlayalım: Nadîrle yapılan sözleşmeyi ve Uhud savaşını, Muhammed'in aklına ikinci kez böyle bir şey gelmedi. Arap yazarlar tarafından alındığı gibi sözleşmemiz ile şerhi arasındaki ilişki hakkında bir söz daha vardır. Şüphesiz paralelliklerden görüldüğü gibi bizim belgemizi kullandılar. Ancak hemen hemen haklı olarak Muhammed'in Maknâ sakinlerine sunduğu iddia edilen kapsamlı imtiyazları içermediler. Bu sahteydi. Maknâ ile barışın belli şartlarda yapıldığını biliyorlardı, (**sayfa 112**) daha iyi imtiyazlar yerine sözleşmeye dâhil edildi. Muhammed'in evlenerek kuzenlerine verdiği bedava mektubu tesadüfen almıştık.

İttifaklara, sözleşmelere ve kişilere tanınan haklara rağmen, orta Arabistan'daki Yahudilerin kaderi hızla gerçekleşti. Muhammed'in ölümünden sadece birkaç yıl sonra Yahudiler halife Ömer tarafından Hayber'den ve Fedek'ten kovuldu.¹⁰⁴⁵ Neden? Ne suç işlemişlerdi? Ravilerin kendileri de bunun sebebini bilmiyorlardı, sebep arıyorlardı ve birkaç tane buldular da. Yahudiler Muhammed zamanında cinayet işlemişti, aslında o zaman çözülmüştü (halledilmişti). Bir Müslümanı büyülemişlerdi, böylece eli çok sertleşmişti, bir Hristiyan'ın kaçak kölelerini desteklediler ve onları efendilerini öldürmeye teşvik ettiler.¹⁰⁴⁶ Ayrıca Peygamber siyasi bir vasiyet olarak taraftarlarına Arabistan'da iki din olmaması hükmünü bırakmıştır.¹⁰⁴⁷ Bu sözün uydurma olduğunu kanıtlamaya neredeyse hiç gerek yoktur. Büyük ustasının izini çok titizlikle takip eden Muhammed'in halefi Ebu Bekir, bu sözde emri tanımadığı için dikkate almadı. Evet, bu yasak gerçeklerle çeliştiği için bilim adamları için bile zorluklar yaratmaya başladı. Yasağı Hicaz ile sınırlandırmak için bahaneler aranıyordu.¹⁰⁴⁸ Yahudilerin yaşadığı yerler, coğrafya konusunda umursanmaz bir şekilde Suriye'ye taşındılar. (**sayfa 113**) Gerçekte bu söz, artan hoşgörüsüzlükle birlikte putperestlerin Mekke'ye hac ziyaretini yasaklayan Muhammed'in yasağı,¹⁰⁴⁹ zamanla putperestlerin¹⁰⁵⁰ ve nihayet inanmayanların kalışına kadar uzatmış olmasından¹⁰⁵¹ çıkmış olabilir. Ömer'in Yahudileri

¹⁰⁴³ II 256.

¹⁰⁴⁴ İbn Sa'd VIII 91, 27 f ile krş.

¹⁰⁴⁵ Gelenek Kanz al Ummal II S. 303. Buhari ve Müslim'den Tr. 6348. , 6351 ile karşılaştır, Ömer'in Yahudilere, Hristiyanlara ve sihirbazlara 3 gün içinde Medine'yi terk etmeleri talimatını vermesi şüpheli görünüyor. Orada sihirbaz var mıydı ki? Belki gelenek bir karışıklığa belki de dindar bir yalana dayanmaktadır.

¹⁰⁴⁶ Vâk. 294. Buh. II 177 ile krş.

¹⁰⁴⁷B.H. 779; Goldz. R.E.J. XXVIII 1894 S. 75.

¹⁰⁴⁸ Kanz al Ummal II S. 275, Tr. 5874.

¹⁰⁴⁹ Süre 9, 28. Buh. I 67.

¹⁰⁵⁰ Buh. II 261. 294.

¹⁰⁵¹ Geleneğin gelişimi çok ilginçtir. En eski kaynak Buhari (Kanz ib. Tr. 5875) : putperestleri Arabistan'ın dışına sürüyor. Müslümanların bir sonraki toplanması (Tr. 5873): Yahudileri ve Hristiyanları Arabistan dışına sürüyor.

tüm Arabistan değil, hatta Hicaz'dan değil,¹⁰⁵² Hayber ve Fedek'ten sürmesine neden olan şey tamamen farklı bir şeydi. Ekonomik faktörlerin ana rolü oynadığına dair hiçbir şüphe yoktur. Hayber'in köleler ile yabancı ülkelerin fethinden sonra yönetiminin, Ömer ve Müslümanlar için hasadı Yahudilerle eşit olarak paylaşmaktan çok daha elverişli olduğu varsayılmıştır. Ama eğer bu doğru ise, bir şey açıklanamıyor, neden sadece Hayber ve Fedek, fakat Vâdilkurâ¹⁰⁵³ ve Teymâ bu mantığa kurban gitmedi. Bunun cevabı Muhammed'in bireysel yerlerle yaptığı barış koşullarında yatıyor. Bunun sözlü mü yoksa yazılı mı yapıldığı fark etmiyordu. Peygamber'in sözlü anlaşmaları da aynı derecede kutsaldı. Hayberlilerle yapılan barış antlaşması hakkındaki gerçek, Muhammed'in ölümünden birkaç sene sonra bilinmiyordu, **(sayfa 114)** Muhammed'in kendisinin onları kovmak istediği ve sadece onların ricaları üzerine Müslümanların topraklarında kiracı olarak bıraktığı masalı, ancak daha sonra Ömer'in onları sınır dışı etmesini haklı çıkarmak için uyduruldu. Hayber ve Fedek sakinleri ayrıca gelirlerinin yarısını teslim etmek zorundalardı. Uzun vadede bunu yapamamış olmaları oldukça muhtemeldir. Daha önce gelirlerinin yarısını biriktirmemişlerdi. Yoksullaşma daha da ilerledi. Arapların, İslâmiyet'ten önce açlık zamanlarında Hayber'e, Fedek ve Teymâ'ya gittikleri anlatılır. Yahudilerin su sıkıntısı olmadığından her zaman meyveleri vardı. Yine açlık onları oraya gitmek için zorladı, ama zengin, seçkin beyler yerine yoksul tarla çalışmanı buldular.¹⁰⁵⁴ Muhammed'in hikmetli vergi politikası böyle işlemiştir. Ömer, muhtemelen Peygamber'in şartlarını değiştirme veya Yahudileri kamulaştırma ihtiyacı ile karşı karşıya kalmıştı. Sonuncusunu seçeceği kendiliğinden anlaşılıyordu. Yahudilere topraklarının yarı değeri ödendi. Sonra Teymâ'ya, Filistin'e¹⁰⁵⁵ ve Suriye'ye gittiler. Ara sıra bahsedildiğini gördüğümüz yere, yani belki Mısır'a da gittiler.¹⁰⁵⁶ Uzun süre ayrıcalıkları vardı ve diğer milletlerin kısıtlamalarına tabi değillerdi. Ama Muhammed ile daha uygun sözleşmeler imzalayan ve yükümlülüklerini yerine getirebilen herkes, yargı ile temasa geçmediği sürece rahatsız edilmeden kaldı.¹⁰⁵⁷ (Miladi ç.n.) 1000 yılı civarında Vâdilkurâ'da nüfusun çoğunluğunu oluşturuyorlardı.¹⁰⁵⁸ Daha sonra onlarla ilgili hiçbir şey işitmiyoruz, yabancı bir düşman kültürle çevrili, **(sayfa 115)** kabile üyeleriyle iletişimi kesilmiş, yavaş yavaş bastırılacaklar mı yoksa yönetici din tarafından emilecekler mi?

Hikâyeleri bir destanla başlamış gibi geliyor. 1170 yılında meşhur seyyah Toledolu Benjamin¹⁰⁵⁹ doğuda idi ve Bâbil'de Arabistan'daki Yahudileri,¹⁰⁶⁰ onların muazzam sayılarını, şehirlerini ve kalelerini, özgürlüklerini ve güçlerini, soylularını ve savaşlarını işitti. 50.000 Yahudi Hayber'de yaşıyor,¹⁰⁶¹ 100.000 Tilmas'da, 300.000 Tanai çevresindeki bölgede. Putperestlerin boyunduruğu altında değil, komşularından korkuyorlar, soygun ve

Sonra yukarıda belirtilen değerlendirmeye dayanan daha yeni çalışmalarda (Tr. 5874) Yahudileri Hicaz'dan ve Necranlıları Arabistan'dan sürdü.

¹⁰⁵² Bal. 75'de Vâkidî, Hicazlı bir Yahudi toprak satın aldığı anda öşür ödemek zorunda mıydı diye Malik'e soruyor.

¹⁰⁵³ B.H. 780 1'e karşı Baladsori 34'deki tek sürüm

¹⁰⁵⁴ Vâk. 293.

¹⁰⁵⁵ Buh. II 72, 290.

¹⁰⁵⁶ Vâk. 291. Bal. 29. 60. Sözleşme eski Kahire'deki Geniza'da.

¹⁰⁵⁷ Misk. II 223; buna karşı Kanz II S. 299 Tr. 6309 ile krş. Bir Yahudi idam edilmişti.

¹⁰⁵⁸ Sprenger III 276 Mukaddasi'den

¹⁰⁵⁹ İspanya'da yerleşik olan Seferad Yahudilerinden olan Benjamin (1130-1173), 12. Yüzyılda Asya, Afrika ve Avrupa'yı gezen bir ortaçağ seyyahıdır. (ç.n.)

¹⁰⁶⁰ Ed. Asher p. 70 ff.

¹⁰⁶¹ 550 a.H. karşı, bu o zamanlar Hayber'e Müslümanların sahip olduğu anlamına geliyor. s H.C. Kay (History of Yemen) Omarah. S. 317.

yağma için dışarı çıkıyorlar, tüm krallıklarla savaşıyorlar, ama kimse onların zenginliğine ulaşamazdı. Çünkü ona ulaşana kadar 18 gün boyunca çölde seyahat etmek zorundadırlar. Prensleri Davut'un soyundan geliyorlardı. Kendileri orada esaret altındakilere önderlik eden Asur kralı Şalmaneser'in kabilesindendi¹⁰⁶². Tüm bunlar yüzyıllardır insanlarda yaşadığı gibi tarihsel bir anı olarak ortaya çıkıyor, çok iyi ve bilginin kendisinden daha inanılmaz olan, sadece bilgili tarihçilerin bu raporda bir hakikatin özünü aradıkları gerçeğidir. "Siyon için yas tutanlar" hakkındaki iç içe geçmiş açıklamalar aynı tarihsel değere sahiptir. Canlı bir şekilde Uyey ve Benî Hanina'yı hatırlatan Hanan adlı bir prensin anılması dikkat çekicidir. Otopsiye dayanan gözlemleri mükemmel olan Toledolu Benjamin, elbette Arabistan'ın içini hiç görmedi. Eğer söylenebilirse, kitabındaki parantezlerin korunmaması bizim için bir talihsizliktir. Eğer o anlattırsa: A'dan B'ye pek çok gün seyahat etti ve sonra devam ediyor: (**s.116**) oradan C'ye vb. Bu yüzden "oradan" ifadesi ara sıra verilen ilk şehre atıfta bulunur ve önceki şehrin tamamı sadece bir elipstir. Tanınmadığından dolayı zavallı yolcunun sık sık zikzak yapmasına izin verildi ve bir dizi yerin tespit edilmesinin imkânsızlığı zorluğu artırıyor. Şüphesiz Benjamin'in Bâbil'den Mısır'a yolculuğu, Arabistan'ın çevresini dolaşmaktan başka bir şey değildi ve bu ülkenin güneyindeki limanlarda aslında Arap Yahudilerini tanıdı. Bâbil ve Mısır'da kabile kardeşleriyle günümüze kadar sürekli temas halinde olan, bir Orta Çağ'ın kendileri için bitmeyen acılarına ve zulümlerine sarsılmaz ve inatla katlananlar, yine de bize şimdi açılan bir edebiyat yarattılar: Dünya tarihinde böylesine önemli bir rolü oynamak, özgür güçlü Yahudilerin son kalanlarına bahşedildi.

¹⁰⁶² Neubaur J.Q.R. I S. 24 ile krş. Efsane, Hayber ve Habur arasındaki karışıklıktan dolayı doğdu.

EK-2 Rudolf Leszynsky'nin "Der Neue Bund in Damskus" İsimli Kitap Bölümünün Tam Çevirisi (Şam'daki Yeni Ahit) (Rudolf Leszynsky)

(Sayfa 97) 1896/97 yılında meşhur bilgin Salomon Schechter, Altkairo (Eski Kahire- Kahire Genizası) Sinagogun¹⁰⁶³ bodrumunda bol miktarda Ortaçağ'a ait el yazması bulmuştur. Sonsuza dek kayıp olduğu düşünülen kitaplar tekrar ortaya çıkmıştı. Jesus Sirach'ın¹⁰⁶⁴ meşhur sözleri (milattan yaklaşık 200 yıl önce) onların İbranice dilleri ile tekrar gün yüzüne çıkıyordu. Yahudi dua kitabının ilerleyen dönemleri de ele aldığı ve değişime uğradığı anlaşılan eski dualar bulunmuştur. Ortaçağ'da yetişen İbn Meymun (1135-1204) gibi büyük filozofların, yazıları da vardır. Bu yazılarda yeni, tanınmayan isimler de gün yüzüne çıkmıştır. Bu kadar kıymetli kitap ve sayfaların içinde bir de gizemli bir el yazısı bulunmaktadır.¹⁰⁶⁵ İbranice harflerin gösterişli özellikleri ile yazılmış dokuz sayfa bulunmaktadır. Yazının bazı kısımları solmuş, sayfalar yırtılmış, başı ve sonu eksik ve orta kısmında ise boşluk bulunmaktadır. Karanlık ve bilinmeyen bir zamandan kalma garip bir yaratığın sadece parçalanmış uzuvları gibi önümüzde durmaktadır. Okuyabildiğimiz kadarıyla metin bize klasik İbranicede, Şam'daki Yeni Ahit'in taraftarı olan bir Yahudi mezhebenden bahsetmektedir. O zamandan beri üzerimize tüm gizemleri uygulayan kişi içimizde canlanır ve küçük yazıyı bizim için cevaplaması gereken sorularla bombardıman ederiz. **(98)** Hepimiz Dünya tarihini harekete geçiren yeni bir Ahit tanıyoruz. "Yeni Ahit" novum testamentum, yeni vasiyet, bu, genç Yahudiliğin kendisini ve yeni Kutsal Kitabını ifade eden bir kavramdır. Burada yine Yahudi mezhebi olan yeni bir ahitimiz var, tıpkı Hıristiyanlığın ilk başta sadece bir Yahudi mezhebi olduğu gibi. Belki de kutsal metin Hıristiyanlığa dair gizemi ortaya çıkaracaktır. Hangi dönemde ortaya çıkıyor? Bizim bildiğimiz uzun Yahudi tarihi çizgisinde bir yerde sınırlandırılacak mı? Yeni Ahit'in öğretileri nelerdir? Hıristiyanlığın kurucusunun görüşlerine mi yoksa Yahudilik yasalarına mı inanıyorsunuz? – Bunların hepsi sadece uzmanların dar çevresini ilgilendiren sorular değil, aynı zamanda genel bir ilgi alanı da oluşturabilecek sorulardır.

Yeni Ahit'in Tarihi

Meçhul yazarın, bizim için kaybolmuş olan önsöz ile konuşmasına başladığı başlangıç bölümü de, Kutsal Kitabın tamamı gibi karanlık ve gizemlidir:

"Ve şimdi siz hepiniz dinleyin, doğruyu bilin ve Tanrı'nın işlerine dikkat edin, çünkü o bütün insanlarla mücadele eder ve kendisine karşı gelenlerin hepsine hükmeder. Çünkü sadakatsizlikleri yüzünden O'nu terk ettiklerinde, O yüzünü İsrail'den ve Mabedinden gizledi, onları da kılıca teslim etti. Fakat eskilerle ahit yaptığından, İsrail'e bir şans verdi ve onları yok etmedi. Gazap mevsimlerinde, Babil kralı Nebukadnezar'ın eline teslim ettikten 390 yıl sonra

¹⁰⁶³ Ben Ezra Sinagogu olarak da bilinir. Mısır'da bulunan bu sinagogda rivayete göre Hz. Musa bebekken bulunmuştur. Sinagogun bulunduğu alanın Kudüslü Abraham İbn Ezra tarafından 882 yılında satın alındığı söylenmektedir. (ç.n.)

¹⁰⁶⁴ Sirak ya da Yeşu Ben Sirak'ın Bilgeliği, milattan önce 2.yüzyılın başlarında Kudüslü Yahudi kâtip Yeşu ben Sirak tarafından yazılan bir ahlaki öğreti kitabıdır. Yahudiler tarafından Kutsal Kitaba dâhil edilmediği için orijinal İbranice yazmalar korunamamıştır. https://tr.wikipedia.org/wiki/Sirak_E.Tarihi: 06.11.2021 (ç.n)

¹⁰⁶⁵ Yahudi Sekçiler belgeleri. S. Schechter tarafından düzenlenmiş bir Zadokite çalışmasının Cilt 1 fragmanları. Cambridge 1910.

onları tekrar hatırladı. Ülkesinin iyiliğini görmek için, topraklarını miras almak üzere İsrail ve Ahron'da fidanlarını büyüttü. Böylece onlar günahlarını fark ettiler ve borçlu olduklarını anladılar. Yirmi yıl boyunca yol arayan kör adamlar gibi oldular. **(99)** Sonra Tanrı onların yaptıklarında, bütün kalpleriyle O'nu aradıklarını fark etti ve onlara, kalbine gidecek yolu bulmalarını sağlayacak bir öğretmen gönderdi.”

Yeni mezhebin ortaya çıkışını anlatan bu girişten sonra, hikâyeleri belirsiz ifadelerle, muhalifler hakkında nefret dolu söylemlerle kesintiye uğrayarak anlatılmaya devam etmektedir. “Doğru Öğretmenin “ vaazı kötü bir döneme denk geldi. Bu pislik giderek yayıldı. “Alaycı adam” kalktı ve aldatıcı konuşmalarla halkı değiştirdi. Yardımcıları, sağlam olmayan binalar yaptılar, Tevrat'a karşı geldiler ve emirlerini hiçe saydılar. Sadıklar ise kılıca teslim edildi ve kötüler ödüllendirildi. Sonra felaket geldi. Tanrının gazabı alevlendi, Tanrı ile bozulan antlaşmanın öcünü alan kılıç kalktı ve Yunanistan krallarının reisi intikam almaya geldi. Ama her şey boşunaydı. Ceza mahkemelerine rağmen halk kör kaldı ve “alaycı adamın” peşinden gitti.

Sadece küçük bir bölümü Tanrı'ya ve onun öğretilerine sadık kaldı: “Doğru öğretmeni” tanıyan birkaç kişi, bazı rahipler ve bir dizi İsraili, erkekler ve kadınlardı. Yahudi topraklarının, öğretileri için onlara yer vermediğini gördüler, bu yüzden kutsal topraklara ve ata yurtlarına sırtlarını dönerek Şam'a sürüldüler. İnsanların dinden dönmesinden sonra Tanrı'nın İsrail'e vermiş olduğu Eril isimli cezayı, gönüllü olarak üstlendiler, kendilerine “İsrail'in tutsaklığı” veya “dönen, tövbe eden İsrail” anlamına gelen bir isim verdiler, Eril'den dönüşten ve mutlu bir gelecekte bahseden Peygamberlerin tüm teselli edici vaatleri kendileriyle ilgilidir. Ama özellikle Peygamber Yeremya'nın otuzuncu ve otuz birinci bölümlerinde okuduğumuz bildiriler, onlar üzerinde derin bir etki yapmıştır. “Bakın, günler geliyor”, diyor Rab, “İsrail halkı ve Yehuda halkı ile yeni ahit yapacağım, **(100)** ancak ellerinden tutup Mısır'dan çıkardığım babalarıyla yaptığım ahit gibi değil, çünkü onlar bu ahdimi bozdular...”

Bu günden sonra İsrail halkıyla yapacağım ahit şudur diyor Rab: “Öğretilerimi içlerine koyup kalplerine yazıyorum, onların tanrısı olmak istiyorum ve onlar da benim halkım olmalı...küçükten büyüğe herkes beni tanıyor”, diyor Rab, “çünkü ben onların günahlarını affediyorum ve yanlışlarını daha fazla düşünmüyorum.” Yeni mezhep, Peygamber'in de bahsettiği bu yeni Ahit'i, kendileri tanrıyla yapmak istiyordu ve maddeleri net bir şekilde ifade ettiler: Tevrat'ın tam tarif ettiği gibi hareket etmek, kendilerini helak olan oğullardan ayırmak ve kötü kazançtan uzak durmak istiyorlardı, temiz ve kirli arasında ayırım yapmak, kutsalı ve dünyeviye ayrı tutmak istediler. Şabat gününü kuralına göre, bayram ve oruç günlerini emirlerine göre, kutsal görevlerini de belirlenmiş kurallara göre yapmak istediler. Kendilerini sevdikleri gibi başkalarını da sevmek, fakirlere, muhtaçlara, yabancılara yardım etmek istediler. Herkes kardeşinin iyiliğini düşünecek, kendi bedenine sadakatsiz davranmayacak, yasalara göre zorbalıktan uzak duracak, biri diğerini azarlarsa bile bir günden diğerine küs kalmayacaktı. Doğrusu, kendilerini pislikten ayırarak kimsenin onun mukaddes ruhundan öğrenmesine yol açmak istemediler.” Tek bir ifadeyle: “Tüm kalpleri ve ruhlarıyla Mûsâ'nın Tevrat'ına geri dönmek istiyorlardı.” “Geri dönmek”; onları diğer Yahudilerden farklı kılan şey bu kelimedeki saklıydı, çünkü bütün insanların Tanrı'ya ve onun yasasına karşı günah işlediğine inanıyorlardı. Bu şekilde bir düşman dünyası ve putperest mürted İsraililer ile çevrelenmişlerdi. Bu yüzden birbirlerine daha sıkı bağlanmak zorunda kaldılar. Kuralların

ve gizemli öğretilerin olduğu, resmi olarak işe başlayanlara bildirilen, üst düzey ve sıradan insanların olduğu bir dernek kurdular ve bağları kuvvetlendirdiler. **(101)** Bu şekilde yoldan çıkarılmaktan ve yabancı öğretilerin etkisinden korunduklarına inanıyorlardı.

Yine de bu küçük tarikat talihsizlikten kurtulamadı. Pislik onların arasına da karıştı. Yeni ahdin kurucusu olan sevgili öğretmen, takipçilerini tehlike içinde bırakarak öldü. Bir nesil böyle geçti. Doğru öğretime zulmeden alaycının takipçileri de sürüklendi, ancak Yeni Ahit halkının umduğu son henüz görülmedi. Tanrı'nın gazabı hala alev alev yanıyordu, ahir zamandan önce görünmesi gereken doğru öğretmen, hiçbir yerde görünmedi.- Bu dönemde, bize Yeni Ahit hakkında bilgi veren kitap yazıldı.

Bu bilinmeyen yazar ne zaman yaşamıştı ama? Yeni Ahit'in mezhebi dünya tarihinin hangi döneminde ortaya çıkmıştı?- Yazının başındaki tarih doğruysa, o zaman sağlam bir zemindeyiz. Nebukadnezar'dan 390 yıl sonra, yani miladi 190 yılında, Yahudiler Filistin'de Suriye hâkimiyeti altında yaşıyorlardı. Kendi yüksek rahipleri vardı, bunların en ünlüsü adil Simon o dönemde yaşamış olabilir. O zaman bile Helenizm kendini hissettirdi ve bu da Yahudi halkını kısa süre sonra kıyametin derinliklerine sürükledi, ta ki bir nesil sonra Makkabiler¹⁰⁶⁶ isyanı Yahudi inancını kurtarana kadar. Ancak böyle bir irtidat zamanında bir mezhebin ortaya çıkışını anlamak ne kadar kolay olsa da, yazarın ifadesine pek güvenemeyiz. Eski Yahudilerin, Nebukadnezar'dan Yunan dönemine kadar, hükümdarların saltanatlarını sadakatle kaydeden hiçbir tarihleri yoktur. Yılları sayacak bir dönem yoktu. Zaman aralıkları unutuldu ve her zaman yanlış tahmin edildi. Bizim mezhebimiz, o ve ondan sonraki dönemdeki diğer tüm Yahudi yazarlar gibi, **(102)** Kudüs'ün yıkılmasından bu yana geçen yılların sayısını biliyordu. Yazar 390 sayısını kabul etti, çünkü Hezekil peygamber İsrail'in günahının 390 yıl süreceğini vaat etti. Önümüzde bulunan iki el yazması MS 11. yüzyıla ait görünüyor. Bize tıpatıp aynı olan bir metin vermiyorlar. Bunun yerine maalesef sadece bir sayfası kalmış olan, diğerinden çok daha detaylı ve muhtemelen üzerinde durduğumuz bu metin, mezhebin eski büyük kutsal metninden yalnızca ufak bir alıntıdır. Bu da bizi daha ileriye götürmüyor, böylece yazının kronolojik düzeni için yalnızca içsel nedenler dikkate alınır. Bu yöntem belirli bir zaman dilimini göstermiyor. Kutsal metinlerimizde olduğu gibi, Kutsal Kitap âyetlerini konuşma içine yerleştirmek, Helenizm çağında ve daha sonra Orta Çağ'da yaygındı. Halktan intikam alan "Yunanistan krallarının başının" kim olduğu da söylenmemektedir. Aynı şekilde yazarın kapalı ifadelerinin de dediği gibi, bu kral bir Suriye veya Mısır kralı veya Roma İmparatoru da olabilirdi. Tüm bu zorluklara ve böyle bir soruda gösterilmesi gereken dikkate rağmen, kesin yılı belirtilmese de, meçhul yazar ve meçhul mezhebin yaşadığı dönemi en azından yaklaşık olarak verebileceğimize inanıyoruz: hâlâ tapınak duruyordu ve adaklar adanıyordu. Bu sağlam bir referans noktasıdır. Bir yanılığının olduğunu düşünmemize gerek yok¹⁰⁶⁷, Kutsal metinde Sâmirîler'e¹⁰⁶⁸ ait bir şey

¹⁰⁶⁶ Makkabiler, Selevkos İmparatorluğuna bağlı uydu devlet olan Judea'nın kontrolünü eline geçiren Yahudi asi ordusudur. MÖ 164 ila MÖ 63 yılları arasında Haşmonayim hanedanlığı olarak Yahudilik dinini tekrar hayata geçirip İsrail Diyarının sınırlarını genişletti ve Helenizm etkisini azalttı. Tarihteki ilk ideolojik ayaklanma. Macabre: Ölümü hatırlatan, korkunç anlamlarına gelir. (ç.n)

¹⁰⁶⁷ Bazı araştırmacılar, Arap dilinin etkisini tanıdıklarına inandıkları bazı ifadelere dayanarak, yazının geç bir Karai sahtekârlığı olduğunu düşünmektedir. Bununla birlikte, özellikle metnin Orta Çağ'da değişmediği varsayılırsa, ilgili kanıtlar yetersizdir. (R.L.)

¹⁰⁶⁸ Yahudilere benzer inanç ve ibadetleri olan ancak ayrı bir topluluk olarak varlığını sürdüren farklı bir dini-etnik gruptur.(Salihoglu, Mahmut, Sâmirîler, TDV İslam Ansiklopedisi, s.79-81, c. 36, İstanbul, 2009.) (ç.n)

bulunmadığından, kurbanların Sâmirîler'in ayinlerine ait olduğundan endişelenmemize gerek yok. Bu nedenle çok sayıda uzman bilim insanı, **(103)** kutsal metinlerin ilk tapınağın yıkılmasından önceki zamana ait olduğunu iddia etmişlerdir. Yasanın oluşumu ve Tevrat'ın incelenmesi, Makkabilerin ötesine geçmemize izin vermiyor. Öte yandan bir peygamber sözü olan: "İsrail'de hiçbir kral ve hiçbir prens olmayacak" sözü çoktan gerçekleşti, bu yüzden bizim mezhebimiz zamanında Makkabilerin gücü zaten kırıldı. Belki de bu "Cava kralının başı" MÖ 63'te Kudüs'teki tapınağa baskın yapan Romalı General Pompeius idi. Belki de bu, siyasi bağımsızlıklarının son döneminde Yahudi halkını vuran, daha sonraki birçok felaketten biriydi. Her halükarda, mezhep, Hıristiyanlığın da doğduğu dönemde, normal takvimin başında yaşadı. Bir İngiliz bilginin bildirdiği, "doğru öğretmenin" İsa'nın kendisi ve "alaycı adamın" Pavlus olduğunu biraz kabul etsek de, zamanla dikkatimizi, "Yeni Ahit" adını gururla ekleyen, anayasa ve hukuktaki tuhaflığı hayret verici şekilde ilginizi çeken küçük Yahudi gruplarına vermemiz gerekiyor.

Yeni Ahit'in Anayasası

Yahudi Devleti ve Yahudi cemaatinin ayrılmasıyla, mezhep kendi anayasasını oluşturmak zorunda kaldı. Muhalifleri arasında bulunduğu cemaat düzenini öylece benimsemekle kalmadı, genel olarak mevzuatta olduğu gibi, kendisine verdiği anayasada da bağımsız ve yaratıcı olmuştur. "Doğru öğretmen" olarak adlandırılan adam, muhtemelen yeni ahit tüzüklerinin taslağının büyük bir kısmına sahipti. Mezhebin tüm yasaları ve gelenekleri ile onun işi olduğunu söylediğimizde fazla ileri gitmiş olmuyoruz.

Kendisinin, belki bir zamanlar takipçileri arasında üstlendiği konum, **(104)** ölümünden sonra topluluğun yeni başkanı olan araştırmacı "Mebakker"^{e1069} devredildi. "Kampın" başı olarak geniş yetkilere sahipti. O olmadan önemli bir şey olamazdı. Her şeyden önce o, mezhebin kurucusu, öğretmeni ve bilgini gibiydi. "Kalabalığa Tanrı'nın işlerini anlatmalı ve harika işlerini onlara anlaşılır kılmalıdır, onlara sonsuzluğun hikâyesini de anlatmalıdır." Cemaatin diğer öğretmenleri olan rahipleri, görevleri hakkında bilgilendirmekle de görevlidir. Muhaliflerle yapılan tartışmalarda deneyimli olmalı ve insanların tüm sırlarını bilmelidir. O iki isimle anılır: Çoban ve Baba. Çobanın sürüsünü gütmesi gibi, o da cemaati olan kilise ile öyle ilgilenmeli, bir baba gibi merhamet etmeli. Üst düzey yetkilileri ile kilisenin üyeleri arasında sıkı bir ilişki var gibi görünüyor. Lider papazdır. Kimin bir kavgası veya sorunu varsa, ona danışmalıdır. Cemaatin listelerini tuttuğunu ve yeni girenleri kabul ettiğini, diğerleriyle birlikte kasayı işlettiğini ve sertifikayı en yüksek yargıç olarak aldığını ıslah etmeye devam ediyoruz. Görünüşe göre mezhebin her bir cemaatinin kendi lideri vardı ve tüm cemaatler için de bir tek lider vardı. Konumunun ne kadar önemli olduğu, otuz ile elli yaşları arasında bu görevde bulunması şartından anlaşılacaktır. Cemaat, görevlilerinin yaşı hakkında tuhaf bir bakış açısına sahip. Lider, güçlü bir erkek ve en güzel yaşlarında olmalı. Yaşlılıkta anlama gücü azalır ve toplumun yararı için yaşlı kimse, yerini gençlere bırakması gerekir. Modern zamanlarda böyle bir anlayış ne kadar anlaşılır görünse de, Ferisi Yahudiliğin ruhu onu hemen herkes gibi sevmiyordu. Yaşlılığa gösterdikleri saygı, yaşlı

¹⁰⁶⁹

Türkçesi:

idari

görevli

https://books.google.com.tr/books?id=fK0ODwAAQBAJ&pg=PA97&lpg=PA97&dq=Mebakker&source=bl&ots=ZKOF04-3Dm&sig=ACFU3U3YtV3xoS_SZ85AK3VhDH_ZcWRJ_w&hl=tr&sa=X&ved=2ahUKEwi2wL2B_ob0AhVTh_OHHbcFCIsQ6AF6BAGIEAM#v=onepage&q=Mebakker&f=false E.Tarihi: 07.11.2021

adamın görevden alınmasına izin vermemiştir, **(105)** buna karşın yaşlı adamda bilgeliğin vücut bulduğu görüldü. Geleneğe belirli bir antitez, gençliğe dayalı bir tür reform, yeni ahdin bu tanımında göze çarpmaktadır ve ileride sık sık karşımıza çıkmaya devam edecektir.

Mebakker'in görevine nasıl geldiğini bilmiyoruz. Muhtemelen belirli bir süreç için, cemaat tarafından, aynı şekilde kasayı yönetmede de yanında olan yardımcı yargıçları tarafından seçildi. Yargıçların konumu daha az öneme sahipti, onlar 25 ve 60 yaşları arasında görevde kalabiliyorlardı. Yargıçlar kurulu on kişiden oluşuyordu. Cemaatin de bu garip yargı yetkisine sahip olup olmadığı sorgulanabilir. İrtidatın ölüm ile cezalandırılması gerekiyordu, ancak bu kural, Mişna'daki pek çok kural gibi, belki de teorikti. Pagan mahkemelerine başvurmak açıkça yasaklandı. Yargı sürecindeki deliller, tanıklar tarafından temin edildi. Ceza davalarında sadece yirmi yaşında olanların ve tanrıdan korkanların görünmesine izin verildi. Tevrat'ın bir emrini "el kaldırarak" çiğneyen herkes- mezhebe katılmayan tüm Yahudiler bu zalimlere aitti- kanıt gösteremediler. Sadece iki kişinin ifadesi kesindi. Ancak bir kişinin birisine karşı bir ifadesi varsa, bunu ancak Mebakker'e emanet etmesine izin verilirdi, o da bunu tutanak altına alır ve konu başka bir tarafça teyit edilir edilmez süreç başlatılırdı. Ceza olarak sadece irtidat için talep edilen infazın dışında, cemaatten atılma, "temizlikten ayrılmaktan" da bahsedilir. Bu gerçekte kültür tarihi için önemlidir. Bu noktada Yahudilikte yasağın ortaya çıktığına dair eski bir belgemiz var. Uriel Acosta gibi isimleri bulunan ve günümüze kadar uzanan yasağın uzun, kasvetli tarihi İncil döneminde başlar ve ne Ferisiler ne de **(106)** Yahudi mezhepleri bu korkunç gelenekten uzak durmamıştır. Aynı ceza Essenilerin manastır cemaati için de geçerliydi ve Yahudi Tarihçi Josephus, yeminlerine bağlı olarak, reddedilen Essenilerin herhangi bir yabancından yiyecek kabul etmelerine izin verilmediğini, sefil bir halde otlar ve köklerle beslendiklerini anlatıyor. Eğer merhamet edilerek topluluğa geri alınmadılarsa açlıktan ölüyorlardı. Bizim cemaatimiz de reddedilenleri bağışlar. "Tevrat'ın evine" geri dönmelerine izin verilmeden ve tekrar saflığa kabul edilmeden önce yedi yıl boyunca ayrılıp gözlemlenebildiler.

On yargıçtan oluşan kuruluşun bu cezayı vermesine izin verilip verilmediği kesin değildir. Belki de halk meclisi en yüksek otoriteydi. Mezhebin tüm erkek üyeleri askerlik yaşına geldiklerinde, yani 20 yaşından itibaren, oy kullanma hakkına sahipti. Mühtedilerin de onun içinde bir yeri ve oyları vardı. Kendi içlerinde tartışılan ve karar verilen şey bizim bilgimiz dışındadır.

Mezhep, statülerinin üstünlüğünün yanı sıra doğuştan gelen asaleti de göz önünde tutuyordu. Listelerde, yeni ahit üyeleri, yaşlarına ve tarikata girişlerine göre değil, Yahudi soylularına üyeliklerine göre dört farklı kategoride yazıldılar: ilk önce rahipler, sonra Levililer, sonra gerçek acemiler=İsrailliler ve son olarak mürtedler. Bu sırayla halk meclisinde de bir yere sahiptiler ve onların fikirleri de soruluyordu. Dördüncü bölüme hiç ihtiyaç duyulmaması önemlidir. Yahudi dininin milliyet engellerini aştığı ve her yöne güçlü bir şekilde yayıldığı zamandayız. O zamanlar mürtedsiz bir topluluk neredeyse düşünüleliyordu. Yeni Ahit cemaati gibi, kendisini putperestlerden olabildiğince ciddi bir şekilde ayıran bir mezhep bile, başlangıçtan itibaren putperestlerin soyundan gelenlerin de saflarında bulunacağını hesaplamak zorundaydı. Kapılar onlara kapatılmamıştı, **(107)** ama onlara mutlak bir güven de gösterilmedi. Hiçbir zaman tam eşitliği sağlayamadılar ve görünüşe göre yargılamaya kabul edilmediler. Başka herhangi bir kısıtlama hakkında hiçbir şey işitmiyoruz.

İsraililerin mühtedilere karşı olduğu gibi, rahiplerin de acemiler üzerinde doğuma dayalı bir ayrıcalıkları vardı. On yargıçtan dördünün düzenli olarak Levi kabilesinden alınması gerektiği, yine de en küçüğüdür. Rahibin ilk sırada yer alması ve halk meclisinde onurlu bir yere sahip olması daha önemlidir. Evet, daha küçük topluluklarda görünüşe göre o liderdir, her şey onun ifadesine dayanmalıdır. On kişiden oluşan her cemaatin kendilerini terk edemeyen bir rahibi olmalıdır. Rabbinik kuralların aksine, gerçek sahibi belirlenemeyen her buluntuyu alırdı. Görevinin önemine uygun olarak, yalnızca 30 ila 60 yaşları arasında çalışabilirdi. Ayrıca ondan eğitim de isteniyordu: mezhebin kitaplarını ve hepsinden önemlisi Tevrat'ı bilmek zorundaydı. Ancak bazen pratik, teoriyi yalanladı. Mezhep içinde bile eğitimsiz rahipler vardı ancak aptallığa boyun eğecek kadar ileri gitmediler. Eğer rahip bilgisiz ise, Levili onun için şefaet etmelidir. Eğer bir cüzzam vakası varsa, Mebakker rahibe ilgili yönetmeliklerde talimat vermelidir. Ancak cüzzamla ilgili, rahibe görevle ilgili kararı veren Tevrat hükümlerine dokunulmamıştır. Rahibi günah çıkaran kişi yapan tuhaf gelenekten daha sonra bahsedeceğiz.

Yeni Ahit'in merkezi Şam şehriydi. Orada bulunan büyük Yahudi cemaati, Yahudi mezhepleri için büyük bir cazibeye sahipti. Hıristiyanlığa dönüşen Yeni Ahit Şam'da hemen taraftar buldu. Havari hikâyesi; Saulus'un başrahipten gelen mektupla **(108)** oradaki Hıristiyanları izlemek için o şehre nasıl gittiğini, inancının, Şam duvarlarının önünde çarmıha gerilmiş İsa'ya nasıl iman edildiğini ve nasıl Şam Hıristiyanlarına katılarak Sinagoglarda vaaz verdiğini anlatır. – Yeni Ahit'in mezhebi, kendilerini dünya dinlerinden biri yapacak bir Pavlus bulamadı.

Cemaatin, İncil'de "kamp" olarak ifade bulduğu, başka yerlerde belki de Şam civarında yerleşimleri vardı. Kendisini, eski Ahit yapıldığında, çadır kamplarında yaşayan İsraililerle karşılaştırmak istedi. Bu cemaatlerin ne kadar büyük olduğunu biz bilmiyoruz. Sadece on veya daha az üye sayan da vardı. Sırasına göre, yüzler, elliler ve onlara göre bir tasnif yapılırsa bu bizi yanlış sonuçlara götürmemelidir. Söz konusu pasaj sadece İncil'den bir alıntıdır. Gerçekte, bin ve daha fazla üyesi olan cemaatlerin olması pek mümkün değildi.

Elbette tarikatın çabası genişlemeyi amaçlıyordu. Önümüzde duran belgenin de kanıtladığı gibi propagandası tamamen başarısızlıkla sonuçlanmadı. Yeni gelenler, Essenilerde¹⁰⁷⁰ olduğu gibi, Tevrat'a geri dönmeyi ve tarikatın her çeşit kuralını yerine getirmeye yemin etmek zorundaydılar. Bu kurallardan bazıları gizli tutuluyordu. Üye olmayana güvenilemezdi. Tarikata katıldıktan sonra yeni kabul edilenler, "eylemlerine, bilgilerine, güç ve kuvvetlerine ve yeteneklerine" göre listelenirdi. Daha sonra her biri için çok hassas özlük dosyaları oluşturuldu. Ancak bu ifadelerin kaçının pleonastik¹⁰⁷¹ bir üsluptan ötürü ortaya konacağını bilmiyoruz.

¹⁰⁷⁰ MÖ 2. asırdan MS 1. asra kadar olan dönemde gelişmiş olan ve Yahudiliğin İkinci Tapınak Dönemi'ne denk gelen bir mezheptir. Bazı uzmanlar bu mezhebin Sadok rahiplerinden geldiğini savunmaktadır. Essenilerin sayıları Ferisilerden ve Saddukilerden azdı. Esseniler diğer mezhep mensuplarının yaşadığı kentlerde yaşıyor olmakla birlikte münzevi bir topluluktur. Bazı gruplar kendilerini riyazete, gönüllü fakirliğe, günlük gusle adanmıştı. Bu gruplara toplu hâlde, uzmanlar tarafından "Esseniler" denmektedir. Josephus, eserlerinde Essenilerin kalabalık sayılarda gruplardan oluştuğunu ve Roma'nın Yahudiye eyaletinde binlercesinin ikamet ettiğini dile getirmektedir. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Esseniler.E.Tarihi>: 28.11.2021 (ç.n), Esseniler hakkında bilgi için ayrıca bkz. Gürkan, Yahudilik, s. 53.

¹⁰⁷¹ Gereksiz sözlerle dolu anlamındadır. (ç.n.)

Cemaatin kendisine koyduğu görevler hakkında son derece yetersiz bilgiye sahibiz. **(109)** Yeni Ahit ibadetinin nasıl düzenlendiği veya öğretimin bir şekilde sağlanıp sağlanmadığı hakkında hiçbir ayrıntıya sahip değiliz. Bununla birlikte, bazı okulların varlığı varsayılabilir. Eğitime gerçekten Yahudi bir şekilde önem veriliyordu. Mukaddes kitap son derece özenle incelenmiş gibi görünüyor, çünkü tüm kutsal yazılarımız, Helenistik çağda ve daha sonra Ortaçağ'da talep edilen moda tarzı olarak İncil'den alıntılarla serpiştirilmiş durumda. İncil'in yanı sıra, Yıllık kitabı ve Musa zamanında iki sihirbazın hikâyesi gibi kutsal yazıların, destanların ve hikâyelerin kategorisinde saymadığımız başka kitaplar da incelenmiştir. Tarikatımızın edebi faaliyeti, bize kalan tek senaryoyu yazmakla sınırlı değildi. Federal hükümetin temel yasaları da aksine yazılı olarak belirlenmiştir. Tevrat ile özdeşleştirilmeyecek olan "Hagu" (düşünme) kitabının bilgisi, tarikat yetkilileri tarafından varsayılır. "Mebakker" ister sinagogda ister okulda Tevrat'ı öğretip yorumlasın, cemaatin hocasıydı.

Kilise çalışmasının sosyal tarafını biraz daha iyi biliyoruz. En azından cemaatçilerin hayır amaçlı kullanılan aylık aidatları ödemek zorunda olduklarını biliyoruz. Fakirler, yaşlılar, dilenciler ve bakireler bu şekilde korunuyordu, esirlere fidye ödeniyordu. Ferisi Yahudilerde bile sosyal görevler özel hayır işlerine bırakılmadı. Yeni Ahit kendini kabile üyelerinden ne kadar koparsa da, eğitim ideali, topluluğun görev anlayışı aynı kaldı ve aradaki tüm farklılıklara rağmen hukukta bile ortak eğilim, Tevrat'ın belirlediği, ideal olan bireyin yaşamı bütün detaylarda görülebilir.

Yeni Ahit Yasası

Dünyadaki tek eşlilik geleneğinin Hint-Avrupa halkları tarafından başarıldığı, şimdiye kadar eğitilmiş kişiler tarafından biliniyordu. Hıristiyanlığın ortaya çıktığı dönemde Yahudi halkının liderleri olan Ferisiler, genel olarak halkın büyük çoğunluğu olarak, ekonomik nedenlerle pratikte tekeşliliğe saygı göstermelerine rağmen, çok eşliliğe karşı çıkmadıkları bilinmektedir. Genç Hıristiyanlık, tartışmasız bir şekilde tek eşli evliliği varsayıyor ve kocanın ikinci bir eşle evliliğini, birinci evliliğin ihlali olarak görüyordu. Burada Yahudiliğin ötesine geçen ve belki de varlığını yabancı etkilere borçlu olan bir özellik var mıydı? Yeni Ahit yasası bize bunun cevabını veriyor. Yazımızın yazarı için çokeşlilik düpedüz zinadır ve muhaliflerini öfkeyle bu günahla suçluyor. Tevrat'ta şöyle yazılıdır: "Onun (ilkinin)ömrü boyunca başka bir kadın almayacaksın", bu yüzden birden fazla kadınla evlenmek yasaktır. Tevrat'taki "Eşini kız kardeşi olması için almamalısın" cümlesini bizim tarikatımız bu şekilde anlamış ve görüşünün doğruluğuna delil olarak Allah'ın insanları bir erkek ve bir kadın olmak üzere çift olarak yarattığına dikkat çekmiştir. Tüm canlılar çiftler halinde Nuh'un gemisine binmişti, kutsal Tevrat'ta birkaç kadını, yani birden fazla kadını almaması konusunda açıkça uyarılmıştı.¹⁰⁷² Bu kuralı ihlal eden Davut, Tevrat'ı hiç okumamıştı ama onun günahları bağışlanmıştı. – Burada Tevrat'ın bir âyetine verilen yorum tartışmalı olsun ya da olmasın-Ferisiler sadece iki kız kardeşle evlenmenin yasak olduğunu iddia ettiler. İncil'de aslında çok eşlilik vakaları var, **(111)** örneğin atalarla ve ayrıca daha sonraki zamanlarda –her halükarda burada, yabancı kültürlerden etkilenmeyen, tek eşlilik ahlaki fikrinin Yahudi halkında, İncil etiğinin anlamını

¹⁰⁷² Deuter pasajının doğru çevirisi. 17,17 'de elbette: "o fazla kadın almamalıdır" denilmektedir. 17, 16'da "birçok at" ile denilmektedir.

karşıl原因 İncil tefsiri temeline dayandığına dair kanıtımız vardır. Yeni Ahit'in herkesten önce, bahsetmeye yetecek kadar önemli bulunduğu bu yasanın bizim için anlamı budur.

Ferisi öğretisinden ikinci bir sapma, tıpkı Mukaddes Kitap yasasının bir teyzenin yeğeniyle evlenmesini yasaklaması gibi, mezhebin amcanın yeğeniyle evlenmesini yasaklamasıdır. Burada her şeyden önce gerekçeye dikkat edilmelidir: Tevrat'taki zina yasaları erkeklere yöneliktir, ancak kadınlar için geçerli olmalıdır-bu bize neredeyse modern görünen bir düşünce biçimidir. Buradan kadınların dini hukukta erkeklerle eşit haklara sahip olduğu görüşüne yalnızca bir adım kaldı. Ancak Yeni Ahit mezhebi bu adımı atmadı.

Hıristiyanlığın bekârlığı tavsiye ettiği ve bu konuda Esseniler'in Yahudi manastır düzeninden etkilendiği bilinmektedir. Bizim tarikatımız ise Ferisiler gibi evliliği, Tevrat'ın kutsal tutulması gereken bir emri olarak görmektedir. Koca "kendi bedenine ihanet etmemeli ve ondan geri çekilmemeli", sadakatten kaçmalıdır, küçük yazımız bizi etkili bir şekilde uyarıyor. Bu sözlerden, çok eşlilikte olan sadakatsizliğe işaret edip etmediğini veya Hıristiyanlıkta olduğu gibi boşanmanın yasak olup olmadığı anlaşılamaz. Tarikat, Tevrat'ın talimatlarına göre kadınların saflık esaslarını da korurken, muhaliflerin iddia ettiği gibi onları ihmal ettiğini söylemeye bile gerek yok.

Diyet yasaları da haham Yahudiliği ile kesin bir zıtlık göstermektedir. Tabii ki burada, daha sonra büyük önem verilen tüm hükümlerden, **(112)** et ve sütün karışımından ve kesim kurallarından Yeni Ahit'te olduğu gibi az söz edilmektedir. Şüphesiz o dönemde Tevrat'ın hükümleri çok fazla genişletilmedi, söz konusu olan sadece Tevrat'ın neyi yasaklayıp yasaklamadığı idi. Ve burada, Ferisi Yahudiliğin bir noktada garip bir şekilde hoşgörölü olduğunu görüyoruz. Pis bir hayvandan gelen her şeyin yasak olmasına ve arının bir böcek olarak murdar bir hayvan olmasına rağmen, balın tüketilmesine izin verir. Bizim mezhebimiz buna karşı çıkmıştır: "Arıların peteğinden suda sürünen bütün canlılara kadar her canlıdan ve solucandan yemek için insan kendini tiksindirmesin". Tevrat'ı, gelenek ve göreneklerin aksine hüküm verdiği durumlarda bile, tam anlamıyla ve eksiksiz olarak yerine getirme çabası, ilerde başka yasaklara yol açtı. Tevrat leş yemeyi yasaklar. Yeni Ahit mezhebi de bu terimden ölü balığı anlamış ve balığın kesilmesini ve yasak kanın uzaklaştırılmasını talep etmiştir. Hatta yasal olarak tüketilmesine izin verilen çekirgelerin bile, canlı olarak ateş ve suya atılıp pişirilmelidir. Katledilmelerine gerek yok. Mezhebimize göre, bu emirlerin hiçbirini yerine getirmeyen Ferisi Yahudilerinin günah işlediklerini ve tapınağa saygısızlık yaptıkları ortadadır.

Yeni Ahit, özellikle kutsal alanın kirlenmesi nedeniyle Yahudi halkını kınıyor. Kirli kurbanlar değersizdir, bu yüzden mezhebimiz Esseniler'in yaptığı gibi halktan ayrılmış ve Şam'a göç etmiştir. İçlerinde artık kurban sunmayan ve duanın kurbandan daha hayırlı olduğu düşüncesiyle kendini teselli eden "mukaddes yerin kapılarını kapatmak için ahit yapanlar" vardı. Ancak mezhebin tüm üyeleri bu durumu kabul etmiş gibi görünmüyor. **(113)** Esseniler gibi onlar da Kudüs'e kurbanlar gönderdiler. Bu kurbanları, sunağı tekrar kirletecek kirli bir kişi aracılığı ile göndermek yasaktı. Şabat günü sunakta sadece Şabat sunuları (kurbanları) sunulmalıdır. Hiç kimse sunak üzerinde herhangi bir adak adamaya zorlanmamalıydı, rahipler de böyle bir gönülsüz hediye kabul edemezdi. Tüm bu hükümlerden, Yeni Ahit'in tüm eski Yahudiler gibi kurban ve tapınak hizmetine önem verdiği anlaşılmaktadır. Ne Esseniler ne İsa ve ne de en eski Hıristiyanlar, Tanrı'nın kanlı kurbandan hoşnut olmadığı

fikrini ciddi olarak ele almış görünüyorlar. Yahudiler arasındaki kurban törenine yalnızca tapınağın yıkılması son verdi ve teori pratiği takip etti.

Tapınak ve rahiplerin aidatları, tarikatımızın üyeleri tarafından özenli bir şekilde ödenirdi. Rahipler-iddia ettiklerine göre-yeminlerini yerine getirmeyerek kendilerini haksız şekilde zenginleştiriyorlar. Öte yandan sözlerini çok sıkı tutuyorlar. Bir söz verdiklerinde, o sözden geri dönüp hayatlarına mâl olmasına izin vermezlerdi. Muhaliflere yönelttikleri bu suçlamanın tam olarak ne anlama geldiğini bilmiyoruz, ancak bazı durumlarda Ferisilerin hahamların adaklarına feshetmesine izin verdiklerini, Tevrat'ın bilmediği ve bu nedenle mezhebimizin reddettiği bir uygulamayı da hatırlamak gerekir. Tevrat'a göre kocası veya babası tarafından önemsiz sayılabilecek bir kadının yeminleri bile, ancak bir insanın zararına olması durumunda feshedilebilir. Yeni Ahit'in adamları, Tevrat'ın emrini sıkı bir şekilde uyguladılar: "Dudaklarından dökülen sözü tutacaksın."

Temiz ve temiz olmayan ile ilgili düzenlemelerin, tapınak ve kurban yasaları ile sıkı bir bağlantısı vardır. Burada da zaman içinde ortaya çıkan Ferisi açılımlardan, mezhebimizde söz edilmemektedir. Elleri yıkamanın gerekliliğini bir kez bile duymuyoruz. **(114)** Vücut temizliği, ancak, miktarı bir kişinin banyosuna yetecek kadar temiz su ile yapılabilir. Az miktardaki su, kirli bir kişinin dokunmasıyla bile kirli hale gelir. Ferisilerin talep ettiği kirli su ile elleri durulamanın, mezhebimizin görüşüne göre muhtemelen pek bir değeri yoktur. Mezhep, bizden sonsuz derecede uzak olan bu alanla ilgili diğer tüm yasaları iki cümlede özetlemektedir. Tahtadan, taştan ve topraktan yapılan her şey insan vasıtasıyla necis olabilir ve ona dokunan kişiye necaset bulaşabilir ve: cansızların bulunduğu yığınlardaki her şey, duvardaki çivi bile necis olur. Hahamlar bu yasalara hemen hazır olamadılar. Mişna'nın bütün risaleleri, neyin murdar olduğu ve neyin olmadığı konusunu ayrıntılı bir şekilde ele alır ve İncillerin bu tür ayrımlara karşı yol açtığı polemikler iyi bilinir. Eski Yahudilerin kendileri tarafından bu durum uygulanmış gibi görünmektedir. Ancak kirli olan sadece ölü ve hasta beden değil, her şeyden önce pagan putperestlerdi. Pagan ahlaksızlıklarının bulaşma tehlikesi, tüm eski Yahudiliği kesin bir şekilde izole olmaya itti. Kendi halkıyla ilişkisini kesmiş olan küçük tarikat, kurtuluşunu tecritte aramak zorunda kaldı. Ferisi Yahudiliğinin, Yahudilerle Yahudi olmayanlar arasındaki ilişkiyi hala mümkün kılan sınırlar, onlar için yeterince yüksek olmaktan uzaktı, düşmanlarını, kendilerini halklardan, azabın oğullarından ayırmamakla suçladılar. Yahudilerle Yahudi olmayanlar arasındaki temasın en kolay olduğu yerde, ticarete, mezhebin yasası devreye girdi. Paganlarla ticaret kısıtlandı, nerdeyse imkânsız hale getirildi. Sadece elden ele satış yapılabilirdi. Kredi işlemleri ve bununla birlikte faiz alımı da yasaklandı. Ama kısıtlamalar daha da ileriye gitti. **(115)** Onların tanrılarına kurban edilmesinden korkulduğu için, kâfirlere hiçbir hayvan satılamazdı. Kölelerden ve cariyelerden, harman ve üzüm püresi yerlerinden onlara satılmayacaktı. Onların içtihatları itibar edilmezdi: Bir Yahudi'yi pagan mahkemesine teslim eden herkes ölümüne suçludur. Öte yandan onlar, yine de dikkate alındılar. Menfaat uğruna onlar öldürülmemeliydi, malları bile zorla alınmamalı ki, Tanrıya sövmesinler. İdeal mallar söz konusu olduğunda, Yahudiler için mülkiyet hiçbir şey ifade etmiyordu ve kâfirlerden ayrılma Tanrının istediği bir şey olarak görülüyordu. Bu nedenle Şabat günü kapanış özellikle çok katı bir kuraldı. Kâfirler tarafından kirletilmemek için yakınlarında bile kutsal günü kutlamamak gerekir. Ferisi Yahudilerin her zaman yaptığı gibi, Şabat günü Yahudi olmayan ile meşgul olmak, Yeni Ahit mezhebinden çok uzak bir şeydi. Yeni Ahit, yasaları kolaylaştırmak ve yürürlükten kaldırmak, Yahudi

olmayanları Yahudiliğe dönüştürmek ve onlara yeni bir mesaj getirmek için değil, Tanrının yasasını çiğnemekten kaçınmak için gelmişti. Bununla birlikte diğer tüm benzerliklere rağmen, her bireyde Hıristiyanlığa karşı temel bir zıtlık vardı.

Şam'daki Yeni Ahit ile yeni vasiyet arasındaki fark Şabat günü ile ilgili yapılan düzenlemelerde daha belirgindir. İnciller, İsa'nın genel olarak Tevrat'ın Şabat yasasına karşı durmasına izin verir:" İnsanoğlu, Şabat gününün efendisidir.¹⁰⁷³" -ve her halükarda tarihte Şabat yasaları eski Hıristiyanlıkta hafifletilmiş ve kısa bir süre sonra da yürürlükten kaldırılmıştır. **(116)** Yeni Ahit mezhebi Şabat'a sıkı sıkıya bağlıydı, yönetmeliklerden de anlaşıldığı üzere diğer insanlara nazaran onlar daha fazlasını talep etmekteydi. Onlara göre Şabat günü de Ferisi Yahudiler tarafından ihlal edildi. Kutsal yazılarımızda yer alan hükümler çok ayrıntılıdır. Sessizlik, Cuma günü akşama doğru başladı. Bir trampet sesi ile-diğer Yahudilerde olduğu gibi- Şabat'ın gelişi ve Cumartesi akşamı çıkışı tüm insanlara duyurulurdu, son kalıntısı, bugün hala tüm Avrupa'da, Kefaret Günü'nün sonunda sinagoglarda duyulan ve gelenek haline gelen Shofaks tonundan oluşmaktadır. Şabat'ın girişiyle tüm çalışmalar, hatta günlük şeylerden konuşmalar bile yasaktı. Gün temiz kıyafetlerle kutlanmalıydı. Bin arşından fazla yürünmesine izin yoktu, sadece sığırlar iki bin arşın kadar yürüyerek otlaklara götürülebilirdi. Evden sokağa bir şey çıkarılamazdı ya da tam tersi de yapılamazdı. Ferisilerin kolaylaştırdığı, evin, avlunun ve sokağın birleştirilerek sembolik bir bölge haline gelen ve içinde taşınmaya izin verilen bölge "Erub", görünüşe göre bizim mezhebimizde yasaktı. Kazanç sağlayan hiçbir işle meşgul olunamazdı. Hayvanlara doğum esnasında yardım temin edilmeyecekti ve çukura düşmüşlerse oradan çıkarılmayacaklardı. Buna karşılık insanlar her durumda kurtarılmalıydı. Tıpkı İsrailoğulları'nın bir zamanlar çölde Şabat günlerinde kamplarında kaldıkları ve sadece bir gün önce topladıkları kudret helvasını yedikleri gibi, bir gün önce elde edilenin tadına varılmasına izin verilirdi. Evlerine, Tevrat'ın örneklerine göre "kamp" adını veren Yeni Ahit mezhebi, kutsal yazıları kendi evlerine taşıdı. Esseniler de aynı şekilde davranıyordu. Tesniye'de, doğal ihtiyaçlarını savaş kamplarının dışına gömmek üzere eski bir emir keşfettiler, Şabat günü kazmaya izin verilmediğinden fiziksel ihtiyaçları yerine getirmekten kaçındılar. **(117)** Kesin olmasa da bizim tarikatın da buna benzer doğal olmayan bir davranışı benimsediği görülüyor. Aynı şekilde kutsal günlerin kutsallığına saygısızlık etmekle eşdeğer olacağından, evlilik ilişkisini de sorguladılar. Kutsal yazıda bayramlarla ilgili detaylı hükümler eksiktir. Sadece, Yeni Ahit mezhebinin diğer insanlardan daha farklı kutladığını biliyoruz. Tüm İsrail bu konuda yanılıp kendini ilan ederken, sadece Yeni Ahit mezhebine ilahi vahiy yoluyla bayramların kutlanması ile ilgili Tanrı'nın iradesi bildirilmiştir. Burada da mezhebin diğer insanların geleneklerinden ayrıldığı küçük şeyler mi vardı, yoksa burada büyük bir temel farklılık mı vardı? Sanki sonuncusu olmuş gibi görünüyor, çünkü kutsal yazımızda yıldönümleri kitabından alıntılar yapılıyor. Yıldönümleri ve yılın haftalarına göre bölümlenen kitap, zamanlarla ilgili her şeyi tam olarak belirtiyor. Ancak, burada açıkça yetkili olarak kabul edilen bu kitabın kendine özgü bir yeteneği var. Yahudilerin eski zamanlardan beri hesapladığı ve tüm takvimde köklü bir değişim beklediği İsrail'de güneş yılının başlamasından daha fazlasına ve azına gerek yok. Bugün Yahudilerde adet olduğu gibi sadece güneş takvimi artık aylarda dengelenebilen ay takvimi yerine, 364 günlük güneş takvimi

¹⁰⁷³ "Şabat insan için yapıldı, insan Şabat için değil" sözü R.Simin ben Menatzia'nın şu meşhur sözü ile neredeyse aynıdır: "Şabat size verildi, siz Şabat'a değil."(Mekilta'da (Aramice) Musa'nın 2. Kitabında 31, 13 ve 14.)

getirilmelidir. Bu istek bir kez yapıldığında Yahudilik içinde mezhep oluşumunun kaçınılmaz olduğu açıktır. Diğer günlerde bayramlarını kutlayanlarla bir anlaşma mümkün değildi ve mezhebimiz gerçekten bu temel sorun üzerinde bir tavır almış ve Yahudi takviminin tam olarak düzenlenmesi için çaba sarf etmiş olarak görünüyor.

Tüm bu yasalarda, Yeni Ahit mezhebi Tevrat'a sıkı sıkıya bağlı olduğuna inanır. **(118)**Eski zamanların adetlerine, bilge adamların ve hahamların kurumlarına atıfta bulunmaz, sadece Tevrat'a göre hareket ettiğini, sadece her şeyin açıkça belirtildiği Musa yasasına göre hareket ettiğini tekrar tekrar vurgular. Ancak gerçekte, onların yasaları kutsal metinlerden önemli ölçüde farklıdır ve onlardan oldukça keyfi bir tefsir ile türetilir. "Şabat gününü kutsamak için onu koruyun- ona sıkı sıkı tutunun- cümlesi, Cuma günü gece çökmeden çok önce dinlenin emridir, bizim cemaatin de yaptığı gibi, bundan daha mantıklı bir anlam çıkarılamaz. Ama kutsal yazıları bu şekilde açıklama o zamanın modasıydı. Bir yandan İskenderiye Yahudileri arasında alegori hakim olurken ve Tevrat'ın kişi ve yasaları sadece mecazi olarak ele alınırken, diğer yandan Tevrat'ın her kelimesi ve daha sonra her harfi Filistinli Yahudiler arasında yeni bir kanun çıkarmak için anlam kazanmıştır. Aynen bu şekilde veya daha da istekli olarak tarikat, peygamberlik kitaplarıyla meşgul olmuştur. Geleneksel ifadelerle sıkı sıkıya bağlı kalmayıp metni istedikleri gibi değiştirdiler ve açıklamaları her tanıma meydan okudu. Peygamber "kral" derken, "kral, işte bu topluluktur" u kastediyordu- ve metnin içinde şu an ve asla olmayan herhangi bir şeyi eklemek için gerekli olan duygu tamamen eksikti. Bu tür yorumlar yalnızca vaazlarda kullanıldığı müddetçe, buna karşı söylenecek çok az şey vardı, ancak bu durum, yeni yasalar oluşturulmaya başlandığında ve rahiplere kendi tarzlarına göre Tevrat'ı açıklama hakkı verdiğinde, endişe verici oluyordu. Bunu ancak Yeni Ahit'in cemaati yapıyordu. O sadece ve sadece gerçek öğretiyeye sahip olduğunu iddia ediyordu. İsrail'in tamamı, Tanrı'nın yasalarına karşı çıktı; bu yok olan bir azınlığın tüm halka karşı yaptığı ve tüm halktan ayrılmalarını haklı çıkaran ciddi bir konudur.

(119) Yahudiliğin hahamları da yasalar ve gelenekler hakkında tartışıyorlardı. Hillel (M.Ö110-M.S. 10) ve Schammai'nin (M.Ö. 50) okulları arasındaki çekişme iyi bilinir, ayrıca Mişna ve Gemara da hukuk öğretmenlerinin aralarındaki tartışmalarla doludur. Ama ne bir mezhep oluşumu ne de bir halktan ayrılma söz konusuydu. Yahudi tarihi boyunca sadece iki kez, üyeleri Yahudi olan ve Yahudi kalmak isteyen ancak yine de kabile üyelerinin çoğunluğu ile belirgin bir zıtlık oluşturan büyük mezhepler ortaya çıktı. Bunlar antik çağda Sadukiler ve Esseniler, orta çağda ise Karailerdi. Sadukiler ve Karailer geleneğin bağlayıcılığını reddettiler, eski halk geleneklerini ortadan kaldırmak ve sadece Tevrat'ı tanımak istediler, Esseniler hakkında ise henüz aydınlatılmamış bir karanlık mevcut. Tarikatımızda şimdi karşımıza, kendisi ve kabile üyeleri arasındaki bağı koparan bir Yahudi topluluğu çıkmıştır, şimdi esas soru, onu Sadukilerin daha büyük olan grubuna ekleyip ekleyemeyeceğimiz, ya da tüm inanç ve gelenek farklılıklarına rağmen onların Ferisilere ait olup olmadığıdır. Sorunun cevabı son derece zor, çünkü mezhebin hukuk kitabında pek çok Ferisi olmayan adetlerin yanı sıra hahamlarla da ispatlayabileceğimiz kurallar var. Ferisiler ve onlarla birlikte bugünkü Yahudiler gecenin başlamasından önce Şabat dinlenmesine başlıyorlardı ve Şabat günü kullanmalarına izin verilmeyen hiçbir şeyi hareket ettirmiyorlardı, tam da bizim tarikatın yaptığı gibi. Ama yine de Yeni Ahit mezhebinin Ferisi olmadığını söyleyebiliriz, evet, onlara keskin sözlerle saldıran karşı taraf ise Ferisilerin ta kendileriydi. Bizim için korunan küçük yazı, tüm insanların zaten gözlemlediği yönetmelikleri elbette alıntılarla istemiyor, daha

ziyade bize federal yasaları, mezhebin diğer tüm Yahudilerden farklı olduğu hükümleri vermek istiyor. Bunların arasında bize Ferisi gibi gelen bazı şeyleri hâlâ bulursak, **(120)** o zaman bir şeyi hatırlamamız gerekir: Ferisilerle her zaman dinamik bir gelişme mevcuttu, özellikle mevcut gelenekleri ağırlaştırma söz konusu olduğunda bazı yasaları muhaliflerinden kendileri devraldılar. Fiziksel ihtiyaçların karşılanmasından sonra yıkanmak gibi, Ferisi Josephus'un şaşırtıcı hatta yapay bulduğu Esseni adetleri, daha sonra rabbi Yahudiliğine girdi. Aynı şey tarikatımızın kurallarına da oldu. Onların beslenme yasaları Rabbi Yahudiliğe her zaman yabancı kalmıştır, ama Şabat düzenlemeleri büyük oranda destek görmüştür. Nihayet yüzyıllar sonra tarikatımız kaybolup unutulduğunda, tek eşlilik Avrupalı Yahudiler sayesinde yasalaştırıldı. "Doğru Öğretmen" yasası, düşmanlarının "alaycı adamların" soyundan gelenler arasında bireysel konularda bile hüküm sürdü.

Onun yasalarının Karailerin Yahudi mezhebi üzerindeki etkilerinin daha büyük olduğu görülüyor. Ancak sekizinci yüzyılda Anan, Sadukilerin bayrağını yeniden açtığına, kutsal yazıya ve onun bazı basit yasasına dönüşü vaaz ettiğinde, o ve takipçileri kısa sürede, herhangi bir gelenek olmadan yapılamayacağını anladılar. Böylece kendilerini, kaybolan Saduki tarikatlarından devraldıkları eski geleneklere dâhil ettiler, o zamandan günümüze gelen eski yazıları incelediler, belki de bu kitaplardan biri, hahamlara karşı savaşmak için silahlandıkları ve babalarının mirası olarak kanunlarını sadakatle korudukları ve işledikleri, Karailerin Eski Kaire'de okumuş olabileceği Yeni Ahit'e ait bir yazıydı.

Yeni Ahit İnancı

Yeni Ahit'in adamları diğer Yahudilerden, iman konusunda yasalarda belirtildiğinden daha az farka sahipti. İnançları İncil'e, esas olarak Tevrat'a dayanıyordu ve **(121)** Yahudilik sadece birkaç inanç noktasında Tevrat'ı aşıyordu. Bununla birlikte, bu noktalarda da önemli ölçüde sapmalar bulunur. Monoteizm'de ve etikte Yahudiliğin tüm dağınık üyeleri bir birlik oluşturur. Hepsi, dünyanın yönetimi onun emrinde olan yüce ve merhametli tek tanrıya inanır. Kendisine bağlı melekler ordusuna inanmak, tevhid inancını sarsamaz. İsrail'i baştan çıkaran kötü, Belial, suçlayan, azap melekleri ve kutsal yazılarımızda görünen diğer tüm gök varlıkları, esasen ikincil bir rol oynamaktadır. Onlar, emirlerini yerine getirdikleri hükümdarın mahkemesine aittirler. Ancak onların aracılığı olmadan da Tanrı eylemde bulunur, cezalandırır ve affeder, yüzünü zalimlerden gizler ve müminlere kendini gösterir.

İnsanlarda da ilahi ruhtan bir şeyler yaşar, bu ruhtur. İnsanın görevi, vahyedilen buyrukları yerine getirerek bu ilahi yanı temiz tutmaktır. Günah ise, insanın Tanrı'nın buyruğuna isyan etmesinden oluşur ve insandaki saf, kutsal ruhu kirletir. Kişi bir kez günah işledikten sonra bağışlanma dilemeli ve böylece ruhunun saflığını yeniden kazanmalıdır. Her şeyden önce kötü davranışlarından vazgeçmelidir, kurbanlar da bir kefarete aracı olarak görülmelidir ve Yeni Ahit, yalnızca bunların mümkün olmadığı durumlarda "Kurban duası " yerine tamamen peygamberi düşüncelerin arkasından gider. Dindarlar bağışlanmaya güvenebilir. Tanrı'nın insanla olan sözleşmesi, Tanrı'nın günah için kefarete ödemeyi bağışlamayı taahhüt etmesinden oluşur. Tüm bunlardan Yeni Ahit mezhebinde derin bir günah farkındalığının olduğu görülebilir, Tanrı'nın önünde şunu itiraf ederler:" Biz de atalarımız gibi toplandık ve Ahit yasalarına aykırı davranarak kuralları çiğnedik, senin ceza yasalarının bizim üzerimizde haklı". Evet, kişi sadece Tanrı'ya değil insana da suçunu itiraf etmelidir: **(122)** buna bir şekilde "suçunu rahibe itiraf etmeli"- de denilebilir, belki de, günahların bir rahip veya başkan

önünde itiraf edilmesi bir geleneğe dönüştürülebilirdi. Yahudilikte bir tür itirafın var olduğu duyulmamış bir düşünceydi, yine de gerçeğin gücüne boyun eğmek zorundayız: İtiraf da Yahudilikte öngörülen zamanda biliniyor gibi görünüyor.

Yeni Ahit'in adamları ve tüm halk üzerine yüklenen suç ile sadece tören hukukunun ihlal edilmesi kastedilmiyordu. Mezhebimiz muhaliflerini genel insan ahlakını ihlal etmekle suçlar ve kendi kanununda ahlaki öğretileri öne çıkarır. Programları diyor ki: her kardeşi kendiniz gibi sevin, fakirlere, muhtaçlara ve yabancılara destek olun, birbirinize kızın ama bunu diğer bir güne taşımayın. Misilleme yapmak veya bir sonrakini tanık olmadan aşağılayarak küçük düşürmek kesinlikle yasaklanmıştır. Yahudi karakterine uygun olarak ahlaki öğretiler hayata geçirilir ve insanları sevme uygulamaya konulur. Fakirleri ve mazlumları desteklemek için fonlar kurulur. Köleye tam bir Şabat dinlenmesi verilir. Tanrısal isimlere hakaret etmemeleri için, putperestlere bile saygı gösterilir. Putperestlerin yaşamının da bir değeri vardır: para için onların öldürülmemesi gerekir. En katı şekilde uyulan bir emir olan Şabat, bir insanın hayatını kurtarmak için güvenli bir şekilde kutsallaştırılmalıdır. Genel olarak Yahudilikte olduğu gibi sadece mülkler değil, aynı zamanda özel olarak Yahudi hukuku da genel ahlaki taleplerin gerisinde kalır.

Ancak istisnai durumlarda elbette din hukuku ahlakla çatışabilir. Genel olarak insan, Tanrı'nın bildirdiği emirlere kesinlikle uymak zorundadır. Yeni Ahit mezhebi, **(123)** insan özerkliğini tanımaz, aksine onu olabildiğince sert bir şekilde kınar. Tüm dünya tarihi boyunca insanlık kendi iradesiyle yok olmuştur. Melekler yani "muhafızlar" ve oğulları, devler bile kanuna uymak yerine uygun gördükleri gibi davrandıkları için telef oldular. Nuh'un oğulları Âdem'in aileleri de aynı nedenle yok edildi. Tanrı, yasalarını Musa'dan önce herkese bildirmişti, ama onlar yasalara göre hareket etmediler. Yalnızca İbrahim ve onun soyundan gelenler Tanrı'nın buyruğuna bağlı kaldılar ve kurtuldular.

Kötü ruh her defasında isyan ediyordu. İki büyücü Musa'ya karşı çıktı, Yohanes ve kardeşi. Onlar Tanrı'yı irtidat etmeye karşı kışkırttılar. Ahron'un oğlu Elazar'ın, Yeşu'nun ve ihtiyarların ölümünden sonra, Tanrı'nın kitabı Tevrat kapandı ve halk yabancı Tanrılara hizmet ettiği için bir daha da açılmadı. Davut da bunu bilmiyordu ve günah işledi. Sonunda, Tevrat'ı yeniden keşfeden bir adam, dünya tarihinde önemli bir rol oynamak için seçilen Zadukiler'in kurucusu olan Zadok ortaya çıktı. Ancak bu yeni aydınlanma bile çok uzun sürmedi. İsrail oğulları yine yıkıldılar. Sadece birkaç sadık kişinin kurtulduğu ilk büyük ceza mahkemesi kuruldu. Şimdi gazap dönemi başladı. Sürgün sonrası dönemin günleri yazara neden bu kadar üzücü bir şekilde görüldüğünü bilmiyoruz. Belki de kehanet sona erdiği ve ilahi rehberliğin görünür işaretleri ortadan kalktığı için, belki de Yahudi halkının siyasi ve sosyal durumu peygamberlerin yüksek vaatlerine uymadığı için. Mabette Süleyman'ın görkeminden hiçbir şey olmadığı için, tüm İsrail Tanrı'nın yasasına aykırıydı. Yeni Ahit'in gördüğü gibi, günah işledi ya da en azından Tanrı'nın hâlâ kızgın olduğuna inandı. Ama artık son yakındı. İsrail'in seçilmiş olan Zadok'un oğulları adlarıyla anılanlar, **(124)** günlerin sonunda gelecekler. Yeni gerçek bir öğretmen, tüm beldenin soylusu olan bir Mesih ortaya çıkacak. Meshedilmiş bir Ahron ve İsrail olacak, meshedilmiş Ahron bir kâhin demek, meshedilmiş İsrail de bir kral demektir. Burada yine bizim mezhep ve diğer Yahudiler arasında temel bir fark var. Ferisiler, Yahudilerin beşinci kralı olan Mesih'in, Davut'un soyundan geleceğine inanıyorlardı, bu inanç, çok az kişide olduğu gibi Yahudi halkının

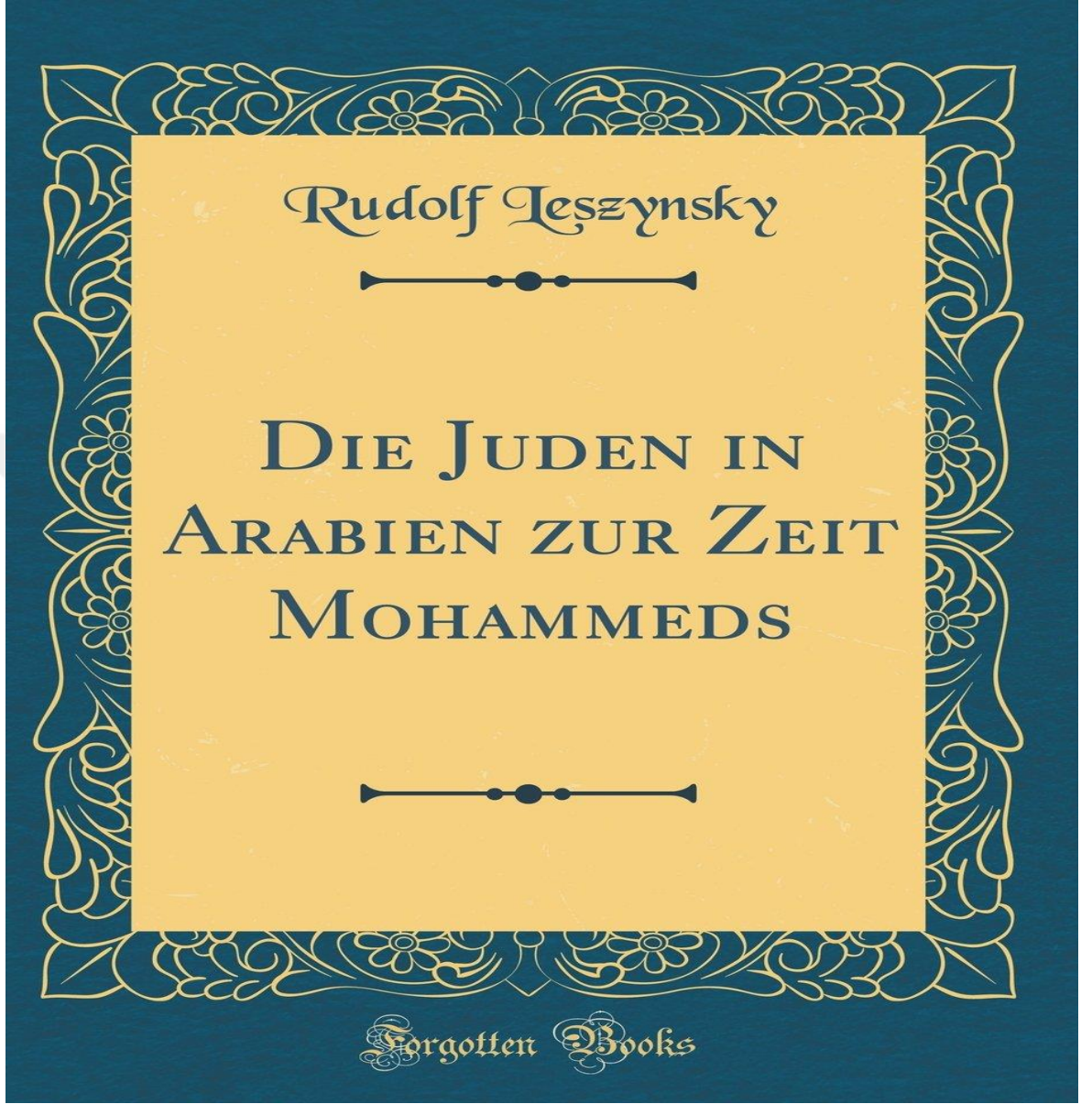
zihnine ve kalbine nüfuz etti. Bununla birlikte Sadukiler ve bizim mezhep, Mesih'in saygınlığının Yahuda kabilesine değil Ahron baş kâhinlerin soyuna ait olduğunu iddia ettiler. Bu, keskinliği düşünülemez olan eski ulusal umutlardan bir kopuştu.

Bu rahip Mesih'in faaliyeti bize daha fazla anlatılmamıştır. Her durumda İsrail'in düşmanlarını yener, doğru dini yeniden kurar, tapınağı temizler ve Yeni Ahit'in adamlarını tekrar Kudüs'e yönlendirir. O zaman dindarlar bin nesil mutluluk ve neşe içinde yaşayacak. Onları tamamen dünyevi bir ödül bekliyor gibi, aynı şekilde kötüler ve düşmanlar da tamamen dünyevi olarak cezalandırılacaklar. Ölülerin dirilişi ve ahiret hayatı var mı? Kabir ötesinde bir ödül ve ceza? Yeni Ahit'in kutsal yazıları, gelecek umudu ile ilgili ne kadar sık konuşma fırsatı olsa da, bu konu hakkında tek kelime etmiyor. Görünüşe göre mezhep bu inançları kabul etmedi ve Sadukilerin yanında yer aldı. Yeni Ahit, tüm beklentileri ahirete dair olan büyük Yeni Ahit olan Hıristiyanlığın tam tersine, sadece bu dünyayı kabul ediyordu. Ferisi Yahudilik ise ikisinin ortasında arabulucu olarak duruyordu. Ahireti inkâr etmeden müritlerini, dünyada var olmanın sorumlulukları için eğitmeye çalışmıştır. Belki de bu **(125)** Yahudiliğin inatçı yaşam gücünü ve Şam'daki Yeni Ahit'in çöküşünü açıklıyor.

Hesaplamalarımıza göre MS. 70 yılında Şam Yahudi cemaati yok edildi. Yahudi-Roma Savaşının bir sonucu olarak her yerde alevlenen Yahudi nefreti onları oradan süpürdü. Eşlerinin çoğu Yahudiliğe meyilli olan Şamlılar, Yahudileri Ring okulunda topladılar ve orada öldürdüler. 10.000, başka bir rivayete göre 18.000 insan, erkek, kadın ve çocuklar katledildi. Belki de bu korkunç katliam Yeni Ahit mezhebi için bir son anlamına geliyordu. Varlığını sürdüren veya sayısız doğu mezheplerinden biriyle birleşen bir kalıntı kalmış olabilir. Kutsal yazılar kurtarılmıştı. Karailer için Yeni Ahit tarihi bir anıydı. Sonra unutuldu.

Şimdi yüzyıllar sonra tekrar tarihe ışık tutuyor. Bize geri verilen az sayıdaki sayfalar, eski mezhep ile ilgili kesin ve çelişkisiz bir resim sunmuyor, ancak abartmadan söyleyebiliriz ki, onlar Yahudiliğin mezhep tarihi için önemli bir unsur teşkil etmiştir. Ne sayıları yüzünden ne de diğer mezheplerde olduğu gibi idealleri yüzünden, sadece kültürel-tarihsel meraktan öte, içsel değeri olan ve ilgimizi çeken düşüncelerinden dolayı önemliydiler. Yeni Ahit bir zamanlar düşmanlık ve öfke ile Yahudi halkından ayrılmıştı. Tarih daha uzlaştırıcıdır ve ortak noktalarımızın bizi ayıran noktalardan daha ağır bastığını görür, bu nedenle de ayrılmış mezhebi çok fazla yeri olan büyük Yahudiliğe tekrar yönlendirir ve ona Yahudi halkının tarih sayfasında onurlu bir sayfa ayırır.

Ek-3 Rudolf Leszynsky'nin kitabının dış kapağı örneği

EK-4 Rudolf Leszynsky'nin Almanya'da ikamet ettiği mahalle hakkında bilgi

10. Juni 2017 **Groß Giezikle** Seite 15, 14 von 24

Von der Seepromenade nach Palästina

Was wurde aus der jüdischen Besatzung Groß Giezikle in den 1950er Jahren? Blühen sie auf Spurensuche?

Am 1. Juni 1948 wurde die Groß Giezikle Synagoge in Kiel (Ostholtenau) durch einen Brand zerstört. Die Synagoge wurde an der Stelle der Synagoge wieder aufgebaut. Die Synagoge wurde in der Nachkriegszeit als Wohnhaus genutzt. Die Synagoge wurde in der Nachkriegszeit als Wohnhaus genutzt. Die Synagoge wurde in der Nachkriegszeit als Wohnhaus genutzt.

Wohnt die Besatzung in der Groß Giezikle?

Die Besatzung in der Groß Giezikle ist eine jüdische Besatzung. Die Besatzung in der Groß Giezikle ist eine jüdische Besatzung. Die Besatzung in der Groß Giezikle ist eine jüdische Besatzung.

Wohnt die Besatzung in der Groß Giezikle?

Die Besatzung in der Groß Giezikle ist eine jüdische Besatzung. Die Besatzung in der Groß Giezikle ist eine jüdische Besatzung. Die Besatzung in der Groß Giezikle ist eine jüdische Besatzung.

Wohnt die Besatzung in der Groß Giezikle?

Die Besatzung in der Groß Giezikle ist eine jüdische Besatzung. Die Besatzung in der Groß Giezikle ist eine jüdische Besatzung. Die Besatzung in der Groß Giezikle ist eine jüdische Besatzung.

Netzwerke rund um das Schloss Marquardt

Interessante neue Informationen über die Beziehungen zwischen dem Schloss Marquardt und den umliegenden Orten. Die Informationen sind sehr interessant und geben einen Einblick in die Geschichte der Region.

Nächstes Treffen Groß Giezikler Frauenverein

Das nächste Treffen des Frauenvereins der Groß Giezikler findet am nächsten Samstag statt. Die Veranstaltung wird von 10 bis 12 Uhr im Schloss Marquardt stattfinden.

INSEL SCHWANNEN

Ein interessantes Buch über die Insel Schwannen. Das Buch enthält viele Informationen über die Geschichte und die Natur der Insel. Es ist ein sehr gutes Buch für alle, die sich für die Insel interessieren.

EK-6 Rudolf Leszynsky'nin "Der Neue Bund" isimli yazısında bahsettiği Solomon Schechter'in Kahire Genizası'nda yaptığı çalışmaya ait bir görsel

Solomon Schechter'in Kahire Genizası'ndaki çalışmasına ait bir görüntü

EK-7 Rudolf Leszynsky'nin "Der Neue Bund" isimli yazısında bahsettiği "Jesus Sirach" isimli kitaptan bir sayfa

